

RAPORT OSW

OSW

KOMUNISTYCZNA PARTIA CHIN I JEJ PAŃSTWO

KONSERWATYWNY ZWROT XI JINPINGA

Michał Bogusz, Jakub Jakóbowski

RAPORT OSW

WARSZAWA
WRZESIEŃ 2019

KOMUNISTYCZNA PARTIA CHIN I JEJ PAŃSTWO

KONSERWATYWNY ZWROT XI JINPINGA

Michał Bogusz, Jakub Jakóbowski

OSW |

CENTRE FOR EASTERN STUDIES

OŚRODEK STUDIÓW WSCHODNICH im. **Marka Karpia**

© Copyright by Ośrodek Studiów Wschodnich
im. Marka Karpia / Centre for Eastern Studies

REDAKCJA MERYTORYCZNA

Adam Eberhardt, Krzysztof Strachota

REDAKCJA

Małgorzata Zarębska

WSPÓŁPRACA

Anna Łabuszewska, Szymon Sztyk

WYKRESY

Urszula Gumińska-Kurek

MAPA

Wojciech Mańkowski, Urszula Gumińska-Kurek

OPRACOWANIE GRAFICZNE

PARA-BUCH

ZDJĘCIE NA OKŁADCE

Hung Chung Chih/Shutterstock.com

SKŁAD

GroupMedia

WYDAWCA

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia

Centre for Eastern Studies

ul. Koszykowa 6a, Warszawa

Tel.: /+ 48/ 22 525 80 00

Faks: /+ 48/ 22 525 80 40

www.osw.waw.pl

ISBN 978-83-65827-40-1

Spis treści

TEZY /5

WSTĘP /8

LISTA SKRÓTÓW /12

I. PARTIA I JEJ PAŃSTWO: SYSTEM POLITYCZNY CHRL /13

1. Struktura i funkcjonowanie KPCh /13
2. Struktury państwowe ChRL /39
3. Charakter relacji centrum–prowincje /50

II. KONSERWATYWNY ZWROT XI JINPINGA /62

1. Wyzwania dla partii i wybór Xi Jinpinga /64
2. Konserwatywny zwrot w KPCh: koniec kolektywnego przywództwa? /78
3. Przebudowa aparatu państwowego /94

III. KONTROLA I ZARZĄDZANIE POSZCZEGÓLNYMI SEKTORAMI PAŃSTWA /105

1. Polityka gospodarcza /105
2. Polityka bezpieczeństwa i zagraniczna /114
3. Kontrola społeczeństwa i partii /123

WNIOSKI /134

ANEKSY /137

TEZY

- Zgodnie z modelem leninowskim w chiński system polityczny wpisana jest całkowita dominacja Komunistycznej Partii Chin (KPCh) nad strukturami państwa, które mają służyć jej do skutecznego rządzenia Chinami i zagwarantować nienaruszalność partyjnego monopolu na władzę. Partia podejmuje wszystkie decyzje personalne, steruje polityką wewnętrzną i zagraniczną, sprawuje bezpośrednią kontrolę nad armią i ma przeważający wpływ na gospodarkę poprzez sektor państwowych przedsiębiorstw. Nie posiada ona osobowości prawnej, istnieje poza strukturami państwa, równoległe do nich i ponad nimi, stanowiąc ich spoiwo, a także jedyne zaplecze kadrowe. Struktury partyjne są miejscem podejmowania decyzji oraz ich transmisji w obrębie rozbudowanych i wielopoziomowych struktur państwowych Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL). KPCh pełni więc rolę „układu nerwowego” państwa i w tym wymiarze nie ma dla niej alternatywy w obecnym systemie politycznym ChRL.
- Pod oficjalnym wizerunkiem partyjnego monolitu kryje się licząca 90 mln członków, wielopokoleniowa i wewnętrznie złożona organizacja, arena nieustannych zmagañ o władzę między frakcjami i grupami interesu a coraz częściej rodzinnymi klanami. Dynamika władzy w KPCh, a w ślad za tym funkcjonowanie struktur państwowych, ulega ciągłym przekształceniom, świadczącym o dużej elastyczności ChRL. Rozpoczynając proces reform po 1978 r., partia odeszła od politycznie niestabilnych rządów jednostki okresu Mao Zedonga. Zaczęła też dążyć do instytucjonalizacji reguł sprawowania władzy i równoważenia wpływów wewnętrznych sił politycznych, czego symbolem była koncepcja „kolektywnego kierownictwa” na szczytach partii. Zapoczątkowała kompleksową reformę i wzmocnienie struktur państwa oraz transformację gospodarczą, napędzaną oddaniem znacznej władzy strukturom regionalnym i otwarciem gospodarki na świat. Partia zaczęła też wycofywać się z ideologicznego dyscyplinowania społeczeństwa i zaoferowała mu możliwość bogacenia się, zachowując przy tym kontrolę nad wszelkimi zorganizowanymi formami życia społecznego i zwalczając wszelkie przejawy niezależności.
- Mimo spektakularnego sukcesu programu „reform i otwarcia” rozpoczętego w 1978 r. KPCh weszła w XXI wiek z poczuciem narastających i wielowymiarowych problemów, mogących potencjalnie zagrozić jej dalszej władzy w Chinach. Decentralizacja w zarządzaniu państwem i włączenie struktur partyjnych w rozwój kapitalistycznej gospodarki, w połączeniu

z pluralizmem na szczytach KPCh, przyniosły poważne wyzwania polityczne: wyniszczające walki frakcyjne, pojawienie się sił odśrodkowych w regionach, a także korupcję podkopującą społeczną legitymizację KPCh. Problemy te obniżyły też zdolność do wewnętrznych reform, niezbędnych w obliczu wyczerpywania się modelu rozwoju gospodarczego wypracowanego po 1978 r. Nałożyły się na to fundamentalne dla Chin przemiany w otoczeniu międzynarodowym, m.in. nasilenie rywalizacji z USA.

- Obejmując władzę w 2012 r., sekretarz generalny Xi Jinping otrzymał od przywódców KPCh mandat na dokonanie gruntownej korekty w strukturach partii i państwa, rodzaju konserwatywnego zwrotu, nakierowanego na przywrócenie perspektywy dalszych niepodzielnych rządów KPCh w Chinach. Odpowiedzią na stojące przed partią problemy jest – konserwatywne, a ściślej neokonserwatywne, w chińskim kontekście – odnowienie fundamentów ChRL ustalonych w 1949 r., m.in. wzmocnienie struktur partii kosztem państwa, powrót do ideologii jako narzędzia kontroli społeczeństwa, odrzucenie eksperymentów z ograniczaniem władzy partii poprzez rządy prawa czy liberalizację polityczną. W wymiarze zarządzania społeczno-politycznego Xi Jinping nawiązuje przy tym otwarcie do koncepcji leninowsko-stalinowskich, choć ma to charakter wybiórczy i nie obejmuje m.in. masowych represji czy centralnego planowania w gospodarce. Z perspektywy politycznego *status quo* wypracowanego w końcu XX wieku zastosowane przez niego narzędzia wdrażania zmian mają rewolucyjny charakter i wiążą się ze zmianami wewnętrznego funkcjonowania KPCh. Wiele wskazuje na to, że zwrot Xi Jinpinga odbywa się jednak przy poparciu najbardziej wpływowych klanów partyjnych i części starszyny partyjnej, upatrujących w jego programie sposobu na ocalenie specyficznego partyjno-państwowego projektu, jakim jest ChRL. Konserwatywny zwrot wpływa na zmianę polityki zagranicznej ChRL, co stanowi wyzwanie dla dotychczasowego porządku międzynarodowego i prowadzi do jego prze wartościowania.
- Istotą przeprowadzanych przez Xi Jinpinga zmian jest koncentracja władzy w rękach kierownictwa KPCh, kosztem sektorowych grup interesu w partii, działaczy lokalnego szczebla, a także struktur biurokracji państwowej i partyjnej szczebla centralnego. Dokonuje się to poprzez bezprecedensową w skali wymianę partyjnych kadr w ramach kampanii antykorupcyjnej, rozwój nieformalnych ciał partyjnych kontrolujących proces decyzyjny, a także centralistyczne reformy administracji państwowej. Równolegle Xi Jinping rozwija rozbudowany system kontroli społecznej

oparty na nowoczesnych technologiach inwigilacji i sztucznej inteligencji, mający na celu zarówno wewnętrzne ideologiczne dyscyplinowanie członków KPCh, jak i zapobieganie jakimkolwiek postawom opozycyjnym w społeczeństwie, a także kształtowanie zachowań na poziomie jednostki. Koncentracja władzy i wzmocnienie nadzoru ma spowodować zwiększenie sterowności państwa i zwiększenie stabilności społeczeństwa w obliczu narastających wyzwań wewnętrznych i międzynarodowych. Będące tego konsekwencją postępujące zwiększanie kontroli KPCh nad gospodarką staje jednak często w sprzeczności z próbami stworzenia nowoczesnego, innowacyjnego i opartego w dużym stopniu na sektorze prywatnym systemu ekonomicznego. Stawia to pod znakiem zapytania wdrożenie najważniejszego z zapowiadanych przez Xi Jinpinga pakietu reform – wypracowania nowego modelu wzrostu gospodarczego dla ChRL.

- Konserwatywny zwrot Xi Jinpinga przekłada się na poważne zmiany w procesie tworzenia polityk sektorowych w ChRL, wpływając na proces decyzyjny oraz kanały komunikacji w zagranicznych kontaktach z ChRL. Personalizacja władzy w Chinach zwiększa znaczenie osób osobiście powiązanych z Xi Jinpingem. Kompetencje decyzyjne – nie tylko ukierunkowujące politykę, ale również dotyczące bieżącego zarządzania państwem – przesuwają się do formalnych i nieformalnych struktur w centrali KPCh. W zależności od poszczególnych sektorów polityki decyzyjność wzmacnia się bądź przez znaczną koncentrację prerogatyw i stanowisk w rękach poszczególnych osób z otoczenia Xi Jinpinga, bądź przez reformy instytucjonalne. Tworzy to nową mozaikę personalną na szczycie KPCh, w której znaczenie osób na formalnych stanowiskach ustępuje coraz silniej umocowaniu politycznemu w otoczeniu Xi i pozycji w nieformalnych ciałach partyjnych.

WSTĘP

Podstawową cechą chińskiego systemu politycznego jest prymat Komunistycznej Partii Chin oraz jej kontrola nad wszelkimi dziedzinami funkcjonowania państwa i znaczną częścią gospodarki. Historycznie rzecz ujmując, struktury organizacyjne i decyzyjne KPCh poprzedzały istnienie Chińskiej Republiki Ludowej, dlatego zgodnie z modelem leninowskim posłużyły one jako wzorzec dla instytucji nowego państwa, zbudowanego po 1949 r. Dominacja partii została w ten sposób na stałe wpisana w strukturę ChRL. Państwo traktowane jest przez KPCh jako narzędzie sprawowania władzy i jako takie podlega regularnym przekształceniom, odpowiadającym politycznym celom i aktualnej dynamice wewnątrz partii. Z punktu widzenia realnych przepływów władzy organy przedstawicielskie i stanowiska państwowe mają w dużym stopniu charakter fasadowy, a partia komunistyczna wciąż zachowuje swój leninowski charakter. Jest to też powód, dla którego nie można sprowadzić charakterystyki reżimu politycznego ChRL do opisu struktury instytucjonalnej czy wymiaru formalno-prawnego państwa. W konsekwencji opis systemu politycznego ChRL musi bardziej skupić się na odpowiedzi na pytania: w jaki sposób partia rządzi Chinami oraz kto i jak zarządza partią?

Niniejszy tekst opisuje współczesne Chiny przez pryzmat ideologii marksizmu-leninizmu – najważniejszego klucza interpretacyjnego w analizie systemu politycznego ChRL. Zdobycie władzy w Chinach kontynentalnych przez KPCh doprowadziło do instytucjonalnego zerwania z funkcjonującymi wcześniej w Chinach formami organizacji państwa, jak również do głębokiego przeobrażenia chińskiego społeczeństwa, w tym jego kultury politycznej. Współczesna ChRL, jej kształt instytucjonalny oraz relacje między partią i państwem oparte zostały wprost na modelu ZSRR okresu późnego stalinizmu. Po przyspieszonej modernizacji pierwszych lat ChRL w Chinach rozpoczął się trwający dekadę okres rewolucji kulturalnej – noszącej znamiona wojny domowej ogromnej kampanii ideologicznej Mao Zedonga, nakierowanej m.in. na zniszczenie tradycyjnych instytucji politycznych, społecznych i rodzinnych. W rezultacie konfucjanizm, tradycyjny system filozoficzno-religijny Azji Wschodniej, przestał w dużym stopniu kształtować przestrzeń społeczno-polityczną i wymiar instytucjonalny Chin, choć ma wciąż pewien wpływ na indywidualne postawy Chińczyków. Współcześnie w Chinach funkcjonują również inne prądy ideowe, jak tożsamość państwa rozwijającego się, reprezentującego globalne Południe czy oparte na dumie z dorobku cywilizacyjnego nacjonalizm, do których KPCh – często instrumentalnie – odwołuje się w polityce wewnętrznej i zagranicznej. Jednak to ideologia marksizmu-leninizmu, rozwijana na przestrzeni dekad

przez kolejnych liderów KPCh, daje rządzącym chińskim elitom podstawową siatkę pojęciową i kształtuje ich aspiracje, co przekłada się na funkcjonowanie i ewolucję ChRL. Co więcej, znaczenie marksizmu-leninizmu zwiększyło się od objęcia władzy przez Xi Jinpinga, który od 2012 r. realizuje „konserwatywny zwrot” w kierunku klasycznego modelu leninowsko-stalinowskiego.

Kolejną fundamentalną cechą chińskiego systemu politycznego jest jego elastyczność. W obliczu zewnętrznych i wewnętrznych wyzwań KPCh nieustannie poszukuje nowych narzędzi utrzymywania i wzmacniania swych niepodzielnych rządów w Chinach. Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat przyniosło to chińskiemu systemowi władzy kilka fundamentalnych przeobrażeń. Zmiany realizowane są jednak każdorazowo w szerokich i stosunkowo statycznych ramach instytucjonalnych ChRL, utworzonych w 1949 r. Tyczy się to również działań prowadzonych przez Xi Jinpinga od czasu objęcia władzy w KPCh w 2012 r. Uchwycenie zarówno statycznego charakteru systemu politycznego ChRL, jak i dynamiki wynikającej z jego elastyczności, stanowi podstawowe wyzwanie w jego opisie.

Niniejsze opracowanie ma na celu możliwie całościowe opisanie systemu politycznego ChRL, uwzględniające zarówno kwestie fundamentalne – jak relacje partii i państwa w Chinach – jak i bieżącą dynamikę związaną z konserwatywnym zwrotem Xi Jinpinga. Praca podzielona została na trzy części. Starają się one pokazać system polityczny ChRL na trzech różnych, komplementarnych wobec siebie płaszczyznach, ukazujących zarówno jego statyczne, jak i dynamiczne elementy.

Część I ma charakter przewodnika po systemie politycznym ChRL okresu „reform i otwarcia”, w formie utrwalonej od lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Opisuje struktury partyjne i państwowe, mechanikę systemu politycznego, a także formalne i nieformalne reguły sprawowania władzy. Część ta ma z założenia charakter statyczny, nakreślający główne ramy instytucjonalne współczesnej ChRL i reguły funkcjonowania partii i państwa oparte na modelu leninowskim. Choć neokonserwatywny zwrot Xi Jinpinga wiąże się z przemianami w dynamice władzy w KPCh, a także idącą za tym transformacją struktur państwowych, zmiany te dokonują się w opisanych tu stosunkowo elastycznych, szerokich ramach systemu politycznego ChRL.

Część II opisuje obecną dynamikę reżimu politycznego ChRL. Przedstawia ona uwarunkowania konserwatywnego zwrotu Xi Jinpinga – fundamentalne wyzwania stojące przed ChRL, a także sposoby ich rozwiązania zaproponowane

przez niego elitom KPCh. Część ta stanowi wybór najważniejszych trendów i procesów, którym podlegają obecnie partyjne i państwowe struktury ChRL. Tłumaczy logikę zmian wdrażanych przez Xi Jinpinga, stosowane przez niego narzędzia koncentracji władzy w obrębie KPCh i centralizacji decyzyjności w obrębie struktur państwowych. Pokazuje również konsekwencje neokonserwatywnego zwrotu Xi Jinpinga dla funkcjonowania ChRL.

Część III przedstawia, w jaki sposób wdrożona dotychczas przez Xi Jinpinga korekta systemu politycznego ChRL wpłynęła na tworzenie polityk sektorowych. Skupia się na kilku podstawowych dziedzinach istotnych z punktu widzenia zagranicznego obserwatora: polityce gospodarczej, bezpieczeństwie i polityce zagranicznej, a także kontroli społeczeństwa. Obok przedstawienia nowo utworzonych lub przekształconych ciał decyzyjnych w obrębie partii i państwa, wraz z oceną ich dotychczasowego funkcjonowania, część ta zawiera podstawowe informacje o osobach tworzących politykę państwa w drugiej kadencji rządów Xi Jinpinga oraz ich wzajemnych relacjach, wedle stanu na marzec 2019 r.

W opisywaniu chińskiego systemu politycznego największą przeszkodę stanowi niejawni charakter reżimu, który na zewnątrz stara się utrzymać wizerunek monolitu, skrywając całą mechanikę władzy za tzw. bambusową kurtyną. Dlatego analiza chińskiej polityki często opiera się na odczytywaniu obecnego układu władzy na podstawie pośrednich przesłanek, drobnych zmian w sztywnym rytuale politycznym KPCh i nielicznych przykładów przenikania walki politycznej do mediów. Pod tym względem badanie chińskiej polityki przypomina kremlinologię z czasów zimnej wojny, ze wszystkimi jej ograniczeniami. W obliczu polityki KPCh, nakierowanej na ukrywanie wewnętrznej dynamiki władzy, publiczne źródła chińskie mają ograniczone zastosowanie i wykorzystane są w niniejszym opracowaniu głównie do opisu formalnych struktur, a także bieżącej polityki państwa. Próba opisu realnej dynamiki KPCh oparta jest na formalnych i nieformalnych rozmowach prowadzonych na przestrzeni lat w Chinach i na Tajwanie, źródłach chińskich publikowanych za granicą, a także na treści debat na temat ewolucji systemu politycznego ChRL prowadzonych w USA, Europie i Azji Wschodniej. W obszarach chińskiego systemu politycznego o wyjątkowo niskiej przejrzystości aktualna dynamika przedstawiona jest wariantowo, w postaci najbardziej prawdopodobnych hipotez. Bardziej złożone tematy znalazły rozwinięcie w aneksach.

Poważny problem w analizie ChRL stanowi również to, że wiele podstawowych pojęć używanych do opisu współczesnych systemów politycznych w dużej

mierze nie przystaje do charakteru systemu chińskiego. W modelu leninowskim „partia” jest tworem o wymiarze znacznie szerszym niż partie polityczne w systemach demokratycznych. Z drugiej strony „rząd” nie może być postrzegany jako organ decyzyjny, a jedynie jako twór biurokratyczny administrujący Chinami w imieniu KPCh. Z kolei słowo „parlament” w dużym stopniu odzwierciedla bardziej formalne cechy chińskiego odpowiednika niż jego rzeczywiste funkcje. Z tego powodu w niniejszym tekście instytucje chińskiego systemu politycznego określane są zgodnie z ich oficjalnymi nazwami – co tworzy pewną oczywistą niedogodność dla czytelnika, ale pozwala uniknąć chaosu pojęciowego. Dla ułatwienia czytelnikowi rozeznania w mnogości instytucji na początku opracowania dodano ich listę, wraz z używanymi w tekście skrótami.

Nota o transkrypcji chińskiej. Wszystkie nazwy własne i zwroty z języka chińskiego są zromanizowane zgodnie z zasadami *hanyu pinyin*, standardowej transkrypcji języka mandaryńskiego, z pominięciem tonów. Wyjątek stanowią nazwy własne, które mają już w języku polskim utrwaloną tradycją pisownię, uznaną przez Radę Języka Polskiego.

LISTA SKRÓTÓW

ALW	Armia Ludowo-Wyzwoleńcza
BP KC KPCh	Biuro Polityczne Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin
ChRL	Chińska Republika Ludowa
CKW KC KPCh	Centralna Komisja Wojskowa Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin
KC KPCh	Komitet Centralny Komunistycznej Partii Chin
KPCh	Komunistyczna Partia Chin
LPKKCh	Ludowa Polityczna Konferencja Konsultatywna Chin
MBPa	Ministerstwo Bezpieczeństwa Państwowego
MBPu	Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego
NKN	Narodowa Komisja Nadzoru
NRRiR	Narodowa Rada Rozwoju i Reform
NSL	Najwyższy Sąd Ludowy
OZPL	Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych
SASAC	Komisja Nadzoru i Zarządzania Przedsiębiorstwami Państwowymi
SK OZPL	Stały Komitet Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych
SK BP KC KPCh	Stały Komitet Biura Politycznego Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin
SWS	System Wiarygodności Społecznej
ZML	Zbrojna Milicja Ludowa

I. PARTIA I JEJ PAŃSTWO: SYSTEM POLITYCZNY CHRL

1. Struktura i funkcjonowanie KPCh

1.1. Tożsamość współczesnej KPCh

Na przestrzeni blisko stu lat Komunistyczna Partia Chin przeszła długą drogę od zaprawionej w bojach komunistycznej partyzantki do posiadającej niemal 90 mln członków partii władzy. Partia nadal ewoluuje i wiele wskazuje na to, że chiński system władzy przeżywa obecnie kolejną głęboką transformację, rodzaj „konserwatywnego zwrotu”, którego twarzą jest urzędujący od 2012 r. sekretarz generalny KPCh Xi Jinping (zob. rozdział II). W wymiarze instytucjonalnym, kadrowym i ideologicznym KPCh jest bytem wyjątkowym i nie ma odpowiednika w świecie demokratycznym. Jej obecny charakter wynika jednak również z chińskich tradycji tajnych stowarzyszeń oraz szczególnych doświadczeń historycznych: walki o władzę w Chinach w pierwszej połowie XX wieku, totalitarnych rządów okresu Mao Zedonga, a także modernizacji i niezwykle szybkich przemian społecznych okresu „reform i otwarcia” po 1978 r. W dużym stopniu definiują one tożsamość KPCh, jak również cele, narzędzia i sposób postrzegania świata przez elity partyjne.

Silnym spoiwem KPCh jest poczucie misji dziejowej. W partii kultywowane jest przekonanie o historycznym zadaniu odbudowy i modernizacji Chin, tak by zajęły one odpowiednie dla nich miejsce na arenie światowej. Podkreślana jest rola KPCh w ponownym zjednoczeniu Chin, kończącym tzw. sto lat upokorzeń (1840–1949), okres kolonialnego ucisku, wojen domowych i obcych inwazji¹. Pogląd o tym, że jedynie rządy KPCh chronią Chiny przed chaosem i rozpadem, jest w narracji partii jednym z fundamentów ich społecznej legitymizacji i jest powszechny wśród działaczy partyjnych. Mimo różnic i partykularnych interesów partia uznawana jest za dobro nadrzędne, a także gwaranta uprzywilejowanej pozycji jej członków, które będą strzec za wszelką cenę.

Komunistyczna Partia Chin powstała w 1921 r. z inspiracji Kominternu i do zerwania z Moskwą w 1960 r. otrzymywała z ZSRR – w miarę zmieniających się potrzeb i możliwości – pomoc materialną, kadrową i polityczną. W tym okresie partia stanęła co najmniej dwa razy na granicy zagłady, w 1927 r. („biały terror”) i w 1934 r. („długi marsz”), za każdym razem tracąc nie mniej niż trzy czwarte

¹ Opis tych wydarzeń znajduje się nawet w preambule chińskiej konstytucji. *Constitution of The People's Republic of China*, <http://en.people.cn/constitution/constitution.html>.

członków. Mimo wszystkich przeciwności była w stanie po II wojnie światowej pokonać Partię Narodową (Kuomintang) Czang Kaj-szeka i opanować cały obszar Chin (poza Tajwanem)². Te doświadczenia rzutują do dnia dzisiejszego na instytucjonalną pamięć partii komunistycznej, wywołując syndrom obłożonej twierdzy, która najbardziej obawia się powstania alternatywnej organizacji politycznej inspirowanej z zagranicy, mającej za cel eliminację KPCh.

Ciągła obawa przed zewnętrzną interwencją, którą ułatwiłyby zaburzenia wewnętrzne, powoduje, że zapobieganie destabilizacji społecznej jest uznawane za priorytet rządów KPCh. Równocześnie w chińskiej cywilizacji zdolność do utrzymania pokoju wewnętrznego i zapobieganie chaosowi (*hundun*) ma też głęboko utrwalone kulturowo i wręcz kosmologiczne znaczenie oraz jest podstawą legitymizacji politycznej. W odpowiedzi na to wyzwanie KPCh ma sprawować władzę, trzymając w rękach „karabin, pióro i miecz”: „karabin” to armia, „pióro” – propaganda, a „miecz” – w Chinach symbolizujący egzekucję – aparat bezpieczeństwa. Są to trzy niepodważalne filary rządów partii komunistycznej, z których nigdy ona nie zrezygnuje.

Po decydującym zwycięstwie KPCh w wojnie domowej i powołaniu do życia w 1949 r. ChRL nowe państwo było budowane na wzór ZSRR późnego stalinizmu (1946–1953), określającego jako podrzędną rolę struktur państwa wobec rządzącej partii. Choć system polityczny uległ silnej adaptacji do miejscowych tradycji politycznych, to podobnie jak w ZSRR został oparty na przywództwie silnej osobowości i kulcie jednostki, w tym wypadku Mao Zedonga. Kiedy jego kampania wielkiego skoku (1958–1962) doprowadziła do głodowej śmierci co najmniej 30 mln obywateli ChRL, partia odsunęła Mao Zedonga od bieżącej polityki³. Korzystając z silnej osobistej pozycji, w odpowiedzi rozpętał on rewolucję kulturalną, która została wymierzona w sam aparat partyjny i doprowadziła do trwającego kilka lat okresu chaosu i przemocy⁴. Po śmierci Mao Zedonga w 1976 r. stare elity odzyskały władzę i wpływy, ale doświadczenie czasów rewolucji kulturalnej odcisnęło trwałe piętno na KPCh. Spowodowało to wytworzenie nieformalnych reguł sprawowania władzy, które miały zapobiec pojawieniu się „nowego Mao” i powrotowi do politycznej niestabilności związanej z rządami jednostki.

² Por. J. Fenby, *Chiny. Upadek i narodziny wielkiej potęgi*, Kraków 2009; J.K. Fairbank (red.), *The Cambridge History of China*, t. 12: *Republican China 1912–1949*, Cambridge 1983; J.K. Fairbank, A. Feuerwerker (red.), *The Cambridge History of China*, t. 13: *Republican China 1912–1949*, Cambridge 1986.

³ F. Dikötter, *Wielki głód. Tragiczne skutki polityki Mao 1958–1962*, Wołowiec 2013.

⁴ F. Dikötter, *Rewolucja kulturalna. Historia narodu 1962–1976*, Wołowiec 2018.

Partia obawia się jednak nie tylko autorytarnego przywódcy, ale też prądów liberalnych wewnątrz aparatu. Wedle partyjnej starszyny ich wzmocnienie w latach osiemdziesiątych XX wieku przyczyniło się do wybuchu protestów na placu Tiananmen, brutalnie stłumionych w czerwcu 1989 r. Towarzyszący temu kryzys polityczny w KPCh doprowadził do usunięcia bardziej liberalnych działaczy (w tym sekretarza generalnego KPCh Zhao Ziyanga) i wzmocnił konserwatywne frakcje w szeregach KPCh. Kolejnym wstrząsem dla chińskich partyjnych elit, mimo rywalizacji z Moskwą po 1960 r., był rozpad ZSRR. Upadek rządów Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego, na których wzorowała się KPCh, tworząc państwo i własne struktury, ukazał realną perspektywę utraty władzy przez partię. Przeprowadzono więc szereg analiz i programów badawczych, mających ustalić przyczyny rozpadu ZSRR. W ich efekcie elity KPCh uznały, że radzieckie elity popełniły błąd, wprowadzając reformy polityczne (wypuścili z rąk „karabin, pióro i miecz”) i zaniedbując równocześnie sprawy gospodarcze, co pogłębiło kryzys. KPCh postanowiła więc postąpić odwrotnie: nigdy nie zrezygnować z absolutnej władzy politycznej, ale równocześnie przeprowadzić głębokie reformy gospodarcze. W ten sposób w Chinach wytworzyła się niepisana umowa społeczna, która stanowi podstawę dzisiejszej ChRL: „partia pozwala się społeczeństwu bogacić, w zamian ono nie podważa jej władzy”. Równocześnie żywy jest w szeregach aparatu strach przed pojawieniem się wewnętrznego reformatora, typu „chińskiego Gorbaczowa”, dlatego zwalczane są wszelkie przejawy „liberalnych” inklinacji.

Rekrutacja do KPCh

Komunistyczna Partia Chin jest z założenia formacją elitarną. Członkostwo w partii jest zarówno źródłem osobistych wpływów, jak i dowodem na odniesienie życiowego sukcesu. Wielu dzisiaj wstępujących do partii jest rekrutowanych spośród najlepszych studentów na poszczególnych wydziałach – jest to „zaproszenie”, które mało kto potrafi odrzucić. Inni są nominowani przez znajomych lub współpracowników, którzy już są w partii. Wciąż też można składać podanie o przyjęcie przy poparciu chociaż jednego członka. Mimo że statystyki tego nie odzwierciedlają (zob. KPCh w liczbach), to obecnie największy nacisk kładzie się na rekrutację ludzi z wyższym wykształceniem i ludzi sukcesu mających zdolność do wpływania na opinie swojego otoczenia. W każdym z tych wypadków o przyjęciu decyduje kilka czynników, jak klasa społeczna, koneksje rodzinne, osiągnięcia naukowe czy zawodowe, ale też ocena lojalności i podatności na ideologiczną indoktrynację. Często członkostwo w partii jest postrzegane nie tylko jako przywilej, ale też ograniczenie – partia, absorbując lokalne elity, w dużym stopniu ubezwłasnowolnia je.

Reformy gospodarcze doprowadziły równocześnie do poważnych zmian społecznych w Chinach, co wymusiło znaczne rozszerzenie spektrum społeczne- go, z którego rekrutowani są członkowie KPCh. W latach osiemdziesiątych, za czasów Deng Xiaopinga, najpierw uznano intelektualistów za „klasę rewolu- cyjną”, ale największe otwarcie nastąpiło pod rządami Jiang Zemina, który w ramach swojej teorii trzech reprezentacji⁵ dopuścił do KPCh także przedsię- biorców i twórców kultury. Zrezygnowano też z automatycznego odrzucania kandydatów ze względu na nieodpowiednie pochodzenie klasowe. Odzwier- ciedla to ambicję partii, aby przedstawiać się jako reprezentant wszystkich grup społecznych.

KPCh w liczbach⁶

W 1921 r. na pierwszym zjeździe było obecnych 13 delegatów reprezentują- cych w sumie 57 członków.

W 1934 r. na „długi marsz” wyruszyło 130 tys. żołnierzy i cywilów, do celu dotarło ok. 7 tys. z nich, straty zostały częściowo uzupełnione napływem ludzi z innych regionów. Ostatecznie liczba członków KPCh w całych Chi- nach spadła jednak z ok. 300 tys. do 40 tys.

W 1949 r. do KPCh należało niespełna 4 mln osób.

Na koniec 2016 r. KPCh liczyła ok. 86,5 mln członków. 785 tys. posiadało wyższe wykształcenie (0,9%), 1,57 mln (1,8%) było poniżej 35. roku życia, a kobiety stanowiły 22,98 mln (26,6%). 9 mln (10,4%) to pracownicy admi- nistracji, a 7,5 mln (8,7%) działacze kadrowi.

1.2. Struktura organizacyjna KPCh na szczeblu centralnym

Struktura organizacyjna KPCh ma sztywny i hierarchiczny charakter. Na jej szczycie znajduje się Stały Komitet Biura Politycznego Komitetu Centralnego (SK BP KC), posiadający najwyższą władzę w partii i państwie, przewodzony przez sekretarza generalnego KPCh. Znajdujące się szczebel niżej Biuro Po- lityczne (BP KC) skupia reprezentantów wszystkich istotnych frakcji i grup

⁵ „San ge daibiao” zhongyao sixiang, http://www.china.com.cn/cpc/2011-05/31/content_22683643.htm.

⁶ Por. *Chinese Communist Party – Statistics & Facts*, <https://www.statista.com/topics/1247/chinese-communist-party/>

wewnątrz KPCh, obejmujących kluczowe stanowiska w pionie państwowym i partyjnym. Kolejny w strukturze władzy Komitet Centralny (KC) gromadzi najważniejszych działaczy na szczeblu prowincji, armii, biurokracji centralnej czy państwowych przedsiębiorstw. Reprezentuje on formalnie najważniejszy organ przedstawicielski KPCh, obradujący raz na pięć lat walny zjazd KPCh. Mimo formalnie przedstawicielskiego charakteru struktur KPCh skład osobowy poszczególnych organów ustalany jest przez wyższe szczeble hierarchii – władza przepływa więc z góry na dół, a Biuro Polityczne i jego Stały Komitet wybierają swoich następców poprzez kooptację. Od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku KPCh dążyła do instytucjonalizacji reguł sprawowania władzy, wprowadzając m.in. system równowagi poszczególnych frakcji w ramach „kolektywnego kierownictwa”, choć obecnie reguły te podlegają częściowej rewizji.

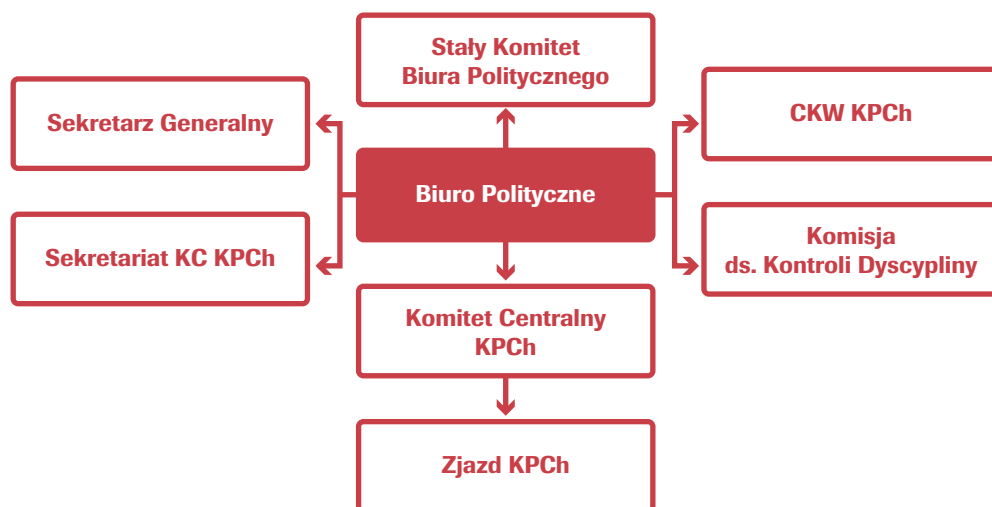
Komunistyczna Partia Chin nie posiada formalnie żadnej osobowości prawnej. Istnieje poza, a właściwie ponad systemem prawnym ChRL. Cała jej władza jest teoretycznie wywodzona jedynie z preambuły do konstytucji. W praktyce to prawo, włącznie z konstytucją, musi się dostosowywać do zmian w statucie KPCh i to statut KPCh stanowi *de facto* ostateczne źródło władzy w ChRL. Formalnie, zgodnie ze statutem⁷, władza w KPCh pochodzi z nadania dołów partyjnych, wyłaniających najwyższe kierownictwo poprzez wielostopniowy system kolegów elektorskich. Struktury partyjne rozpoczynają się od podstawowej komórki partyjnej w zakładzie pracy lub lokalnego komitetu na wsi lub w dzielnicy, a ich kolejne szczeble odpowiadają podziałowi administracyjnemu ChRL (zob. Aneks 1). Delegaci partyjni kolejnych poziomów podziału terytorialnego – gmin, powiatów, prefektur i prowincji – wybierają komitety wyższego szczebla (więcej o strukturach lokalnych KPCh zob. rozdział I.3.3), aż do centralnego zjazdu KPCh, gdzie delegaci komitetów prowincjonalnych stanowią większość.

Formalna struktura KPCh nie odzwierciedla jednak realnych mechanizmów władzy w samej partii, a tym samym w ChRL. W rzeczywistości głównym ośrodkiem decyzyjnym i sprawczym w ChRL pozostaje Biuro Polityczne KC KPCh i jego Stały Komitet z sekretarzem generalnym na czele. Organy te sprawują kontrolę nad polityką kadrową w KPCh i obsadą personalną komitetów niższego szczebla. Zgodnie z leninowską doktryną centralizmu

⁷ Dzisiaj funkcjonująca struktura KPCh wynika ze statutu KPCh z uwzględnieniem zmian z października 2017 r. Zob. *Constitution of Communist Party of China*, <http://www.china.org.cn/20171105-001.pdf>.

demokratycznego ośrodki kierownicze w KPCh kształtowane są na zasadzie kooptacji – to najwyższe organy partyjne decydują o pionowym awansie poszczególnych członków. Obsadzenie kluczowych organów decyzyjnych jest przedmiotem nieustannej walki o władzę w KPCh, która opierała się zawsze w dużej mierze na polityce frakcyjnej i sieciach klienckich (zob. rozdział I.1.3), a system wysyłania delegatów ma charakter fasadowy.

Wykres 1. Struktura instytucjonalna KPCh, szczebel centralny

Zjazd KPCh jest formalnie najważniejszym ciałem partii. W ostatnich latach odbywa się w regularnych odstępach pięciu lat, lecz to zawsze KC KPCh decyduje o zwołaniu zjazdu. Delegatów w liczbie ok. 2300 wybiera 40 jednostek elektorskich, w tym prowincjonalne organizacje partyjne, wydziały KC KPCh, organy rządu centralnego, największe przedsiębiorstwa państwowe, Armia Ludowo-Wyzwoleńcza (ALW), Zbrojna Milicja Ludowa (ZML) oraz członkowie KPCh pochodzący z Tajwanu⁸. Zjazd jest jedynym organem uprawnionym do zmiany statutu KPCh, który reguluje mechanikę wewnątrzpartyjną. To delegaci na zjazd „wybierają” spośród swego grona Komitet Centralny, ale kandydatów zgłasza odchodzący Komitet Centralny.

Komitet Centralny liczy 376 osób, w tym 205 członków posiadających pełne prawo głosu oraz 171 zastępców (nieposiadających prawa głosu), i jest formalnie najważniejszym ciałem rządzącym partią pomiędzy zjazdami. Jego zadaniem

⁸ W rzeczywistości za każdym razem KPCh stara się znaleźć kogoś, kto urodził się na Tajwanie lub chociaż miał przodków z Tajwanu, aby wykorzystać propagandowo fakt przybycia delegata ze „zbuntowanej prowincji”.

jest wdrażanie w życie decyzji zjazdu, prowadzenie pracy partyjnej i reprezentowanie partii na arenie międzynarodowej. *De facto* to KC sam sobie wyznacza zadania. KC wybiera także sekretarza generalnego KC KPCh, członków Biura Politycznego KC KPCh, Stały Komitet Biura Politycznego KC KPCh, Centralną Komisję Wojskową KC KPCh. W rzeczywistości to jednak członkowie organów kończących swoją kadencję rekomendują nowy skład, dlatego zasadne jest określenie kooptacji. KC wyznacza także członków Sekretariatu Generalnego i Komisji ds. Kontroli Dyscypliny.

Siedem plenów KC KPCh

Zwyczajowo KC spotyka się pomiędzy zjazdami⁹ na siedmiu sesjach plenarnych (tzw. plenach), których agenda jest (także zwyczajowo) ogólnie zakreślona. Służą one do ogłaszania poważniejszych zmian w polityce KPCh.

I plenum spotyka się dzień po zakończeniu zjazdu KPCh i koncentruje się na sprawach wewnątrzpartyjnych: agendzie działań sekretarza generalnego KC, członków Biura Politycznego itd.

II plenum odbywa się wiosną przed sesją OZPL i jest poświęcone przede wszystkim dostosowaniu struktury państwa do zmian, jakie zaszły na zjeździe KPCh, który ma zawsze miejsce na jesieni poprzedniego roku, oraz obsadzie stanowisk państwowych.

III plenum obraduje na jesieni, rok po zjeździe KPCh, i służy odcisnięciu przez nowe kierownictwo swojego piętna na KPCh i Chinach. To na nim są zazwyczaj ogłaszane najważniejsze zmiany polityczne czy gospodarcze. To ono też zawsze przyciąga największą uwagę zagranicznych obserwatorów.

IV plenum przypada w trzecim roku od zjazdu KPCh i zazwyczaj koncentruje się na ALW oraz kwestiach wdrożenia zmian wyznaczonych na III plenum.

V plenum, obradujące w czwartym roku po zjeździe KPCh, skupia się na sprawach kolejnego planu pięcioletniego.

⁹ Stąd nazewnictwo, np. III plenum XVIII KC miało miejsce w listopadzie 2013 r., rok po XVIII Zjeździe KPCh.

VI plenum, przypadające na początek roku, w którym odbywa się kolejny zjazd KPCh, jest poświęcone budowie podstaw ideologicznych, czasami też rozstrzygnięciu zagadnień z historii KPCh.

VII plenum ma miejsce na tydzień przed kolejnym zjazdem KPCh i jest poświęcone przygotowaniu agendy zjazdu, zaakceptowaniu raportów politycznych odchodzącego kierownictwa, rekomendacjom personalnym itp.

Biuro Polityczne Komitetu Centralnego liczy 25 osób spośród czołowych członków KPCh – grona najważniejszych działaczy partii, zarówno szczebla centralnego, jak i prowincjonalnego. Siła polityczna Biura Politycznego jest skoncentrowana w Stałym Komitecie Biura Politycznego, który liczy obecnie siedmiu członków i stanowi ściśle kierownictwo KPCh, posiadające praktycznie absolutną władzę nad partią i państwem. Spotykający się średnio raz w tygodniu Stały Komitet podejmuje decyzje w sprawach bieżących i ma działać zgodnie z agendą wyznaczoną przez sekretarza generalnego. Sposób funkcjonowania tych ciał jest w dużym stopniu ukryty i nie są znane procedury nim rządzące. Z przecieków i zdawkowych informacji wynika, że w Biurze Politycznym panuje większa swoboda dyskusji niż na niższych szczeblach organizacyjnych partii i działa ono bardziej jako forum do wypracowywania generalnych kierunków działania oraz zawierania kompromisów pomiędzy poszczególnymi grupami interesu. Biuro Polityczne często zaprasza różnego rodzaju ekspertów do przedstawienia wybranych tematów, ale występują oni zawsze przy zaciemnionej sali, nie widząc, kto jest obecny, a pytania otrzymują przez asystentów. Zobowiązani są też do zachowania pełnej tajemnicy.

Sekretarz generalny¹⁰ posiada zgodnie ze statutem KPCh „najwyższą władzę i autorytet nad partią, rządem i państwem”. W praktyce jego sprawczość w całym systemie politycznym zależy od indywidualnych cech osoby piastującej stanowisko i poparcia, jakim cieszy się wśród aparatu. Nieformalne wymogi to odpowiedni wiek, 55–60 lat w momencie obejmowania władzy, ponadto kandydat musi już znajdować się w wewnętrznym kręgu władzy, czyli w poprzedniej kadencji być już członkiem Biura Politycznego KC KPCh, a najlepiej jego Stałego Komitetu.

¹⁰ Na przestrzeni lat zmieniała się formalna tytulatura najwyższego przywódcy: sekretarz Biura Centralnego (1921–1922), przewodniczący KPCh (1922–1925, 1928–1931 i 1943–1982) oraz sekretarz generalny (1925–1928, 1931–1943 i od 1982 do dnia dzisiejszego). Por. Hu Sheng (red.), *A Concise History of The Communist Party of China*, Beijing 1994.

Najważniejsze organy KC KPCh

Przy Komitecie Centralnym KPCh funkcjonuje kilka organów partyjnych, które mają bardzo duże znaczenie polityczne – zarówno w wymiarze kontroli nad państwem, jak i nad samymi strukturami KPCh. Należą do nich:

Centralna Komisja Wojskowa KC¹¹ – zajmuje się wszystkimi sprawami związanymi z ALW, budżetem, nominacjami, rozmieszczeniem jednostek itd., a jej przewodniczący jest też głównodowodzącym. Ponieważ ALW jest ostatecznym gwarantem władzy samej KPCh, to przewodniczący CKW ma faktycznie najsilniejszą pozycję. Jednak od lat stanowiska sekretarza generalnego, przewodniczącego CKW oraz przewodniczącego ChRL są skupiane w jednym ręku. CKW składa się z kilku członków (zazwyczaj od 7 do 11) wywodzących się z ALW, z wyjątkiem przewodniczącego, ewentualnie także jednego z wiceprzewodniczących, którzy są wybierani spośród członków Biura Politycznego KC. W praktyce ostatnich lat sekretarz generalny KC jest równocześnie przewodniczącym CKW KC¹².

Sekretariat KC – stanowi zaplecze administracyjne działań KC KPCh. Koordynuje prace poszczególnych wydziałów i realizuje zadania wyznaczone przez Biuro Polityczne i jego Stały Komitet. Od XV Zjazdu liczy siedmiu sekretarzy, którzy w hierarchii partyjnej są poniżej członków Biura Politycznego (jeżeli nie są członkami BP), ale protokolarnie mają status wyższy niż członkowie Rady Państwowej.

Komisja ds. Kontroli Dyscypliny KC – jest odpowiedzialna za egzekwowanie od członków KPCh reguł zachowania i obyczajności. Zwalcza korupcję. Ma prawo zatrzymać i „przetrzymanywać do śledztwa” każdego członka KPCh tak długo, jak to będzie konieczne.

¹¹ Obok CKW Komitetu Centralnego KPCh istnieje także analogiczny organ państwowy, Centralna Komisja Wojskowa Rady Państwowej ChRL, wybierana przez OZPL. Jej skład jest zazwyczaj tożsamy (nie zawsze) z CKW KC KPCh. Jej istnienie jest podyktowane tylko i wyłącznie kwestiami proceduralnymi, nie ma ona realnego wpływu na funkcjonowanie armii.

¹² Główny autor chińskich reform po 1978 r., Deng Xiaoping, zajmował stanowisko przewodniczącego CKW do 1989 r., mimo że nie pełnił już innych stanowisk partyjnych czy państwowych, ale zapewniało mu to ostateczny głos w sprawach partii i państwa. Podobnie Jiang Zemin „przedłużył” swoją kadencję, oddając przewodnictwo CKW następcy, Hu Jintao, z dwuletnim opóźnieniem.

Wydział Organizacyjny KC – zajmuje się prowadzeniem teczek personalnych wszystkich członków KPCh oraz weryfikacją ich postawy ideowej. Ma też wpływ na obsadę stanowisk w aparacie partyjnym i pilnuje stałej rotacji kadr.

Wydział Publikacji KC (powszechnie, także w dyskursie wewnątrz KPCh, nazywany „wydziałem propagandy”) – odpowiada za „przywództwo” w środkach masowego przekazu, co jest używanym przez KPCh eufemizmem dla kontroli mediów. Wcześniej współdziałał z organami państwa administrującymi mediami, ale od marca 2018 r. przejął bezpośrednią kontrolę treści, pozostawiając państwowym organom funkcje administracyjno-techniczne. Wydział decyduje o wydawaniu licencji, ale przede wszystkim daje instrukcje co do treści, formy i kierunku przekazu w mediach.

Po kryzysie politycznym, związanym z krwawym stłumieniem protestów na placu Tiananmen w Pekinie w 1989 r., KPCh podjęła próbę swoistej instytucjonalizacji procedur wewnętrznych w celu odzyskania zaufania społecznego, ale przede wszystkim uregulowania sposobów rozwiązywania konfliktów w samej partii¹³. Miało temu służyć utrwalenie, choć nie formalizacja, szeregu niepisanych reguł wewnętrznych, m.in. długości kadencji, podziału obowiązków, zakresu odpowiedzialności, a nawet sposobu wzajemnego traktowania się w gronie najwyższych przywódców. Jednym z podstawowych celów uściślenia reguł sprawowania władzy było utrzymanie równowagi sił pomiędzy konkurencyjnymi frakcjami, aby uniknąć konfliktów na szczytach KPCh, a także nie dopuścić do zbytnej koncentracji władzy przez jednostkę lub grupę. Podstawą było ustanowienie reguły zmian pokoleniowych przywódców – władzę mieli obejmować sześćdziesięciolatekowie, a odchodzić po dwóch pięcioletnich kadencjach po ukończeniu siedemdziesiątego roku życia. Stwarzało to pozory zinstytucjonalizowania procesu przekazywania władzy.

Równocześnie wypracowano koncepcję tzw. kolektywnego kierownictwa (*jiti lingdao*), która w swojej podstawowej formie sprowadza się do podejmowania decyzji poprzez konsensus i ucieranie opinii. Koncepcję kolektywnego kierownictwa odczytywać można zarówno jako mechanizm zabezpieczający przed pojawieniem się „nowego Mao”, jak i potwierdzenie złożonej struktury wewnętrznej KPCh. Idea ta obowiązywać miała w szczególności wewnątrz Biura Politycznego KC i w jego Stałym Komitecie. W tym drugim gremium miał

¹³ Por. W. Wo-Lap Lam, *China after Deng Xiaoping: The Power Struggle in Beijing Since Tiananmen*, Hoboken 1995.

także występować podział pracy (*geren fengong fuze*), czyli przypisanie każdemu z członków Stałego Komitetu określonego zakresu obowiązków. W obydwu gronach miała panować zasada równości głosów, a decyzje miały zapadać w głosowaniach, ale przy dążeniu do utarcia kompromisu. W szerszym kontekście oznaczało to także oddanie głosu emerytowanym, „doświadczonym” działaczom, tzw. starszyźnie partyjnej¹⁴.

W obliczu ewolucji chińskiego systemu politycznego po wyborze Xi Jinpinga na sekretarza generalnego w 2012 r. wydaje się, że pewna stabilizacja działań i rutyna w wymianie pokoleniowej przywódców w czasach Jiang Zemina i Hu Jintao (1993–2013) wynikała jednak przede wszystkim z inercji systemu i małej siły politycznej poprzedniego kierownictwa. Dojście do władzy Xi Jinpinga i podjęte przez niego działania pokazują, że kultura polityczna i sposób działania KPCh ewoluują w odpowiedzi na nowe wyzwania stojące przed partią, a także w dużym stopniu zależą od osobowości przywódcy (zob. rozdział II).

1.3. Frakcje i grupy interesu w KPCh

Komunistyczna Partia Chin jest tworem niejednorodnym, a pod oficjalnym wizerunkiem monolitu kryje się dynamiczna, zróżnicowana i nieustannie przekształcająca się partia władzy. Składają się na nią grupy interesu charakteryzujące się różną wielkością, odmiennym zakresem działania oraz zmienną trwałością i spoistością wewnętrzną. Powiązane są one relacjami rodzinnymi, a także rozległymi sieciami patronalno-klientalnymi, budowanymi przez czołowych działaczy w czasie wspinania się po szczeblach partyjnej kariery w jej strukturach terenowych oraz biurokracji centralnej. Wyrazem napięć wewnętrznych jest rywalizacja zarówno o stanowiska w najwyższych gremiach decyzyjnych partii, jak i kontrolę nad strukturami biurokratycznymi partii i państwa, otwierającymi drogę do uzyskiwania osobistych korzyści, a także budowy zaplecza politycznego.

Działacze KPCh funkcjonujący we wszystkich obszarach chińskiego systemu politycznego – od komitetów lokalnych i prowincjonalnych oraz państwowych spółek po technokratyczną biurokrację centralną czy ALW – wykorzystują swoją pozycję do poszerzenia dostępu do kontrolowanych przez KPCh ogromnych zasobów państwa, uzyskania osobistych korzyści i awansów, a wreszcie

¹⁴ Por. Yun-han Chu, Yunhan Zhu, Zhicheng Luo, Chih-cheng Lo, R.H. Myers (red.), *The New Chinese Leadership: Challenges and Opportunities after the 16th Party Congress (The China Quarterly Special Issues)*, Cambridge 2004.

do sięgnięcia po władzę w strukturach decyzyjnych partii. Skutkuje to powstaniem systemu zmiennych sojuszy opartych na personalnych powiązaniach, sieciach patronackich i wspólnych celach. Polityka frakcyjna jest jednym z głównych czynników wpływających na obsadę kluczowych stanowisk decyzyjnych na różnych poziomach struktury KPCh.

Walka o władzę w strukturach KPCh ogranicza się przy tym do stosunkowo wąskiej elity. Z ok. 90 mln członków w „grze o władzę” na różnych poziomach struktury biorą udział tylko działacze kadrowi, czyli ok. 7,5 mln osób, ale już na poziomie centralnym jest to relatywnie wąska grupa ok. 3–4 tys. ludzi¹⁵. Działacze kadrowi, czyli osoby pracujące w aparacie partyjnym na stanowisku funkcyjnym¹⁶, równocześnie rekomendowane na etat w strukturach podległych państwu, tworzą partyjną nomenklaturę. Jest to uprzywilejowana, hierarchiczna warstwa, do której przynależność jest coraz częściej dziedziczna, choć awans wewnątrz niej wciąż pozostaje uzależniony od innych czynników, jak skuteczność w zarządzaniu i polityczna sprawność. Ludzie ci mają przed sobą dwie możliwe ścieżki kariery: działanie w strukturach centralnych lub przejście do pracy w prowincjach. W każdym jednak wypadku obowiązkowo powinni spędzić jakiś czas (optymalnie minimum rok), pracując na prowincji w podstawowej jednostce partyjnej.

Na poziomie centralnym można było wyróżnić kilka głównych frakcji (zob. Aneks 2), choć przeszły one w ostatnich latach istotne przekształcenia i nowa konfiguracja w przeważającej mierze jeszcze się nie ujawniła (zob. rozdział II.2.2). Przynależność do poszczególnych frakcji jest dosyć płynna, każda z nich wykazuje się także innym poziomem integralności wewnętrznej. Działacze KPCh łączyć mogą powiązania rodzinne i osobiste, tzw. *guanxi* (zob. rozdział I.1.4), pochodzenie z jednego miasta lub regionu, wspólne interesy korupcyjno-biznesowe, doświadczenie współpracy w trakcie awansów przez kolejne szczeble partii, przynależność do jednej organizacji (np. państwowych spółek czy Ligi Młodzieży Komunistycznej) czy też podobne poglądy na temat kierunku rozwoju ChRL.

¹⁵ Stali członkowie KC KPCh i ich zastępcy to 376 osób. Do tego dochodzą: kadra dowódcza ALW, od dowódcy prowincjonalnego wzwyż; szefowie ponad stu największych przedsiębiorstw państwowych zarówno podporządkowanych Radzie Państwowej, jak i zależnych od poszczególnych ministerstw; członkowie komitetów KPCh 31 jednostek terytorialnych (poza specjalnymi regionami administracyjnymi Hongkong i Makau); emerytowani działacze i ich rodziny, którzy, choć nie zajmują żadnych stanowisk, to kontrolują trudną do oszacowania liczbę spółek nomenklaturowych, umożliwiającą wszystkim członkom elity partyjnej bogacenie się.

¹⁶ Na które zostali powołani przed odpowiedni organ KPCh.

Trzeba też pamiętać, że podział na frakcje, ich charakterystyka, a nawet nazwy są w dużym stopniu próbą statycznego uchwycenia przez zewnętrznych obserwatorów dynamicznego i ukrytego zjawiska, jakim jest nieustająca walka wewnątrz aparatu KPCh. Żywotność poszczególnych frakcji jest bardzo różna i wiele z nich, zwłaszcza tych w regionach, pozostaje niewidoczna dla zewnętrznych obserwatorów.

Klany partyjne i powiązania rodzinne elit KPCh

W pierwszych dekadach po utworzeniu ChRL w 1949 r. chińska polityka zdominowana była całkowicie przez partyjnych weteranów okresu „długiego marszu” i wojny domowej, którzy przetrwali czystki pod rządami Mao Zedonga. Grupa ta, na czele z Deng Xiaopingiem, przejęła kontrolę nad KPCh i ChRL po 1978 r. Wraz z wymianą pokoleniową w chińskich elitach, przypadającą na lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte XX wieku, kluczowe stanowiska polityczne obejmować zaczęli potomkowie partyjnych weteranów – uznani za gwarantów kontynuacji specyficznego projektu, jakim była KPCh i jej państwo. Przyjęto wówczas niepisaną zasadę, że każdy klan partyjny¹⁷ będzie mógł przeznaczyć w danym pokoleniu tylko jedną osobę do pracy partyjnej. Pozostali członkowie rodziny, budujący często rozległe imperia biznesowe, stanowili zaplecze ekonomiczne rodziny¹⁸. W ten sposób powstała nowa kasta „książątek”, od lat dziewięćdziesiątych XX wieku dominująca w chińskim życiu politycznym i gospodarczym. W rezultacie przynależność do ścisłej elity partyjnej staje się dziedziczna, a frakcje partyjne też są coraz częściej efektem sojuszy poszczególnych klanów partyjnych¹⁹.

¹⁷ W chińskiej kulturze klan (*zongzu*) stanowi ważną jednostkę społeczną. To grupa ludzi spokrewnionych ze sobą i podporządkowanych patriarchalnej władzy starszyny klanowej, którą tworzą przedstawiciele najstarszego żyjącego pokolenia. W przeszłości na południu Chin to grupa posiadająca także kolektywnie majątek, stąd tożsamość klanowa jest tam silniejsza niż na północy i często przeważa nad samoidentyfikacją etniczną czy państwową. Por. Li Chenggui, *A Study of The Rural Clan System in China*, „Management World” 1994, nr 5. W KPCh klany partyjne wywodzą się od działaczy pierwszego pokolenia – działaczy najwyższego szczebla, jaki stworzyła ChRL.

¹⁸ Ujawnione przez międzynarodową prasę w 2016 r. dokumenty „Panama Papers” pokazują rozległą sieć inwestycji w rajach podatkowych chińskiej elity. Por. J. Garside, D. Pegg, *Panama Papers reveal offshore secrets of China’s red nobility*, „The Guardian”, 6.04.2016, <https://www.theguardian.com/news/2016/apr/06/panama-papers-reveal-offshore-secrets-china-red-nobility-big-business>.

¹⁹ Członkowie elity nie tracą swojego statusu nawet po przegranej walce frakcyjnej. Wszyscy skazani na karę pozbawienia wolności od rangi wiceministra wzywają wyroki w więzieniu Yancheng (zwanym „klatką na tygrysy”) na północnych przedmieściach Pekinu. Nie noszą

Doskonały przykład klanu partyjnego stanowią potomkowie gen. Wang Zhena, wiceprzewodniczącego ChRL w latach 1988–1993. Jeden z jego synów, Wang Jun, był szefem rady nadzorczej Poly Technologies, głównego koncernu zbrojeniowego ChRL, a równocześnie prezesem China International Trust and Investment Corporation (CITIC), głównego państwowego przedsiębiorstwa inwestycyjnego. Drugi syn, Wang Bing, był do końca życia generałem Sił Powietrznych ALW, a jego syn Wang Jinyang ożenił się z Ye Jingzi, wnuczką marszałka Ye Jianyinga, jednego z bohaterów „długiego marszu”. Jej ojcem był generał Ye Xuanning, pracujący m.in. w wywiadzie wojskowym. Wang Jinyang i Ye Jingzi zajmują się inwestycjami w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku. Inny znany klan to rodzina Li Penga, premiera w latach 1987–1998. Osierocony w wieku trzech lat syn bohatera KPCh, Li Shuoxun, był wychowankiem Zhou Enlaia, premiera w latach 1949–1976. Dzisiaj najstarszy syn Li Penga, Li Xiaopeng, jest ministrem transportu i stałym członkiem KC. Córnica, Li Xiaolin, jest wiceprezesem koncernu energetycznego Datang. Najmłodszy syn, Li Xiaoyong, ożenił się z Ye Xiaoyan, wnuczką wspomnianego marszałka Ye Jianyinga²⁰.

Dzisiaj wiele związków w obrębie elity jest wynikiem zarówno życia w izolacji, jak i aranżowania małżeństw. Istnieje również zjawisko „wzniecia się” do partyjnej elity przez uzdolnionych i ambitnych działaczy bez zaplecza politycznego. Najwyżej postawionymi obecnie w hierarchii figurami, które „wzniecia się” do elity, są premier Li Keqiang i wiceprzewodniczący ChRL Wang Qishan. Żona obecnego premiera, Cheng Hong, to córka Cheng Jinruia, działacza KPCh i Ligi Młodzieży Komunistycznej oraz szefa Rady ds. Walki z Ubóstwem w latach osiemdziesiątych XX wieku, bliskiego współpracownika Deng Xiaopinga²¹. Z kolei teściem Wang Qishana był Yao Yilin, pierwszy wicepremier w latach 1988–1993.

Identyfikacja klanów partyjnych jest utrudniona nie tylko przez powszechną tajemnicę dotyczącą życia prywatnego działaczy, ale również przez to,

oni więziennych drelichów, mają dostęp do mediów i, podobnie jak reszta elity, dostają zdrową, organiczną żywność ze specjalnej farmy w Mongolii Wewnętrznej, a czas spędzają, oddając się różnym hobby, jak kaligrafia, uprawianie ogródka czy gra w ping-ponga. Zob. *Hotel-style prison awaits China's Bo Xilai*, „South China Morning Post”, 22.09.2013, <https://www.scmp.com/news/china/article/1315259/hotel-style-prison-awaits-chinas-bo-xilai>.

²⁰ Na temat klanu Wang, Li i innych rodzin partyjnych zob. *Mapping Chinese Red Nobility*, Bloomberg, 26.12.2012, <https://www.bloomberg.com/graphics/2012-mapping-chinas-red-nobility/>; K. Brown, *The New Emperors: Power and the Princelings in China*, London 2014.

²¹ Zob. Cheng Li, *Chinese Politics in the Xi Jinping Era: Reassessing Collective Leadership*, Washington 2016.

że wielu najwyższych działaczy w początkach KPCh prowadziło dosyć bujne życie towarzyskie i miało dzieci z różnych związków. Wiele z nich nie nosi nazwiska ojca, a sami ojcowie są często znani tylko pod pseudonimami z czasów wojny domowej. Zwłaszcza córki ukrywają swoje pochodzenie pod przybranym nazwiskiem (w Chinach kobiety nie zmieniają formalnie nazwiska po wyjściu za mąż).

Głównym przedmiotem zmagañ frakcyjnych i klanowych jest obsada stanowisk w Komitecie Centralnym KPCh i jego organach, przede wszystkim w Biurze Politycznym i jego Stałym Komitecie. Obok uzyskania bezpośredniego wpływu na kluczowe decyzje w partii i państwie umożliwia to przejęcie kontroli nad innymi kluczowymi ciałami KC KPCh, jak Komisja ds. Kontroli Dyscypliny czy Wydział Publikacji, które są same w sobie narzędziami walki frakcyjnej, i pozwala na skuteczne zwalczanie konkurencji. W drugiej kolejności walka toczy się o obsadę stanowisk w pionach administracji związanych z gospodarką oraz w samych przedsiębiorstwach państwowych, ponieważ tutaj są rozdysponowywane strumienie kapitałowe, którymi można spłacać długi polityczne zaciągnięte u frakcji regionalnych i sektorowych²².

W walce o najwyższe przywództwo w KPCh najsukuteczniejsi są działacze z wieloletnim stażem w prowincjach, ponieważ tylko tam mogą zbudować poparcie wśród regionalnych frakcji i grup interesu, co jest niezbędne do skutecznej walki o sukcesję. Podczas wspinania się po kolejnych szczeblach administracji lokalnej walczący o władzę członkowie KPCh tworzą szerokie sieci patronalno-klientalne w obrębie lokalnych struktur partyjnych i państwowych, wzmacniając swoją pozycję w partii. Należące do nich zaplecze przeznaczają swoje zasoby polityczne, a także finansowe (poprzez korupcję) na wspieranie głównego patrona, w oczekiwaniu na własne awanse. Dla najsilniejszych lokalnych działaczy pozycja sekretarza prowincji bywa trampoliną do najwyższych gremiów decyzyjnych KPCh, w tym do najwyższej pozycji sekretarza generalnego KPCh. Poszczególni działacze kadrowi i ich sieci patronackie nie są jednak związane z jednym regionem Chin. Wydział Organizacyjny KC KPCh dba o ciągłą rotację najwyższych kadr między prowincjami, tak by żaden z działaczy nie mógł zbudować zbyt silnej bazy w jednej prowincji, co ma przeciwdziałać wzmocnieniu regionalnych partykularyzmów (zob. rozdział I.3.3).

²² Por. T.R. Heath, *China's New Governing Party Paradigm: Political Renewal and the Pursuit of National Rejuvenation*, [brak miejsca wydania] 2014.

Poszczególne frakcje w centrali KPCh starają się zabiegać o poparcie lokalnych działaczy o silnej pozycji, oferując w zamian korzyści polityczne (stanowiska) lub gospodarcze (np. w postaci korzystnych regulacji dla poszczególnych prowincji lub większego dostępu do państwowych kredytów). Miewa to zarówno charakter doraźny (budowanie poparcia dla konkretnych posunięć), jak i długofalowy, w którym to sojusz lokalnych frakcji stanowi fundament dla władzy danej grupy liderów w Pekinie. Zabiegające o władzę w partii frakcje szukają również poparcia u sektorowych grup interesu, m.in. w ALW, biurokracji centralnej czy państwowych spółkach. Ich przedstawiciele, choć z reguły nie są w stanie sięgnąć po najwyższą władzę w partii, szukają w centrum patronów, którzy zapewnią im odpowiedni dostęp do zasobów, sprzyjające rozwiązania legislacyjne i ochronę polityczną.

Mit merytokracji

W Chinach funkcjonuje bardzo silny mit merytokracji, odwołujący się do tradycji egzaminów mandaryńskich w czasach imperialnych. Dzisiaj KPCh próbuje legitymizować swoją władzę jako instytucję merytoryczną, twierdząc, że rygorystyczne reguły awansu gwarantują, iż ChRL rządzą najlepsi w swoim pokoleniu. Dokonania działaczy kadrowych mają w istocie pewne znaczenie, jednak w praktyce awanse są często wynikiem gier personalnych i elementem budowy własnego zaplecza politycznego przez lokalnych „baronów” partyjnych, jak i główne ośrodki polityczne w KC KPCh. Przejście na wyższy szczebel jest wypadkową politycznego umocowania w Pekinie, siły własnego zaplecza, a także sukcesów w skutecznym zarządzaniu podległymi jurysdykcjami (co po 1978 r. zwykle równało się osiągnięciu wysokiego lokalnego wzrostu PKB) i zapobieganiu niepokojom społecznym.

Zmiany układu sił poszczególnych frakcji w strukturach KPCh mają miejsce zgodnie z kalendarzem politycznym KPCh, przede wszystkim odbywającym się co pięć lat zjazdem KPCh. Podejmowane wówczas decyzje personalne odzwierciedlają siłę poszczególnych grup w partii, które obsadzają kluczowe stanowiska partyjne i państwowe na okres nadchodzącej kadencji. Głosowania na temat propozycji personalnych są jednym z nielicznych widocznych przejawów walk frakcyjnych. Nawet kiedy nominacje są z góry ustalone, to liczba głosów oddanych na poszczególnych kandydatów jest sposobem konkretnych frakcji na zmanifestowanie siły. Choć zmiany personalne pomiędzy zjazdami KPCh są stosunkowo rzadkie, zakulisowa walka wewnątrz aparatu partyjnego trwa nieustannie. Przejawem tego są anonse prasowe na temat utraty

kolejnych dygnitarzy lub anonimowe artykuły krytykujące poczynania przeciwników. Powszechnie stosowanym sposobem szybkiego usuwania przeciwników są działania antykorupcyjne, a wyroki wobec wysokiej rangi członków KPCh są zazwyczaj powiązane z walkami frakcyjnymi. Inną metodą zyskiwania przewagi nad przeciwnikami jest omijanie oficjalnych struktur decyzyjnych poprzez szeroko rozpowszechnione w chińskim systemie politycznym instytucje nieformalne.

1.4. Instytucje nieformalne: *xitong* i małe grupy kierownicze

Cechą charakterystyczną systemu politycznego zbudowanego przez KPCh jest funkcjonowanie szeregu nieformalnych grup i mechanizmów łączących członków aparatu partyjnego poza oficjalnymi strukturami decyzyjnymi. W wielu obszarach zarządzania partią i państwem nieformalne struktury są główną przestrzenią dla wewnętrznej koordynacji, podejmowania decyzji, a także ich transmisji do organów niższego szczebla. Nieformalne ciała partyjne *de facto* pomijają i zastępują formalny proces decyzyjny. Służą to nie tylko zachowaniu pełnej kontroli przez KPCh nad strukturami państwa, ale też poszerzeniu zakresu władzy osobistej działaczy KPCh. Dwa podstawowe typy nieformalnych instytucji to tzw. *xitong* (system) i małe grupy kierownicze. W procesie decyzyjnym na poziomie strategicznym ogromne znaczenie mają też coroczne wakacje elity w kurorcie Beidaihe.

Pod pojęciem *xitong* kryje się zintegrowana pionowo sieć nieformalnych kontaktów między komórkami partyjnymi i działaczami KPCh pełniącymi funkcje na różnych poziomach administracji państwowej i regionalnej, odpowiedzialnych za tę samą dziedzinę²³. Na przykład *xitong* Ministerstwa Środowiska Naturalnego obejmuje organy odpowiedzialne za ochronę środowiska na poziomie prowincjonalnym, prefekturalnym, powiatowym i gminnym, ale także w innych ministerstwach i agencjach rządu centralnego. Mimo że z formalno-prawnego punktu widzenia organy na poszczególnych poziomach administracji zachowują pełną autonomię, prawdziwa zależność i podległość ma jednak miejsce na poziomie hierarchii partyjnej, a polecenia pozwalające na koordynację polityki w ramach danego *xitong* są przekazywane kanałem partyjnym. Kontakty tworzone w ramach *xitong* stają się często podstawą do formowania technokratycznych czy też sektorowych frakcji w obrębie centralnej i lokalnej biurokracji KPCh.

²³ Por. K. Lieberthal, M. Oksenberg, *Policy Making in China: Leaders, Structures, and Processes*, Princeton 1988.

Czerwony telefon

Czerwony telefon to symbol pozycji politycznej w ChRL. Bezpieczna szyfrowana linia łączy ok. 3000 osób: członków KC KPCh, dowódców wojskowych, przedstawicieli lokalnych władz od szczebla wicegubernatora lub wicesekretarza KPCh szczebla prowincjonalnego, członków rządu centralnego, szefów największych państwowych przedsiębiorstw i banków.

Sam telefon nie ma cyferblatu. Wystarczy podnieść słuchawkę i poprosić o połączenie z określoną osobą. Sieć jest obsługiwana przez specjalną jednostkę wojsk łączności ALW, której telefonistki (tylko kobiety) są szkolone w rozpoznawaniu kilkudziesięciu języków i dialektów używanych w Chinach oraz zdolności do pisania co najmniej 150 chińskich znaków na minutę na wypadek, gdyby były proszone o stenografowanie rozmowy – nikt nie ma prawa nagrywać rozmów²⁴.

Prawdziwym fenomenem systemu politycznego zbudowanego przez KPCh są nieformalne ciała znane pod zbiorczym określeniem małe grupy kierownicze (*lingdao xiaozu*) funkcjonujące na poziomie centralnym²⁵. Pod tym pojęciem kryją się cztery kategorie grup: (a) pracujące pod bezpośrednim kierownictwem KC lub w samym Biurze Politycznym KC; (b) funkcjonujące w ramach rządu centralnego; (c) utworzone w strukturach ALW; (d) działające pionowo, łącząc ludzi z różnych struktur biurokracji państwowo-partyjnej²⁶. Większość grup kierowniczych pracuje niejawnie – nieznaną jest ich dokładna liczba, a często również skład i zakres zadań większości (zob. Aneks 5). Szacunki oparte na doniesieniach prasowych czy wypowiedziach ludzi z kierownictwa mówią o 83 grupach w kierownictwie KPCh XVIII Zjazdu (2012–2017). Różnią się one zakresem obowiązków (od reformy ALW i przebudowy gospodarki po kwestię rozwoju piłki nożnej w ChRL) i częstotliwością spotkań (od regularnych spotkań co miesiąc po spotkania *ad hoc*), ale też sposobem działania (od luźnych paneli dyskusyjnych po zespoły wypracowujące konkretne rozwiązania).

²⁴ R. McGregor, *The Party: The Secret World of China's Communist Rulers*, London 2012.

²⁵ Przyjmują one też różne nazwy: małe grupy kierownicze, tylko pod przewodnictwem sekretarza generalnego lub któregoś z członków Biura Politycznego KC; koordynujące małe grupy (*xietiao xiaozu*); na niższych poziomach są to koordynujące grupy robocze (*xietiao gongzuo zu*) lub komisje (*weiyuanhui*).

²⁶ K.E. Brødsgaard (red.), *Critical Readings on the Chinese Communist Party*, t. 4, Leiden 2017.

Małe grupy kierownicze są głównymi ośrodkami decyzyjnymi w ChRL, choć nie posiadają żadnych formalnych uprawnień i rzadko kiedy mają w ogóle jakiegokolwiek umocowanie prawne. Przyjęte przez nie rozwiązania i rekomendacje, spisywane w formie wewnętrznych notatek, stają się oficjalnym stanowiskiem szczytów KPCh, a poprzez to zaczynają funkcjonować jako wytyczne dla administracji. Ogromna skuteczność małych grup wynika z faktu, że skracają łańcuch decyzyjny, skupiając w jednym miejscu wszystkich interesariuszy normalnie działających na różnych płaszczyznach drabiny biurokratycznej, przez co potrafią przełamywać inercję decyzyjną zarówno w samej KPCh, jak i administracji państwowej, w tym w ministerstwach.

Siła małych grup kierowniczych wynika z wpływów ludzi w nich zasiadających i ich zdolności do mobilizacji aparatu partyjnego i państwowego do realizacji wyznaczonego kierunku działania. Generalną zasadą jest, że im ważniejsza lub paląca jest sprawa, tym ważniejsi członkowie kierownictwa zasiadają w danej grupie. To Biuro Polityczne KC lub sam Stały Komitet Biura Politycznego KC wyznacza członków najważniejszych grup i oddaje do ich dyspozycji niezbędne do działania zaplecze ludzkie czy materialne. Trzeba też pamiętać, że procesy polityczne w ChRL są bardzo zrytualizowane i często mają sztywną agendę, dlatego grupy robocze dają systemowi dużą elastyczność wewnętrzną.

Elita partyjna spędza też wspólnie wakacje, które stały się najważniejszym punktem w kalendarzu życia partyjnego poza zjazdami KPCh. Co roku na początku sierpnia władza przenosi się na dwa tygodnie z zamkniętej dzielnicy Zhongnanhai²⁷ w Pekinie do kurortu Beidaihe nad Zatoką Pohaj nad Morzem Żółtym. Zjeżdża też tutaj starszyzna partyjna oraz każdy, kto ma jakiegokolwiek znaczenie polityczne w ChRL. Jest to najbardziej sekretny element życia wewnętrznego partii, ale z nielicznych doniesień wiadomo, że goście w ciągu dnia spędzają czas, wypoczywając na pilnie strzeżonych plażach lub spacerach. Jest to okazja do wymiany poglądów i poznania nowych ludzi. Wieczory są poświęcone seminariom i spotkaniom w większym gronie. To właśnie w Beidaihe jest zazwyczaj omawiana agenda KPCh na następny rok, a w latach zjazdów KPCh ucierany kompromis dotyczący obsady kolejnego Biura Politycznego i Stałego Komitetu²⁸.

²⁷ Trzeba pamiętać, że chińscy przywódcy żyją w zamkniętej dzielnicy Zhongnanhai w Pekinie, w izolacji nie tylko od własnego społeczeństwa, ale też od bezpośredniej wiedzy o świecie zewnętrznym. Jeżeli nawet mają w swoim życiorysie dłuższy epizod pobytu za granicą, to jest on odległy w czasie.

²⁸ Bo Zhiyue, *China's Elite Politics. Governance and Democratization*, Singapore 2010.

Guanxi

Guanxi („związki“) to pojęcie opisujące osobistą i rodzinną sieć wpływów oraz społecznych zależności, przywilejów, ale też zobowiązań jednostki i jej rodziny. *Guanxi* w Chinach mają ugruntowane kulturowo zasady czy wręcz rytuały tworzenia i kultywowania, co powoduje, że odgrywają one ważną rolę budowania więzi społecznych i siatki nieformalnych zabezpieczeń społecznych. Pod wpływem myśli konfucjańskiej tworzone *guanxi* mają też charakter hierarchiczny oraz opierają się na wzajemnych zobowiązaniach, zaufaniu i wierności. Wraz z przemianami chińskiego społeczeństwa transformacji i zróżnicowaniu ulega też koncepcja *guanxi*²⁹. Ponieważ obcokrajowcy nie mogą zazwyczaj uczestniczyć w *guanxi*, powoduje to, że przypisują im większą siłę sprawczą w polityce czy biznesie, niż mają one w rzeczywistości. Jednak *guanxi* pozwoli załatwić pracę dla syna czy sfinansować pogrzeb ojca, lecz samo w sobie nie da władzy nad Chinami, choć pozostaje ważnym elementem budowy sieci klienckich w aparacie partyjnym.

1.5. Rola ideologii

Oficjalnie marksizm-leninizm, dostosowany do wymogów chińskich przez Mao Zedonga oraz rozbudowywany przez kolejnych przywódców, stanowi podstawę ideologiczną KPCh. Po 1978 r. partia pozostawiła Mao Zedonga jako założyciela ChRL, odeszła jednak od stworzonego przez niego amalgamatu marksizmu z tradycyjną filozofią chińską. Wedle konstytucji ChRL z 1978 r. partia buduje „socjalizm z chińską charakterystyką”, co stanowi nawiązanie do pragmatycznej i zmniejszającej wpływ ideologii na zarządzanie państwem filozofii Deng Xiaopinga. Późny stalinizm (1946–1953) stanowi jednak dla partii niezmiennie wzór zarządzania wewnętrznego i budowy relacji między organizacją partyjną a państwem. Dzisiejsza KPCh przedkłada przemoc instytucjonalną nad terror polityczny, ale nie waha się go stosować w ograniczonym rozmiarze, kiedy uzna to za konieczne. Dla partii ideologia nie jest także dziełem zamkniętym i wciąż ewoluuje, zmieniając się wraz z rozwojem naukowo-technicznym.

W agrarnych Chinach początku XX wieku, podobnie jak w przypadku wielu innych państw o silnych ruchach antykolonialnych, ideologia marksizmu stała się istotnym narzędziem narodowej emancypacji. Ostatecznie ideologia, która poprowadziła KPCh do zwycięstwa w wojnie domowej i utworzenia ChRL,

²⁹ Por. T. Gold, D. Guthrie, D. Wank (red.), *Social Connections in China: Institutions, Culture, and the Changing Nature of Guanxi*, Cambridge 2004.

była stworzoną przez Mao Zedonga syntezą marksizmu-leninizmu, agrarnego anarchokomunizmu oraz elementów klasycznej filozofii chińskiej z konfucjanizmem i legizmem na czele³⁰. W połączeniu z inspirowanym stalinizmem kultem jednostki ideologia ta używana była w pierwszych dekadach istnienia ChRL przez Mao Zedonga zarówno do mobilizacji społeczeństwa i przyspieszonej modernizacji, jak i walki politycznej w obrębie KPCh (czego wyrazem była m.in. rewolucja kulturalna). Po 1978 r. maoizm uznany został za nieprzy- stający do realiów współczesnych Chin, które weszły na drogę modernizacji, urbanizacji i rozwoju wysoko uprzemysłowanej gospodarki – nazwaną przez Deng Xiaopinga „budową socjalizmu z chińską charakterystyką”.

W ramach pragmatycznej polityki Deng Xiaopinga w kolejnych dekadach po śmierci Mao Zedonga ideologia marksizmu przestała w dużej mierze definio- wać cele i środki działania partii, nie była również używana do masowej mo- bilizacji społeczeństwa³¹. Marksizm niezmiennie wpływa jednak na chińskich decydentów i aparat partyjny, pozostając istotnym narzędziem poznawczym, dającym jej spójność i siłę do działania. Elity partyjne są poddawane ciągłym szkoleniom, a dobra znajomość doktryny jest wciąż jednym z warunków awansu. To marksizm-leninizm daje członkom partii komunistycznej całą siatkę pojęciową z zakresu nauk społecznych, również perspektywę na relacje międzynarodowe. Ideologia jest też narzędziem kontroli aparatu partyjnego i to w kilku wymiarach: (a) poprzez indoktrynację gwarantuje spójność we- wnętrzną kadr; (b) stwarza wspólną percepcję rzeczywistości, co powoduje, że różni ludzie w różnych miejscach podejmują niezależnie od siebie podobne działania; (c) jest narzędziem dyscyplinowania kadr – każdego można zawsze oskarżyć o odstępstwo od ideologii³².

Ideologia służy również do budowy autorytetu najwyższych przywódców KPCh, a także nadawania ogólnych kierunków rozwoju partii. Dotychczas swój autorski teoretyczny wkład w rozwój marksizmu-leninizmu, wpisany

³⁰ L. Shaffer, *Mao Zedong and Workers: The Labour Movement in Hunan Province, 1920–23*, Oxon 1982, s. 42–45. Legizm (także: chiński legalizm) opierał się na kilku skrupulatnie przestrzeganych zasadach, m.in.: restrykcyjne i dosłowne stosowanie prawa, surowa odpowiedzialność (także zbiorowa), „pokazywanie niczego” (*wuxian*), czyli ukrycie władzy przed populacją, oraz pań- stwowy przymus ekonomiczny. Por. Zhengyuan Fu, *China’s Legalists: The Early Totalitarians*, London 1996; Dingxin Zhao, *The Confucian-legalist State: A New Theory of Chinese History*, Oxford 2015; A.S. Cua (red.), *Encyklopedia of Chinese Philosophy*, New York 2008.

³¹ Objęcie rządów przez Xi Jinpinga przyniosło odwrócenie tego trendu, szerzej zob. rozdział II.2.6.

³² Por. Jinghan Zeng, *The Chinese Communist Party’s Capacity to Rule: Ideology, Legitimacy and Party Cohesion*, [brak miejsca wydania] 2016.

formalnie do konstytucji ChRL, wniosło pięciu przywódców: zaczynając od Mao Zedonga („Myśl Mao”), przez Deng Xiaopinga („Teoria Denga”), Jiang Zemina („Teoria trzech reprezentacji”), Hu Jintao („Koncepcja naukowego rozwoju”), do Xi Jinpinga („Myśl Xi Jinpinga o socjalizmie z chińską charakterystyką w nowych czasach”). Działania te mają symbolicznie sankcjonować najwyższą pozycję przywódcy w partii, są jednak również narzędziem wpływania na sposób myślenia i działania aparatu partyjnego. Nawiązania do aktualnych teorii danego przywódcy, zawierających ogólną wizję rozwoju partii i państwa, umieszczane są w kluczowych dokumentach partyjnych czy projektach polityk sektorowych. Ideologia jest więc swojego rodzaju przewodnikiem dla aparatu partyjnego, dzięki temu każdy z jego członków zdaje sobie sprawę z priorytetów bieżącego kierownictwa.

Partia a konfucjanizm

Komunistyczna Partia Chin umiejętnie wykorzystuje tradycjonalistyczne nastawienie sporej części społeczeństwa i często odwołuje się do idei konfucjańskich, zapożyczając z nich wiele terminów, jak i przywiązanie do pewnego zrytualizowania działań. Narracja o konfucjańskim charakterze współczesnego systemu politycznego Chin i bogatych tradycjach chińskiej państwowości wspierana jest przez Wydział Publikacji KC, szczególnie w przekazie skierowanym do zagranicznych odbiorców, w celu poszerzania chińskiego *soft power* i zamaskowania leninowskiego charakteru partii³³. Realne przełożenie koncepcji konfucjańskich (m.in. idealizmu społecznego, humanitaryzmu, przywiązania do metafizyki) na funkcjonowanie samej partii jest jednak ograniczone, a jej samoidentyfikacja i system pojęciowy oparte są na marksizmie-leninizmie. Jest to widoczne zwłaszcza w przypadku Xi Jinpinga, który w narracji skierowanej do członków partii konsekwentnie odwołuje się do myśli i pism Marksa, Lenina czy Stalina. Xi Jinping należy też do pierwszego pokolenia przywódców wychowanych na pełnych chińskich przekładach klasyków radzieckiego marksizmu-leninizmu³⁴.

Po kilkunastu latach stosunkowego wycofywania się KPCh z ideologicznego ingerowania w życie codzienne mieszkańców Chin okres rządów Xi Jinpinga

³³ Reprezentatywną dla tego typu narracji pracą jest: Zhang Weiwei, *The China wave. Rise of a Civilizational State*, Hackensack 2012.

³⁴ Co znajduje swoje odzwierciedlenie w jego przemówieniach i publikacjach pod postacią licznych odwołań do nawet mniej znanych tekstów klasyków marksizmu-leninizmu, zob. Xi Jinping, *The Governance of China*, Shanghai 2015.

przyniósł ożywienie wielkich kampanii ideologicznych (zob. rozdział II.2.6). Można przewidywać, że rola marksizmu będzie w najbliższych latach tylko rosła, ponieważ elity partyjne poszukują narzędzia dyscyplinowania dołów partyjnych oraz kontroli społecznej (zob. rozdział III.3.2) w okresie gwałtownych przemian ekonomicznych i kulturowych w Chinach.

1.6. KPCh a Armia Ludowo-Wyzwoleńcza

W ChRL nie ma ostrego podziału pomiędzy KPCh jako strukturą cywilną a ALW jako organizacją wojskową. To KPCh stworzyła i do dnia dzisiejszego zarządza bezpośrednio ALW. Armia stanowi także zaplecze polityczne i kadrowe partii, a do niedawna wielu działaczy partyjnych, w tym Xi Jinping czy Hu Jintao, płynnie przechodziło między funkcjami partyjnymi a pionem dowódczym czy politycznym armii.

W czasach Mao Zedonga, zwłaszcza w okresie rewolucji kulturalnej, ALW została wciągnięta w wewnętrzne walki o władzę w KPCh. Po 1978 r. armia wspierała działania Deng Xiaopinga, a jej rola wewnątrz KPCh stopniowo malała³⁵. Stłumienie protestu na placu Tiananmen w 1989 r. pokazało jednak, że ALW pozostaje ostateczną linią obrony władzy KPCh. Niemniej ALW obecnie koncentruje się na kwestiach bezpieczeństwa zewnętrznego³⁶, co znalazło swój wyraz w czasie tzw. III kryzysu tajwańskiego (zob. poniżej). Troska o bezpieczeństwo wewnętrzne pozostaje głównie w rękach cywilnych struktur siłowych, przede wszystkim Zbrojnej Milicji Ludowej, która opracowuje metody i środki w miarę bezkrwawego tłumienia tzw. incydentów masowych, co także minimalizuje potrzebę użycia ALW na arenie domowej, choć tego nie wyklucza.

Kryzys w Cieśninie Tajwańskiej 1995/1996³⁷

Kryzys wybuchł w związku z nieoficjalną wizytą ówczesnego prezydenta Tajwanu Lee Teng-hui w Stanach Zjednoczonych, gdzie miał on wygłosić odczyt na uczelni, której był absolwentem. Pekin sprzeciwia się wszelkim

³⁵ Por. D.M. Finkelstein, K. Gunness (red.), *Civil-military Relations in Today's China: Swimming in a New Sea*, [brak miejsca wydania] 2007.

³⁶ Por. P.C. Saunders, A. Scobell (red.), *PLA Influence on China's National Security Policymaking*, Stanford 2015.

³⁷ B.A. Elleman, *Taiwan Straits: Crisis in Asia and the Role of the U.S. Navy*, Lanham 2015; N.B. Tucker (red.), *Dangerous Strait: The U.S.-Taiwan-China Crisis*, New York 2005.

wizytom urzędujących dygnitarzy tajwańskich za granicą, ponieważ uznał to za naruszenie zasady „jednych Chin”. Jednak Kongres w Waszyngtonie uchwalił rezolucję wzywającą Departament Stanu do przyznania Lee Teng-hui wizy. W odpowiedzi ALW przeprowadziła mobilizację jednostek w prowincji Fujian, przygotowała ćwiczenia wojsk raketowych w Cieśninie Tajwańskiej i manewry z udziałem wojsk desantowych. Równocześnie na Tajwanie zbliżały się wybory prezydenckie i Pekin liczył, że pokaz siły wpłynie na wyborców i Lee Teng-hui nie uzyska reelekcji. Waszyngton jednak zareagował, kierując do Cieśniny Tajwańskiej dwie grupy uderzeniowe lotniskowców i przegrupowując Flotę Pacyfiku w zachodnie rejony, a Lee Teng-hui, mimo ciągnących się za nim skandali, został wybrany na drugą kadencję.

Analizy ALW, która stała za polityką Pekinu, nieprawidłowo ocenili zarówno determinację Stanów Zjednoczonych w obronie wyspy, jak i zmiany społeczno-kulturowe, które zaszły na Tajwanie, w rezultacie Pekin poniósł dużą porażkę prestiżową. Sama ALW zdobyła jednak dodatkowe fundusze na rozbudowę marynarki wojennej³⁸, ponieważ wojskowym udało się przekonać cywilne kierownictwo, iż niepowodzenie wynikało nie z błędnych założeń, a ze zbyt małej siły, którą dysponowali. Przyjęta wtedy optyka nie zmieniła się do dzisiaj.

Armia Ludowo-Wyzwoleńcza jest *de facto* organem partii, a nie państwa. Powstała jako milicja partyjna i do dziś jej charakter nie zmienił się mimo bardzo rozbudowanej struktury. W myśl stwierdzenia Mao Zedonga, iż „władza wyrasta z lufy karabinu”, ALW jest ostatecznym gwarantem władzy KPCh, a partia nie raz użyła przemocy, kiedy uważała, że jej władza nad Chinami jest zagrożona. KPCh sprawuje bezpośrednią, także operacyjną, kontrolę nad ALW poprzez Centralną Komisję Wojskową KC KPCh (zob. rozdział I.1.2), a administracja państwowa z Ministerstwem Obrony na czele odgrywa jedynie rolę zaplecza logistyczno-materiałowego. Równocześnie Centralna Komisja Wojskowa Rady Państwowej jest tworem czysto fasadowym. Pion polityczny zapewnia całkowitą lojalność ALW w stosunku do KPCh poprzez ciągłe szkolenie polityczne zarówno szeregowych żołnierzy, jak i kadry oficerskiej.

Armia jest także płaszczyzną rywalizacji poszczególnych frakcji i grup interesu, a jej korpus oficerski uczestniczy w wewnątrzpartyjnej grze o władzę

³⁸ S. Dewan, *China's Maritime Ambitions and the PLA Navy*, New Delhi 2013.

- wszyscy oficerowie średniego i wyższego szczebla należą do KPCh, co jest warunkiem awansu do wojskowej elity. ALW wysyła swoją grupę delegatów do Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych. Tym samym nie można postrzegać ALW jako ciała osobnego w stosunku do KPCh. Armia jest raczej jednym z wydziałów KC KPCh, choć bardzo specyficznym. ALW stanowi także rezerwę personalną KPCh. Wielu działaczy zaczynało karierę od funkcji oficerów politycznych, co pozwoliło im zbudować sieci patronackie w armii, a każdy kolejny przywódca partii musi się także prezentować jako głównodowodzący. Równocześnie sama ALW jest grupą interesu wewnątrz systemu, której poparcie jest niezbędne, aby skutecznie sprawować władzę w ChRL, choć nie odgrywa już tak decydującej roli jak w czasach rewolucji kulturalnej. ALW jest jednak wciąż nadreprezentowana w OZPL (zob. rozdział I.2.2). Jeden delegat z armii reprezentuje średnio 10 tys. żołnierzy, podczas gdy jeden delegat cywilny 400 tys. mieszkańców.

Armia jest wreszcie narzędziem kontroli i wychowania społeczeństwa. ALW tworzy równoległą do administracji państwowej i struktur partyjnych siatkę informacyjną w kraju. Stanowi cenne źródło informacji dla kierownictwa KPCh o lokalnej sytuacji w państwie, a w przeszłości w sytuacjach kryzysowych regionalne jednostki wojskowe potrafiły przejąć funkcje administracji terenowej. Kult armii stanowi istotny element działań propagandowych KPCh. Zdolność do zbudowania silnej armii jest elementem legitymizacji reżimu. Także reformy gospodarcze i modernizacja państwa mają za jeden ze swoich pierwotnych celów unowocześnienie i usprawnienie działania ALW.

1.7. KPCh a aparat bezpieczeństwa

Aparat bezpieczeństwa stanowi podstawę rządów KPCh, ale od samego początku partia zmagą się z problemem skutecznego zarządzania w sferze bezpieczeństwa, co skutkuje częstymi zmianami kadrowymi i strukturalnymi oraz rozdrobnieniem służb³⁹.

Podobnie jak ALW, organy bezpieczeństwa są emanacją KPCh, a nie państwa, i odgrywają przede wszystkim rolę policji politycznej, a dopiero w drugiej kolejności spełniają funkcje wywiadowcze czy kontrwywiadowcze. W chińskiej percepcji pojęcia wywiadu i bezpieczeństwa nie są precyzyjnie rozgraniczone, a wspólnym zadaniem służb jest zapewnienie trwałości rządów KPCh.

³⁹ Por. Xuezhui Guo, *China's Security State: Philosophy, Evolution, and Politics*, Cambridge 2012; R. Faglot, *Tajne służby chińskie. Od Mao do igrzysk olimpijskich*, Katowice 2009.

Zarządzanie aparatem bezpieczeństwa jest od zawsze skupione w Stałym Komitecie Biura Politycznego KC KPCh, ale przyjmuje różne formy. W latach dziewięćdziesiątych przyjęto praktykę oddelegowywania jednego z członków do roli nadzorcy służb, ale sprawa Bo Xilaia (zob. rozdział II.1.2) zmusiła nowe kierownictwo z Xi Jinpingiem na czele do zmiany formuły i powołania Komisji Bezpieczeństwa Narodowego KC KPCh (zob. rozdział III.2.1), która prawdopodobnie ma odgrywać w zarządzaniu aparatem bezpieczeństwa rolę analogiczną do CKW i ALW.

Obecne w Chinach wielorakość i zróżnicowanie służb bezpieczeństwa wynikają z ich specjalizacji, a także świadomego stymulowania wewnętrznej konkurencji przez władze KPCh. Na poziomie centralnym istnieją dwie duże organizacje: Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego (MBPu), które w 1949 r. zastąpiło Centralny Wydział Spraw Społecznych, i Ministerstwo Bezpieczeństwa Państwowego (MBPa), wydzielone w 1983 r. z MBPu. Teoretycznie pierwsze odpowiada za bezpieczeństwo wewnętrzne, a drugie za zewnętrzne, niemniej obydwaj mają prawo do działania w kraju i za granicą, a sprawy, jakie prowadzą, często przenikają się nawzajem. Do tego dochodzi szereg organizacji wyspecjalizowanych, jak Biuro Ochrony Tajemnicy Państwowej czy Centralne Biuro Ochrony, ale też powoływane *ad hoc* organizacje, często działające poza strukturami państwa, które mają do wypełnienia określone zadanie. Można zgadywać, że istnieje całe grono mniejszych lub większych organizacji, które mają jedynie szpiegować inne agencje. Mimo że każdej z nich nadano określony kierunek działania, to posiadają one dużą swobodę kształtowania swojej aktywności i w praktyce ich operacje często się przenikają. W ten sposób żadna służba nie wie, czy sama nie jest w danym momencie obiektem obserwacji innej instytucji.

W niektórych sferach istnieje napięcie między służbami centralnymi i regionalnymi, choć w innych dziedzinach współpracują one ze sobą. Dywersyfikacja służb bezpieczeństwa występuje nie tylko na poziomie centralnym, ale też praktycznie na każdym poziomie władzy. Lokalne komitety KPCh kreują podległe sobie służby, zazwyczaj tworząc wydziały specjalne w podległych sobie jednostkach policji. Na terenach wiejskich często ograniczają się one do organizowania z ludzi marginesu społecznego bojówek zastraszających ludność. Dlatego w przypadku ChRL mamy do czynienia z dużą rozpiętością profesjonalizmu poszczególnych służb. Regionalne organizacje partyjne powołują swoje jednostki bezpieczeństwa także w celu ochrony przed konkurencyjnymi grupami KPCh z tego samego regionu, ale przede wszystkim starają się ukryć przed Pekinem nadużycia lokalnych elit i protesty społeczne.

2. Struktury państwowe ChRL

2.1. KPCh a instytucje poziomu centralnego

Na poziomie centralnym władza w ChRL spoczywa formalnie w rękach społeczeństwa reprezentowanego w Ogólnochińskim Zgromadzeniu Przedstawicieli Ludowych (OZPL), a w rządach współuczestniczy tzw. Zjednoczony Front organizacji politycznych niezależnych od KPCh. Zapisane w konstytucji ChRL reguły sprawowania władzy mają jednak charakter fasadowy, a całość instytucji państwowych podlega pełnej kontroli KPCh⁴⁰.

Z formalnego punktu widzenia ustrój Chińskiej Republiki Ludowej określa konstytucja z 1982 r.⁴¹, wedle której ChRL jest państwem socjalistycznym rządzonym przez dyktaturę ludową. Zasada jednolitości władzy państwowej (brak trójpodziału władzy) powoduje, że formalnie źródłem wszelkiej władzy, także wykonawczej i sądowniczej, jest lud uosobiony w Ogólnochińskim Zgromadzeniu Przedstawicieli Ludowych. Delegaci do OZPL wybierani są przez system zgromadzeń przedstawicieli ludowych, ciał przedstawicielskich wyłanianych poprzez wielostopniowe wybory na wszystkich poziomach chińskiej administracji lokalnej (zob. Aneks 1). Zgromadzenia przedstawicieli ludowych – na poziomie centralnym i lokalnym – powołują i formalnie kontrolują administrację państwową, sądy, prokuratury i organy nadzoru odpowiedniego szczebla. Formalnie w rządach ChRL uczestniczy, obok Komunistycznej Partii Chin, osiem partii demokratycznych i delegaci niezrzeszeni zasiadający w OZPL⁴², a także mająca charakter doradczy Ludowa Polityczna Konferencja Konsultatywna Chin (zob. Wykres 2).

Formalna struktura państwa ma jednak charakter fasadowy, a Komunistyczna Partia Chin całkowicie kontroluje instytucje państwowe ChRL, definiując ich struktury, reguły funkcjonowania i skład personalny. Odzwierciedla to fundamentalną cechę chińskiego systemu politycznego, w którym partia odpowiada za wszystkie kluczowe decyzje polityczne, pozostawiając strukturom państwowym ich prawną implementację i bieżące administrowanie. Podstawowym kanałem roztaczania partyjnej władzy nad instytucjami państwa jest polityka personalna – członkowie KPCh obsadzają wszystkie istotne polityczne stanowiska urzędnicze, zgodnie z ich pozycją w partii. KPCh nie rezygnuje

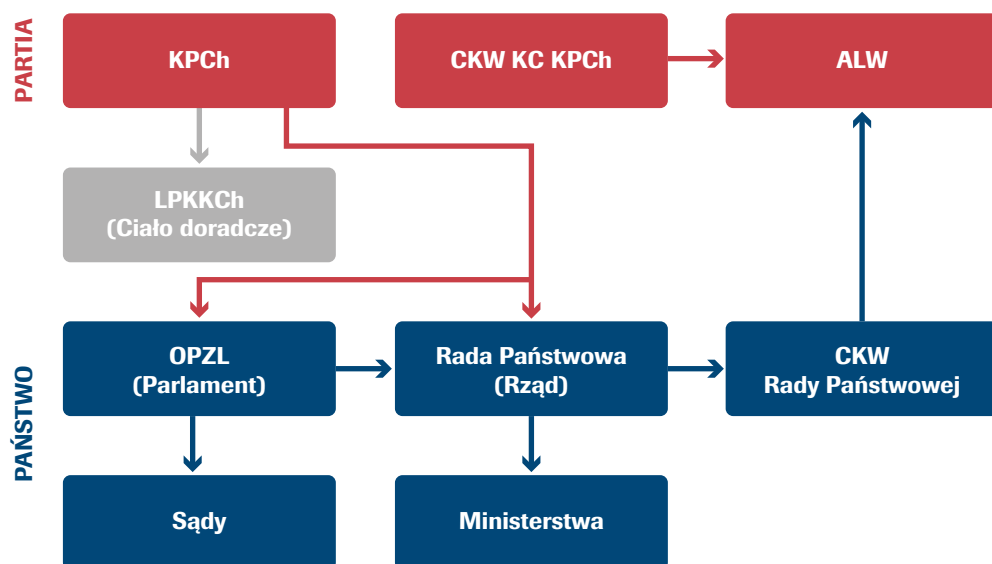
⁴⁰ N. Collins, A. Cottey, *Understanding Chinese politics: An introduction to government in the People's Republic of China*, Manchester 2012.

⁴¹ Konstytucja ChRL, *op. cit.*

⁴² Obecnie (2018) obejmują 861 miejsc w OZPL (28,9% całości).

też z bieżącego monitorowania administracji i mikrozarządzania. W niektórych obszarach funkcjonowania państwa o znaczeniu politycznym, jak media czy szkolenie kadr urzędniczych, administrowanie przeniesione jest bezpośrednio do biurokratycznych struktur KPCh. W mniej wrażliwych politycznie obszarach działalność państwa jest na bieżąco monitorowana i kontrolowana poprzez nieformalne instytucje partyjne, jak małe grupy kierownicze, a także komórki partyjne istniejące w każdej instytucji publicznej i przedsiębiorstwie państwowym, decydujące o ich bieżącej działalności. W wielu przypadkach to struktury partyjne są głównym kanałem transmisyjnym dla decyzji, tworząc rodzaj „systemu nerwowego” ChRL.

Wykres 2. Struktura instytucjonalna ChRL – szczebel centralny

Zjednoczony Front

Z formalnego punktu widzenia w rządzeniu ChRL współuczestniczy tzw. Zjednoczony Front, koalicja ośmiu⁴³ – poza KPCh – legalnych partii politycznych oraz Ogólnochińskiej Federacji Przemysłu i Handlu (formalnie reprezentuje przedstawicieli przemysłu i handlu), pod przewodnictwem KPCh.

⁴³ Rewolucyjny Komitet Chińskiego Kuomintangu, Chińska Liga Demokratyczna, Chińskie Stowarzyszenie Demokratycznej Budowy Państwa, Chińskie Stowarzyszenie Promowania Demokracji, Chłopsko-Robotnicza Demokratyczna Partia Chin, Chińska Partia Dążenia do Sprawiedliwości, Stowarzyszenie Naukowe Trzeciego Września oraz Demokratyczna Liga Autonomii Tajwanu. Zob. G. Groot, *Managing Transitions: The Chinese Communist Party, United Front Work, Corporatism and Hegemony*, New York 2004.

W praktyce to Departament Prac Zjednoczonego Frontu Komitetu Centralnego KPCh wybiera nie tylko władze poszczególnych organizacji Zjednoczonego Frontu, ale też określa, kto i w jakiej liczbie może do nich należeć – zresztą wielu członków pozostałych partii równocześnie należy do KPCh.

Podstawowym zadaniem Zjednoczonego Frontu jest dawanie systemowi politycznemu Chin pluralistycznego sztafażu, co jest zinstytucjonalizowane w formie Ludowej Politycznej Konferencji Konsultatywnej Chin, która spotyka się raz do roku, równoległe z coroczną sesją OZPL, i pełni funkcję konsultacyjną. Wybrani przez KPCh członkowie Zjednoczonego Frontu są także delegatami do OZPL, ale są całkowicie podporządkowani KPCh. Ponadto z formalnego punktu widzenia Konferencja nie jest organem państwa i nie ma umocowania prawnoustrojowego, choć jest wymieniana w preambule konstytucji jako ciało konsultatywne.

2.2. Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych

Struktury państwowe ChRL opierają się na systemie zgromadzeń przedstawicieli ludowych, formalnie wyłanianych poprzez złożony proces wyborów na każdym poziomie podziału terytorialnego – od poziomu gmin, przez prefektury, prowincje, aż do Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych, chińskiego odpowiednika parlamentu. W rzeczywistości skład personalny organów przedstawicielskich wyznaczany jest przez struktury KPCh odpowiedniego szczebla, które również sięgają poziomu lokalnego. W Chinach nie występuje formalny trójpodział władzy, OZPL odpowiada więc za tworzenie prawa, powołuje Radę Państwową (chiński rząd), a także kontroluje system sędziowski. Poprzez kontrolę nad kadrami zgromadzeń przedstawicieli ludowych KPCh posiada pełnię władzy we wszystkich organach chińskiego państwa, w tym parlamentach, sądach, administracji, instytucjach regulacyjnych czy państwowych przedsiębiorstwach.

Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych, czyli chiński parlament, jest formalnie najwyższym organem władzy państwowej w ChRL. Na mocy ustawy zasadniczej ChRL ma ono wyłączną prerogatywę zmiany konstytucji, odpowiada za uchwalanie prawa, decyduje o obsadzeniu najważniejszych stanowisk państwowych. Odpowiada też za uchwalanie budżetu centralnego i ratyfikację traktatów międzynarodowych. Formalnie OZPL nadzoruje również Radę Państwową (zob. rozdział I.2.1), a także Centralną Komisję Wojskową Rady Państwowej, Naczelnego Prokuratora Najwyższej Prokuratury Ludowej i Prezesa Najwyższego Sądu Ludowego.

Kadencje OZPL trwają pięć lat, a od lat osiemdziesiątych XX wieku liczba deputowanych wynosi 2980 osób (2019)⁴⁴. W pełnym składzie osobowym OZPL obraduje raz w roku, najczęściej w marcu, przez 10–14 dni. W tym czasie poddawane pod głosowanie są nowe propozycje legislacyjne zmieniające prawa i obowiązki obywateli lub dotyczące relacji między organami państwa. Większość prac legislacyjnych prowadzona jest jednak poza tym okresem. Wtedy obraduje Stały Komitet OZPL (SK OZPL). To liczący 175 członków wybranych z grona delegatów Stały Komitet OZPL wypełnia w praktyce większość funkcji OZPL. Członkowie Stałego Komitetu OZPL nie mogą pełnić innych funkcji w państwie i są *de facto* zawodowymi parlamentarzystami. SK OZPL dysponuje tymi samymi uprawnieniami co OZPL, w tym ustawodawczymi, a ponadto wypełnia szereg własnych funkcji: kreatywne, kontrolne i inne⁴⁵. Teoretycznie OZPL w czasie swojej corocznej sesji może zmienić decyzje SK OZPL, ale w dotychczasowej historii ChRL nie miało to miejsca.

Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych i jego Stały Komitet nie mają wyłączności na inicjatywę ustawodawczą – w ostatnich latach większość aktów prawnych ChRL opracowywana była przez Radę Państwową⁴⁶. Delegaci mogą składać petycje do organów Rady Państwowej (na które administracja ma obowiązek odpowiedzieć), lecz nie mogą modyfikować przedłożonych propozycji. W wymiarze tworzenia prawa OZPL odgrywa więc w praktyce rolę zatwierdzającą, a nie kreatywną.

⁴⁴ Teoretycznie wybory do nowego OZPL są organizowane przez Stały Komitet OZPL poprzedniej kadencji i to on determinuje liczbę delegatów w następnym OZPL. W praktyce decyduje o tym Biuro Polityczne KPCh. Konstytucja nie przewiduje sztywnego ograniczenia liczby delegatów. W 1978 r. było ich 3497, ale w 1979 r. uchwalono ustawę o wyborach do OZPL wprowadzającą limit 3000 delegatów. Zob. Zhao Xiaoli, *On The Composition of The Deputies in The National People's Congress of China*, http://www.tsinghuachinalawreview.org/articles/PDF/TCLR_0501_ZHAO.pdf.

⁴⁵ W tym ustalanie stopni wojskowych i rang dyplomatycznych. Wybór i odwoływanie ministrów poza sesją OZPL oraz dokonywanie wykładni konstytucji i ustaw zob. rozdział I.2.4.

⁴⁶ Dla XI kadencji OZPL (2008–2013) było to 74% ogółu aktów prawnych, w XII kadencji (2013–2016) udział Rady Państwowej w tworzeniu prawa wyniósł 58% aktów prawnych. Zob. G. Chen, M. Stepan, *Activating The National People's Congress*, MERICS, Marzec 2017, https://www.merics.org/sites/default/files/2017-09/China_Monitor_No_37_National%20People%E2%80%99s%20Congress_EN.pdf.

Wielostopniowy system elektorski⁴⁷

Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych jest wybierane formalnie w kilkustopniowym procesie wyborów elektorskich, w którym zgromadzenia przedstawicieli ludowych odgrywają rolę kolejnych kolegiów elektorskich, co jest zgodne z zasadą tzw. centralizmu demokratycznego, wpisanego do konstytucji ChRL⁴⁸, i pozostawia kierownictwu KPCh całkowitą kontrolę nad procesem wyborczym. Tylko zgromadzenia przedstawicieli ludowych na poziomie gminnym i powiatowym są wybierane w powszechnych wyborach, choć i tutaj lokalne komórki KPCh czuwają nad całością głosowania i wyborem kandydatów⁴⁹. Potem to powiatowe zgromadzenia przedstawicieli ludowych delegują swoich przedstawicieli do prefekturalnego zgromadzenia przedstawicieli ludowych oraz częściowo także do zgromadzenia prowincjonalnego – reszta delegatów trafia do zgromadzenia prowincjonalnego ze zgromadzeń prefekturalnych. To zgromadzenia prowincjonalne wysyłają delegatów do OZPL poziomu centralnego. Oprócz jednostek podziału administracyjnego w całym procesie biorą też udział jednostki ALW, państwowe wyższe uczelnie, a nawet duże państwowe kombinaty przemysłowe. W całym procesie zaangażowanych jest ok. 2,7 mln delegatów różnych szczebli. Tylko delegaci specjalnych regionów administracyjnych Hongkong i Makau są wysyłani bezpośrednio przez lokalne legislatury.

Mandat delegata na każdym poziomie jest mandatem zależnym. Delegaci są związani instrukcjami ciał ich wysyłających i mogą być w każdej chwili przez nie odwołani. Deputowani do OZPL posiadają immunitet formalny, który może być im odebrany za zgodą SK OZPL (lub Prezydium OZPL w czasie sesji), oraz immunitet materialny.

⁴⁷ Ustawa regulująca wybory do OZPL zob. *Electoral Law of the NPC and Local People's Congresses of the PRC*, http://www.china.org.cn/china/LegislationsForm2001-2010/2011-02/11/content_21898708.htm.

⁴⁸ Art. 3. Zob. *Constitution of The People's Republic of China*, op. cit.

⁴⁹ Selekcja kandydatów odbywa się w procesie zwanym „trzy do góry, trzy na dół” (*san shang san xia*). Komitet wyborczy (w ChRL organizujący wybory i kontrolowany przez KPCh) ogłasza listę kandydatów („pierwsze do góry”) oraz przedstawia ją do zaopiniowania reprezentatywnej grupie wyborców („pierwsze do dołu”). Na spotkaniu reprezentantów z komitetem listy kandydatów są redukowane („drugie do góry”), potem nowe listy są przedstawiane opinii publicznej („drugie do dołu”). Po nowych konsultacjach społecznych reprezentanci wyborców referują zebrane opinie komitetowi wyborczemu („trzecie do góry”), po czym ten zamyka i publikuje ostateczną listę wyborczą („trzecie do dołu”). Zob. B.L. McCormick, *Political Reform in Post-Mao China: Democracy and Bureaucracy in a Leninist*, Berkeley 1990, s. 141.

Mimo formalnych prerogatyw w praktyce OZPL jest całkowicie kontrolowane przez KPCh i jest organem podrzędnym wobec zjazdu KPCh. Połączenie to jest najważniejszym narzędziem partyjnej kontroli nad państwem. Podporządkowanie wynika ze struktury organizacyjnej OZPL (naśladującej organy KPCh), jego sposobu obrad (są one zsynchronizowane ze zjazdami KPCh), a także praktyki wyłaniania delegatów (listy tworzone przez KPCh). W rezultacie rola OZPL sprowadza się do instytucjonalizacji decyzji podjętych przez partię. Rolą parlamentu jest więc formalna akceptacja decyzji partii i włączanie ich w system prawny ChRL, choć ma on pewne ograniczone znaczenie polityczne w obrębie chińskiego systemu władzy.

Kadencje OZPL są zsynchronizowane ze zjazdami KPCh (zob. rozdział I.1.2), które też odbywają się co pięć lat. Kadencje wszystkich pozostałych organów państwowych są związane z kadencją OZPL. Od lat osiemdziesiątych XX wieku system funkcjonuje wedle następującego schematu: jesienią odbywa się zjazd KPCh, powołujący kluczowe ciała decyzyjne partii – Biuro Polityczne KC i jego Stały Komitet. W ich obrębie nieformalnie zapadają najważniejsze decyzje dotyczące składu osobowego OZPL, jego Stałego Komitetu, a także kluczowych stanowisk w obrębie administracji państwowej (m.in. premiera czy ministrów). Następnie rozpoczynane są formalne wybory do OZPL, realizowane za pomocą systemu zjazdów przedstawicieli ludowych (zob. Wielostopniowy system elektorski). W marcu kolejnego roku zwoływana jest pierwsza sesja nowego OZPL, która zatwierdza wszystkie nominacje państwowe uzgodnione na zjeździe KPCh. Liczba delegatów odrzucających przedłożone propozycje lub wstrzymujących się od głosu nie przekracza najczęściej 3% w przypadku decyzji personalnych. W ostatnich latach liczba ta kilkakrotnie sięgnęła 30% w sprawach kontrowersyjnych, m.in. podczas uchwalania prawa o Tamie Trzech Przełomów czy prawa o banku centralnym z 1995 r. Brak jednomyślności świadczy jednak bardziej o braku konsensusu w obrębie partii, a nie o realnej autonomii OZPL wobec KPCh.

Mimo braku autonomii OZPL odgrywa pewne znaczenie w procesie politycznym. Procedowanie aktów prawnych w OZPL umożliwia kierownictwu partii równoważenie sprzecznych interesów w obrębie administracji państwowej, m.in. poprzez harmonizowanie lub blokowanie sprzecznych aktów prawnych, przedkładanych do parlamentu przez poszczególne ministerstwa i agencje. Niekiedy członkom OZPL przyznawana jest również rola mediatorów – ciała to uczestniczy w tworzeniu prawa regulującego konflikty między obywatelami a biurokracją (na poziomie centralnym i lokalnym)⁵⁰. Dodatkowo corocz-

⁵⁰ G. Chen, M. Stepan, *Activating The National People's Congress*, op.cit.

nie około dziesięciodniowe obrady OZPL wykorzystywane są do podkreślania pluralistycznego (formalnie) charakteru chińskiego systemu politycznego wśród chińskiego społeczeństwa i za granicą. Obecnie ok. 30% delegatów nie należy do KPCh, są to członkowie tzw. partii demokratycznych oraz delegaci niezrzeszeni. OZPL daje poczucie minimalnej partycypacji we władzy grupom spoza partii lub słabiej reprezentowanym w jej obrębie (np. prywatnym przedsiębiorcom). Jest to podkreślane każdorazowo w państwowych mediach, m.in. poprzez pokazywanie w telewizji delegatów mniejszości narodowych czy zasiadających w OZPL chińskich miliarderów i celebrytów.

2.3. Przewodniczący ChRL i Rada Państwowa

Na poziomie centralnym państwem zarządza Rada Państwowa, w której skład wchodzi 20 ministerstw sektorowych i 13 agencji o statusie ministerialnym. Jej kluczowym organem jest Stały Komitet Rady Państwowej pod przewodnictwem premiera ChRL, tradycyjnie zasiadającego również w najwyższych organach KPCh. Formalnie głową państwa jest przewodniczący ChRL, ma on jednak ograniczone prerogatywy – jest to stanowisko reprezentacyjne przeznaczone dla sekretarza generalnego KPCh. Po 1978 r. Rada Państwowa stała się organem technokratycznym, do którego delegowani byli działacze o dużym doświadczeniu w zarządzaniu państwem, często z wykształceniem w naukach ścisłych. Otrzymała ona szerokie kompetencje w bieżącym zarządzaniu administracją państwową i gospodarką, choć najważniejsze decyzje kierunkujące politykę państwa podejmowane są nadal w najwyższych organach KPCh.

Przewodniczący ChRL⁵¹ (*zhuxi*) pełni w ChRL rolę głowy państwa i wybierany jest na okres pięciu lat przez OZPL. Powołuje on głównych członków Rady Państwowej, m.in. premiera i ministrów, oraz ogłasza ustawy i stan nadzwyczajny. Nadaje order i odznaczenia. W systemie konstytucyjnym ChRL przewodniczący ma ograniczone i w dużej mierze symboliczne znaczenie, a wszystkie decyzje prezydenta wymagają kontrasygnaty ze strony parlamentu. Znaczenie tego stanowiska wiąże się głównie z realizowaną od 1993 r. praktyką łączenia go z funkcją sekretarza generalnego KPCh, najważniejszej pozycji w strukturach partyjnych (zob. rozdział I.1.2). Łączenie obu

⁵¹ Strona chińska oficjalnie tłumaczy tytuł na język angielski jako *president*, przez co często w polskim dyskursie przewodniczący ChRL określany jest równie nieprawidłowo jako „prezydent”. Ze strony chińskiej jest to zabieg celowy mający zrównać status przewodniczącego ChRL wobec innych prezydentów, zwłaszcza prezydenta Stanów Zjednoczonych.

funkcji ułatwia sekretarzowi generalnemu kontakty dyplomatyczne, odbywa on lub przyjmuje zagraniczne wizyty w charakterze przewodniczącego ChRL (afiliacja państwowa, nie partyjna). Przewodniczący ChRL powołuje również wiceprzewodniczącego ChRL, którego pozycja wynika głównie z uczestnictwa w ciałach nieformalnych, jest on m.in. tradycyjnie przewodniczącym Grupy Wiodącej ds. Spraw Zagranicznych.

Premier (*zongli*) przewodniczy Radzie Państwowej ChRL i, podobnie jak prezydent, wybierany jest na pięć lat przez OZPL. Jako najwyższy rangą urzędnik państwowy premier pełni rolę szefa rządu, sprawuje formalną kontrolę i nadzór nad podległymi Radzie Państwowej ministerstwami i agencjami. Od lat dziewięćdziesiątych XX wieku głównym obszarem władzy premiera są kwestie reform administracji i zarządzania gospodarczego. Rzeczywista władza premiera zależy jednak przede wszystkim od jego umocowania w obrębie KPCh i możliwości egzekwowania swoich decyzji od podwładnych. Tradycyjnie na stanowisko to delegowany jest jeden z członków Stałego Komitetu Biura Politycznego KC, najważniejszego organu decyzyjnego partii. Mimo formalnych prerogatyw premiera część organów o dużym znaczeniu politycznym – jak Ministerstwo Obrony czy rządowe agencje informacyjne – odpowiada bezpośrednio przed Biurem Politycznym KC KPCh.

Rada Państwowa (nazywana również **Centralnym Rządem Ludowym**) jest na mocy chińskiej konstytucji najwyższym ciałem zarządzającym państwa. Organowi temu podlega cała chińska administracja, włączając ministerstwa, główne instytucje zarządzania gospodarczego (w tym bank centralny), wyspecjalizowane instytucje i służby, a także największe państwowe przedsiębiorstwa. Podobnie jak chiński parlament, Rada Państwowa jest w wymiarze personalnym i decyzyjnym ściśle podporządkowana KPCh. Od czasu rozpoczęcia reform gospodarczych w 1978 r. Rada Państwowa otrzymała jednak znaczny mandat w bieżącym administrowaniu państwem i wspieraniu rozwoju gospodarczego, m.in. poprzez wpływ na tworzenie nowego prawa.

Rada Państwowa obraduje w pełnym składzie co sześć miesięcy. Pomiędzy spotkaniami rolę głównego ciała decyzyjnego pełni Stała Sesja Rady Państwowej, spotykająca się w formule cotygodniowej. Oprócz premiera, który zwołuje i przewodniczy Stałej Sesji, w jej skład wchodzi wicepremierzy i radcowie stanu (*guowu weiyuan*), którym przydzielany jest tematyczny zakres obowiązków. W praktyce nominacje przypadają osobom silnie umocowanym w KPCh, będącym najczęściej członkami Biura Politycznego KC KPCh.

Struktura Rady Państwowej obejmuje obecnie (2019) 20 ministerstw sektorowych oraz 13 bezpośrednio podlegających jej agencji rządowych o statusie ministerialnym. Ministerstwom podlega kolejne kilkadziesiąt wyspecjalizowanych agencji. Dodatkowo w skład Rady Państwowej wchodzi sześć tzw. biur administracyjnych zajmujących się m.in. sprawami Hongkongu i Makau, Tajwanu czy diaspory chińskiej (tzw. *Huaqiao*). Kontroluje też ona formalnie największe chińskie instytucje badawcze, jak Chińska Akademia Nauk Społecznych. Radzie Państwowej podlegają także hierarchiczne struktury rządów ludowych na poziomie prowincjonalnym i lokalnym, swoje oddziały ma tam również część ministerstw i agencji (zob. rozdział I.3.2).

Centralne instytucje zarządzania gospodarką

Ludowy Bank Chin – chiński bank centralny – nie posiada formalnej niezależności i jest organem Rady Państwowej w randze ministerstwa. Tradycyjnie jego partyjni sekretarze (funkcje decyzyjne i kontrolne) oraz prezesi (bieżące zarządzanie) są równocześnie członkami Komitetu Centralnego KPCh, realizują więc decyzje wyższych gremiów partyjnych. Bank centralny jest instytucją o charakterze technokratycznym, skupiającą mających stosunkowo niskie znaczenie polityczne działaczy KPCh o ekonomicznym wykształceniu kierunkowym i doświadczeniu w obszarze rynków finansowych. Rola banku zwiększa się szczególnie w czasach niestabilności gospodarczej i wysokiej inflacji.

Narodowa Rada Rozwoju i Reform (NRRiR) – główny chiński organ planistyczny, odpowiedzialny za formułowanie i wdrażanie strategii rozwoju ekonomicznego, monitorowanie i nadzorowanie polityki makroekonomicznej, koordynację strukturalnych przemian w gospodarce, reguluje też inwestycje. Po 1978 r. rola tej instytucji została ograniczona, jednak pozostaje ona jednym z głównych narzędzi kontroli gospodarki w rękach KPCh.

Komisja Nadzoru i Zarządzania Przedsiębiorstwami Państwowymi (SASAC) – powstała w 2003 r. instytucja nadzorująca ok. 100 największych konglomeratów państwowych, pozostających pod kontrolą rządu centralnego. Odpowiada za mianowanie kadry zarządzającej i obrót aktywami spółek, tworzy również regulacje ds. sektora państwowego. Centralna Komisja ma swoje odpowiedniki na poziomie prowincjonalnym, zarządzające ok. 150 tys. spółek państwowych należących do rządów lokalnych.

Struktura instytucjonalna centralnej administracji, skupionej w Radzie Państwowej, jest płynna. W ciągu ostatnich 30 lat doświadczyła ona około ośmiu dużych fal restrukturyzacji, ostatnia dokonana została podczas sesji OZPL w 2018 r. (zob. rozdział II.3.2). Restrukturyzacje mają dostosowywać chińską biurokrację do dynamicznych zmian w chińskim systemie społeczno-gospodarczym, a także postępującej transformacji z gospodarki planowej do gospodarki rynkowej. Polegają one najczęściej na likwidacji i tworzeniu nowych instytucji lub przenoszeniu ich uprawnień, łączeniu ministerstw, tworzeniu komitetów organizacyjnych, a także zmianie statusu względem pozostałych instytucji. Wpływ na kształt aparatu biurokratycznego mają również przemiany w obrębie KPCh. Struktury państwowe są przekształcane tak, aby odpowiadały bieżącej kompozycji struktur KPCh, jak również personalnej konfiguracji w obrębie partyjnych ciał decyzyjnych. Wpływ na relacje władzy w obrębie administracji mają też instytucje nieformalne, jak małe grupy kierownicze (zob. rozdział I.1.4), pozwalające na koordynację, wzmacnianie pewnych instytucji względem innych i rozwiązywanie konfliktów interesów.

Personalne połączenie na linii partia-państwo sprawia, że administracja centralna jest polityczną bazą dla istotnej części członków KPCh. Po rozpoczęciu okresu reform w 1978 r. na znaczeniu zyskała przede wszystkim Rada Państwowa – kontrolująca rozległą chińską biurokrację – której powierzono nadzorowanie i wspieranie chińskiego wzrostu gospodarczego. Zaangażowanie centralnej biurokracji jest niezbędne do przeprowadzania legislacji, wdrożenia reform w państwie i rozwiązywania sytuacji kryzysowych (np. niestabilności rynków finansowych)⁵². Mimo relatywnego wycofania się państwa z nakazowo-rozdzielczego zarządzania gospodarką (m.in. odejścia od szczegółowego planowania oraz uwolnienia większości cen) i odchudzających biurokrację restrukturyzacji centralna administracja państwowa posiada rozległą władzę regulacyjną i kontroluje ok. 100 największych państwowych spółek. Z tego powodu wywodzące się z centralnej administracji i państwowych spółek frakcje i grupy interesu mają tradycyjnie silną pozycję w obrębie KPCh, choć z reguły ich przedstawiciele nie sięgają po najwyższą władzę w partii⁵³.

⁵² V. Shih, *Factions and Finance in China: Elite Conflict and Inflation*, Cambridge 2007.

⁵³ Istnieje kilka istotnych wyjątków od tej zasady, m.in. objęcie stanowiska sekretarza generalnego KPCh przez Jiang Zemina (związanego wcześniej z sektorem spółek państwowych i Ministerstwem Przemysłu) czy premiera Zhu Rongji (wywodzącego się z centralnej biurokracji gospodarczej).

2.4. System sądownictwa

Sądownictwo w ChRL jest z założenia zależne od władz partyjno-państwowych. Sądy mają strukturę czterostopniową, a funkcje sądu najwyższego pełni Najwyższy Sąd Ludowy⁵⁴.

W myśl doktryny jednolitości władzy państwowej Zgromadzenie Ludowe – zaczynając od poziomu powiatowego – wyznaczają sądy ludowe odpowiedniego szczebla. Dodatkową kontrolę KPCh nad sądami zapewnia instytucja ławników, którzy są wybierani spośród ludzi obdarzonych całkowitym zaufaniem lokalnych struktur partyjnych⁵⁵.

Najwyższy Sąd Ludowy (NSL) składa się z sędziów wybranych przez SK OZPL⁵⁶ i łączy w sobie funkcje sądu najwyższego⁵⁷ oraz funkcje organizacyjne, które w innych państwach są zazwyczaj w gestii Ministerstwa Sprawiedliwości. NSL ma prawo nadzoru nad orzecznictwem sądów niższej instancji i teoretycznie może ingerować według własnego uznania w każdą sprawę. NSL zatwierdza także wyroki śmierci wydane przez sądy niższych instancji, które automatycznie podlegają zawieszeniu na dwa lata do czasu zatwierdzenia przez NSL⁵⁸.

Przewodniczący NSL (obecnie Zhou Qiang) jest powoływany przez OZPL i jego kadencja wygasa wraz z kadencją OZPL. Podobnie jest z przewodniczącymi sądów niższych instancji powoływanymi przez zgromadzenia przedstawicieli ludowych odpowiedniego szczebla. Przepisy nie precyzują kadencji szeregowych sędziów w NSL (powoływanych przez SK OZPL) czy w sądach niższej instancji (powoływanych przez odpowiednie zgromadzenia przedstawicieli ludowych), więc sprawują oni funkcję aż do przejścia w stan spoczynku lub odwołania przez organ powołujący, który ma w tym zakresie pełną swobodę.

⁵⁴ Więcej o systemie sądownictwa ChRL zob. Chang Wang, N. Madson, *Inside China's Legal System*, Cambridge 2013; A. Chen, *An introduction to the legal system of the People's Republic of China*, New York 2011; P. Potter, *China's Legal System*, Cambridge 2013.

⁵⁵ Ławnicy nie zasiadają tylko w czasie rozpatrywania apelacji i mniejszych spraw karnych lub cywilnych.

⁵⁶ SK OZPL wybiera też prokuratorów Najwyższej Prokuratury Ludowej.

⁵⁷ Rolę interpretacji prawa dzielą między siebie NSL, który dokonuje „uszczerbowienia” językowego, oraz Stały Komitet OZPL, który dokonuje jego wykładni prawnej.

⁵⁸ W praktyce niektóre prowincje ignorują to rozwiązanie, dokonując publicznych egzekucji zaraz po ogłoszeniu wyroku.

W ChRL występuje czterostopniowy system sądownictwa, ale działający obowiązkowo w dwóch instancjach – każda sprawa jest rozpatrywana automatycznie w dwóch instancjach i nie jest wymagana apelacja⁵⁹. Sądy powiatowe zajmują się sprawami kryminalnymi mniejszej wagi oraz sprawami cywilnymi, a sądy prefekturalne stanowią dla nich instancję odwoławczą. Poważniejsze sprawy kryminalne i gospodarcze trafiają w pierwszej kolejności do sądów prefekturalnych, dla których instancję odwoławczą stanowią sądy prowincjonalne.

3. Charakter relacji centrum–prowincje

Jednym z fundamentalnych wyzwań stojących przed systemem politycznym ChRL jest utrzymanie jedności państwa w realiach istotnego regionalnego zróżnicowania społeczno-gospodarczego. Znaczna decentralizacja w zarządzaniu państwem napędza siły odśrodkowe, czemu przeciwdziałać ma hierarchiczna struktura KPCh.

W obręb ChRL wchodzi 33 jednostki administracyjne poziomu prowincjonalnego, stanowiącego pierwszy z *de facto* pięciu stopni lokalnej administracji państwowej (więcej o podziale administracyjnym ChRL zob. Aneks 1). Wśród chińskich prowincji występują głębokie różnice pod względem populacji, poziomu rozwoju gospodarczego i społecznego⁶⁰ oraz kulturowego czy językowego. We wszystkich chińskich regionach mieszkańcy posiadają też silnie wyodrębnione lokalne tożsamości i posługują się albo lokalnymi dialektami języka chińskiego, albo językami należącymi do innych grup językowych. W skład ChRL wchodzi pięć regionów autonomicznych (m.in. Tybet, Sinkiang) zamieszkałych przez zwarte społeczności mniejszości etnicznych, a także specjalne regiony administracyjne Hongkong i Makau. W przeszłości wewnętrzne zróżnicowanie pobudzało regionalne partykularyzmy i siły odśrodkowe, prowadzące wielokrotnie do rozbicia politycznego Chin i wojen domowych⁶¹. Stąd polityczna kontrola nad władzami lokalnymi jest jednym z fundamentalnych celów rządzącej Chinami KPCh.

⁵⁹ Wyjątek stanowią sprawy, w których z mocy prawa NSL stanowi pierwszą instancję.

⁶⁰ Dla przykładu: PKB *per capita* PPP nadmorskiej prowincji Jiangsu wynosi ok. 32 tys. USD (porównywalne z Polską czy Słowacją), a w najbiedniejszej chińskiej prowincji Gansu jest to 8 tys. USD (porównywalne z Ukrainą). Dane: Bank Światowy.

⁶¹ Udokumentowana historia Chin sięga ok. 1600 lat p.n.e., co daje 3618 lat ciągłości cywilizacji chińskiej, z czego Chiny pozostawały zjednoczone w najlepszym razie tylko 1646 lat (nieco poniżej połowy). Średnio okresy zjednoczenia trwały ok. 150 lat.

Władze lokalne posiadają w Chinach znaczną autonomię budżetową, a także duże kompetencje w kreowaniu polityki gospodarczej i społecznej oraz adaptacji wytycznych Pekinu do lokalnych uwarunkowań. Jest to konsekwencją chińskich reform rozpoczętych w 1978 r., opierających społeczno-polityczną modernizację na selektywnej decentralizacji, lokalnych eksperymentach z reformami, a także wykorzystaniu lokalnych partykularyzmów i konkurencji między prowincjami w celu ożywienia wzrostu gospodarczego. Całość reform dokonuje się jednak pod kuratelą Pekinu, który wyznacza ogólne kierunki zmian, pozostawiając ich realizację lokalnym władzom. Choć filozofia ta legła u podstaw chińskiego „cudu gospodarczego”, decentralizacja zwiększa ryzyko wzmocnienia partykularyzmów i przedkładania lokalnych interesów nad ogólne cele wyznaczone przez Pekin. W ostatnich latach prowadziło to do kilku fal centralizacji, których najnowszą odsłoną są działania Xi Jinpinga po 2012 r. (zob. rozdział II.3.1).

Wykres 3. Struktura podziału administracyjnego ChRL

W obliczu sił odśrodkowych związanych z regionalną autonomią polityczną spistość Chin oparta jest przede wszystkim na hierarchicznej i scentralizowanej strukturze KPCh. Podobnie jak chińskie struktury państwowe, struktury partyjne rozciągają się w dół poprzez cztery szczeble administracji, od poziomu prowincji, przez prefektury, powiaty, aż do lokalnych komitetów gminnych. Ponadto struktury partyjne penetrują społeczeństwo głębiej niż państwowe, tworząc sieć lokalnych komitetów partyjnych, które zarządzają ludnością poprzez zgromadzenia mieszkańców. Zdecydowana większość z ok. 10 mln lokalnych urzędników należy

do KPCh. Pozwala to na roztoczenie bezpośredniej partyjnej kontroli nad lokalnymi organami przedstawicielskimi i wykonawczymi, których członkowie podporządkowani są wyższemu szczeblom w pionie partyjnym. Siłom odśrodkowym i regionalnym partykularyzmem w obrębie samej partii przeciwdziałać mają rozwiązania organizacyjne i polityka kadrowa nakierowane na kontrolę lokalnych działaczy przez KC KPCh. System ten pozwolił na utrzymanie spójności ChRL podczas politycznych przesileni czy znacznej decentralizacji okresu „reform i otwarcia”, choć nie wyeliminował w całości napięć na linii centrum–prowincje w ramach partii.

3.1. Zakres autonomii władz lokalnych

Władze lokalne posiadają w Chinach znaczną autonomię na poziomie tworzenia prawa, wydatków budżetowych, a także zarządzania sektorem państwowych przedsiębiorstw. Uzyskane w ten sposób „luzy systemowe” stały się fundamentem chińskich reform po 1978 r., zapewniając dużą dynamikę wzrostu i elastyczność w dostosowywaniu reform do lokalnej specyfiki.

Jednym z fundamentów okresu „reform i otwarcia” (*gaige kaifang*) zapoczątkowanych w końcu lat siedemdziesiątych XX wieku przez Deng Xiaopinga, było postępujące odchodzenie od centralnego planowania oraz przenoszenie odpowiedzialności za rozwój gospodarczy i społeczny na poziom władz lokalnych. Spośród czterech szczebli administracji największe kompetencje posiadają władze poziomu prowincji i największych miast⁶², mające dużą swobodę w adaptowaniu tworzonych w Pekinie prawa do lokalnych uwarunkowań, w tym wypracowywania własnych regulacji (o ile nie są sprzeczne z konstytucją i prawem stanowionym w Pekinie). Co do zasady treść przepisów tworzonych w Pekinie, w tym istotnych reform, formułowana jest poprzez zestaw ogólnych celów – metody ich osiągnięcia i szczegółowe regulacje wypracowywane są przez prowincjonalne zgromadzenia przedstawicieli ludowych. Władze prowincji i prefektur formułują również własne plany rozwoju gospodarczego oraz mają prawo uchylania decyzji zgromadzeń przedstawicieli ludowych z niższego szczebla.

Chińskie władze lokalne dostarczają większość usług publicznych w Chinach, a ich wydatki wynoszą ok. 85% wszystkich wydatków publicznych w kraju. Władze wszystkich szczebli administracyjnych uchwalają własne budżety,

⁶² Kompetencje te posiadają prowincje, regiony autonomiczne, miasta wydzielone na prawach prowincji, stolice prowincji oraz inne miasta wybrane przez Radę Państwową.

które zasilane są z lokalnych podatków, transferów z Pekinu oraz innych źródeł⁶³. W 2017 r. łączne wydatki władz lokalnych wyniosły ok. 16,4 bln juanów (ok. 2,3 bln USD), podczas gdy wydatki rządu centralnego jedynie ok. 3 bln juanów (15% całości wydatków publicznych)⁶⁴. Na władzach lokalnych spoczywa m.in. ciężar budowy i finansowania systemu edukacji, opieki zdrowotnej i społecznej, budowy infrastruktury, mieszkalnictwa, transportu, bezpieczeństwa publicznego, a także rozwoju rolnictwa i planowania przestrzennego. Ze względu na pewną autonomię prowincji w niektórych obszarach dostrzegalne są różnice w systemowych rozwiązaniach, np. w charakterze i wysokości składek na ubezpieczenia społeczne, rodzajach pobieranych podatków i wysokości ulg podatkowych, szczegółowych regulacjach dotyczących szkolnictwa.

Szeroki wpływ lokalnych działaczy KPCh na gospodarkę wynika również z ich kontroli nad rozbudowanym sektorem przedsiębiorstw państwowych, należących formalnie do lokalnych struktur miejskich czy prowincjonalnych. Poprzez formalne i nieformalne związki mają one wpływ na sektor bankowy (banki lokalne – należące do władz lokalnych lub kooperatyw – odpowiadają za ok. 50% chińskich aktywów bankowych). Kontrolują również sprzedaż i obrót ziemią, która należy w Chinach do państwa i jest jedynie dzierżawiona użytkownikom. Do władz lokalnych (poziomu prowincjonalnego, prefekturalnego czy powiatowych) należy ok. 100 tys. przedsiębiorstw państwowych, których zakres sektora wykracza znacznie poza świadczenie usług publicznych – lokalne władze angażują się komercyjnie m.in. w działalność produkcyjną, sektor wydobywczy, rozrywkę, budownictwo, usługi itp.⁶⁵ Dodatkowo kontrolują one pośrednio lub bezpośrednio rozbudowany sektor instytucji finansowych, mobilizujących prywatne zasoby w celu pozabudżetowego finansowania rozbudowy infrastruktury⁶⁶. Wykorzystując te rozległe zasoby, lokalne władze zdolne były stymulować trwający od początku lat osiemdziesiątych XX wieku boom inwestycyjny, będący fundamentem chińskiego wzrostu gospodarczego w okresie „reform i otwarcia”.

⁶³ Należą do nich m.in. sprzedaż ziemi (w zależności od prowincji jest to od 30% do nawet 50% przychodów rządów lokalnych), dochody z monopolu na produkcję soli. Zob. Yinqu Lu, Tao Sun, *Local Government Financing Platforms in China: A Fortune or Misfortune?*, „IMF Working Paper”, October 2013, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp13243.pdf>.

⁶⁴ *Zhongguo tongji nianjian 2017*, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2017/indexeh.htm>.

⁶⁵ Cały sektor państwowy (włączając w to ok. 100 kontrolowanych przez rząd centralny koncernów zarządzających ok. 50 tys. spółek) odpowiada za ok. 20% chińskiej produkcji przemysłowej. Zob. N. Lardy, *Markets Over Mao: The Rise of Private Business in China*, PIIIE, 2014.

⁶⁶ Instytucje te, nazywane Local Government Financing Vehicles (LGFV), odegrały szczególnie istotną rolę przy programie stymulacji gospodarki po kryzysie 2009 r., pozwalając lokalnym rządóm na omińnięcie ograniczeń budżetowych. Sektor ten jest sukcesywnie likwidowany przez chiński rząd centralny, obawiający się o wypłacalność lokalnych władz.

Częściowa recentralizacja polityki gospodarczej po 1989 r.

W końcu lat siedemdziesiątych XX wieku Deng Xiaoping, główny architekt chińskich reform, poszukiwał sojuszników przeciwko lewicowym konserwatystom w obrębie KPCh, nastawionym wrogo wobec rynkowych przemian. W tym celu Deng Xiaoping odwołał się do lokalnych działaczy partii w tradycyjnie bardziej liberalnych południowych prowincjach Chin, oferując im narzędzia stymulowania lokalnego wzrostu gospodarczego, m.in. w specjalnych strefach ekonomicznych. W latach osiemdziesiątych XX wieku lokalne komórki partyjne chińskich prowincji uzyskały również *de facto* nie tylko kontrolę nad alokacją kredytów z państwowych banków, ale też możliwość nacisków na lokalne oddziały Ludowego Banku Chin (banku centralnego) i wpływania na lokalną emisję pieniądza. Niekontrolowana ekspansja kredytowa doprowadziła w ciągu dekady do kilku okresów szybko rosnącej inflacji, powstrzymywanych najczęściej w wyniku doraźnej interwencji bardziej zachowawczej biurokracji centralnej (pod przewodnictwem głównego adwersarza Denga Xiaopinga, Chen Yuna)⁶⁷ i bezpośredniej kontroli Pekinu nad alokacją kredytów.

Brak kontroli Pekinu nad polityką monetarną przyczynił się do jednego z najważniejszych kryzysów rządów KPCh w Chinach – protestów na placu Tiananmen w Pekinie i szeregu mniejszych wystąpień w chińskich miastach wiosną 1989 r. Jednym z głównych postulatów protestujących robotników i mieszkańców miast, wspierających wówczas protesty studenckie, było zahamowanie inflacji, która w połowie 1989 r. sięgnęła 28% w skali roku, a także walka z korupcją, związaną bezpośrednio z kontrolowaniem kredytów przez lokalne kadry⁶⁸.

Po brutalnym stłumieniu protestów w czerwcu 1989 r. i zmianach w ścisłym kierownictwie KPCh dokonana została selektywna centralizacja polityki gospodarczej, realizowana przez wywodzącego się z centralnej biurokracji wicepremiera Zhu Rongji, który od 1993 r. odpowiadał za sprawy gospodarcze⁶⁹. Przeprowadził on m.in. reformy centralizujące emisję pieniądza, przekierowujące znaczną część wpływów podatkowych do rządu centralnego, wzmocnił kontrolę nadzorowanych przez Pekin banków państwowych nad ich lokalnymi przedstawicielstwami, dokonał również *de facto* prywatyzacji znacznej części zarządzanych przez lokalne władze państwowych przedsiębiorstw.

⁶⁷ Więcej o polityce monetarnej Chin w tym okresie zob. V. Shih, *Factions and Finance in China...*, op. cit.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Jako wicepremier w latach 1993–1998 i premier w latach 1998–2003.

Podstawowym dylematem stojącym przed KPCh jest wybór pomiędzy stymulującym wzrost gospodarczy wzmocnieniem lokalnej autonomii a politycznymi i społecznymi kosztami braku kontroli nad lokalnymi kadrami. Decentralizacja zapewnia pewną swobodę w zarządzaniu państwem na poziomie lokalnym, pozwalając eksperymentować i dostosowywać strategie rozwojowe do lokalnych uwarunkowań. Umożliwiło to wdrożenie promowanej przez Deng Xiaopinga metody „przechodzenia rzeki, wyczuwając stopą kamienie” (*mo zhe shitou guohe*), pozwalającej Pekinowi na wybieranie najbardziej udanych rozwiązań reformatorskich wypracowanych jako lokalne eksperymenty, a następnie wdrażanie ich w skali całego kraju. Innym efektem decentralizacji było ożywienie – pożądanego przez Pekin – silnej konkurencji gospodarczej między prowincjami, napędzanej ambicjami lokalnych działaczy KPCh, oczekujących awansów w nagrodę za dobre wyniki gospodarcze. Z drugiej strony przenoszenie kompetencji na władze lokalne rodzi problemy we wdrażaniu reform budzących sprzeciw wśród lokalnych działaczy (np. zwiększanie centralnego nadzoru nad lokalnymi budżetami), korupcję wynikającą z kontroli zasobów gospodarczych czy niezrównoważone wykorzystanie zasobów w celach politycznych (budowa sieci klienckich czy stymulowanie PKB dla uzyskania awansu) i rosnące lawinowo zadłużenie. Jako że chińskie społeczeństwo ma kontakt z partią głównie poprzez lokalnych działaczy, wywołuje to problemy o charakterze politycznym i lokalne protesty.

3.2. Partyjna kontrola nad lokalną administracją

Kontrola KPCh nad lokalnym aparatem państwowym sprawowana jest analogicznie do poziomu centralnego. Struktury partyjne funkcjonują na każdym poziomie chińskiego systemu terytorialnego, sprawując kontrolę nad lokalnymi zgromadzeniami przedstawicieli ludowych, administracją lokalną, sądami, państwowymi spółkami itp. Przy każdej organizacji funkcjonuje komórka KPCh, a realna władza spoczywa w rękach partyjnego sekretarza.

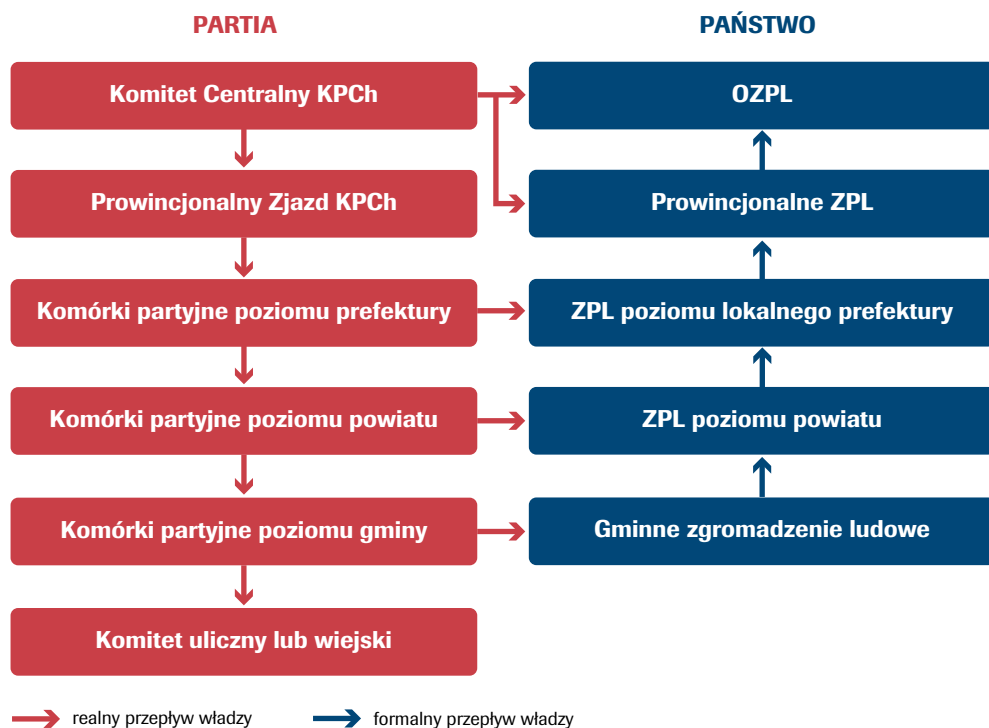
Formalnie władza w państwie na poziomie lokalnym sprawowana jest przez system lokalnych ciał obieralnych, lokalnych zgromadzeń przedstawicieli ludowych. Funkcjonują one na wszystkich szczeblach podziału administracyjnego (prowincjonalnym, prefekturalnym, powiatowym i gminnym) i działają analogicznie do OZPL⁷⁰. Formalnie ich skład wyłaniany jest przez system wysyłania delegatów z niższych do wyższych szczebli, posiadający pozory procedur demokratycznych

⁷⁰ Lokalne zgromadzenia (od szczebla powiatowego wzwyż) powołują własne stałe komitety i działają w kadencjach trwających pięć lat powiązanych z kadencją OZPL.

(zob. rozdział I.2.2). Zgromadzenia wybierają też szefów administracji na swoim poziomie (np. gubernatorów dla prowincji, merów miast itp.), a także prezesów lokalnych sądów i prokuratur. Do podstawowych kompetencji zgromadzeń należy sporządzanie i wdrażanie lokalnych planów rozwojowych, uchwalanie budżetów i tworzenie lokalnych regulacji (szerzej zob. rozdział I.3.2).

Realna władza spoczywa jednak na lokalnych strukturach KPCh, istniejących na każdym poziomie administracyjnym. Podobnie jak na poziomie centralnym, mechanizmy oddolnego obierania i sprawowania władzy w lokalnych zgromadzeniach przedstawicieli ludowych mają więc charakter fasadowy. Wszystkie istotne decyzje polityczne w lokalnych zgromadzeniach podejmują *de facto* komórki KPCh odpowiedniego szczebla. Dotyczy to m.in. składu list do wyborów przedstawicieli na zgromadzeniach ludowych, akceptacji projektów budżetów czy obsadzenia stanowisk urzędniczych i zarządów spółek kontrolowanych przez rządy lokalne⁷¹.

Wykres 4. Struktura instytucjonalna KPCh – szczebel lokalny

W rezultacie na każdym poziomie administracji lokalnej realną władzę sprawuje pierwszy sekretarz KPCh struktur partyjnych danego poziomu, któremu

⁷¹ W ciągu ostatnich lat KPCh eksperymentowała z zastosowaniem procedur demokratycznych na najniższym poziomie lokalnym, ale władze już się z tego pomysłu wycofują. Zob. Aneks 1.

podlega urzędnik pionu państwowego – dla prowincji jest to gubernator, dla miasta mer itd. W praktyce gubernatorem zostaje zazwyczaj osoba należąca również do KPCh, która ma nadzorować działania sekretarza, lub ktoś planowany na stanowisko sekretarza prowincji, aby dać mu szansę na poznanie arkanów władzy⁷². Dlatego często osoba pełniąca administracyjne stanowisko kierownicze w strukturach państwowych nie ma siły sprawczej, a należy ona do kogoś na niższym szczeblu albo w ogóle poza formalną strukturą danej instytucji, ale wyżej postawionego w hierarchii partyjnej. Analogiczna sytuacja występuje w kontrolowanych przez lokalną administrację instytucjach i spółkach państwowych, w których istnieją zawsze komórki KPCh kierowane przez sekretarza. W niektórych przypadkach kierownicze stanowisko państwowe łączone jest z pozycją sekretarza partyjnego.

Nadrzędna rola lokalnych komórek KPCh wobec struktur państwowych danego szczebla sprawia, że centrala KPCh jest zdolna pośrednio kontrolować lokalną politykę kadrową, tworzenie regulacji, a także bieżące zarządzanie państwem na poziomie lokalnym, od poziomu prowincji do gmin wiejskich i miejskich. Realna władza w lokalnych strukturach państwowych przebiega więc z góry na dół, odwrotnie względem stanu formalnego, co daje Pekinowi narzędzia kontroli społeczeństwa na poziomie lokalnym, a także przeciwdziałania ewentualnym partykularyzmem. Równocześnie przeniesienie decyzji politycznych i kontroli nad lokalnymi zasobami do struktur KPCh sprawia, że to one – nie organy państwa – są w Chinach główną areną napięć centrum–prowincje.

3.3. Relacje centrum–prowincje w obrębie KPCh

Realny wpływ Pekinu na działanie lokalnych władz jest niejednoznaczny i zależy od wewnętrznej dynamiki w KPCh – zdolność kontroli lokalnych kadr wynika wprost z politycznej siły najwyższego przywództwa w obrębie partii. Choć formalnie centralne organy partii nie sprawują zwierzchnictwa nad lokalnymi strukturami, mają one ważne narzędzia pośredniego i bezpośredniego wpływu, m.in. system ewaluacji kadr, dyscyplinowanie ideologiczne czy działania antykorupcyjne. Kluczowym narzędziem kontroli jest system rotacji kadr między różnymi częściami kraju, uniemożliwiający lokalnym działaczom budowę trwałego zaplecza politycznego w danym regionie. Napięcia między Pekinem a rządami lokalnymi dotyczą więc najczęściej zakresu kompetencji

⁷² Wyjątek stanowią regiony autonomiczne, gdzie sekretarzem jest zawsze Chińczyk należący do dominującej grupy językowo-etnicznej Han, a autochton zostaje gubernatorem, ale pełni jedynie rolę figuranta.

administracyjnych oraz podziału zasobów, nie mając zabarwienia walki o autonomię poszczególnych prowincji czy regionów.

Analogicznie do struktur państwowych, formalnie władza w KPCh również przepływa z dołu do góry w oparciu o system wybierania delegatów przez zgromadzenia komitetów KPCh – począwszy od poziomu lokalnego (wioski lub *shequ*), przez komitet gminny, powiatowy, prefekturalny, do zgromadzeń prowincjonalnych, które następnie wysyłają delegatów na centralny zjazd KPCh. W rzeczywistości jednak przed lokalnymi zjazdami KPCh listy delegatów układane są przez komórki partyjne wyższego szczebla⁷³.

Głównym narzędziem bieżącej kontroli centrum KPCh nad lokalnymi działaczami jest system zarządzania i oceny kadr. Obejmuje on złożone reguły okresowych ocen członków KPCh, wpływające m.in. na rekomendacje do nominacji i poziom wynagrodzeń. W ramach przyjętej w latach osiemdziesiątych XX wieku zasady „jeden w dół” (*xiaquan yiji*) formalnie pekiński Wydział Organizacyjny KC kontroluje zarządzanie kadrami wyłącznie na poziomie prowincji (sekretarzy, gubernatorów, ich zastępców). Kadrami na kolejnych poziomach zarządzają komitety KPCh wyższego szczebla – prowincjonalne dla poziomu prefektur, prefekturalne dla powiatów itd. Partyjna biurokracja w Pekinie nie jest więc bezpośrednio zaangażowana w ustalanie składu osobowego państwowych i partyjnych ciał przedstawicielskich poniżej poziomu prowincjonalnego, pozostawiając bardzo dużą władzę strukturom KPCh na poziomie prowincji.

Pekin sprawuje dużą nieformalną kontrolę nad strukturami KPCh na poziomie poniżej prowincji, w tym prefektur i miast wydzielonych. Wydział Organizacyjny KC ma długofalowy wpływ na politykę w regionach poprzez formułowanie oficjalnych wytycznych dotyczących ewaluacji kadr, ich treningu czy monitorowania, które zobowiązane są wdrażać jego lokalne odpowiedniki. Pewną rolę w kontroli kadr lokalnych odgrywa również sterowana z Pekinu indoktrynacja ideologiczna (zob. rozdział I.1.5), realizowana poprzez regularne szkolenia lokalnych działaczy. W polityce sektorowej narzędziem kontrolowania lokalnych struktur są systemy (*xitong*, zob. rozdział I.1.4) integrujące pionowo lokalne organy – np. podatkowe, celne, zajmujące się ochroną

⁷³ W ciągu ostatnich 20 lat do głosowań w ramach KPCh wprowadzono pewne elementy konkurencji, umieszczając na listach ok. 10–15% więcej kandydatów niż liczba mandatów. Pozwala to teoretycznie na usunięcie części najmniej popularnych kandydatów w procesie wyborczym. W praktyce jednak zasada ta była łamana poprzez polityczne interwencje ze strony wpływowych członków KPCh. T. Wright, *Party and State in Post-Mao China*, Cambridge 2015.

środowiska – z ich centralnym odpowiednikiem, który podejmuje decyzje dotyczące głównych celów.

Centrala KPCh dysponuje też narzędziami doraźnej ingerencji w lokalną politykę personalną, co odbywa się np. poprzez formułowanie zarzutów o niegospodarność w wyniku audytu z centrali, dyskredytujących lokalnych działaczy. Jednym z najczęściej używanych instrumentów ich dyscyplinowania jest oskarżenie o korupcję i degradacja przez Komisję ds. Kontroli Dyscypliny KC KPCh. Mechanizmy tego typu sprawiają, że w sytuacjach konfliktowych, jeżeli jest wola polityczna, Pekin ma możliwość narzucenia własnych decyzji.

Rotacja kadr i zapobieganie partykularyzmom

Najwyższe kadry na poziomie prowincjonalnym (sekretarze, gubernatorzy oraz ich zastępcy) podlegają rotacji między chińskimi prowincjami, dokonywanej przez Wydział Organizacyjny KC KPCh. Praktykę tę stosuje się również do działaczy niższego szczebla, dla przykładu w latach 1995–2002 ok. 96% sekretarzy prefektur zostało przesuniętych do innych regionów⁷⁴. Ma to na celu ograniczenie władzy lokalnych sekretarzy, a także uniemożliwienie im budowy stałego zaplecza na miejscu. Rotacja jest głównym mechanizmem zmniejszającym polityczne znaczenie istniejących w Chinach lokalnych partykularyzmów, które potencjalnie wzmocnić mogłaby duża autonomia pozostawiona władzom lokalnym.

Tradycyjna droga awansu dla kadrowych członków KPCh wyznaczonych do pracy w prowincjach (w odróżnieniu np. od technokratów awansujących w obrębie centralnych agencji rządowych) polega na obejmowaniu stanowisk państwowych (np. mera, gubernatora), a potem sekretarza KPCh na kolejnych szczeblach administracji lokalnej (miast, prefektur, prowincji) – każdorazowo w różnych regionach Chin. Kadencje w danym miejscu nie trwają dłużej niż pięć, maksymalnie dziesięć lat (są to wyjątki, występujące przede wszystkim w regionach autonomicznych, gdzie „obcy” Chińczyk Han (należący do dominującej grupy językowo-etnicznej) i tak nie jest w stanie zbudować zaplecza politycznego).

Kontrola Pekinu nad lokalnymi działaczami ograniczona jest ich własną pozycją polityczną w obrębie centralnych struktur partii, a także ich wpływem na

⁷⁴ Chae-ho Choŋg, *Centrifugal Empire: Central-Local Relations in China*, Columbia University Press, 2016, s. 27.

bieżące zarządzanie państwem. Dzięki temu zdolni są oni do oddziaływania na proces polityczny w Pekinie. Spośród działaczy wszystkich szczebli podziału administracyjnego szczególnie silną pozycję mają partyjni sekretarze prowincji. Są oni wyposażeni zarówno w bardzo szerokie kompetencje w zarządzaniu regionami (możliwości mianowania sekretarzy poziomu prefektur), jak i zachowują wpływ na bieżącą politykę w ramach centralnych struktur KPCh. Ich formalna pozycja (ranga biurokratyczna) równa jest ministrom w rządzie centralnym⁷⁵. Sekretarze najważniejszych (najbogatszych) jednostek administracyjnych szczebla prowincjonalnego, czasami także miast wydzielonych na prawach prefektury (zob. Aneks 1) zasiadają zwykle również w Biurze Politycznym KC, najwyższym organie decyzyjnym partii. Znaczenie sieci patronackich, skupionych wokół sekretarzy prowincji w zmaganiach frakcyjnych KPCh (zob. rozdział I.1.3), sprawia, że uzyskanie ich poparcia jest kluczowe w zmaganiach frakcyjnych w Pekinie, szczególnie w czasie podejmowania kluczowych decyzji w obrębie KPCh (m.in. zmian personalnych na szczycie, wdrażania kluczowych reform).

Kadry na niższych poziomach administracyjnych nie mają bezpośredniego przełożenia na Pekin, ale pełnią one niezwykle ważną rolę w bieżącym zarządzaniu państwem i gospodarką. Od zaangażowania lokalnych urzędników zależy efektywność polityki sektorowej, prędkość i dokładny kształt wdrażanych reform czy jakość usług publicznych. Posiadają także – często niedostępną dla Pekinu – wiedzę na temat lokalnych uwarunkowań i sytuacji gospodarczej.

Siła polityczna lokalnych działaczy KPCh wynika z autonomii przekazanej kontrolowanym przez nich lokalnym strukturom państwowym, dającej m.in. możliwości uchwalania własnych regulacji, kontroli nad lokalnymi instytucjami finansowymi i państwowymi przedsiębiorstwami, a także ze zwierzchności nad lokalną władzą wykonawczą, sądami, rządowymi agencjami, strukturami bezpieczeństwa i porządku publicznego itp. (zob. rozdział I.1.7)⁷⁶. Dostęp do zasobów lokalnych umożliwia miejscowym działaczom budowanie swojej pozycji w KPCh poprzez rozbudowę własnych sieci patronackich, a także odnoszenie personalnych korzyści majątkowych. W ich interesie jest zatem zachowanie zarówno szerokiej autonomii lokalnej, jak i wysokiego stopnia interwencji państwa w gospodarkę. Fenomenem ostatnich dekad jest unikanie

⁷⁵ Oznacza to m.in., że ministrowie nie mogą wydawać im wiążących poleceń.

⁷⁶ Wzmacnia to szczególnie pozycję działaczy jednostek administracyjnych szczebla prowincjonalnego i o największych gospodarkach, jak Guangdong, Zhejiang, Jiangsu, Szanghaj czy Szantung.

przez wielu działaczy prowincjonalnych awansu do centrum, do Pekinu, gdzie ich zdaniem będą mieli mniejsze szanse budowania własnego majątku, a równocześnie będą poddani bardziej skrupulatnej kontroli.

Głównym powodem napięć między centrum i lokalnymi działaczami są więc centralistyczne dążenia Pekinu i próby narzucenia rozwiązań niekorzystnych dla władz lokalnych. Władza działaczy KPCh w Pekinie opiera się często na sieciach patronalnych i poparciu w prowincjach, co pozwala lokalnemu aktywowi – szczególnie szczebla prowincjonalnego – na lobbowanie i blokowanie niekorzystnych rozwiązań. Kadry niższego szczebla posiadają szerokie możliwości obstrukcji, fałszowania lokalnych statystyk czy tworzenia regulacji niezgodnych z duchem zaleceń Pekinu. Dla przykładu, chronicznym problemem dla chińskiego Ministerstwa Finansów jest zmierzenie skali zadłużenia władz lokalnych, które regularnie unikają udostępniania wiarygodnych danych. Innym przykładem jest polityka energetyczna, w której problemem jest powstrzymywanie prowincji przed budową nowych bloków węglowych, stymulujących lokalny wzrost PKB⁷⁷.

Zmiany *status quo* pomiędzy Pekinem i prowincjami – wyrażające się w cyklach centralizacji i decentralizacji – zależne są więc przede wszystkim od politycznej dynamiki wewnątrz partii, siły przywódców w Pekinie i politycznego umocowania lokalnych działaczy. W sytuacji relatywnie słabego przywództwa na szczytach KPCh, co miało miejsce m.in. za kadencji sekretarza generalnego KPCh Hu Jintao (2002–2012), oparte na sojuszach lokalnych działaczy frakcje i grupy interesu obecne w Komitecie Centralnym KPCh były w stanie skutecznie blokować niekorzystne dla siebie reformy. Z drugiej strony, silne przywództwo – widoczne obecnie w drugiej kadencji rządów Xi Jinpinga – otwiera drogę zarówno do zmian w kompetencjach i poziomie autonomii władz lokalnych, jak i do silniejszego podporządkowania lokalnych kadr w pionie partyjnym.

⁷⁷ Więcej zob. J. Jakóbowski, *Zielona gospodarka czy „kontrrewolucja” węglowa? Wyzwania dla reform gospodarczych w Chinach*, „Komentarze OSW”, nr 220, 29.07.2016, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_220.pdf.

II. KONSERWATYWNY ZWROT XI JINPINGA

Wybór Xi Jinpinga na sekretarza generalnego KPCh podczas XVIII Zjazdu KPCh w 2012 r. odbywał się w okolicznościach widocznego politycznego przesilenia w Chinach i stał się najważniejszym od 1989 r. punktem zwrotnym w historii rządów KPCh w Chinach. Obejmując władzę, Xi Jinping – silna osobowość, a przy tym syn jednego z najbardziej zasłużonych komunistycznych działaczy – przedstawił partii wizję konserwatywnego zwrotu w obrębie ChRL, mającego odnowić fundamenty niepodzielnych rządów KPCh w Chinach. Okoliczności wyboru Xi Jinpinga, a następnie przeprowadzoną przez niego wewnętrzną rewolucję w partii, postrzegać należy jako element głębokiego kompromisu na szczytach KPCh, składającej władzę w ręce jednostki w celu ocalenia swoich dalszych rządów. Działalność w ramach tego mandatu jest równocześnie podstawowym ograniczeniem dla absolutnej władzy Xi Jinpinga, w dalszym ciągu zależnego od starszyny i najbardziej wpływowych grup w partii, które wyniosły go do władzy.

U progu XXI wieku Komunistyczna Partia Chin stanęła przed szeregiem wyzwań o charakterze politycznym, m.in. nasilonego konfliktu frakcyjnego na szczytach władzy, narastających protestów społecznych, a także korupcji i nadużyć wśród lokalnych działaczy, podkopujących społeczną legitymację partii. Chiny stanęły również przed palącą potrzebą fundamentalnej zmiany w kierunku bardziej zrównoważonego i przyjaznego środowisku modelu wzrostu gospodarczego, widoczną już w okresie rządów Hu Jintao i Wen Jiabao (2002–2012), ale torpedowaną przez biurokratyczną inercję i sprzeciw wewnętrznych grup interesu. Co więcej, wśród elit KPCh zaczęło narastać przekonanie o zamykaniu się „okna strategicznych możliwości”, w którym Chiny mogły rosnąć, korzystając ze stabilnego otoczenia międzynarodowego, bez antagonizowania państw rozwiniętych. Z punktu widzenia KPCh wdrożenie zmian stało się niezbędnym środkiem do osiągnięcia podstawowego, nadrzędnego i niezmiennego celu partii – utrzymania władzy w Chinach.

Istotą konserwatywnego zwrotu Xi Jinpinga stała się wewnętrzna odnowa partii, afirmacja jej zwierzchności nad instytucjami państwa, przy jednoczesnym przywróceniu znaczenia partyjnej ideologii, zwiększeniu kontroli nad społeczeństwem i wewnętrznym „rewolucyjnym” oczyszczeniu kadr. W tym wymiarze program ma konserwatywny charakter – polityka Xi Jinpinga otwarcie nawiązuje do fundamentów ChRL, stworzonej w 1949 r. wedle modelu państwa leninowsko-stalinowskiego. W zakresie zarządzania społeczno-politycznego Xi Jinping otwarcie odwołuje się do koncepcji stalinowskich,

choć ma to charakter wybiórczy i nie obejmuje m.in. masowego terroru czy centralnego planowania w gospodarce⁷⁸. Rządy Xi Jinpinga charakteryzują się wzmocnieniem tzw. ścisłego kierownictwa, tj. wąskiej elity partyjnej, przy udziale aparatu bezpieczeństwa oraz biurokracji dyscyplinowanej na wzór wojskowy. Istotnymi elementami stalinowskiego zarządzania społecznego są: (a) permanentna indoktrynacja i kontrola społeczeństwa poprzez manipulację i przymus; (b) dążenie do uniformizacji populacji mimo różnic etnicznych i religijnych, realizowanej metodami administracyjnymi i przy wykorzystaniu represji; (c) centralizm biurokratyczny; (d) kontrola i kształtowanie życia umysłowego i kulturowego; (e) kult jednostki. Wszystkie te elementy znajdują się na agendzie politycznej obecnego kierownictwa KPCh⁷⁹.

Program Xi Jinpinga ma przy tym charakter neokonserwatywny – do wdrażania klasycznych koncepcji stalinowskich stosowane są nowoczesne narzędzia kontroli społecznej, kierownictwo KPCh podejmuje również próbę dostosowania go do nowoczesnej, zglobalizowanej gospodarki. Podstawową różnicę programu Xi Jinpinga względem modelu stalinowskiego stanowi ograniczenie bezpośrednich represji do stosunkowo wąskich grup (m.in. mniejszości religijnych). Kierownictwo KPCh próbuje za to zwiększyć kontrolę nad społeczeństwem za pomocą nowoczesnych technologii informacyjnych, w tym wykorzystania sztucznej inteligencji i big data do kształtowania indywidualnych zachowań mieszkańców ChRL, a także działaczy partyjnych (zob. rozdział III.3.1). Drugim istotnym odstępstwem od modelu stalinowskiego jest utrzymanie modelu gospodarczego wypracowanego w Chinach po 1978 r., w którym partia odeszła od autarkii i centralnego planowania w gospodarce na rzecz konkurencji, mechanizmów rynkowych i częściowego otwarcia na świat.

⁷⁸ Pod koniec lat czterdziestych w ZSRR wypracowano tzw. siedem zasad zarządzania, które legły u podstaw budowy ChRL w latach pięćdziesiątych. Były to: (1) prymat partii i marksizmu-leninizmu; (2) prawo partii do kontroli; (3) jednoosobowe zarządzanie wzmacnia autorytet partii; (4) demokratyczny centralizm; (5) zaangażowanie pracowników i obywateli poprzez związki zawodowe i organizacje młodzieżowe; (6) podział terytorialny produkcji; (7) rozliczanie kosztów. Zob. D.A. Kaple, *Dream of A Red Factory. The Legacy of High Stalinism in China*, Oxford 1994, s. 44. Z pewnymi modyfikacjami siedem zasad stanowi podstawę neokonserwatywnego zwrotu Xi Jinpinga. Największe różnice można znaleźć w odniesieniu do dwóch ostatnich zasad. Podział terytorialny produkcji jest rozumiany w dzisiejszej ChRL jako monopol przedsiębiorstw państwowych w określonych sektorach gospodarki, a rozliczanie kosztów zostało rozszerzone o mechanizmy rynkowe wymuszające większą efektywność przedsiębiorstw.

⁷⁹ Por. S. Fitzpatrick, *Everyday Stalinism Ordinary Life in Extraordinary Times: Soviet Russia in the 1930s*, Oxford 2000; D. Priestland, *Stalinism and The Politics of Mobilization. Ideas, Power, and Terror in Inter-war Russia*, Oxford 2007; S. Fitzpatrick (red.), *Stalinism. New Directions*, London 2000; M. Edele, *Stalinist Society 1928–1953*, Oxford 2011; J. Fürst (red.), *Late Stalinist Russia. Society between reconstruction and reinvention*, London 2006.

Po objęciu władzy Xi Jinping zaprezentował partii ambitną i opartą na pogłębieniu mechanizmów rynkowych agendę reform gospodarczych, mającą zapewnić dalszą modernizację i rozwój innowacyjności. Sprzeczność pomiędzy postępującym zwiększaniem politycznej kontroli nad społeczeństwem a chęcią rozwoju zglobalizowanej i opartej na rynkowych mechanizmach gospodarki jest jednym z najistotniejszych wyzwań stojących przed rządami Xi Jinpinga.

Podstawowym narzędziem wdrażanego przez Xi Jinpinga konserwatywnego zwrotu stała się niespotykana od dekad koncentracja władzy w rękach sekretarza generalnego i jego otoczenia, zarówno w samej partii, jak i strukturach państwowych, a także centralizacja na linii Pekin–prowincje. Po objęciu władzy Xi Jinping doprowadził do marginalizacji lub rozbicia konkurencyjnych partyjnych frakcji, wykorzystując m.in. największą w historii ChRL kampanię antykorupcyjną. Za pomocą formalnych i nieformalnych narzędzi zdołał on przenieść część bieżącego zarządzania państwem i procesem reform do wyspecjalizowanych komórek umieszczonych w decyzyjnym centrum partii, zmniejszając kompetencje biurokracji rządowej i władz lokalnych. Jak miało to miejsce wielokrotnie w historii ChRL, struktury państwowe zostały zrestrukturyzowane i dostosowane do nowej dynamiki władzy w ChRL, m.in. poprzez likwidację części ministerstw, pionową integrację administracji terytorialnej, a także przeniesienie do biurokracji partyjnej nowych kompetencji, należących dotąd do państwa. Wdrażane od 2012 r. zmiany w funkcjonowaniu partii i struktur państwowych prowadzą do częściowej rewizji systemu politycznego wypracowanego po 1978 r., choć dokonują się w szerokich i elastycznych ramach państwa leninowskiego, utworzonego w 1949 r.

1. Wyzwania dla partii i wybór Xi Jinpinga

1.1. Reformy gospodarcze i nowy model wzrostu

W obliczu wyczerpywania się źródeł wzrostu napędzających chińską gospodarkę od blisko 40 lat fundamentalnym zadaniem postawionym przed Xi Jinpingiem przez partię jest zmiana chińskiego modelu gospodarczego. Wdrożenie przedstawionej przez niego w 2013 r. recepty – zakładającej zmniejszenie roli państwa w gospodarce – oznacza jednak otwarcie konfliktu politycznego wewnątrz KPCh. Legło to u podstaw myślenia o reformach Xi Jinpinga i stało się jedną z sił napędowych „konserwatywnego zwrotu”. W myślenie Xi Jinpinga o reformach wpisana jest jednak sprzeczność pomiędzy chęcią wzmocnienia pozycji KPCh a próbą zmniejszenia państwowych obciążeń nałożonych na gospodarkę, co doprowadziło do stagnacji reform w ostatnich latach.

Chiński wzrost gospodarczy po 1978 r. został oparty na dwóch przebiegających równoległe, nadzorowanych przez KPCh procesach: budowie modelu gospodarczego bazującego na inwestycjach i eksporcie, wzorowanego na doświadczeniach innych państw Azji Wschodniej, a także stopniowym wzmocnieniu mechanizmów rynkowych i własności prywatnej przy zachowaniu dominującej roli państwa w gospodarce. Mimo spektakularnych sukcesów obu podejść, które doprowadziły do transformacji Chin z państwa rolniczego do największej na świecie potęgi przemysłowej w ciągu mniej niż 30 lat, u progu XXI wieku model ten zaczął się wyczerpywać. Powszechny konsensus na temat potrzeby gruntownej transformacji i poszukiwania nowych źródeł wzrostu wyraził w 2007 r. ówczesny premier Chin Wen Jiabao. Składając raport z działania rządu przed OZPL, określił on chiński model wzrostu jako „niestabilny, niebalansowany, nieskoordynowany i niezrównoważony”⁸⁰. Skala narastających wyzwań gospodarczych jest nadal na tyle duża, że stworzyła poważne zagrożenie dla dalszego wzrostu gospodarczego Chin i bogacenia się Chińczyków, fundamentów niewyartykułowanej umowy społecznej obowiązującej pomiędzy KPCh i społeczeństwem.

Wzorując się na tzw. azjatyckich tygrysach i doświadczeniach powojennej Japonii, po 1978 r. Chiny oparły swój wzrost gospodarczy na rozkręceniu ogromnej skali boomu inwestycyjnego. Istotą tego modelu było stłumienie płac i konsumpcji wewnętrznej (która przez wiele lat rosła wolniej niż PKB), instytucjonalne zmuszenie chińskich obywateli do lokowania swoich oszczędności w państwowym systemie bankowym, a następnie wykorzystanie zgromadzonego w ten sposób kapitału do inwestycji w infrastrukturę, zdolności produkcyjne przemysłu, a także w rynek mieszkaniowy i rozwój miast. Chiński sektor państwowych przedsiębiorstw oraz uprzywilejowana część sektora prywatnego otrzymały dostęp do niemal nieograniczonego i taniego kapitału, jak również możliwość zatrudnienia kilkuset milionów niskopłatnych pracowników migrujących ze wsi do miast. Dodatkowo chińskie władze przez lata utrzymywały zaniżony, sztywny kurs juana do dolara. Stworzyło to pole do wzrostu sektora eksportowego, drugiego obok inwestycji filaru wzrostu, zdominowanego przez prywatne chińskie przedsiębiorstwa i zagranicznych inwestorów.

⁸⁰ Xinhua, *Wen confident in maintaining economic growth*, 16.03.2007, http://www.chinadaily.com.cn/business/2007-03/16/content_829815.htm.

Firmy prywatne w ChRL: casus Huawei

Według corocznego raportu o stanie firmy z 2018 r.⁸¹ Huawei Investment & Holding Co., Ltd. jest spółką pracowniczą, w której pracownicy (96 768, stan z 31.12.2018) są udziałowcami, jednak nie indywidualnymi, lecz zbiorczo poprzez związek zawodowy. Walne zgromadzenie spółki składa się z dwóch podmiotów: kontrolowanego przez KPCh związku zawodowego⁸² i prezesa Ren Zhengfei, który posiada 1,4% udziałów. Sam Ren Zhengfei jest byłym oficerem ALW, który pracował w instytucie badawczym wojsk łączności i przeszedł do pracy cywilnej w 1982 lub 1983 r., przed przywróceniem w 1984 r. stopni wojskowych w ALW, więc nie ma możliwości podania, w jakiej randze zakończył karierę wojskową. Nie wiadomo też, od kiedy Ren Zhenfei jest członkiem KPCh. W 1987 r. założył firmę Huawei, która od razu zajęła się importem, a potem produkcją central telefonicznych i środków łączności dla potrzeb wojskowych i cywilnych.

Oparty na inwestycjach i eksporcie chiński cud gospodarczy ostatnich trzech dekad dokonał się w warunkach głębokiej interwencji państwa w gospodarkę. Mimo odejścia od centralnego planowania epoki Mao – m.in. uwolnienia niemal wszystkich cen, likwidacji szczegółowych planów produkcyjnych, otwarcia wielu sektorów na prywatnych przedsiębiorców – KPCh za pośrednictwem struktur państwowych zachowała kontrolę nad alokacją dóbr i podziałem owoców chińskiego wzrostu. Oprócz władzy wynikającej z regulacji gospodarki (licencji i pozwoleń, podatków, planowania przestrzennego) KPCh dominuje w gospodarce poprzez rozbudowany sektor państwowych przedsiębiorstw, a przede wszystkim poprzez należący w całości do państwa system finansowy. Za jego pomocą KPCh jest w stanie sterować alokacją kapitału i wyznaczać kierunki rozwoju gospodarczego, utrzymując niezwykle potężne narzędzie kontroli społeczeństwa podczas postępującej transformacji rynkowej.

Choć oznaki wyczerpywania się modelu wzrostu inwestycyjno-eksportowego widoczne były już na początku XXI wieku, jego negatywne konsekwencje objawiły się najsilniej po globalnym kryzysie 2008 r. W latach 2009–2011 Chiny wdrożyły pakiet stymulacyjny o ogromnej skali (ok. 590 mld USD), a także

⁸¹ *Huawei Investment & Holding Co., Ltd. 2018 Annual Report*, https://www-file.huawei.com/-/media/corporate/pdf/annual-report/annual_report2018_en_v2.pdf?la=zh.

⁸² Związki zawodowe są kontrolowane przez KPCh za pośrednictwem Ogólnochińskiej Federacji Związków Zawodowych zarządzanej przez członków kadrowych KPCh i podlegającej Wydziałowi Prac Zjednoczonego Frontu KC KPCh.

użyły państwowego sektora bankowego do ekspansji kredytowej (wzrost wartości kredytów o 30% rok do roku). W obliczu słabnącego popytu na chińskie produkty za granicą stojąca przed widmem recesji KPCh podjęła decyzję o wykorzystaniu ogromnych zasobów na bazie starego, opartego na inwestycjach modelu rozwoju ekonomicznego. Skierowane głównie na rozwój infrastruktury i budownictwa mieszkaniowego środki pociągnęły za sobą inwestycje w innych gałęziach gospodarki, m.in. w przemyśle ciężkim, przynosząc, oprócz doraźnej stymulacji, szereg negatywnych konsekwencji. Niedoskonałe mechanizmy alokacji środków, a także niska stopa zwrotu z forsownych inwestycji doprowadziły do gwałtownego wzrostu zadłużenia chińskiej gospodarki, co spowodowało z kolei wzrost presji na system finansowy i akumulację tzw. złych długów. Zakończenie stymulacji, a także nasycenie wielu regionów Chin infrastrukturą i budownictwem mieszkaniowym doprowadziły do powstania znaczących nadwyżek produkcyjnych, szczególnie w przemyśle ciężkim (stali, cementu, chemii, szkła). Efektem ubocznym rozwoju przemysłu była postępująca degradacja środowiska, w tym niezwykle uciążliwe dla społeczeństwa zanieczyszczenie powietrza w północno-wschodnich Chinach. Choć wszystkie z wymienionych zjawisk występowały w Chinach już wcześniej, ich kulminacja nastąpiła na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku, w okresie sukcesji władzy w ChRL. Na wyzwania polityki makroekonomicznej nałożył się proces o ogromnym znaczeniu dla chińskiej gospodarki – zasób aktywnej siły roboczej w starzejącym się chińskim społeczeństwie zaczął w 2013 r. spadać, po raz pierwszy od kiedy jest notowany.

Odpowiedzią KPCh na rosnące wyzwania gospodarcze była wizja przedstawiona na III plenum XVIII Zjazdu KC KPCh z listopada 2013 r. Wkrótce po objęciu władzy osobiście odpowiedzialny za przygotowanie dokumentu Xi Jinping wygłosił ambitną agendę reform gospodarczych, mających zapewnić ChRL nowe źródła wzrostu. Punktem wspólnym dla kilkadziesiątu szczegółowych reform sektorowych było oddanie rynkowi „decydującej” roli w alokacji zasobów, wycofanie państwa z regulacji wielu branż, a także otwarcie sektorów gospodarki dotąd zamkniętych dla sektora prywatnego (przede wszystkim usługi). Na III plenum (a także w planie pięcioletnim na lata 2016–2020) zapowiedziano również korektę filozofii kreowania wzrostu gospodarczego – będący dotychczas priorytetem wzrost PKB ma być zastąpiony przez bardziej zrównoważony, przyjazny środowisku i społeczeństwu model wzrostu. Ma to polegać przede wszystkim na częściowym demontażu inwestycyjno-eksportowego modelu wzrostu, kierującego bogactwo do sektora przedsiębiorstw, i pobudzeniu chińskiej konsumpcji wewnętrznej. Wysokie dochody zapewnić mają przejście do zaawansowanych technologicznie sektorów gospodarki

i usług. Agenda III plenum, efekt szerokiej debaty wśród chińskich elit, była wypracowaną przez KPCh odpowiedzią na narastające problemy gospodarki, mającą nadać wzrostowi nowy impet i zapewnić partii legitymizację wśród społeczeństwa.

W obraną przez Xi Jinpinga drogę reform gospodarczych wpisany jest jednak paradoks, który uwydatnił się w pierwszych latach jego rządów: agenda III plenum zakłada stopniowe wycofywanie się państwa z gospodarki i wzmocnienie sektora prywatnego, co stoi w sprzeczności z wizją odnowionej, wzmocnionej i jeszcze silniej kontrolującej społeczeństwo KPCh. Wdrożenie reform oznaczałoby częściowy demontaż systemu gospodarczego, w którym aparat partyjny – na poziomie lokalnym i centralnym – kontroluje w dużej mierze alokację zasobów, budując na tym pozycję polityczną i kontrolując społeczeństwo. Wzmocnienie rynku nieuchronnie wiąże się z możliwością powstania silnych aktorów społecznych niezależnych od KPCh. Co więcej, realizując agendę III plenum, KPCh pozbawiłaby się jednocześnie najważniejszych narzędzi interwencji w gospodarkę i stabilizowania sytuacji gospodarczej, przekładającej się na nastroje społeczne. Wśród pekińskich elit wydaje się przeważać pogląd o potrzebie dalszej stymulacji gospodarki poprzez inwestycje, mimo że pogłębia to problemy z zadłużeniem i spowalnia transformację gospodarki. W okresie gospodarczej niestabilności i niepewnej sytuacji międzynarodowej stawia to Xi Jinpinga przed wyborem między doraźnym zabezpieczaniem władzy KPCh a realizacją długofalowej wizji reform. W rezultacie pierwsze lata rządów Xi Jinpinga nie przyniosły widocznego przełomu we wdrażaniu agendy III plenum, a chińskie reformy pogrążyły się w stagnacji⁸³.

Wdrożenie ambitnej agendy reform gospodarczych III plenum oznaczałoby też *de facto* oddanie kontrolowanych dotychczas przez aparat partyjny źródeł osobistego bogactwa w ręce społeczeństwa, co wiązałoby się z otwarciem głębokiego konfliktu politycznego wewnątrz partii. Potrzeba przełamania impasu w reformach i wdrożenia nowego modelu gospodarczego – zawarta w narracji o walce z grupami interesu, rozpowszechnianej od 2013 r. – stała się jedną z głównych przesłanek dla wzmocnienia władzy samego Xi Jinpinga i jedną z sił

⁸³ Doprowadziło to do odłożenia lub ograniczenia kluczowych reform, a polityka gospodarcza okresu pierwszej kadencji Xi Jinpinga skupiła się na działaniach doraźnych, m.in. oddłużaniu przedsiębiorstw państwowych i stabilizacji rynków finansowych (z wykorzystaniem państwowych instytucji finansowych), a także polityce strukturalnej (redukcji nadwyżek produkcyjnych i rozwijaniu nowoczesnych gałęzi przemysłu poprzez subsydia). J. Jakóbcowski, *Dryf chińskich reform. Polityka gospodarcza pierwszej kadencji Xi Jinpinga* [Seria OSW „Punkt Widzenia”], Warszawa 2017, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_63_pl_dryf-chinski_net.pdf.

napędowych jego konserwatywnego zwrotu w ChRL. Wedle słów Xi Jinpinga w Chinach zakończył się okres prostych reform, które wkroczyły w okres „nawigacji po głębokich wodach” (*shen shui qu*). Po tzw. straconej dekadzie rządów Hu Jintao i Wen Jiabao polityka Xi Jinpinga miała zdławić ogniska oporu wobec reform w aparacie partyjnym, chińskiej biurokracji i państwowych spółkach. Wizja ta sankcjonowała koncentrację władzy w rękach Xi Jinpinga i centralizacyjne działania w zakresie wdrażania polityki gospodarczej, reform potężnego sektora spółek państwowych, a także wprowadzania zmian na poziomie rządów lokalnych. W obliczu stagnacji reform w kolejnych latach siłą rzeczy nasuwa się pytanie, czy szeroko propagowane reformy III plenum nie zostały potraktowane przez Xi Jinpinga instrumentalnie, do budowy wśród opinii publicznej i części aparatu partyjnego poparcia dla recentralizacji politycznej i poszerzenia zakresu własnej władzy.

1.2. Kryzys systemu politycznego

W percepcji elit KPCh partia stanęła u progu XXI wieku przed perspektywą poważnego kryzysu systemu politycznego, związanego z wewnętrznymi napięciami w obrębie aparatu partyjnego, a także postępującą erozją legitymizacji społecznej partii. Obejmując władzę, Xi Jinping przedstawił partii wizję wewnętrznej „moralnej odnowy”, stawiając na dyscyplinowanie aktywu partyjnego i czystość ideologiczną. Dzięki temu otrzymał szeroki mandat do centralizacji władzy w KPCh, w szczególności od obawiającej się o własną pozycję starszyzny partyjnej.

Konkurencja walczących o władzę i zasoby partyjnych frakcji, wzmocnionych zasobami pozyskiwanymi z państwowej kontroli gospodarki, uruchomiła potężne siły odśrodkowe wewnątrz KPCh, zagrażając jej spójności na poziomie centralnym i lokalnym. Jednocześnie rozprzestrzenienie korupcji i nadużyć władzy na lokalnym szczeblu zaczęło istotnie podkopywać legitymizację społeczną KPCh⁸⁴. Jednym z najbardziej spektakularnych przykładów tego trendu była sprawa Bo Xilaia (zob. poniżej), która wstrząsnęła chińską polityką w okresie XVII Zjazdu KPCh w 2012 r. i mogła potencjalnie zagrozić przekazaniu władzy Xi Jinpingowi. Afera ta skupiła w sobie wszystkie największe polityczne wyzwania stojące przed KPCh: próby wybicia się na niezależność lokalnych działaczy, ogromnej skali korupcję i ostentacyjnie wystawny styl życia członków KPCh, a także potężne wpływy niekontrolowanych przez centrum

⁸⁴ Zob. Tun-Jen Cheng, D.A. Brown, J. deLisle (red.), *China Under Hu Jintao: Opportunities, Dangers, and Dilemmas*, Singapore 2006.

państwowych spółek i służb specjalnych. Jej przebieg, a następnie pokazowe ukaranie zaangażowanych w nią osób stały się jednym z fundamentów legitymizacji wewnętrznej rewolucji Xi Jinpinga w KPCh.

Sprawa Bo Xilaia⁸⁵

To wielowątkowa i wielopoziomowa afery korupcyjna, która ujrzała światło dzienne w lutym 2012 r., w krytycznym momencie sukcesji władzy na szczytach KPCh. Bo Xilai, wpływowy sekretarz KPCh w Chongqing, próbował podważyć ustaloną zmianę pokoleniową w kierownictwie KPCh i doprowadzić do wyboru siebie w miejsce Xi Jinpinga. Jego głównym sojusznikiem był Zhou Yongkang, ówczesny „nadzorca” służb specjalnych z ramienia Stałego Komitetu BP KC KPCh, ale mocno powiązany z państwowym sektorem naftowym, w którym pracował przez wiele lat. Pomijając wątki kryminalne, korupcyjne czy obyczajowe, istota afery dotknęła relacji KPCh ze służbami bezpieczeństwa i procesu wyłaniania nowego kierownictwa. Trudno powiedzieć, na ile plan zakłócenia sukcesji był realny, a na ile posłużył nowemu kierownictwu jako pretekst do przeprowadzenia zmian personalnych i w strukturze kontroli nad aparatem bezpieczeństwa (zob. rozdział III.2.1). Sam fakt, że powstał frakcyjny sojusz oparty na aparacie bezpieczeństwa i lokalnych działaczach, mający na celu zaburzenie ustalonej przez starszyznę partyjną sukcesji władzy, pokazuje ówczesną skalę wyzwań stojących przed KPCh. Pokazowy proces osób zaangażowanych w sprawę dał Xi Jinpingowi pretekst do rozpoczęcia największej w historii KPCh kampanii antykorupcyjnej, będącej jednym z najważniejszych instrumentów nowego sekretarza w konsolidacji władzy.

Poczucie politycznego przesilenia ożywiło obecne w KPCh od lat dziewięćdziesiątych XX wieku obawy, że może ona podzielić los Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego (KPZR). Partyjne elity w Pekinie upatrują przyczyn upadku KPZR (a przez to ZSRR) w niezdolności do skutecznego reformowania i ewolucji radzieckiej partii przy równoczesnym załamaniu się integralności aparatu partyjnego i systemu jednopartyjnego. Problem integralności osobistej członków aparatu partyjnego wychodzi daleko poza kwestię korupcji, która raczej jest postrzegana jako symptom braku należytej kontroli ze strony centrum. Jest to kwestia obecnego na wielu szczeblach KPCh i wśród gremiów kierowniczych

⁸⁵ Zob. Pin Ho, Wenguang Huang, *Uderzenie w czerni. Morderstwo, pieniądze i walka o władzę w Chinach*, Wołowiec 2015.

w Pekinie przekonania, że partia potrzebuje oczyszczenia z karierowiczów przy równoczesnej profesjonalizacji i zwiększeniu spójności wewnętrznej.

Wydaje się, że Xi Jinping dobrze odczytał ten trend w myśleniu starszyny partyjnej i zaproponował wizję „odnowy moralnej” i „oczyszczenia” Komunistycznej Partii Chin. Kryje się pod tymi pojęciami program oczyszczenia kadr partyjnych z najbardziej skorumpowanych elementów, recentralizacji polityki ekonomicznej, wzmocnienia kontroli Pekinu nad prowincjami, odnowienia indoktrynacji ideologicznej społeczeństwa oraz generalnie wzmocnienia władzy i kontroli KPCh nad wszystkimi aspektami funkcjonowania ChRL. „Odnowa moralna” KPCh ma być też remedium na rozprężenie wewnętrzne i obniżenie autorytetu starszyny partyjnej oraz jest gwarancją osobistego bezpieczeństwa emerytowanych działaczy, opartego na regule, że to odchodzący działacze wyznaczają swoich następców. Sytuacja, kiedy w 2012 r. po raz pierwszy próbowano to podważyć (zob. Sprawa Bo Xilaia), stanowiła punkt zwrotny w historii KPCh po 1989 r. Starszyna partyjna uznała, że musi powierzyć Xi Jinpingowi szeroki mandat, aby mógł on odwrócić niebezpieczne z jej punktu widzenia trendy.

W ostatnich dwóch dekadach znaczącym wyzwaniem dla rządów stały się protesty społeczne związane z korupcją i nadużyciami na poziomie lokalnych działaczy KPCh. Jednym z największych źródeł protestów są nadużycia lokalnych władz, przede wszystkim odbieranie chłopom ziemi bez odszkodowań albo za symboliczne kwoty, a także lokalne skażenie środowiska, skandale związane z brakiem nadzoru nad jakością żywności czy służbą zdrowia itp. Pekin, zdając sobie sprawę, że napięcia społeczne potrzebują znaleźć ujście, przyjął strategię ukierunkowania niezadowolenia na lokalne struktury, uznając, iż źródłem niepokoju są regionalne nadużycia. Na poziomie lokalnym mieszanina represji w stosunku do przywódców i drobnych ustępstw wobec protestujących pozwala na pacyfikację ognisk zapalnych, a buntujący się ludzie upatrują we władzach centralnych swoich obrońców. Ta metoda działania odnosi sukces i jest kontynuowana przez Xi Jinpinga. Decydenci w Pekinie wiedzą jednak, że taka strategia może wyczerpać wkrótce swoje możliwości, i obawiają się, że rozproszone protesty znajdą wspólny mianownik w postaci postulatów politycznych. W epoce tandemu Hu-Wen (2002-2012) podejmowano eksperymenty z różnymi formami partycypacji społeczeństwa nakierowanej na kontrolę lokalnych kadr⁸⁶, pozwolenie na pewną swobodę

⁸⁶ Najbardziej zaawansowana koncepcja zakładała kontrolowaną, ale jednak w miarę swobodną partycypację polityczną obywateli ChRL poprzez fora internetowe (stąd mowa o „netizen”),

działania organizacji pozarządowych, większe zaangażowanie internautów w piętnowanie nadużyć, a przede wszystkim na pomysł wprowadzenia rządów prawa – oznaczałoby to, że sama KPCh musiałaby się podporządkować prawu, które tworzy⁸⁷.

Protesty społeczne w ChRL

Z roku na rok rośnie liczba tzw. incydentów masowych, jak władze określają protesty społeczne. W latach 1993–2005 liczba protestów wzrosła dziesięciokrotnie, z 8,7 tys. do 87 tys. Jednak już w 2010 r. doszła do ponad 180 tys.⁸⁸ Dominowały wtedy protesty na wsi przeciwko wywłaszczeniom ziemi. Po dojściu do władzy Xi Jinpinga władze przestały publikować oficjalne dane, ale niezależne szacunki mówią, że liczba protestów oscyluje obecnie między 230 a 250 tys. rocznie. Według niezależnej organizacji Chiński Biuletyn Pracy⁸⁹ z Hongkongu zmienia się także charakter protestów. Rośnie liczba strajków pracowniczych w miastach, a od 2013 r. akcje strajkowe wychodzą poza sektor produkcyjny i coraz częściej mają też miejsce w usługach i handlu. Rosną żądania płacowe, a protesty są napędzane rosnącymi kosztami życia i brakiem perspektyw na zakup własnego mieszkania przez przeciętnych pracowników. Inną niezadowoloną grupę stanowią właściciele nieruchomości, którzy nie mogą wynająć mieszkań (co najmniej 65 mln lokali pozostaje niezamieszkałych) i boją się spadku wartości nieruchomości⁹⁰.

W odpowiedzi na te obawy Xi Jinping zaproponował KPCh inną drogę: podtrzymanie i odnowienie prymatu partii w państwie i powrót do zwiększenia kontroli społecznej, ale przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii. Rząd Xi Jinpinga towarzyszą znaczące zaostrzenie cenzury w Internecie, ograniczenie wolności słowa (w czasach rządów tandemu Hu–Wen w Chinach istniało pewne pole do publicznej debaty), represje wobec działaczy społecznych czy krytycznych wobec partii naukowców. Wynika to częściowo z obecnej

miało to pozwolić KPCh na otrzymywanie informacji zwrotnych od społeczeństwa, ale też uzyskanie nowej formy legitymizacji.

⁸⁷ Por. T. Wright, *Popular Protest in China*, Cambridge 2018; Xi Chen, *Social Protest and Contentious Authoritarianism in China*, Cambridge 2012; K.J. O'Brien (red.), *Popular Protest in China*, Cambridge 2008.

⁸⁸ Ch. Göbel, L.H. Ong, *Social Unrest in China*, https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Asia/1012ecran_gobelong.pdf.

⁸⁹ „China Labour Bulletin”, <https://clb.org.hk/>.

⁹⁰ Bańka spekulacyjna na rynku nieruchomości jest skutkiem programów stymulujących gospodarkę wprowadzonych w obliczu kryzysu 2008 r.

na szczytach KPCh diagnozy, że eksperymenty epoki Hu Jintao i Wen Jiabao (2002–2012) sprzyjały rozprzężeniu społecznemu i podważaniu pozycji partii w społeczeństwie. W długim okresie istotą planu Xi Jinpinga jest ambitny program zmiany zarządzania partią i całym społeczeństwem, czego sercem ma być System Wiarygodności Społecznej (SWS) wzbogacony o moduły pozwalające na kontrolę nad aparatem partyjnym (zob. rozdział III.3.1). Ma to pozwolić na skuteczną kontrolę jednostek, ale też na szybkie reagowanie na zagrożenia w skali mikrospołecznej, zanim staną się one elementem destabilizującym. Ma to też być odpowiedź KPCh na deficyt wiarygodnych informacji o tym, co się dzieje w kraju, co wynika ze skłonności lokalnych kadr do składania fałszywych raportów⁹¹. Nowy system zarządzania ma być wreszcie także elementem budowy przez ChRL własnego modelu rozwoju społeczno-politycznego, alternatywnego do zachodniego modelu demokracji liberalnej.

1.3. Koniec „okresu strategicznych możliwości” w polityce międzynarodowej

Rządy Xi Jinpinga przyniosły bezprecedensowe – od czasów Mao Zedonga⁹² – zaangażowanie się ChRL na arenie globalnej i podjęcie bardziej asertywnej polityki zagranicznej. Stworzyło to nowe napięcia i sytuacje konfliktowe z sąsiadami Chin w Azji, a także globalnymi aktorami, jak USA czy UE. Polityka Xi Jinpinga jest odpowiedzią na rosnące wśród decydentów w Pekinie przekonanie o końcu „okresu strategicznych możliwości”, w którym wzrost Chin mógł odbywać się bez wchodzenia w konflikt z Zachodem. Asertywna polityka jest też sposobem na konsolidację społeczeństwa wokół partii, oraz umożliwiała grę kartą nacjonalistyczną i w konsekwencji dalszą koncentrację władzy w rękach Xi Jinpinga.

„Okres strategicznych możliwości”

Pod koniec kadencji Hu Jintao jako sekretarza generalnego KPCh pojawiło się wśród partyjnych analityków przekonanie o zamykaniu się „okna strategicznych możliwości”⁹³. W ten sposób określano okres od zakończenia zimnej

⁹¹ Wynika to z konstrukcji systemu politycznego, ale ponieważ jest jego niezbędnym elementem, to nie może być zmienione bez sprowadzenia zagrożenia dla samej władzy KPCh.

⁹² Zob. J. Gittings, *The world and China, 1922–1972*, London 1974.

⁹³ Por. Song Yan, *Renmin ribao pinglun yuan: Zhengque renshe woguo fazhan de zhongyao zhanlue jiyu qi — san lun guanhe luoshi zhongyang jingji gongzuo huiyi jingshn*, http://www.gov.cn/xinwen/2018-12/24/content_5351768.htm; E. S. Medeiros, *China Reacts: Assessing Beijing's Response to Trump's New China Strategy*, „China Leadership Monitor”, Spring 2019, nr 59.

wojny, kiedy ChRL mogła budować potęgę gospodarczą i pozycję międzynarodową bez większych oporów ze strony Zachodu, a w tym samym czasie korzystać ze stabilnego otoczenia międzynarodowego. Równocześnie w KPCh przetrwało tradycyjne przekonanie, że ChRL w przyszłości będzie musiała zakwestionować porządek międzynarodowy, którego była beneficjentem. Tworzona przez Pekin narracja o „pokoju wzroście” miała uspokoić Zachód, w którym jednocześnie żywe było przekonanie o możliwości sukcesywnej demokratyzacji ChRL poprzez współpracę gospodarczą. Uwaga USA, w perspektywie Chin głównego przeciwnika, była skierowana na Bliski Wschód i tzw. wojnę z terroryzmem. Sytuacja zmieniła się w wyniku kryzysu finansowego 2008 r., który Chiny – w wyniku dość krótkowzrocznej polityki stymulacji – przeszły stosunkowo łagodnie, co wzmocniło ich siłę gospodarczą. Jednocześnie w Pekinie uznano, że Zachód przeżywa poważny kryzys wewnętrzny i nie będzie zdolny zareagować na zmianę w sposobie działania ChRL, a równocześnie utrzymywanie dotychczasowego kursu niskiego zaangażowania międzynarodowego uniemożliwia wykorzystanie w pełni istniejących możliwości, które nie będą trwały wiecznie.

Xi Jinping, krótko po objęciu urzędu przewodniczącego ChRL w 2013 r., określił ambitne cele dla wzmocnienia pozycji Chin w formule „dwóch stuleci” (*liang ge yibai nian*), tj. setnej rocznicy utworzenia KPCh w 2021 r. oraz stulecia ChRL w 2049 r. W pierwszym okresie, do 2021 r., ma być zakończona transformacja społeczno-ekonomiczna, która zbuduje „średniozamożne społeczeństwo” (*xiaokangshehui*)⁹⁴. Ma to być wstępem do realizacji drugiego celu, jakim jest uczynienie ChRL supermocarstwem na skalę globalną do 2049 r. Rozpoczynając drugą kadencję jako sekretarz generalny KC KPCh w październiku 2017 r., Xi Jinping zapowiedział, że „Chiny skierują się bliżej centrum sceny [światowej] oraz dokonają większego wkładu w [rozwój] ludzkości”⁹⁵. Zostało to odebrane jako przejaw supermocarstwowych ambicji Pekinu oraz sygnał odejścia od sformułowanej przez Deng Xiaopinga zasady „ukryj swoją siłę, czekaj na właściwy moment”⁹⁶.

⁹⁴ Oryginalnie jest to termin odwołujący się do konfucjanizmu, ale został użyty przez Deng Xiaopinga w 1979 r. jako cel reform gospodarczych i modernizacji. Zob. N. Visocnik, J.S. Rosker, *Contemporary East Asia and the Confucian Revival (Black Cats)*, Cambridge 2015, s. 153.

⁹⁵ Xi Jinping, *Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era. Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China October 18, 2017*, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf.

⁹⁶ *Taoguangyanghai*, zob. R.C. Keith, *Deng Xiaoping and China's Foreign Policy*, New York 2018, s. 19.

Kwestia tajwańska

Od 1949 r., po zwycięstwie KPCh w wojnie domowej i ucieczce rządu Chińskiej Partii Narodowej (Kuomintang) na wyspę Tajwan, istnieją *de facto* dwa państwa chińskie: Chińska Republika Ludowa na kontynencie oraz Republika Chińska na Tajwanie. Formalnie obydwie uznają zasadę jednych i niepodzielnych Chin (tzw. konsensus z 1992 r.) – spór między nimi dotyczy tego, który z ośrodków jest ich prawowitym przedstawicielem. Zasada jednych Chin jest też powszechnie akceptowana przez społeczność międzynarodową, której przeważająca większość uznaje ChRL. Sprawę komplikuje występowanie na Tajwanie silnych tendencji niepodległościowych, które nie uznają przynależności wyspy do Chin. Dla KPCh kwestia „zjednoczenia” Tajwanu z kontynentem, traktowana jako element unifikacji Chin po okresie kolonialnego rozbitcia, ma fundamentalne znaczenie polityczne. Formalnie ChRL dąży do „pokojowego zjednoczenia”, choć na mocy ustawy OZPL z 2005 r. przyznaje sobie prawo do użycia siły, m.in. w przypadku ogłoszenia formalnej niepodległości przez Tajwan czy trwałej utraty perspektywy zjednoczenia⁹⁷. Zarówno aspiracje niepodległościowe Tajwanu, jak i groźby użycia siły przez KPCh nie znajdują akceptacji przeważającej części społeczności międzynarodowej ze Stanami Zjednoczonymi na czele, które zadeklarowały, że odrzucając wezwania do niepodległości wyspy, jednocześnie będą bronić Tajwanu przed agresją ze strony kontynentu. Znajdująca się w stanie dyplomatycznego zawieszenia Republika Chińska na Tajwanie funkcjonuje obecnie w systemie demokratycznym, z istotnymi podziałami politycznymi na tle relacji z kontynentem. Jednocześnie Tajwan posiada rozwiniętą gospodarkę, będąc kluczowym globalnym dostawcą półprzewodników i jednym z najważniejszych inwestorów bezpośrednich w ChRL, a także stosunkowo nowoczesną armię.

Choć objęcie rządów przez Xi Jinpinga wiązało się z istotnym zwrotem w retoryce, faktycznie kontynuuje on wiele programów politycznych zapoczątkowanych jeszcze za jego poprzedników. Tyczy się to szczególnie dziedziny bezpieczeństwa – Xi dokonał gruntownej reformy armii, w tym rozbudowy marynarki i sił ekspedycyjnych, jako przygotowania do zabezpieczenia globalnych interesów ChRL. Rozwój armii w pierwszej kolejności ma zabezpieczyć Chiny kontynentalne przed możliwością blokady szlaków oceanicznych. Wiąże się z tym też koncepcja dominacji „pierwszej linii wysp” (*di yi dao lian*),

⁹⁷ *Fan fenlie guojia fa*, 14.03.2005, http://www.npc.gov.cn/wxzl/gongbao/2005-05/08/content_5341734.htm.

tj. akwenu pomiędzy granicą morską ChRL a ciągiem od Wysp Kurylskich, przez Archipelag Japoński, wyspy Riukiu, Tajwan, Filipiny, Borneo, do Półwyspu Malajskiego i cieśniny Malakka. Odnowiło to spory terytorialne z sąsiedami na morzach Południowochińskim i Wschodniochińskim, sprowokowało Stany Zjednoczone w czasach prezydentury Baracka Obamy do tzw. zwrotu ku Azji (*Pivot to Asia*)⁹⁸ oraz obnażyło względną izolację międzynarodową Chin. Tak sformułowana polityka Pekinu pozostaje jednym z głównych pól konfliktu z USA i państwami Azji w okresie rządów Xi Jinpinga.

Ambicja zmiany obecnego ładu międzynarodowego, a jednocześnie przeciwdziałania wpływom Zachodu na politykę wewnętrzną państw niedemokratycznych, pchnęła Pekin w kierunku zacieśnienia relacji z państwami rewizjonistycznymi, podważającymi dotychczasowy ład międzynarodowy – przede wszystkim z Rosją. Obydwa państwa nie tylko znalazły wspólną płaszczyznę w sprzeciwie wobec dominującej roli Zachodu, ale łączy je też obawa przed „inspirowaną z zewnątrz” zmianą reżimu i „kolorowymi rewolucjami”. Zbliżenie z Moskwą przyspieszyło jednak proces różnicowania interesów z Waszyngtonem, co ujawniło się na początku prezydentury Donalda Trumpa na płaszczyźnie gospodarczej i szybko rozszerza się także na inne dziedziny.

Pod rządami Xi Jinpinga Chiny po raz pierwszy przedstawiły też własną wizję globalnego ładu gospodarczego, powołując międzynarodowe inicjatywy gospodarcze, takie jak Inicjatywa Pasa i Szlaku czy Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (AIIB). Nowe inicjatywy skierowane są głównie do państw rozwijających się, których wymiana handlowa i inwestycyjna z Chinami rozwijała się niezwykle dynamicznie po 2000 r. Będąc kontynuacją dotychczasowego chińskiego zaangażowania, nowe inicjatywy koncentrują się na dystrybucji nadwyżek handlowych i stymulowaniu zagranicznego popytu dla zmagającego się z problemami strukturalnymi chińskiego przemysłu budowlanego i ciężkiego. Projekty infrastrukturalne mają być wstępem do przyciągania chińskich inwestycji bezpośrednich, tworzenia specjalnych stref ekonomicznych, promocji handlu, a w konsekwencji wzmocnionych powiązań kulturowych i politycznych Chin z wybranymi państwami. Mająca początkowo regionalny charakter Inicjatywa Pasa i Szlaku stała się z czasem główną platformą promowania sinocentrycznej wizji globalizacji, forum negocjowania porozumień gospodarczych, a także symbolem chińskich aspiracji do roli globalnego obrońcy wolnego handlu. Z tego powodu spotyka się ona

⁹⁸ Chi Wang, *Obama's Challenge to China: The Pivot to Asia*, Farnham 2015.

z rosnącym sprzeciwem USA, a po części również UE, zaniepokojonych wzrostem chińskich wpływów w Eurazji, Afryce czy Ameryce Łacińskiej.

Istotne reperkusje dla polityki zagranicznej ChRL mają również założenia chińskiej polityki przemysłowej, opartej m.in. na rozwoju chińskich zdolności w sektorach nowoczesnych technologii, a także pozyskiwaniu technologii z państw rozwiniętych. Oznacza to wejście ChRL w etap otwartej konkurencji gospodarczej z państwami rozwiniętymi i wywołuje napięcia z USA i UE. Wspierana przez państwo zagraniczna ekspansja chińskich spółek, m.in. finansowanie przejęć zagranicznych firm przez chińskie podmioty czy zaangażowanie państwa w wykradanie technologii, przybrała u progu XXI wieku niespotykaną skalę – napływ chińskich inwestycji do UE wzrósł z ok. 2,1 mld euro rocznie w 2010 r. do ponad 37 mld rocznie w roku 2016⁹⁹. Wśród najsilniej dotkniętych tym UE i USA skutkuje to negatywnymi z punktu widzenia Chin procesami zamykania rynków państw rozwiniętych (m.in. ograniczanie chińskich inwestycji), a także zwiększania dyplomatycznej presji państw rozwiniętych na Chiny, z żądaniem dalszego „symetrycznego” otwierania chińskiego rynku dla zachodnich koncernów. Początkowe zapowiedzi Xi dotyczące liberalizacji wymiany z zagranicą (m.in. pełnej wymienialności juana, otwarcia na inwestycje i przepływy kapitałowe) są jednak realizowane powoli, a w niektórych obszarach kontrola państwa wręcz zwiększa się. Wynika to z obaw części kierownictwa KPCh związanych z niestabilnością chińskiego sektora finansowego i napięciami handlowymi z zagranicą, powodującymi gwałtowne odpływy kapitału z Chin, wahania kursu juana itp. W zaawansowanych technologicznie branżach obserwowany jest wręcz wzrost protekcjonizmu, choć w wybranych sektorach gospodarki (m.in. towary konsumpcyjne) Chiny starają się podtrzymać kurs liberalizujący wymianę z zagranicą, co ma uwiarygodnić ich pozycję obrońcy globalizacji i otwartości gospodarczej.

Charakterystyczne dla rządów Xi Jinpinga zwiększenie zaangażowania Chin na arenie regionalnej i globalnej postawiło ChRL przed zupełnie nową kategorią wyzwań, związanych z otwarciem długotrwałego konfliktu z Zachodem, przede wszystkim USA. Efektem rosnących od lat napięć jest rozpoczęta przez prezydenta z USA Donalda Trumpa polityka wywierania równoczesnego nacisku na Chiny na wielu polach – od handlu dwustronnego, przez dziedzinę bezpieczeństwa (gdzie aktywne były również administracje Barracka Obamy

⁹⁹ T. Hinman, M. Huotari, A. Kratz, *Chinese FDI in Europe: 2018 trends and impact of new screening policies*, MERICS, March 2019, https://www.merics.org/sites/default/files/2019-03/190311_MERICS-Rhodium%20Group_COFDI-Update_2019.pdf.

i George'a W. Busha), konkurencję wielkich spółek technologicznych, po ideologii. USA wzmacniają także presję poprzez współpracę ze swoimi sojusznikami, zarówno w państwach rozwiniętych, jak i rozwijających się. UE stara się przyjąć pozycję wyczekującą w konflikcie USA-Chiny, jednak również zwiększa presję dyplomatyczną na Pekin z powodu wciąż nierozwiązanego problemu asymetrii w dostępie do rynków, a także europejskich obaw dotyczących aktywności Chin w Eurazji w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku.

Rosnąca presja ze strony Zachodu i potrzeba równoczesnego odpowiadania na tak złożony katalog wyzwań tworzy okazję do dalszego konsolidowania władzy przez Xi Jinpinga, napędzając „konserwatywny zwrot”. Decyzyjność w rozwiązywaniu konfliktów skoncentrowana została w rękach Xi Jinpinga i jego najbliższych współpracowników, przenosząc odpowiedzialność za ewentualne niepowodzenia bezpośrednio na sekretarza generalnego KPCh. Pierwsze miesiące konfliktu dyplomatycznego Chin z USA ukazały jednak kilka problemów, mogących potencjalnie podkopać pozycję Xi Jinpinga w KPCh. Przebieg negocjacji z Waszyngtonem w 2018 r., naznaczonych przez nagłe wolty Trumpa i niekorzystną dla Chin eskalację konfliktu, wedle części przekazów miały sprowadzić na Xi Jinpinga falę krytyki ze strony starszyny partyjnej, a także części partii krytycznej wobec nagłego – i być może przedwczesnego – zerwania z dotychczasową strategią „ukrywania potencjału”. Równocześnie wydaje się, że dyplomacja nie zdołała przekazać decydującym ostrzeżenia przed negatywnymi konsekwencjami nagłej zmiany polityki zagranicznej. Wynika to z autorytarnego charakteru systemu, w którym zgłaszanie wątpliwości czy innego punktu widzenia jest nieakceptowalne, ponieważ jest równoznaczne z krytyką kierownictwa partii. Jest to dodatkowo wzmocnione faktem, że na tle pozostałej części aparatu urzędniczego (zarówno w KPCh, jak i państwowego) dyplomacja jest wyraźnie osłabiona kadrowo i instytucjonalnie. Dlatego w przeciwieństwie do innych pionów urzędniczych, które próbują aktywnie kierować polityką (zazwyczaj w swoim partykularnym interesie), dyplomacja pozostaje bierna i koncentruje się na odgadywaniu oczekiwań decydentów w KC KPCh.

2. Konserwatywny zwrot w KPCh: koniec kolektywnego przywództwa?

2.1. Nowy lider na miarę nowych czasów

Obejmując władzę, Xi Jinping otrzymał mandat na przeprowadzenie wewnętrznej rewolucji w KPCh poprzez bezprecedensową konsolidację władzy w rękach jednej osoby, zmieniającą *status quo* systemu politycznego,

wypracowane w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Liczba stanowisk piastowanych bezpośrednio przez Xi Jinpinga, a także zasięg wpływów jego frakcji w kluczowych organach KPCh oznaczają częściowe odejście od idei „kolektywnego kierownictwa” i porzucenie równowagi frakcyjnej w najwyższych gremiach partii. Xi Jinping nie posiada jednak władzy absolutnej w partii, będąc wciąż zależnym od partyjnej starszyny i kluczowych klanów. W instytucji tak pluralistycznej jak KPCh utrzymujące się od 2012 r. poparcie partii dla kolejnych centralistycznych działań Xi Jinpinga odczytywać należy jako objaw głębokiego kompromisu, szukającego w rządach silnej ręki sposobu na ocalenie władzy KPCh.

Z instytucjonalnego punktu widzenia władza Xi Jinpinga nie różni się wiele od tej, którą mieli jego poprzednicy. Jedyną istotną zmianą formalną była wprowadzona w marcu 2018 r. przez nowe OZPL poprawka znosząca limit kadencji, jakie jedna osoba może pełnić na stanowisku przewodniczącego ChRL¹⁰⁰. Mimo niewielkiego znaczenia formalnego (stanowiska państwowe nie niosą same w sobie żadnej realnej władzy) było to symboliczne ukoronowanie procesu konsolidacji władzy przez Xi Jinpinga, której poświęcił on pierwszą kadencję (2012–2016). Duża część aparatu partyjnego oraz społeczeństwo odebrały to jako zgodę na pełnienie przez Xi Jinpinga władzy dożywotnio. Przez wielu zagranicznych obserwatorów uznane to zostało za dowód na objęcie przez niego absolutnej władzy w partii. Mimo symbolicznego wymiaru zmian w liczbie kadencji jego pozycja w KPCh nie jest jednoznaczna (zob. rozdział II.2.2). Likwidacja ograniczeń w liczbie kadencji, które może sprawować przewodniczący ChRL, jest raczej sygnałem do społeczeństwa, że Xi Jinping ma przyzwolenie na dokończenie swojego programu i nie powinno się tego odczytywać jako bezwarunkowej zgody na dożywotnie rządy¹⁰¹.

W trakcie swoich rządów Xi Jinping skoncentrował w jednym ręku szereg funkcji w KPCh¹⁰², które dają mu dominującą pozycję w aparacie partyjnym, a poprzez to niezwykle szeroką władzę w ChRL. Wynika ona także ze strate-

¹⁰⁰ Oficjalne uzasadnienie wskazuje, że podobnych ograniczeń nie ma w przypadku sprawowania funkcji partyjnych i wymaga to ujednolicenia.

¹⁰¹ Jak pokazał przykład Deng Xiaopinga, nie jest do tego potrzebne sprawowanie żadnych oficjalnych stanowisk.

¹⁰² Sekretarza generalnego KC KPCh (gwarantuje mu to też z urzędu miejsce w Stałym Komitecie Biura Politycznego KC KPCh), przewodniczącego Centralnej Komisji Wojskowej KC KPCh oraz przewodniczącego co najmniej ośmiu małych grup kierowniczych w KC KPCh (zob. Aneks 5). Stanowisko przewodniczącego ChRL, formalnie głowy państwa, ma wymiar symboliczny, ale pozwala na zachowanie protokołu dyplomatycznego w kontaktach z zagranicą.

gicznego rozmieszczenia członków frakcji Xi Jinpinga w aparacie centralnym, zwłaszcza w Sekretariacie KC, oraz umiejętne zneutralizowania wpływów innych frakcji (rozdział II.2.2). Fundamentami władzy Xi Jinpinga są: uzyskanie kontroli nad kluczowymi nieformalnymi grupami kierowniczymi (zob. rozdział I.1.3) osobiście lub poprzez zaufanych ludzi (zob. Aneks 3), umiejętne złamanie oporu aparatu lokalnego i średniego szczebla poprzez kampanię antykorupcyjną (zob. rozdział II.2.5), zdobycie poparcia korpusu oficerskiego ALW średniego szczebla (zob. rozdział II.2.4) oraz stworzenie nowego wizerunku przywódcy, którego idee zostały wpisane do statutu KPCh (zob. rozdział II.2.6). Ze względu na zakres władzy zgromadzony przez Xi Jinpinga, a także wpływy przewodzonej przez niego frakcji w KPCh, jest to jednoznacznie przywódca o wiele silniejszy niż Hu Jintao (2002–2012), a także w pewnym stopniu niż Jiang Zemin (1989–2002), zaś jego pozycja wydaje się obecnie niezagrożona.

Władza Xi Jinpinga w ChRL ma też źródła w osobistej popularności przywódcy. Zdolność do wyartykułowania zbiorowych oczekiwań i nadziei Chińczyków jest niezbędna do zapanowania nad KPCh. W ciągu wielu lat kariery Xi Jinping potwierdził intuicję do odczytywania nastrojów społecznych, co pozwala mu na budowę osobistego wpływu na społeczeństwo, a poprzez to na umocnienie swojej pozycji w samej KPCh. Położenie nacisku na walkę z korupcją i zanieczyszczeniem środowiska jest realizacją oczekiwań społeczeństwa. Równocześnie Xi Jinping potrafi w umiejętny sposób zebrać w jedno poczucie misji KPCh i oczekiwania społeczne w sloganie „chińskiego marzenia”. Ta zdolność do spersonifikowania w swojej osobie oczekiwań społeczeństwa i aparatu partyjnego jest współczesną realizacją „mandatu nieba” i ma ogromne znaczenie dla utrzymania władzy przez Xi Jinpinga nad samą KPCh.

Siła Xi Jinpinga wynika jednak przede wszystkim z faktu, że „kolektywne kierownictwo” przekazało w jego ręce swój autorytet w celu ograniczonej koncentracji władzy, aby przezwyciężyć niedomagania systemu w okresie, kiedy KPCh i ChRL stanęły przed poważnymi wyzwaniami natury wewnętrznej i międzynarodowej. Xi Jinping otrzymał od starszyny partyjnej mandat na przeprowadzenie zarówno poważnej przebudowy aparatu partyjnego, jak i zmiany modelu rozwoju społeczno-gospodarczego. Obydwa te przedsięwzięcia są od siebie uzależnione i nie są możliwe do realizacji bez złamania oporu lokalnych grup interesów, co samo w sobie ma charakter rewolucyjny. To ważny element, ponieważ pozycja Xi Jinpinga wewnątrz aparatu władzy będzie niezagrożona tylko tak długo, jak długo starszyna partyjna będzie uważać, że realizuje on długofalowy plan uzdrowienia KPCh i zmiany paradygmatu

rozwojowego ChRL. Naturalnie koncentracja władzy w jego rękach tworzy ryzyko złamania przez niego tak sformułowanej umowy z partią i wybicia się na pełną niezależność. W obliczu wciąż dużego pluralizmu w partii, a także żywej wśród starszyny pamięci o konsekwencjach nieskrępowanych „rządów jednostki”, oznaką tego byłyby jednak mniej lub bardziej widoczny konflikt na szczytach KPCh, a także krytyka pozycji Xi Jinpinga ze strony najbardziej wpływowych członków establishmentu KPCh.

Mimo tak silnej pozycji obecnego sekretarza generalnego nie można zatem mówić o jego absolutnej władzy i końcu pluralizmu w obrębie KPCh, a pozycja Xi Jinpinga w dalszym ciągu zależna jest od stanowiska grup, które wyniosły go do władzy. O ich pozycji świadczy fakt, iż kampania antykorupcyjna – główne narzędzie partyjnej „czystki” stosowane przez Xi Jinpinga – nie dotknęła do tej pory nikogo związanego z klanami partyjnymi, które go poparły, z wpływowym klanem rodziny Deng Xiaopinga na czele czy Hu Jintao (który – jak się wydaje – porzucił na dobre tzw. Frakcję Ligi i skupił się na budowie własnego klanu, przeznaczając syna Hu Haifenga do pracy partyjnej)¹⁰³. Choć oficjalna narracja kreowana przez Wydział Publikacji KC KPCh pokazuje Xi Jinpinga jako silnego przywódcę, to od czasu do czasu pojawiają się sygnały, że za zasłoną jedności wciąż może trwać zażarta walka o władzę, a sam Xi Jinping bywa poddawany krytyce przez najbardziej wpływowe elementy partii¹⁰⁴. Dlatego obecnie można postawić tezę, że władza i pozycja Xi Jinpinga, mimo medialnej atrakcyjności takiego porównania, nie przypomina tej posiadanej przez Mao Zedonga w latach rewolucji kulturalnej.

2.2. Rozbudowa zaplecza Xi i erozja frakcji partyjnych

W zakresie budowania wpływu poprzez politykę personalną, w pierwszych pięciu latach rządów Xi Jinping skupił się na marginalizacji konkurencyjnych frakcji w KPCh, a także umacnianiu personalnej władzy poprzez kanały nieformalne. Jednocześnie skala i intensywność prowadzonej przez niego walki politycznej przyspieszyły trwający od dekady proces rozpadu tradycyjnych frakcji w KPCh i wyłaniania się nowej formuły stratyfikacji elit KPCh opartej na klanach rodzinnych i sektorowych grupach interesu.

¹⁰³ W marcu 2019 r. został on pierwszym sekretarzem KPCh w Xi’an, największym mieście północno-zachodnich Chin, co daje mu duże możliwości.

¹⁰⁴ Według doniesień medialnych w grudniu 2018 r. niektórzy członkowie BP KC musieli złożyć samokrytykę. Potwierdzałyby to spekulacje, że działania Xi Jinpinga napotkały opór, ale równocześnie oznaczałyby, iż udało mu się spacyfikować przeciwników.

Konsolidację władzy przez Xi Jinpinga podzielić można na dwa istotne etapy, wynikające wprost z charakteru chińskiego systemu politycznego, funkcjonującego w pięcioletnich cyklach. W pierwszej kadencji Xi Jinping zmuszony był działać w ramach ustalonego w 2012 r. składu najwyższych organów KPCh i struktur państwowych, w których wciąż silnie reprezentowani byli przedstawiciele konkurencyjnych partyjnych frakcji. Wykorzystując działania nieformalne, m.in. kampanię antykorupcyjną i małe grupy kierownicze, Xi Jinping zdołał poszerzyć swoje zaplecze i zmarginalizować konkurencyjne frakcje. Dopiero w 2017 r., przy nowym rozdaniu personalnym w czasie XIX Zjazdu KPCh, uzyskane poprzez powyższe działania wpływy w KPCh pozwoliły mu na wprowadzenie zaufanych ludzi do kluczowych organów partii i zdobycie względnej przewagi w Stałym Komitecie Biura Politycznego i samym Biurze Politycznym (zob. rozdział II.2.3).

Budowanie pozycji w partii przez Xi Jinpinga

Xi Jinping (ur. 1953) przez 40 lat kariery w KPCh zdobył potrzebne umiejętności, wiedzę i doświadczenie, by sprawnie budować osobistą pozycję w KPCh. Jak wielu rówieśników ma za sobą doświadczenie rewolucji kulturalnej i zsyłki na prowincję, „aby uczyć się od ludu”. W 1974 r. wstąpił do KPCh. Został przyjęty po 10 próbach, co wynikało z przeszkód stawianych przez przeciwników politycznych ojca, który był represjonowany w czasie rewolucji kulturalnej. Jednak po 1978 r. i dojściu do władzy Deng Xiaopinga miał ułatwiony start dzięki koneksjom swojego ojca Xi Zhongxuna (bohatera wojny domowej, a w latach 1949–1965 piastującego ważne stanowiska we władzach centralnych i powiązanego z Deng Xiaopingiem). Stał się naturalnym przywódcą „książątek”, potomków założycieli ChRL. W latach 1979–1982 służył jako sekretarz gen. Geng Biao, ówczesnego wiceprzewodniczącego CKW KC oraz byłego podwładnego ojca, co pozwoliło mu już bardzo wcześnie sformować zaplecze w ALW. Swoją dzisiejszą pozycję zbudował jednak samodzielnie, opierając się zarówno na sojuszu z kilkoma frakcjami, jak i na własnym kręgu bliskich współpracowników, którym może delegować wiele zadań i którzy wiążą z nim swoją osobistą karierę. Xi Jinping systematycznie rozbudowywał własną sieć klientalną, przechodząc przez wszystkie szczeble kariery i powoli pnąc się w strukturach KPCh w prowincjach Hebei (1982–1985), Fujian (1985–2002), Zhejiang (2002–2007) i Szanghaju (2007), skąd został ściągnięty do Pekinu przez Jiang Zemina i Zeng Qinghonga. Ich poparcie zaważyło, iż został w 2007 r. członkiem SK BP KC KPCh, a w 2008 r. wiceprzewodniczącym ChRL i *de facto* następcą Hu Jintao.

O osobistej popularności Xi Jinpinga decydują także inne czynniki. Nie do przecenienia jest małżeństwo z Peng Liyuan, popularną w pewnych segmentach społeczeństwa śpiewaczką zespołu artystycznego ALW. Zanim Xi Jinping został wiceprzewodniczącym ChRL, był znany głównie jako mąż Peng Liyuan.

Charakterystyczne dla pierwszej kadencji Xi Jinpinga lokowanie politycznych sojuszników w kluczowych miejscach procesu decyzyjnego miało charakter zarówno wzmacniania własnej pozycji politycznej, jak i uzyskiwania sterowności w zarządzaniu partią i państwem. W ChRL, w przeciwieństwie do innych państw, gdzie przynajmniej teoretycznie w momencie objęcia rządów przywódca ma do dyspozycji struktury biurokratyczne gotowe do wykonywania jego poleceń w zakresie przewidzianym prawem, chińscy przywódcy muszą najpierw wprowadzić własną frakcję do struktur centralnych, co umożliwia im sterowanie KPCh, a przez nią państwem¹⁰⁵. Zakres ich władzy zależy więc w dużym stopniu od zdolności do ulokowania wiernych sobie ludzi w kluczowych miejscach aparatu partyjnego. Co ważne, nie dokonuje się to w procesie prostych nominacji, ale skomplikowanej gry wewnątrzpartyjnej, kiedy stanowiska są obsadzone przez organy kolegialne. Budując swoją pozycję w Pekinie, Xi Jinping zaczął więc od ściągnięcia do Pekinu zaufanych ludzi, z którymi pracował w trakcie swojej kariery w polityce lokalnej, przede wszystkim w prowincji Zhejiang (zob. Aneks 3).

W pierwszych latach rządów Xi Jinping zdobył również poparcie niektórych funkcjonujących w Pekinie frakcji, a inne zniszczył lub odsunął od istotnych stanowisk. Naturalną bazą polityczną dla niego były tzw. książątka, działacze będący podobnie jak on dziećmi wpływowych działaczy partyjnych, oraz „grupa Jiang Zemina” – posiadającego szerokie wpływy sekretarza generalnego KPCh z lat dziewięćdziesiątych XX wieku, wspierającego Xi Jinpinga w objęciu władzy w KPCh. Xi Jinping umiejętnie też inkorporował do swojego programu wiele tez „nowej lewicy”¹⁰⁶, ale tak, aby nie zrazić do siebie sektorowych grup interesów. Potrafił także zjednać sobie poparcie ALW, wysuwając propozycję radykalnego unowocześnienia armii i adaptując do swojego programu wiele tez wojskowych „jastrzębi” (zob. rozdział II.1.3). Korzystne dla niego było też rozbitcie opozycji.

¹⁰⁵ Por. K.G. Lieberthal, D.M. Lampton (red.), *Bureaucracy, Politics, and Decision Making in Post-Mao China*, [brak miejsca wydania] 1992.

¹⁰⁶ „Nowa lewica” to trend popularny wśród intelektualistów w KPCh nawołujących do minimalizowania różnic ekonomicznych i prowadzenia aktywnej polityki społecznej, w tym do zwiększenia transferów do mniej uprzywilejowanych grup społecznych.

„Tuanpai”, frakcja zbudowana wokół Ligi Młodzieży Komunistycznej, ma w Stałym Komitecie Biura Politycznego swojego przedstawiciela w osobie premiera Li Keqiang. Jednak po „zmarnowanej dekadzie”¹⁰⁷ Hu Jintao i Wen Jiabao pozostałe frakcje uznały, że ludzie „Tuanpai” powinni usunąć się na bok – jest to też źródłem dzisiejszej izolacji premiera. Popierające Bo Xilaia i stojące za próbą przewrotu na szczycie z 2012 r. frakcje „populistów” oraz „grupa paliwowa” zostały całkowicie rozbite, a ich działania – traktowane jako niebezpieczny precedens – ostatecznie zjednoczyły elity KPCh wokół Xi Jinpinga.

Istotnym narzędziem polityki frakcyjnej Xi Jinpinga była kampania antykorupcyjna, która dotknęła kilku wysoko postawionych działaczy konkurencyjnych frakcji, a także silnie uderzyła w ich zaplecze na poziomie lokalnym. Po zakończeniu procesu przekazywania władzy w 2013 r. Xi Jinping, wykorzystując kampanię antykorupcyjną (zob. rozdział II.2.5), nie tylko surowo ukarał „populistów” i „grupę paliwową”, ale też uniezależnił się od poparcia „książątek” i „grupy Jiang Zemina”. Umiejętnie osłabił pozostałe siły w KPCh, umieszczając w tych samych instytucjach ludzi z różnych frakcji i powodując ich wewnętrzny paraliż, w wyniku czego to on i jego ludzie dominujący w małych grupach kierowniczych (zob. rozdział I.1.4) stali się *de facto* ośrodkiem decyzyjnym. Równocześnie rozszerzył swoje zaplecze polityczne o kolejne osoby, przeciągając wielu ludzi z innych frakcji. Te wszystkie działania nie odbiegały od praktyki jego poprzedników.

Początek rządów Xi Jinpinga przypadł też na proces rozpadu tradycyjnych struktur frakcyjnych w KPCh¹⁰⁸ i wykształcenia się polityki wewnętrznej opartej na powiązaniach rodzinnych, klanowych (zob. rozdział I.1.3). U schyłku rządów Hu Jintao, w czasie zmagania o przejęcie władzy, polityczne linie podziałów wewnątrz aparatu centralnego przestały być kształtowane przez odmienne spojrzenie na kierunek rozwoju ChRL, a zaczęły przebiegać wzdłuż granic interesów najpotężniejszych klanów w KPCh. Trudno stwierdzić, na ile Xi Jinping świadomie przyspieszył cały proces, a na ile wykorzystał związane z nim zburzenie porządku do zdobycia władzy i wpływów przekraczających te posiadane przez poprzedników.

¹⁰⁷ Tezę o straconej dekadzie (2002–2012), kiedy nie wykorzystano koniunktury gospodarczej i międzynarodowej na przeprowadzenie koniecznej zmiany modelu rozwojowego ChRL, można znaleźć nawet u ekonomistów bliskich reżimowi, jak Justin Yifu Lin. Zob. J. Yifu Lin, *Demystifying the Chinese Economy*, Cambridge 2011.

¹⁰⁸ Więcej o dotychczasowej polityce wewnątrz KPCh zob. D.L. Shambaugh, *China's Communist Party: Atrophy and Adaptation*, Washington 2008.

Xi Jinping nie jest więc ani głównym motorem, ani inicjatorem przemian wewnątrz elity partyjnej. Rozpoznał i umiejętnie wykorzystał nową dynamikę do uzyskania od starszyny partyjnej silnego mandatu do rządzenia samą partią i budowy bardzo szerokiego zaplecza. Partia, a z nią także jej państwo, znajdują się w okresie dezintegracji dotychczasowego *status quo* opartego na tradycyjnych frakcjach partyjnych. Nowa struktura wewnętrzna bazująca na klanach rodzinnych dopiero się kształtuje i potrzebuje czasu, aby wytworzyć nowy model rywalizacji politycznej. Silna pozycja Xi Jinpinga i jego sieci wpływów personalnych wynika w dużym stopniu właśnie z powstałej próżni władzy, ale kwestią dyskusyjną jest, jak długo ta sprzyjająca mu sytuacja się utrzyma.

2.3. Konsolidacja władzy na szczytach KPCh

Zwycięstwo Xi Jinpinga w walkach frakcyjnych okresu pierwszej kadencji otworzyło drogę do formalnego ugruntowania jego pozycji podczas XIX Zjazdu KPCh w 2017 r. Ludzie powiązani z Xi Jinpingiem uzyskali wówczas większość w najważniejszych ciałach kolegialnych KPCh – Biurze Politycznym KC oraz jego Stałym Komitecie, a także w kluczowych organach biurokracji partyjnej. W ten sposób frakcja skupiona wokół Xi Jinpinga zajęła dominującą pozycję.

Proces konsolidacji władzy nasilił się po rozpoczęciu drugiej kadencji Xi Jinpinga jako sekretarza generalnego KPCh. Zbudowana przez kilka lat pozycja w partii pozwoliła mu obsadzić zaufanymi ludźmi kluczowe stanowiska na XIX Zjeździe KPCh w październiku 2017 r. Xi Jinping zdobył wówczas silną pozycję w Stałym Komitecie Biura Politycznego KC XIX Zjazdu KPCh (2017–2022), choć nie można tutaj mówić o pełnej dominacji. Osoby z jego otoczenia osiągnęły jednak znaczną przewagę w Biurze Politycznym KC KPCh – w sumie zajmują tam obecnie 16 na 25 miejsc.

W Stałym Komitecie Biura Politycznego KC KPCh, który składa się z siedmiu członków, do ludzi Xi Jinpinga (oprócz niego samego) można zaliczyć dwóch: Li Zhanshu oraz Wang Huninga. Dwóch wywodzi się z „Tuanpai”: Li Keqiang i Wang Yang, którzy byli wcześniej powiązani z poprzednim sekretarzem generalnym KPCh Hu Jintao. Jeden członek Stałego Komitetu, Han Zheng, to zaufany człowiek Jiang Zemina, a jednocześnie były zastępca Xi Jinpinga w Szanghaju. Najbardziej enigmatyczny członek najwyższego kierownictwa to nowy szef Komisji ds. Kontroli Dyscypliny KC Zhao Leji, przedstawiciel „książątek”, o którym brak informacji, aby był związany z którąś z frakcji.

Od 2012 r., jak większość „książątek”, popiera Xi Jinpinga¹⁰⁹, ale ma samodzielną pozycję w partii, więc nie jest w pełni uzależniony od sekretarza generalnego.

W samym Biurze Politycznym KC KPCh 15 na 25 członków (obok samego Xi Jinpinga) to ludzie z nim powiązani, ale poziom ich uzależnienia od sekretarza generalnego jest bardzo różny i nie może być on pewny, czy pozostaną oni lojalni w wypadku większego kryzysu politycznego. Osobami, na których głosy może obecnie liczyć, są: Li Zhanghu, Zhao Leji, Cai Qi, Chen Min'er, Chen Xi, Ding Xuexiang, Huang Kunming, Li Hongzhong, Li Qiang, Li Xi, Liu He, Wang Chen, Yang Jiechi, Yang Xiaodu oraz Zhang Youxia.

Kluczowym organem, który umożliwia Xi Jinpingowi kontrolę nad KPCh i poprzez nią nad ChRL, jest Sekretariat KC. Sekretariat ma obsługiwać KC KPCh, ale w rzeczywistości to on kształtuje agendę prac całego KC, kontrolując przepływ informacji. O wadze Sekretariatu KC świadczy fakt, że był to jeden z pierwszych organów zlikwidowanych przez Mao Zedonga u progu rewolucji kulturalnej w 1966 r., ponieważ Mao zdawał sobie sprawę, że byłby on zdolny blokować jego działania. Sekretariat KC przywrócono w 1980 r. Od 1997 r. tworzy go siedmiu sekretarzy, ale główną rolę odgrywa pierwszy sekretarz Sekretariatu KC, którym jest zawsze jeden z członków SK BP KC. Odgrywa on rolę swoistego szefa personelu Sekretariatu KC i sekretarza generalnego. Obecnie jest to oddany człowiek Xi Jinpinga, Wang Huning. Pozostali sekretarze to: Ding Xuexiang, inny zaufany Xi Jinpinga, który kieruje Biurem Generalnym KC KPCh, stanowiącym zaplecze biurokratyczne KC, oraz jest członkiem BP KC; Yang Xiaodu, członek BP KC, kierujący także Narodową Radą Nadzoru (zob. rozdział II.2.5); Chen Xi, członek BP i przewodniczący Wydziału Organizacyjnego KC; Guo Shengkun, członek BP KC i szef Komisji Polityczno-Legislacyjnej KC; Huang Kunming, członek BP i szef Wydziału Publikacji KC; You Quan, członek KC i szef Wydziału Prac Zjednoczonego Frontu KC. Razem tych siedmiu ludzi kształtuje agendę i prace KC. Wszyscy oni są związani osobiście z sekretarzem generalnym Xi Jinpingiem lub jego otoczeniem – sytuacja niemająca miejsca od czasu powstania Sekretariatu KC.

¹⁰⁹ Ojcowie Xi Jinpinga i Zhao Leji mieli być przyjaciółmi, ale nie wiadomo, jak to się przełożyło na relacje między synami. Zhao Leji wsparł jednak Xi Jinpinga w czasie pierwszej kadencji, kiedy jako szef Departamentu Organizacyjnego KC pomógł mu obsadzić swoimi ludźmi wiele stanowisk. Jednak przejęcie przez Zhao Leji szefostwa Komisji ds. Kontroli Dyscypliny KC po Wang Qishanie, oddanym człowiekowi Xi Jinpinga, może też oznaczać, że dalsze oczyszczanie KPCh ze skorumpowanych działaczy będzie postępować, ale Xi Jinping nie będzie mógł tak łatwo wykorzystywać go do budowania własnego zaplecza politycznego. Wskazywałby na to fakt, że przedstawiciele innych frakcji otrzymali stanowiska wiceprzewodniczących w komisji.

Mimo widocznej przewagi Xi Jinpinga w najwyższych organach KPCh, zaburzającej frakcyjną równowagę sił widoczną za rządów poprzedniego sekretarza generalnego KPCh, na szczytach władzy wciąż panuje relatywny pluralizm. O ile słaba pozycja Hu Jintao wynikała z ogólnej politycznej dynamiki w partii (zob. rozdział II.1.2), to obecnie szukać należy innych wytłumaczeń. Z jednej strony Xi Jinping może starać się włączać inne grupy w partii do procesu decyzyjnego i obarczyć je w ten sposób współodpowiedzialnością za jego skutki, rozkładając polityczną odpowiedzialność za ewentualne błędy. Równocześnie obecność niezwiązanych bezpośrednio z Xi Jinpingiem osób w kluczowych organach kolegialnych KPCh może wskazywać na to, że mimo otrzymania mocnego mandatu od starszyny partyjnej Xi Jinping nie dostał zgody na całkowite zdominowanie centrali KPCh. Pluralizm na szczytach władzy ma wpływ na politykę państwa, a konsolidacja władzy w rękach Xi Jinpinga i poziom centralizacji decyzji jest różny w różnych sektorach zarządzania państwem (zob. rozdział III).

2.4. Repolityzacja armii

Kluczowe dla realnego umocnienia się Xi Jinpinga u władzy było zdobycie poparcia ALW, która wysłała największą i najbardziej skonsolidowaną grupę delegatów zarówno na zjazd KPCh, jak i do OZPL, ale też zapowiedź realnej reformy armii. Ceną za poparcie dla Xi Jinpinga była jednak repolityzacja armii, zagwarantowanie kontynuacji wzrostu budżetu wojskowego oraz utrzymanie wpływu wojska na kreowanie polityki bezpieczeństwa.

Od czasu przejścia władzy przez Deng Xiaopinga systematycznie malała rola ALW w polityce wewnętrznej, a armia przekształciła się z głównej podpory władzy KPCh w jeszcze jednego interesariusza wewnątrz KPCh. Proces ten był w dużej mierze rezultatem pojawienia się i szybkiego wzrostu innych grup sektorowych, przede wszystkim przedsiębiorstw państwowych. Służba w armii przestała też być jedyną ścieżką kariery. Wydarzenia z 1989 r., kiedy ALW krwawo stłumiła protest studencki na placu Tiananmen, nie zmieniły tego trendu. Armia zmagająca się z szeregiem problemów, jak niedofinansowanie, korupcja, przestarzała struktura, przerost szkoleń politycznych nad treningiem wojskowym¹¹⁰. Atutem wojskowych było jednak zachowanie dużego udziału w kształtowaniu polityki bezpieczeństwa¹¹¹, dzięki czemu udało im się pod

¹¹⁰ Zob. J.S. Bajwa, *Modernization of the Chinese PLA: From Massed Militia to Force Projection*, Atlanta 2013.

¹¹¹ Zob. M. Gurtov, Byong-Moo Hwang, *China's Security: The New Roles of the Military*, London 1998.

koniec lat dziewięćdziesiątych uzyskać zgodę na systematyczny wzrost nakładów na armię (zob. rozdział I.1.6). Z czasem ALW uzyskała także względną autonomię wewnętrzną, co wynikało w dużym stopniu z faktu, że partia nie miała pomysłu, co zrobić z armią, a w dekadzie rządów Hu Jintao (2002–2012) centrum było zbyt słabe, aby naruszyć interesy wojskowych.

Sytuacja zmieniała się w okresie dochodzenia do rządów Xi Jinpinga, który uzyskał szeroki mandat od starszyny partyjnej na przeprowadzenie głębokich zmian także w armii. Równocześnie zdobył poparcie tej części korpusu oficerskiego, która lobbowała za kandydaturą wśród starszyny partyjnej. Xi Jinping potrafił umiejętnie wykorzystać dla zdobycia władzy synergę dwóch tendencji: starszyny partyjnej do przeprowadzenia poważnej rekonfiguracji systemu oraz części wpływowych wojskowych (zob. rozdział III.2.2), prących do reformy armii.

Po dojściu do władzy Xi Jinping wykonał szereg posunięć zwiększających znaczenie armii, zyskując tym dalsze poparcie ALW. Prowadzona od 2014 r. gruntowna reforma armii (zob. rozdział III.2.2), a także walka z korupcją na wysokich szczeblach¹¹² rozpoczęły zmiany w krytycznych dla armii obszarach, jak: przestarzała struktura dowodzenia, oparte na radzieckich wzorcach założenia taktyczne, niewystarczające zaplecze badawczo-rozwojowe itd. Również przyjęcie bardziej asertywnej polityki międzynarodowej przez Xi Jinpinga sprzyja partykularnym interesom ALW i wydaje się, że jest przez nią podsycane (zob. rozdział II.1.3). Nowoczesna armia stała się również jednym z kluczowych elementów ideologicznej kampanii „wielkiej odnowy chińskiego narodu”, wzmacniającym nacjonalistyczną legitymację KPCh. Silna armia zdolna przeciwstawić się największym mocarstwom (w domyśle Stanom Zjednoczonym) pełni również istotną rolę jako podstawa zmodernizowanego (tak jak to rozumie KPCh) społeczeństwa oraz silnego militarnie i gospodarczo państwa. W ten sposób doszło do repolityzacji wojska, silna armia nie jest już narzędziem sprawowania władzy, a stała się uzasadnieniem dla silnej władzy Xi Jinpinga. Nie jest to nowe zjawisko, ale żaden przywódca KPCh od czasów Mao Zedonga nie wykorzystywał go na taką skalę i jest to kolejny przejaw neo-konserwatywnego zwrotu Xi Jinpinga.

¹¹² Mimo utracenia kilku dowódców wysokiego szczebla (m.in. generała Guo Boxionga, wiceprzewodniczącego CKW, i jego następcy Xu Caihou, obydwu wiązanych z Hu Jintao i frakcją „Tuanpai”) spotkało się to z poparciem korpusu oficerskiego średniego i niższego szczebla, który sam nie partycypując w procederze korupcyjnym (przynajmniej tym liczonym w milionach USD), uważał działania skorumpowanych generałów za szkodliwe dla modernizacji armii.

Repolityzacja armii wraz ze stymulowaniem nacjonalizmu wśród Chińczyków są działaniami doraźnymi i wynikają z poszukiwania przez KPCh nowych źródeł legitymizacji rządów autorytarnych. Tak jak w przeszłości wiąże to armię z partią komunistyczną, ale równocześnie buduje wśród Chińczyków autorytet armii oraz duże oczekiwania. Niesie to ze sobą dwa podstawowe niebezpieczeństwa. Po pierwsze, rozbudzone nastroje nacjonalistyczne mogą zmusić władzę i ALW do agresywnych działań, których konsekwencji KPCh nie jest w stanie przewidzieć. Po drugie, jeżeli dojdzie do załamania się rządów KPCh, to armia – mimo swoich bliskich związków z partią – stanie się naturalną siłą, która mogłaby się pokusić o władzę. Jednak z dzisiejszej perspektywy jest to scenariusz mało prawdopodobny.

2.5. Kampania antykorupcyjna

Rozpoczęta przez Xi Jinpinga kampania antykorupcyjna, o skali bez precedensu w historii ChRL, stała się fundamentem jego osobistej władzy, a także ogólnonarodowym widowiskiem mającym przywrócić partii legitymizację polityczną. Aresztowania i działania dyscyplinujące dotknęły ok. 2,7 mln członków KPCh. Kampania posłużyła Xi Jinpingowi zarówno do eliminacji głównych przeciwników politycznych, jak i stworzenia mechanizmów dyscyplinowania działaczy KPCh na poziomie centralnym i lokalnym. W drugiej kadencji Xi Jinpinga działania te zostały zinstytucjonalizowane w formie Narodowej Komisji Nadzoru (NKN) i na stałe wpisane w system polityczny ChRL.

W okresie bezpośrednio po sukcesji w KPCh kampania antykorupcyjna posłużyła do konsolidacji władzy nowego sekretarza generalnego, izolacji politycznych przeciwników i przyspieszonej rotacji kadr. Jej zapalnikiem była sprawa Bo Xilaia (zob. rozdział II.1.2), której głównych uczestników przykładowo ukarano, stawiając im m.in. zarzuty o korupcję. W tym wymiarze działania Xi Jinpinga można porównać do taktyki poprzednich generalnych sekretarzy KPCh, Jiang Zemina i Hu Jintao, którzy również skorzystali z tego narzędzia politycznego i rozpoczęli własne kampanie antykorupcyjne, tracące na intensywności po upływie około roku. W wydaniu Xi Jinpinga kampania antykorupcyjna okazała się jednak projektem o nieporównywalnie większej intensywności i długości, który sięgnął skali niespotykanej w KPCh od śmierci Mao Zedonga. Co więcej, w jej trakcie Xi Jinping zdołał całkowicie przebudować system walki z korupcją, uderzając w źródła jego nieefektywności i tworząc jednocześnie trwałe mechanizmy politycznego podporządkowania Pekinowi lokalnych struktur partyjnych. Kampania zyskała również ogromną oprawę medialną, z nagłaśnianiem kolejnych nazwisk zatrzymanych osób na poziomie lokalnym i centralnym. Miało to na celu wzmocnienie społecznej legitymizacji KPCh, a także zwiększyło osobistą popularność Xi Jinpinga.

Kampania antykorupcyjna w liczbach

W trakcie pierwszej kadencji kampania antykorupcyjna – zajmująca się szerokim spektrum problemów trawiących KPCh, od zbyt ostentacyjnej konsumpcji do wielomilionowych łapówek – dotknęła ok. 2,7 mln członków KPCh, z czego ok. 1,5 mln zostało dyscyplinarnie ukaranych¹¹³. Z tej liczby ok. 60 tys. osób usłyszało zarzuty karne. Zgodnie z zapowiedzią Xi Jinpinga o walce zarówno z „tygrysami”, jak i „muchami”, kary dotknęły również najwyższych kręgów partii. Skazany został m.in. były członek Stałego Komitetu Biura Politycznego Zhou Yongkang czy wiceszef Centralnej Komisji Wojskowej Xu Caihou. Szacuje się, że ukaranych zostało ok. 100 członków KPCh w randze ministerialnej lub wiceministerialnej i ok. 1000 członków kadr kierowniczych na poziomie miejskim. Kampania sięgnęła też poza granice ChRL – w latach 2014–2017 dokonano ekstradycji do Chin ok. 2500 byłych urzędników przebywających w 90 państwach.

Od objęcia władzy w 2012 r. Xi Jinping dokonał też znacznej przebudowy systemu walki z korupcją w ramach struktur KPCh. Dotychczas składał się on z sieci komisji dyscyplinarnych podporządkowanych lokalnym strukturom KPCh, a także Komisji ds. Kontroli Dyscypliny KC. W ramach procedur antykorupcyjnych członkowie komisji prowadzili najpierw wewnętrzne śledztwo w ramach KPCh (z szerokimi prerogatywami, m.in. zatrzymania podejrzanych), które w przypadku wykrycia nieprawidłowości przekazywane było prokuraturze. W dawnym systemie zarówno lokalne komisje dyscyplinarne, jak i lokalna prokuratura podlegały w wymiarze kadrowym i finansowym komórkom partyjnym odpowiedniego szczebla (prowincjonalnego, prefekturalnego, miejskiego itp.). Komisja ds. Kontroli Dyscypliny KC miała wyłączną możliwość prowadzenia dochodzeń za zgodą Biura Politycznego KC KPCh w instytucjach szczebla centralnego i centralnych spółkach państwowych. W system ten wpisany był oczywisty konflikt interesów – instytucje walczące z korupcją były politycznie i finansowo zależne od lokalnych kadr partyjnych, które miały nadzorować. Sytuacja ta – wynikająca z trendów decentralizacyjnych po 1978 r. – leżała u źródła nieefektywności systemu i przyczyniła się do rozkwitu korupcji na lokalnym i centralnym szczeblu.

¹¹³ G. Shih, *In China, investigations and purges become the new normal*, „The Washington Post”, 22.10.2018, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/in-china-investigations-and-purges-become-the-new-normal/2018/10/21/077fa736-d39c-11e8-a275-81c671a50422_story.html?utm_term=.c74239cb4503.

Początkowo kampania Xi Jinpinga realizowana była w ramach starego systemu walki z korupcją. Na czele Komisji ds. Kontroli Dyscypliny KC stanął w 2012 r. jeden z najbardziej zaufanych ludzi Xi Jinpinga, członek ówczesnego Stałego Komitetu Biura Politycznego KC Wang Qishan (zob. Aneks 3). Mając najwyższe polityczne poparcie, utworzył on początkowo kilka lotnych grup inspekcyjnych, które w pierwszych miesiącach kampanii wysyłane były na kilka tygodni do chińskich prowincji, największych instytucji centralnych czy ogromnych przedsiębiorstw państwowych. Celem ich działań było wykrywanie i likwidacja rozległych sieci polityczno-biznesowych, składających się często z lokalnych działaczy KPCh, ich sieci patronackich, a także współpracujących z nimi lokalnych biznesmenów. Począwszy od 2013 r. Wang Qishan zaczął jednak korektę struktury instytucjonalnej komisji dyscyplinarnych, stopniowo podporządkowując finansowo i personalnie lokalne komisje wyższym szczeblom i tworząc hierarchiczną strukturę podporządkowaną centralnej komisji¹¹⁴. Analogiczne działania prowadzone były na poziomie prokuratur i sądów zajmujących się korupcją¹¹⁵. W wymiarze instytucjonalnym zależność struktur antykorupcyjnych od lokalnych działaczy została rozerwana, co uczyniło z sieci komisji dyscyplinarnych jedno z najsilniejszych narzędzi podporządkowywania lokalnych kadr Pekinowi.

Działania centralizacyjne w obrębie walki z korupcją znalazły swoje ukoronowanie w utworzeniu NKN w czasie sesji OZPL w marcu 2018 r. NKN, jako główny organ walki z korupcją, wpisana została do chińskiej konstytucji jako organ państwowy równy znaczeniem Radzie Państwowej, prokuraturze i sądom. W skład Narodowej Komisji Nadzoru włączone zostały również wszystkie oddziały prokuratury odpowiedzialne za walkę z korupcją – tym samym jest to jedyna instytucja mogąca prowadzić dochodzenia antykorupcyjne w ChRL. Mimo osadzenia w strukturach państwowych jest ona przy tym *de facto* strukturą wewnętrzną KPCh¹¹⁶. Wedle nowego prawa NKN ma swoje oddziały na poziomie lokalnym, które są hierarchicznie całkowicie podporządkowane Pekinowi¹¹⁷. Tworząc Narodową Komisję Nadzoru, Xi Jinping

¹¹⁴ Jinting Deng, *The National Supervision Commission: A New Anticorruption Model in China*, „International Journal of Law, Crime and Justice” 2017.

¹¹⁵ Wedle zasady „jedna instytucja – dwie tabliczki” (*yi ge jigou liang kuai paizi*), Narodowa Komisja Nadzoru dzieli osobowość prawną z Komisją ds. Kontroli Dyscypliny KC, posiadając wspólny zarząd, personel, finanse, a nawet stronę internetową.

¹¹⁶ Zob. portal internetowy NKW, <http://www.12388.gov.cn/>.

¹¹⁷ Formalnie ich skład wybierany jest przez lokalne zgromadzenia przedstawicieli ludowych (pion państwowy), co wskazywałoby na poziomą strukturę. Realnie podporządkowane są jednak Komisji ds. Kontroli Dyscypliny KC.

zdołał więc zinstytucjonalizować podstawowe narzędzie kontroli nad partią, zarówno na poziomie centralnej biurokracji i potężnych państwowych spółek, jak i na poziomie lokalnych działaczy.

2.6. Ofensywa ideologiczna i kult jednostki

Rządy Xi Jinpinga przyniosły wyraźną redefinicję roli, jaką ma odgrywać ideologia w strukturach KPCh, a także wśród chińskiego społeczeństwa. Działania na froncie ideologicznym mają w zamyśle partyjnych strategów wchodzić w synergię z kampanią antykorupcyjną i są elementem programu oparcia legitymizacji politycznej systemu na elementach pozaekonomicznych. Szczególne miejsce w nowej ofensywie ideologicznej zajmuje kult jednostki¹¹⁸ Xi Jinpinga, który ma jednak ograniczony charakter i odbiega od wizerunku przywódcy z czasów Mao Zedonga.

Partia uznała, że porzucenie dużych kampanii ideologicznych mających kształtować masową świadomość Chińczyków było błędem¹¹⁹ i spowodowało, że w społeczeństwie i aparacie partyjnym pojawiła się pustka ideologiczna, w którą wchodzi zarówno zachodnie idee, jak indywidualizm i konsumpcjonizm, ale też odradzają się tradycyjne wierzenia i praktyki magiczne¹²⁰. Partia zdecydowała się zapełnić czy też zablokować tę przestrzeń ideologiczną unowocześnioną wersją marksizmu¹²¹. W praktyce oznacza to systematyczne intensyfikowanie działań czysto propagandowych oraz przywrócenie masowych szkoleń ideologicznych w szkołach, uczelniach i zakładach pracy. Do tego dochodzi ścisła kontrola środków masowego przekazu, które mają być narzędziem masowej indoktrynacji społecznej, oraz wykorzystanie nowych form komunikacji (zob. „Studiuj silny kraj”).

¹¹⁸ Rozumiany jako proces dążący poprzez zmasowaną kampanię propagandową do wykreowania postaci przywódcy na „męża opatrznociowego”, który jest idealizowany oraz przedstawiany jako postać nieomylna i wyjątkowo utalentowana.

¹¹⁹ Ostatnia duża kampania ideologiczna miała miejsce w 1983 r., kiedy pod hasłem „oczyszczenia z duchowego zanieczyszczenia” (*qingchu jingshen wuran*) próbowano walczyć z liberalnymi koncepcjami szerzącymi się w ChRL w związku z reformami gospodarczymi.

¹²⁰ W 2017 r. ujawniono, że niektórzy lokalni działacze KPCh praktykowali czary. *Senior China minister says some officials practice sorcery*, <https://www.reuters.com/article/us-china-politics-religion/senior-china-minister-says-some-officials-practice-sorcery-idUSKBN1DG0CG>.

¹²¹ W swoim pierwszym przemówieniu na temat ideologii po wyborze na sekretarza generalnego Xi Jinping zaznaczył: „Musimy mieć silną strategiczną determinację, stanowczo przeciwstawiać się różnym fałszywym twierdzeniom o porzuceniu [przez nas] socjalizmu i świadomie korygować błędne wyobrażenia o [obecnym] etapie transformacji” (tłumaczenie własne). Xi Jinping, *Guanyu jianchi he fazhan zhongguo tese shehui zhuyi de ji ge wenti*, „Qiushi” 2019, nr 7, http://www.qstheory.cn/dukan/qs/2019-04/01/c_1124307480.htm.

„Studiuj silny kraj”¹²²

„Studiuj silny kraj” (*xuexi qiangguo*) to aplikacja na urządzenia mobilne wyposażona w szereg funkcji, jak czat czy możliwość wysłania przekazów pieniężnych, kalendarz i agregator wiadomości z mediów partyjnych oraz dostęp do filmów poświęconych partii i walce rewolucyjnej. Podstawową funkcją aplikacji jest jednak umożliwienie studiowania myśli sekretarza generalnego KPCh. Jest tutaj dostęp do cyfrowej wersji przemówień czy najważniejszych publikacji Xi Jinpinga. W tym module można też przejść test z wiedzy o myśli Xi Jinpinga i podzielić się swoim dobrym wynikiem z przyjaciółmi. Częstotliwość używania oraz wyniki regularnie robionego testu przekładają się na zdobyte punkty. Wszyscy członkowie KPCh zostali zobowiązani do zainstalowania aplikacji, a niektórzy pracodawcy już wymagają od pracowników uzyskania odpowiedniego wyniku. Osoby unikające zainstalowania aplikacji lub niezdoływające zadowalającej liczby punktów są piętnowane publicznie i tracą premie.

Ofensywa ideologiczna ma też wymiar wewnątrzpartyjny. Jest narzędziem do sprawdzenia lojalności działaczy, ich zaangażowania czy też wykrycia „elementów wrogich”, które nie podzielają marksistowskiej wizji świata. Są to jednak cele drugorzędne. Kierownictwo partyjne zdaje sobie sprawę, że problemy, które dotyczą całe społeczeństwo ChRL, są obecne w KPCh w zwielokrotnionej formie. Dla KPCh dzisiaj większym problemem są nie tyle ukryci demokraci w szeregach, ile raczej fakt, że w tych szeregach trudno znaleźć prawdziwych komunistów, a są one wypełnione bezideowymi, skorumpowanymi karierowiczami¹²³. Ci mogą być dobrymi administratorami w dobrych czasach, ale w sytuacji kryzysowej pierwsi opuszczą KPCh. Dlatego trzeba przyciągnąć do partii nowe pokolenie idealistów. Problemem może być jednak fakt, że ich ideały mogą odbiegać od oczekiwań dzisiejszych przywódców¹²⁴, stąd próba ich ukształtowania na wczesnym etapie rozwoju.

Ofensywie ideologicznej towarzyszy kreowanie kultu jednostki Xi Jinpinga, ale w wersji dostosowanej do współczesnych wzorców kulturowych. O ile Mao Zedong był dalekim przywódcą, to Xi Jinping ma być kimś przyziemnym, kto

¹²² „*Xuexi qiangguo*”, <https://www.xuexi.cn/>.

¹²³ Zob. Jinghan Zeng, *The Chinese Communist Party's Capacity to Rule: Ideology, Legitimacy and Party Cohesion*, [brak miejsca wydania] 2016.

¹²⁴ Dowodzi tego czystka, jaką przeprowadzono na uczelniach wyższych w 2018 r. wśród marksistowskich stowarzyszeń studenckich, które poparły żądania płacowe i socjalne strajkujących pracowników.

lubi „kluski na parze”, kto „zna bolączki ludu”, ponieważ „sam pracował kiedyś w biednym regionie kraju” itp. W tym sensie kult Xi Jinpinga odbiega w dużym stopniu od kultu Mao Zedonga i wydaje się, że nigdy nie będzie miał podobnej siły oddziaływania, co wynika nie tylko z przyjętego profilu, ale przede wszystkim ze zmian kulturowych i świadomościowych w ChRL po 1976 r. Jest też mało prawdopodobne, aby Xi Jinping i jego otoczenie zakładali taki cel. Można podejrzewać, że chodzi o podtrzymanie osobistej popularności sekretarza generalnego, co jest użyteczne w polityce wewnątrzpartyjnej.

3. Przebudowa aparatu państwowego

3.1. Koncepcja „odgórnego projektowania”

W realizowaną przez Xi Jinpinga przebudowę ChRL wpisana została istotna korekta struktury państwa, filozofii jego działania, a także jego relacji z KPCh. Jej najistotniejszymi elementami są centralizacja władzy, zarówno w administracji centralnej, jak i w relacjach Pekin–prowincje, a także przesunięcie części kompetencji ze struktur państwowych bezpośrednio do struktur KPCh.

Logika zmian, podobnie jak w przypadku zmian wewnątrz partii, oparta jest na koncentracji władzy w rękach Xi Jinpinga poprzez zwiększenie bezpośredniej kontroli jego otoczenia nad procesem politycznym i bieżącym działaniem państwa. Zmiany w zarządzaniu państwem mają też na celu sprawniejsze wdrażanie reform. Xi Jinping wykorzystuje i rozwija metody i narzędzia stosowane przez poprzednie pokolenia liderów, jak tworzenie małych grup kierowniczych czy reorganizacje administracji. W wymiarze relacji partia–państwo zmiany instytucjonalne ugruntowują dominację struktur KPCh, które przejmują kluczowe kompetencje od instytucji państwowych.

Działaniem o najbardziej rewolucyjnym charakterze jest wdrażanie koncepcji „odgórnego projektowania” (*dingceng sheji*, ang. *top-down design*) – metodologii projektowania i wdrażania reform przedstawionej przez Xi Jinpinga na początku rządów w 2012 r. W praktyce oznacza ona potrzebę wyznaczania państwu długofalowych, wieloaspektowych (*quanmian*) i całościowych (*zhengti*) planów, łączących wiele polityk sektorowych. Do ich wdrażania niezbędne ma być utworzenie silnego ośrodka decyzyjnego, zdolnego koordynować, inicjować, nadzorować i nadawać priorytet zmianom, a także szukać synergii w różnych obszarach. W kontekście modelu zarządzania państwem wypracowanego w ChRL po 1978 r. (zob. rozdział I.3.1) oznacza to niemającą precedensu centralizację procesu decyzyjnego, przede wszystkim kosztem autonomii

władz lokalnych, a także odpowiedzialnej za bieżące zarządzanie państwem biurokracji centralnej.

Co szczególnie istotne ów „mózg państwa” ulokowany jest w obrębie struktur KPCh bezpośrednio podporządkowanych Xi Jinpingowi i jego najbliższemu otoczeniu. W celu wdrażania „odgórnego projektowania” Xi Jinping powołał w 2013 r. Małą Grupę Kierowniczą ds. Całościowego Pogłębiania Reform – specjalną grupę kierowniczą o szczególnie rozbudowanej strukturze i kompetencjach, otwierających możliwość roztoczenia bezpośredniej kontroli nad wszystkimi istotnymi z punktu widzenia państwa reformami i zmianami legislacyjnymi. W 2018 r. struktura ta została podniesiona do rangi komisji, co wskazuje na chęć dalszej instytucjonalizacji „odgórnego zarządzania” i trwałe wpisanie go w chiński system polityczny. W ostatnich latach znacznie wzrosła również rola pozostałych, istniejących już wcześniej sieci małych grup kierowniczych (zob. rozdział I.1.4), które zostały rozbudowane i wzmocnione instytucjonalnie.

3.2. Centralizacja reform i zarządzania państwem

Najważniejszą konsekwencją „odgórnego projektowania” jest postępująca centralizacja w zarządzaniu państwem i skupienie władzy w rękach Xi Jinpinga kosztem reszty przywództwa KPCh i członków biurokracji centralnej¹²⁵. Zmiany wdrażane są przede wszystkim poprzez uczynienie małych grup kierowniczych (zob. rozdział I.1.4) kluczowym odcinkiem „pasa transmisyjnego” procesu decyzyjnego.

Koncentracja władzy dokonuje się poprzez rozbudowę sieci małych grupy kierowniczych (zob. rozdział I.1.4), a także powołanie przez Xi Jinpinga kilku nadrzędnych supergrup o szczególnie rozbudowanej strukturze i kompetencjach. Działania Xi Jinpinga wpisują się więc w standardową praktykę wykorzystania grup kierowniczych do koordynacji wewnętrznej oraz wzmacniania władzy kosztem przeciwników politycznych (zob. rozdział I.1.3). Innowacja Xi Jinpinga polega na ich rozbudowie, większej formalizacji, a także wykreowaniu grup na kluczowy odcinek systemu decyzyjnego. Z punktu widzenia procesu legislacyjnego oznacza to transformację wybranych grup kierowniczych z roli ciał podejmujących decyzje i nadających ogólne kierunki reformom w stronę instytucji nakierowanych na projektowanie ich założeń i celów, delegowanie zadań do odpowiednich organów biurokratycznych, a także bieżące kontrolowanie tempa zmian i nadzorowanie ich efektów.

¹²⁵ „Odgórne projektowanie” ma również bardzo duże konsekwencje dla relacji centrum–prowin-
cje, szerzej zob. rozdział II.3.4.

Centralne miejsce w nowej strukturze decyzyjnej zajmuje powołana w 2018 r. Komisja ds. Całościowego Pogłębiania Reform (w latach 2013–2018 Mała Grupa Kierownicza ds. Całościowego Pogłębiania Reform), funkcjonująca przy KC KPCh. Jej struktura oddaje wieloaspektowy charakter „odgórnego projektowania”, szukającego synergii w zarządzaniu wieloma obszarami państwa. Jest to jedyna grupa nieposiadająca konkretnej specjalizacji, mająca za to swoje podgrupy, odpowiedzialne za: gospodarkę i ekologię; demokrację i „zarządzanie poprzez prawo”; kulturę; kwestie społeczne i rozwój KPCh. Co istotne posiada ona podporządkowane jej hierarchicznie lokalne struktury. Analogiczne grupy kierownicze ds. pogłębiania reform utworzone zostały przy strukturach KPCh szczebla prowincjonalnego i w wybranych miastach, a także w części państwowych przedsiębiorstwach. Od 2013 r. główna grupa spotkała się ok. 40 razy i opublikowała ponad 300 dokumentów, najczęściej inicjujących nowy proces polityczny w wybranych obszarach państwa. Przewodniczącym grupy jest Xi Jinping, rolę wiceprzewodniczącego pełni premier Li Keqiang.

Na początku drugiej kadencji Xi Jinpinga część najważniejszych grup kierowniczych przy KC KPCh przekształcona została w tzw. komisje (*weiyuanhui*)¹²⁶. W wyniku zmian, poza wspomnianą Komisją ds. Całościowego Pogłębiania Reform, utworzono z dotychczasowych małych grup roboczych także Komisję ds. Bezpieczeństwa Internetu, Komisję ds. Spraw Zagranicznych oraz Komisję ds. Ekonomii i Finansów. Podniesienie ich rangi oznacza najprawdopodobniej zwiększenie personelu i dalsze rozszerzenie ich kompetencji. Wskazuje to, że model zarządzania państwem poprzez grupy kierownicze nie był wyłącznie sposobem na konsolidację władzy Xi Jinpinga w pierwszej kadencji, ale stanowił część szerszej wizji wpisania umieszczonych w strukturach partyjnych instytucji bieżącego zarządzania państwem w długofalową strukturę ChRL.

Wzmocnienie roli grup kierowniczych pozwoliło Xi Jinpingowi na ulokowanie zaufanych ludzi w kluczowych punktach procesu decyzyjnego, a tym samym zwiększenie zakresu swojej władzy kosztem pozostałych członków Stałego Komitetu Biura Politycznego KC KPCh. Miało to znaczenie w szczególności w okresie pierwszej kadencji (2012–2016) rządów w partii, kiedy nie miał on jeszcze szerokiego wpływu na obsadę kluczowych stanowisk¹²⁷. Sam Xi Jinping został przewodniczącym ośmiu grup kierowniczych przy KC KPCh (zob. Aneks 5).

¹²⁶ Zgodnie z dokumentem „Shenhua dang he guojia jigou gaige fang'an”, http://www.xinhuanet.com/2018-03/21/c_1122570517.htm.

¹²⁷ Polityka kadrowa ówczesnej kadencji OZPL (2013–2018) wynikała z ustaleń na zjeździe KPCh z 2012 r., kiedy to Xi Jinping nie miał tak silnej pozycji w partii.

Natomiast w pozostałych kluczowych grupach członkowie frakcji Xi Jinpinga objęli stanowiska wiceprzewodniczących lub sekretarzy (organizujących prace komisji). W wymiarze personalnym oznaczało to przede wszystkim marginalizację premiera Li Keqiang'a i wzmocnienie sekretarza generalnego KPCh Xi Jinpinga (pełniącego równocześnie funkcję przewodniczącego ChRL)¹²⁸.

Wprowadzone zmiany oznaczają zwiększenie wpływu organów KPCh na bieżące zarządzanie państwem kosztem Rady Państwowej i premiera (zob. rozdział II.3.2). Choć dotychczas Biuro Polityczne KC KPCh miało kontrolę nad składem personalnym i funkcjonowaniem rządu, wpływ przywództwa KPCh na bieżące zarządzanie państwem ograniczał się często do nadawania ogólnych kierunków reform. Biurokracja centralna miała więc stosunkowo dużą władzę wynikającą z jej roli w projektowaniu i wdrażaniu reform. W ramach „podziału pracy” w Stałym Komitecie Biura Politycznego KC KPCh premier posiadał szerokie kompetencje w zarządzaniu administracją. Rozbudowa sieci grup kierowniczych zwiększyła więc kompetencje i wpływy Sekretariatu KC KPCh kosztem państwowej administracji centralnej, której rola w wielu obszarach ograniczana jest do wdrażania zmian inicjowanych, projektowanych i nadzorowanych przez partyjne grupy kierownicze.

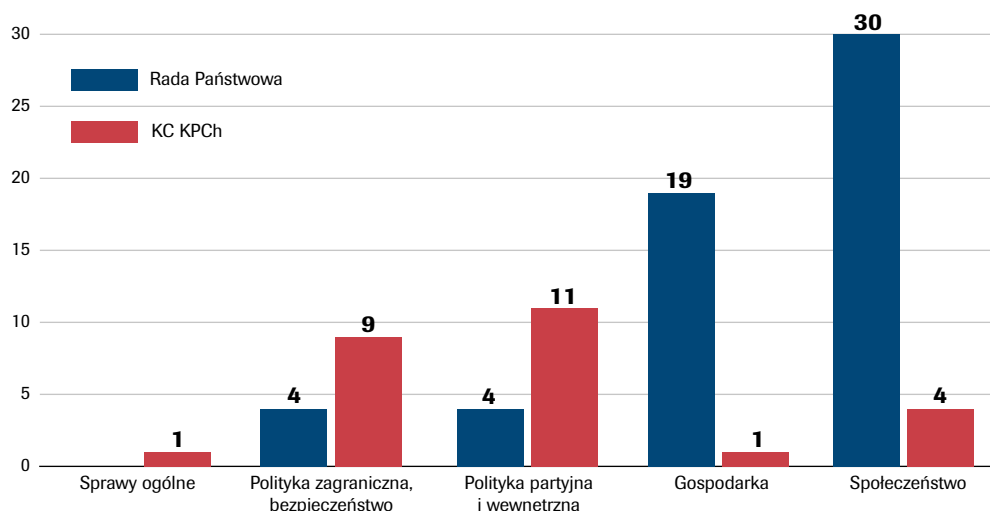
Choć grupy kierownicze pozwoliły Xi Jinpingowi na konsolidację władzy, to nowa struktura decyzyjna, mająca być narzędziem wdrażania reform, wciąż posiada istotne ograniczenia. Wynika to przede wszystkim z nieformalnej struktury grup kierowniczych i związanego z tym dość skromnego zaplecza biurokratycznego. Ze względu na braki personalne i stosunkowo niewielki sekretariat najbardziej obciążone grupy kierownicze miały problem z procedowaniem dokumentów, co powodowało opóźnienia i problemy z nadawaniem odpowiedniego priorytetu poszczególnym projektom. Otwierało to pole do torpedowania niekorzystnych lub przedkładania korzystnych dla siebie projektów reform przez aparat biurokratyczny, dysponujący znacznie większym zapleczem i dostępem do informacji¹²⁹. Instytucjonalizacja i przekształcenie części grup w komisje w 2018 r. ma na celu m.in. rozwiązanie tych problemów poprzez zwiększenie personelu. Rozbudowa sieci grup kierowniczych nie dotyczyła jedynie opisanych wyżej kluczowych organów – podawana do publicznej wiadomości ogólna liczba grup zwiększyła się z ok. 40 w 2015 r. do ponad 83 w końcu 2017 r.

¹²⁸ Osłabienie władzy premiera może wynikać częściowo z przyczyn personalnych i jego przynależności do „Tuanpai”, frakcji konkurującej z Xi Jinpingiem.

¹²⁹ J. Jakóbski, *Dryf chińskich reform... op. cit.*

Podstawową zmianą okresu Xi Jinpinga jest wykorzystanie kluczowych komisji partyjnych do inicjowania, projektowania i nadzorowania reform. Sprowadza to Radę Państwową i tamtejsze wyspecjalizowane grupy do roli ciał implementujących, a nie decyzyjnych. Spośród ponad 80 znanych ciał tego typu 26 ulokowanych jest obecnie przy KC KPCh, a 57 przy Radzie Państwowej. Partia zarządza większością grup odpowiedzialnych za bezpieczeństwo (wewnętrzne i zewnętrzne), politykę zagraniczną oraz politykę wewnętrzną. Należą do nich m.in. grupy ds. reformy armii, cyberbezpieczeństwa, Tybetu, Hongkongu i Makau, propagandy czy działań antykorupcyjnych. Przy Radzie Państwowej umieszczone są grupy zajmujące się sprawami gospodarczymi i społecznymi, mają one przy tym w większości charakter wyspecjalizowanych grup zadaniowych (np. grupa ds. reformy przedsiębiorstw państwowych, grupa ds. zaawansowanego przemysłu czy grupa ds. organizacji zimowych igrzysk olimpijskich w 2022 r.)¹³⁰. Taki podział tematyczny między partię i państwo utrzymuje się w ChRL od lat, jakościowa zmiana związana z koncepcją „odgórnego planowania” dotyczy przede wszystkim przeniesienia koordynacji, delegowania zadań i nadzoru nad Radą Państwową do nowych komisji i grup w KC.

Wykres 5. Liczba małych grup kierowniczych przy KC KPCh i Radzie Państwowej w poszczególnych sektorach

Źródło: CSIS¹³¹

¹³⁰ Główną rolę w zarządzaniu reformami gospodarczymi odgrywają jednak dwie komisje przy KC KPCh: Komisja ds. Całościowego Pogłębienia Reform oraz Komisja ds. Finansów i Ekonomii.

¹³¹ C. Johnson, S. Kennedy, *Xi's Signature Governance Innovation: The Rise of Leading Small Groups*, <https://www.csis.org/analysis/xis-signature-governance-innovation-rise-leading-small-groups>.

3.3. Restrukturyzacja biurokracji centralnej i wzmocnienie struktur KPCh

Elementem przebudowy aparatu państwowego przez Xi Jinpinga była restrukturyzacja administracji centralnej dokonana u progu drugiej kadencji. Większość posunięć wpisuje się w stosowaną od lat praktykę dostosowywania struktury biurokracji do wyzwań stojących przed ChRL i zmian w politycznej dynamice w KPCh. Restrukturyzacja wiąże się z charakterystycznym dla rządów Xi Jinpinga wzmocnianiem struktur partyjnych kosztem kompetencji państwa.

Centralizacja zarządzania i zmiany w relacji partia-państwo były w czasie pierwszej kadencji Xi Jinpinga (2012–2017) ograniczone głównie do działań nieformalnych, czego przykładem był rozwój sieci małych grup kierowniczych. Po ostatecznej konsolidacji władzy w partii podczas zjazdu KPCh w listopadzie 2017 r. otwarcie nowej kadencji OZPL z marca 2018 r. dało Xi Jinpingowi możliwość zmian instytucjonalnych. Obok instytucjonalizacji kampanii antykorupcyjnej (zob. rozdział II.2.5) oraz kluczowych małych grup kierowniczych, a także zniesienia limitu kadencji przewodniczącego ChRL (zob. rozdział II.2.1) dokonano wówczas także reorganizacji biurokracji centralnej, mającej na celu usprawnienie reform i zwiększenie znaczenia struktur KPCh.

W 2018 r. przeprowadzona została gruntowna restrukturyzacja Rady Państwowej. Wpisała się ona w ogólną logikę poprzednich dużych reorganizacji tego typu, mających na celu usprawnienie działań rządu oraz dostosowanie struktury ministerstw do głównych wyzwań stojących przed Chinami. Liczbę ministerstw zmniejszono z 36 do 20. Część podległych Radzie Państwowej instytucji centralnych została zlikwidowana, dokonano licznych przesunięć kompetencji między instytucjami. Zmiany miały na celu eliminację sporów kompetencyjnych, usprawnienie koordynacji między instytucjami i ograniczenie rywalizacji wewnątrz biurokracji.

Nowa struktura ma wzmocnić instytucjonalnie organy centralnej biurokracji odpowiedzialne za rozwiązywanie kluczowych wyzwań stojących przed ChRL. Wzmocnione zostały wybrane ministerstwa i agencje rządowe, m.in. odpowiedzialne za ochronę środowiska, stabilność rynku finansowego czy sprawy wsi. Przykładem tego jest utworzenie w marcu 2018 r. nowego superresortu, Ministerstwa Ekologii i Środowiska. Powołanie w 2008 r. poprzednika tej instytucji, Ministerstwa Ochrony Środowiska, miało na celu stworzenie silnego aktora biurokratycznego zdolnego promować i wdrażać

proekologiczne rozwiązania w rządzie. Jego słabe osadzenie instytucjonalne i nakładające się kompetencje decyzyjne sprawiły jednak, że proponowane przezeń reformy i rozwiązania były najczęściej blokowane przez inne organy rządowe¹³². W 2018 r. do nowego ministerstwa przeniesione zostały szerokie kompetencje, m.in. dotyczące redukcji emisji, regulacji w zakresie produkcji zanieczyszczeń czy stosowania nawozów sztucznych. Kluczowe dla siły nowego ministerstwa było jednak obsadzenie go zaufanym człowiekiem Xi Jinpinga – Li Ganjie (ur. 1964), najmłodszą w historii ChRL osobą, która objęła tekę ministra.

W trakcie sesji OZPL z marca 2018 r. dokonano również zmian dotyczących relacji partia–państwo, przenoszących bieżące zarządzanie kwestiami wrażliwymi politycznie bezpośrednio do struktur biurokratycznych KPCh. Najistotniejszą zmianą tego typu było utworzenie Narodowego Biura Nadzoru, instytucjonalizującego prowadzoną dotychczas w obrębie partii kampanię antykorupcyjną (zob. rozdział II.2.5). Poza wzmocnieniem instytucjonalnym organów antykorupcyjnych przyniosła ona włączenie odpowiedzialnych za walkę z korupcją organów państwa (np. odpowiednich wydziałów prokuratury) bezpośrednio do struktur KPCh. W trakcie sesji OZPL w marcu 2018 r. w podobnej logice komórkom KC KPCh podporządkowane zostały kolejne obszary posiadające znaczenie polityczne¹³³, jak kontrola mediów, cenzura, cyberbezpieczeństwo czy sprawy religii (zob. Tabela 1). W czasie reorganizacji przewidziane zostały różne modele podporządkowania (z zachowaniem oddzielnej nazwy i biur lub poprzez pełne wchłonięcie), w praktyce instytucje państwowe z tych obszarów kontrolowane są bezpośrednio przez swoje odpowiedniki partyjne, z którymi dzielą zarząd, finanse, sekretariat i personel¹³⁴. Choć pełna kontrola KPCh nad wskazanymi obszarami istniała już wcześniej, zmiany skracają proces decyzyjny i dają przywódcom KPCh bezpośredni wpływ na bieżące działania w tych obszarach.

¹³² Jak określił to w 2013 r. były minister środowiska Zhou Shengxian, stanowisko to było jednym z najbardziej „upokarzających” w chińskim rządzie ze względu na interwencje innych ministerstw i agencji rządowych w politykę środowiskową. Por. „Beijing Daily”, *Huanbao buzhang: ting shuo si da ganga bumen han zhongguo huanbao bu*, 4.10.2013, <http://news.sohu.com/20130710/n381177269.shtml>.

¹³³ Sytuację oddaje chińskie oficjalne określenie: *yi ge jigou liang kuai paizi* („jedna instytucja – dwie tabliczki”).

¹³⁴ Por. Yang Xiaojun, *Zhuanjia jiedu dang zhongyang yu zhengfu xuangua jigou mingpai tedian*, 20.06.2013, <http://theory.people.com.cn/n/2013/0620/c49150-21904313.html>.

Tabela 1. Obszary państwa zarządzane bezpośrednio przez KPCh w 2018 r.

Obszar	Instytucja państwowa	Komórka partyjna
Media i cenzura	Państwowa Administracja ds. Prasy, Publikacji, Radia, Filmu i Telewizji	Wydział Publikacji KC KPCh
Religia	Państwowa Administracja ds. Religii	Wydział Zjednoczonego Frontu KC KPCh
Diaspora chińska	Biuro ds. Chińczyków Zamorskich	Wydział Zjednoczonego Frontu KC KPCh
Cyberbezpieczeństwo	Chińska Administracja Cyberprzestrzeni	Komisja ds. Bezpieczeństwa KC KPCh
Sprawy Tajwanu	Biuro ds. Tajwanu	Biuro Robocze ds. Tajwanu KC KPCh
Polityka informacyjna rządu	Biuro Informacji Rady Państwowej	Wydział Publikacji KC KPCh
Kształcenie urzędników	Chińska Akademia Zarządzania	Szkoła Partyjna KC KPCh
Zarządzanie służbą cywilną	Państwowe Biuro Służby Cywilnej	Wydział Organizacyjny KC KPCh
Zarządzanie obiegiem informacji i archiwami	Narodowa Administracja ds. Ochrony Tajemnicy Państwowej i Kryptografii	Wydział Główny KC KPCh

3.4. Wzmocnienie kontroli nad władzami lokalnymi

Istotnym elementem procesu przebudowy ChRL przez Xi Jinpinga jest zwiększenie centralnej kontroli i nadzoru nad władzami lokalnymi, oznaczające częściową zmianę *status quo* w relacjach centrum–prowincje wypracowanego po 1978 r. Działania centralizacyjne w zakresie wdrażania reform, a także formalne podporządkowanie lokalnych struktur władzy centralnej mają przełamać lokalny opór wobec rewizji modelu gospodarczego ChRL. Równocześnie Pekin stara się przemodelować system zachęt dla lokalnych działaczy, a także ograniczyć ich uznaniową władzę, co ma zminimalizować nadużycia i pomóc we wdrażaniu reform. Ostatecznym celem działań Xi Jinpinga jest zwiększenie legitymizacji społecznej i wzmocnienie władzy KPCh.

Jeden z najważniejszych wymiarów centralizacji Xi Jinpinga dotyczy procesu inicjacji i prowadzenia reform. W ramach filozofii „odgórnego projektowania” (zob. rozdział II.3.1) to polityczne centrum w Pekinie wyznaczać ma dokładne kierunki polityk sektorowych, a także zmian regulacyjnych. Stanowi to częściowe odejście od stosowanego od początku okresu „otwarcia i reform” modelu zachęcania władz lokalnych do oddolnych eksperymentów i inicjatywy w celu wypracowania innowacyjnych rozwiązań reformatorskich. Choć Pekin wyznaczał w nim ogólne kierunki zmian, ich szczegółowy charakter pozostawał w gestii lokalnych rządów. W modelu wdrażanym przez Xi Jinpinga Pekin ma odpowiadać za tworzenie bardziej szczegółowych wytycznych dla zmian, a także na bieżąco nadzorować ich lokalne wdrażanie. W tym celu powołana została m.in. Komisja ds. Całościowego Pogłębiania Reform (zob. rozdział II.3.1), posiadająca lokalne struktury na poziomie prowincji i miast¹³⁵.

Kolejnym narzędziem obecnych władz w roztaczaniu kontroli nad kluczowymi obszarami zarządzania państwem jest zmiana systemowych zależności o charakterze poziomym (*kuai*) na pionowe (*tiao*). W wielu obszarach zarządzania państwem lokalne instytucje (np. urzędy ochrony środowiska) podporządkowane są zarówno Pekinowi, jak i lokalnym działaczom, co uzależnia realny wpływ Pekinu na ich działanie od bieżącego układu politycznego. Wykorzystując silną pozycję w KPCh, Xi Jinping rozpoczął w wybranych obszarach program podporządkowania lokalnych struktur państwowych administracji centralnej. Pionowa integracja struktur państwowych odbywa się przede wszystkim w sektorach o szczególnym znaczeniu dla obecnego kierownictwa KPCh. Obok opisanych wcześniej działań antykorupcyjnych do najistotniejszych zaliczyć należy reformę sądownictwa, mającą na celu rozerwanie więzów między lokalnymi strukturami polityczno-gospodarczymi a sądami, które mają je nadzorować¹³⁶. Inny istotny obszar dotyczy

¹³⁵ Spadek liczby projektów pilotażowych: od 500 rocznie (2010) do poniżej 100 rocznie (2016). Por. S. Heilmann, *Leninism Upgraded: Xi Jinping's Authoritarian Innovations*, „China Economic Quarterly” nr 20(4), December 2016, https://www.merics.org/sites/default/files/2018-03/Heilmann_Leninism_Upgraded_China_Economic_Quarterly_Dec.2016.pdf; L. Wendell, *Xi Jinping tackles center-provincial relations*, Basilinna, 7.11.2017, <https://www.basilinna.com/insights/xi-jinping-tackles-center-provincial-relations-3>.

¹³⁶ Istota reformy sądownictwa w latach 2015–2017 opiera się na zmianie finansowania. Do tej pory sądy poszczególnych stopni były finansowane przez lokalne władze odpowiedniego szczebla, teraz mają otrzymywać środki od władz prowincjonalnych pod nadzorem dwóch izb regionalnych (międzyprowincjonalnych) podlegających Najwyższemu Sądowi Ludowemu. Dodatkowo Komisja ds. Kontroli Dyscypliny KC zadeklarowała, że nawet jej lokalne odpowiedniki nie mają prawa ingerować w procedury i orzecznictwo sądów, a podobne działania zostały uznane za poważne naruszenie dyscypliny partyjnej.

polityki ochrony środowiska. Jej wdrożenie na poziomie lokalnym odbywa się obecnie m.in. poprzez scentralizowany system monitorowania emisji zanieczyszczeń, a także system wiążących celów ich redukcji, obowiązujących lokalne władze. Zwiększona kontrola Pekinu nastąpiła również w dziedzinie finansów rządów lokalnych, które zobowiązane są do przekazywania większej ilości informacji o stanie lokalnych budżetów, a także poziomie i metodach zaciągania długów.

Na zachowanie lokalnych władz wpływa również polityka kadrowa w ramach KPCh, związana z kampanią antykorupcyjną i zmianą mechanizmów awansów w partii. Prowadzona przez Xi Jinpinga kampania antykorupcyjna pozwoliła Pekinowi na masową wymianę kadr poniżej szczebla prowincjonalnego i wywarcie silnego efektu psychologicznego, pozwalającego wpływać na zachowanie lokalnych działaczy i podporządkowanie wytycznym Pekinu (zob. rozdział I.3.2)¹³⁷. Jednym z wymiarów kampanii ideologicznej Xi Jinpinga (zob. rozdział II.2.6) była zmiana utartych schematów awansu kadr, w których dotychczas istotnym elementem było pobudzanie wzrostu gospodarczego. W promowanej przez Xi Jinpinga nowej wizji partii awanse mają być uzależnione w większym stopniu od działania na rzecz zrównoważonego wzrostu, ochrony środowiska i dbania o lokalne społeczności.

Narzędziem zwiększonego nadzoru nad lokalnymi kadrami ma być wdrażana przez Xi Jinpinga idea „zarządzania poprzez prawo”¹³⁸. Działania w tym obszarze koncentrują się na stworzeniu i egzekwowaniu otoczenia prawnego, które pozwoliłoby na kontrolę urzędników na każdym poziomie państwa, ograniczenie ich władzy, a przez to walkę z korupcją i nadużyciami, podkopującymi polityczną legitymizację KPCh. Elementem programu Xi Jinpinga jest także poprawa działania sądów polegająca na wymianie kadrowej, podniesieniu poziomu wykształcenia, a przede wszystkim usprawnieniu procedur. Istotą jest utrzymanie całkowitej władzy KPCh nad sądownictwem i równoczesne uczynienie go sprawniejszym i bardziej kompetentnym. System prawny ma tworzyć obywatelom pewne ograniczone możliwości pozywania urzędników i dochodzenia sprawiedliwości przed sądami, szczególnie na poziomie lokalnym.

¹³⁷ Jednym z istotnych efektów ubocznych tej polityki było jednak ograniczenie aktywności i inicjatywy lokalnych kadr, związane z obawami o posądzenie o działania korupcyjne.

¹³⁸ Polega na instrumentalnym wykorzystaniu prawa do poprawy zarządzania państwem i zwiększenia kontroli lokalnych urzędników. W odróżnieniu od „rządów prawa” w rozumieniu zachodnim, „rządy poprzez prawo” nie oznaczają, że prawo jest w stanie ograniczać rządy KPCh w Chinach.

Obok działań centralizacyjnych i zwiększania nadzoru ze strony Pekinu, za rządów Xi Jinpinga prowadzone są również działania ograniczające uznaniowo władzę lokalnych urzędników, m.in. poprzez zwiększenie transparentności procesu tworzenia regulacji i działania lokalnej biurokracji. Reformy zakładają likwidację regulacyjnych barier dla biznesu, m.in. redukcję licencji, regulacji i pozwoleń dla przedsiębiorców¹³⁹. Od 2013 r. zniesione zostało ponad 40% pozwoleń niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej i ok. 70% certyfikatów zawodowych. Poszerzana jest też lista sektorów niewymagających zgody przy dokonywaniu inwestycji. Urzędy na poziomie lokalnym i centralnym zobowiązane są również do zapewnienia większej transparentności, m.in. do publikacji obowiązujących opłat administracyjnych czy list niezbędnych pozwoleń. Rządy na poziomie prowincji i niższym są obowiązane do regularnego przedstawiania uproszczeń regulacji (które często różnią się pomiędzy jednostkami terytorialnymi).

¹³⁹ Deregulacja administracji (ograniczenie liczby pozwoleń, licencji itp.) jest jednym z flagowych projektów premiera Li Keqiang, prowadzonym od 2013 r. W duchu deregulacji rozpisana została również tzw. reforma strony podaźowej (*gonggei ce gaige*), rozpoczęta przez Xi Jinpinga w 2015 r. w odpowiedzi na spowolnienie gospodarcze.

III. KONTROLA I ZARZĄDZANIE POSZCZEGÓLNYMI SEKTORAMI PAŃSTWA

Centralizacja kompetencji oraz konsolidacja władzy w strukturach partii i państwa stały się fundamentem „konserwatywnego zwrotu” Xi Jinpinga, procesy te dotknęły jednak poszczególne polityki sektorowe w różnym stopniu. Jedną z głównych przesłanek tych działań była potrzeba odzyskania sterowności nad strukturami decyzyjnymi, uzyskanie większej koordynacji wewnętrznej, a w rezultacie bardziej efektywna odpowiedź na stojące przed Chinami wyzwania o charakterze gospodarczym, politycznym i międzynarodowym. Dążenia centralizacyjne nie objęły jednak wszystkich obszarów zarządzania państwem równomiernie. Mimo niezwykle silnej pozycji Xi Jinpinga KPCh zachowała pluralistyczny charakter, widoczny w obsadzie kadrowej partii i państwa – zarówno na poziomie struktur centralnych, jak i w relacjach Pekin–prowincje. Jednocześnie w obliczu wielkości i skomplikowania ChRL, a także skali wyzwań, centralizacja okazała się niezwykle trudnym zadaniem instytucjonalnym i proceduralnym. W rezultacie wpływ „neokonserwatywnego zwrotu” Xi Jinpinga na kontrolę i zarządzanie poszczególnymi sektorami państwa jest niejednorodny, co widoczne jest w trzech obszarach kluczowych dla wyzwań stojących przed ChRL – polityki gospodarczej, polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz kontroli społeczeństwa.

Zmiany w strukturach decyzyjnych ChRL oznaczają też nową sytuację dla zagranicznych partnerów Chin. Po pierwsze, zmniejsza się rola części instytucji i stanowisk tradycyjnie odpowiedzialnych za dane polityki sektorowe, co widoczne jest m.in. w marginalizacji pozycji premiera w dziedzinie gospodarki. Jednocześnie decyzyjność przesuwana jest do ciał nieformalnych, osadzonych najczęściej w strukturach KPCh. Wzrasta też znaczenie osób bezpośrednio powiązanych z Xi Jinpingiem, często pomimo ich stosunkowo niskiego miejsca w hierarchii państwowej czy partyjnej. Wpływa to na charakter międzynarodowych kontaktów ChRL, wymuszając m.in. zmianę kanałów dialogu.

1. Polityka gospodarcza

1.1. Polityka makroekonomiczna i stabilność finansowa

Mimo koncentracji władzy w rękach Xi Jinpinga proces decyzyjny w kreowaniu polityki makroekonomicznej w Chinach cechuje nadal stosunkowo duży pluralizm i w ostatnich latach było to źródłem napięć na szczytach KPCh.

Odpowiedzią na niestabilność gospodarki były istotne zmiany w dziedzinie regulacji rynków finansowych. Ich nadzór został skupiony w nowych, silnie zintegrowanych instytucjach.

Polityka pieniężna i fiskalna ma tradycyjnie w chińskim systemie politycznym szczególne znaczenie, determinuje bowiem dystrybucję bogactwa pomiędzy poszczególnymi frakcjami KPCh i chińskimi regionami¹⁴⁰. Z drugiej strony, polityczne kontrowersje wokół kierunków polityki makroekonomicznej wyraźnie wzrosły w obliczu niestabilności chińskiego sektora finansowego i szybko wzrastającego długu wewnętrznego, a także niepewnego losu sektorów gospodarki uzależnionych od stymulowania inwestycji po kryzysie 2008 r. (zob. rozdział II.1.1). Stąd decyzje w tym zakresie podejmowane są na najwyższym szczeblu, w czasie spotkań Biura Politycznego i jego Stałego Komitetu. Bank centralny – działający w Chinach w randze ministerstwa – w kwestiach kluczowych (m.in. zmiany stóp procentowych i stóp rezerw obowiązkowych) wykonuje polecenia władz KPCh i wymaga autoryzacji Rady Państwowej, choć odgrywa istotną rolę doradcą i techniczną. Rządy Xi Jinpinga nie zmieniły tak zdefiniowanych ram procesu decyzyjnego, choć istotny wpływ na tworzenie polityki makroekonomicznej ma związana z jego działaniami zmiana dynamiki politycznej na szczytach KPCh.

Mimo działań Xi Jinpinga centralizujących władzę nad polityką gospodarczą polityka makroekonomiczna była w ostatnich latach obiektem widocznych – co stosunkowo rzadkie w chińskim systemie politycznym – sporów na szczytach KPCh, szczególnie w czasie pierwszej kadencji Xi Jinpinga. Na brak konsensusu wskazuje m.in. obecność tego typu debat w mediach państwowych, które używane są do mobilizacji opinii publicznej i zdobycia przewagi nad konkurencyjnymi stronnictwami w KPCh. Wedle części spekulacji podstawowy konflikt personalny przebiegać miał między popierającym stymulację premierem Li Keqiangiem a będącym zwolennikiem działań oszczędnościowych najbliższym doradcą ekonomicznym Xi Jinpinga, Liu He¹⁴¹. W drugiej kadencji Xi Jinping oraz jego otoczenie zwiększyli wpływ na politykę makroekonomiczną poprzez objęcie dwóch stanowisk wicepremierów ds. gospodarczych:

¹⁴⁰ Zob. V. Shih, *Factions and Finance in China...*, op. cit.

¹⁴¹ W 2016 r. na łamach chińskiego „Renmin Ribao” opublikowany został artykuł traktujący o potrzebie zacieśniania polityki monetarnej ze względu na wzrost zadłużenia, podpisany przez anonimową „osobę obdarzoną autorytetem” (wedle większości komentatorów był to doradca Xi Jinpinga, Liu He). *Kaiju shou ji wen dashi – quanwei renshi tan dangqian zhongguo jingji*, „Remin Ribao”, 6.09.2016, <http://politics.people.com.cn/n1/2016/0509/c1001-28333725.html>.

Han Zheng (mający silną pozycję polityczną w związku z zasiadaniem w Stałym Komitecie Biura Politycznego KC KPCh) odpowiedzialny jest za planowanie makroekonomiczne, a Liu He otrzymał m.in. zadania związane z oddłużaniem gospodarki i stabilizacją systemu finansowego. W wymiarze instytucjonalnym pozycja otoczenia Xi Jinpinga została wzmocniona poprzez utworzenie Komisji ds. Ekonomii i Finansów KC, a także nadrzędnej Komisji ds. Całościowego Pogłębiania Reform KC KPCh¹⁴².

Rządy Xi Jinpinga przyniosły wyraźną centralizację w obszarze regulacji rynków finansowych. W konsekwencji chaosu na chińskich rynkach finansowych z lat 2015–2016, podczas OZPL w 2018 r. dokonano gruntownej przebudowy administracji regulującej rynki obligacji, ubezpieczeń i bankowości. Dotychczas oddzielne agencje regulujące rynek bankowy i ubezpieczeń zostały połączone w Chińską Komisję ds. Bankowości i Ubezpieczeń (China Banking and Insurance Regulatory Commission, CBIRC). Ludowy Bank Chin otrzymał również większe kompetencje w zakresie regulacji sektora bankowego (m.in. zmniejszające ryzyko systemowe sektora). Zmiany mają na celu ukrócenie wielu patologii chińskich rynków finansowych, jak zjawiska wykorzystywania poufnej wiedzy przy dokonywaniu transakcji giełdowych (*insider trading*), a także rozpowszechnionych oszustw finansowych i piramid finansowych, powiązanych z istnieniem rozbudowanego nieformalnego sektora bankowego (tzw. *shadow banking*). Sposobem na to ma być zwiększenie nadzoru, szukanie synergii w regulacjach i polepszenie komunikacji wśród regulatorów.

Centralizacji zarządzania rynkami finansowymi na poziomie instytucji państwowych towarzyszyła istotna centralizacja kompetencji w pionie partyjnym. W obszarze regulacji rynków finansowych centralną pozycję zajmuje Guo Shuqing. Obecnie pełni on rolę sekretarza komórek partyjnych zarówno CBIRC (gdzie jest jednocześnie dyrektorem), jak i Ludowego Banku Chin¹⁴³ (gdzie jest wicedyrektorem), tym samym sprawując realną władzę w obu instytucjach. Yi Gang, dyrektor banku centralnego w pionie państwowym, odpowiada przede wszystkim za sprawy operacyjne. Polityczną kontrolę nad

¹⁴² W obu przypadkach oznaczało to przekształcenie i wzmocnienie personalne funkcjonujących wcześniej małych grup roboczych o analogicznych nazwach: Grupy Kierowniczej ds. Ekonomii i Finansów KC i Komisji ds. Całościowego Pogłębiania Reform KC.

¹⁴³ W ostatnich kilkunastu latach długich rządów Zhou Xiaochuana (2002–2018), piastującego zarówno stanowisko prezesa, jak i sekretarza banku centralnego, był jednym z głównym promotorów liberalizacji gospodarczej w Chinach. Najnowsza nominacja jednego z bliskich współpracowników Zhou Xiaochuana – Yi Ganga – na nowego prezesa banku wskazuje na kontynuowanie reformatorskiego kursu.

całym sektorem z ramienia Xi Jinpinga sprawuje Liu He, który przewodzi koordynującej agencji finansowe Komisji ds. Stabilności Finansowej przy Radzie Państwowej.

Koncentracja władzy w zarządzaniu rynkami finansowymi za rządów Xi Jinpinga pozwoliła na rozwiązanie szeregu krótkofalowych problemów związanych z chaosem na rynkach finansowych, konfliktami handlowymi i odpływem kapitału. Dyscyplinujące działania i wzmocnienie nadzoru ograniczyły pole do nadużyć w sektorze finansowym, przejściowo zwiększyły również jego stabilność – wyłączając go z obszaru bezpośredniej walki frakcyjnej i poddając politycznej kontroli procesy ewentualnych bankructw i oddłużania. Jednocześnie reformy regulacyjnych instytucji państwowych, a także nominacje w pionie partyjnym doprowadziły do utworzenia nowych ram zarządzania rynkami finansowymi, w dualnej formule silnie skoordynowanych CBIRC i Ludowego Banku Chin.

Konsolidacja władzy przez Xi Jinpinga nie doprowadziła jednak do eliminacji napięć co do optymalnego kursu polityki makroekonomicznej, przede wszystkim zasadności kontynuowania polityki stymulacji w obliczu rosnącego zadłużenia. Choć w drugiej kadencji Xi Jinpinga w mediach rządziej pojawiały się oznaki napięć na szczytach partii, to w dalszym ciągu widoczne są one na poziomie poszczególnych instytucji i pionów biurokracji¹⁴⁴. W dyskusję o zasadności kontynuowania stymulacji włączali się również wpływowi emerytowani działacze, jak wieloletni szef banku centralnego Zhou Xiaochuan. Choć spór ten ma po części charakter techniczny, jego wynik ma fundamentalne znaczenie dla KPCh. Od polityki makroekonomicznej w nadchodzących latach, newralgicznych dla silnie zadłużonej i uwikłanej w wojnę handlową chińskiej gospodarki, zależy nie tylko alokacja kapitału pomiędzy poszczególne regionalne i sektorowe grupy w partii, ale również długofalowa stabilność gospodarcza ChRL.

Na szczytach partii najprawdopodobniej istnieje przekonanie, że spadek tempa wzrostu PKB poniżej pewnej arbitralnie ustalonej stopy (prawdopodobnie ok. 6% w skali roku) niesie ryzyko poważnych niepokojów społecznych – w sytuacji takiej niezbędna ma być stymulacja monetarna lub fiskalna, pogłębiająca

¹⁴⁴ W 2018 r. – a więc już w drugiej kadencji Xi Jinpinga – przez chińskie media ekonomiczne przetoczyła się debata na temat dalszej formuły stymulowania gospodarki między sugerującym luzowanie polityki monetarnej Ministerstwem Finansów a urzędnikami powiązаныmi z bankiem centralnym, opowiadającymi się za ekspansją fiskalną.

jednak strukturalne problemy chińskiej gospodarki (m.in. zadłużenie przedsiębiorstw i władz lokalnych). Z drugiej strony, część bardziej konserwatywnych ekonomicznie członków KPCh wskazywać ma na krótkowzroczność takiej polityki oraz potrzebę obniżenia wzrostu i bolesnych dostosowań strukturalnych. Intensywną debatę w mediach – choć ograniczoną w 2018 r.¹⁴⁵ – traktować należy jako efekt braku konsensusu na szczytach KPCh co do kursu polityki makroekonomicznej.

1.2. Polityka strukturalna i przemysłowa

Zmiana struktury gospodarczej ChRL jest kluczowym punktem agendy Xi Jinpinga, dlatego decyzyjność w tym zakresie przeniesiona została do centrum nowego „mózgu państwa” ulokowanego w Komisji ds. Całościowego Pogłębiania Reform KC KPCh. Nowe scentralizowane ramy wdrażania reform strukturalnych poszerzyły narzędzia wpływu na władze lokalne, jednak ujawniły defekty instytucjonalne i problemy w koordynacji biurokracji centralnej. Polityka przemysłowa, m.in. w zakresie rozwoju technologii i nowoczesnej wytwórczości, traktowana jest jako kwestia o charakterze technicznym i realizowana w ramach Rady Państwowej, choć jest nadzorowana przez osoby powiązane z Xi Jinpingiem.

Koncentracja władzy w dziedzinie wdrażania reform strukturalnych wynika z potrzeby walki z zagnieżdżonymi w KPCh „grupami interesu”, mającymi sprzeciwiać się zmianom (zob. rozdział II.1.1). Stąd kwestia reform strukturalnych (m.in. reformy państwowych przedsiębiorstw, restrukturyzacji przemysłu ciężkiego, wspierania sektora usług i konsumpcji) procedowana jest przez flagowe przedsięwzięcie centralizacyjne Xi Jinpinga – Komisję ds. Całościowego Pogłębiania Reform KC KPCh. W założeniu miała ona scentralizować i skoordynować proces wdrażania reform, ograniczając rolę rozproszonej biurokracji centralnej i posiadających dużą swobodę rządów lokalnych (zob. rozdział I.3.1). Pod przewodnictwem Xi Jinpinga oraz powiązanych z nim wiceprzewodniczących Wang Huninga i Han Zhenga komisja kreowana jest na organ mający inicjować, koordynować i kontrolować wdrażanie reform sektorowych.

Wpływ na politykę strukturalną i sektorową umożliwiła również rotacja kadr, prowadzona po 2012 r. głównie w ramach kampanii antykorupcyjnej. W ten

¹⁴⁵ W drugiej połowie 2018 r., w odpowiedzi na niestabilność rynków związaną ze spadającym tempem wzrostu PKB i wojną handlową z USA, władze KPCh postanowiły ograniczyć swobodę dyskusji w mediach ekonomicznych.

sposób w latach 2013–2014 wymienione zostały osoby na kluczowych stanowiskach, m.in. w Narodowej Radzie Rozwoju i Reform (NRRiR), urzędzie nadzorującym spółki państwowe (SASAC), a także w urzędach regulujących poszczególne rynki. Ukoronowaniem zmian prowadzących do koncentracji władzy Xi Jinpinga był XIX Zjazd KPCh (jesienią 2017 r.) oraz sesja OZPL (wiosną 2018 r.), które przyniosły sformalizowanie poprzednich reorganizacji w strukturze administracji, a także kolejne rozszady personalne. Istotnym aspektem zmian było zwiększenie roli struktur partyjnych – dotychczas pełniących funkcję decyzyjną – w bieżącym nadzorowaniu wdrażania polityki, m.in. poprzez zwiększenie roli komórek partyjnych w przedsiębiorstwach państwowych i części firm prywatnych.

Rozwój przemysłu i nowych technologii znajduje się wyraźnie niżej w agendzie politycznej, a bieżące zarządzanie w tym obszarze oddane zostało centralnej biurokracji w Radzie Państwowej. Polityczny nadzór nad procesem należy jednak do członków Biura Politycznego powiązanych z Xi Jinpingiem. Polityka przemysłowa i technologiczna nadzorowana jest przez Narodową Grupę ds. Technologii i Edukacji przy Radzie Państwowej pod przewodnictwem premiera Li Keqiang’a i jego zastępcy Liu He. W strukturach Rady Państwowej istnieje również kilka innych zadaniowych małych grup kierowniczych, zajmujących się m.in. rozwojem zdolności w dziedzinie półprzewodników czy nowych materiałów, a także Grupa ds. Nowoczesnej Wytwórczości odpowiedzialna za kontrowersyjny program „Made in China 2025” (zob. poniżej). Przewodniczącymi tych grup są członkowie Biura Politycznego Han Zheng lub Liu He, sprawujący polityczny nadzór nad procesem z ramienia Xi Jinpinga, a w mniej priorytetowych obszarach są to szefowie odpowiednich ministerstw sektorowych (zob. Aneks 5). Tradycyjnie silną rolę w polityce przemysłowej utrzymuje Narodowa Rada Rozwoju i Reform, choć jej uprawnienia do bezpośrednich interwencji w gospodarkę zostały ograniczone przez OZPL w 2018 r.

„Made in China 2025”

Jest to flagowa strategia polityki przemysłowej ChRL ogłoszona w 2015 r. przez premiera Li Keqiang’a. Ma ona na celu osiągnięcie do 2025 r. czołowej pozycji w sektorach zaawansowanych technologicznie (m.in. energetyka odnawialna, nowoczesny transport, robotyka), jak również substytucję importu najbardziej zaawansowanych komponentów – udział chińskich firm w produkcji kluczowych komponentów ma wzrosnąć do 70% (z obecnych 40%). W program wpisane są mechanizmy pozyskiwania zagranicznych technologii (m.in. poprzez przejęcia spółek), stąd budzi on duże kontrowersje w państwach rozwiniętych (szczególnie w UE i USA).

Nowa architektura wdrażania reform strukturalnych ujawniła jednak kilka problemów w koordynacji i nadzorze biurokracji centralnej. Są one związane m.in. z ograniczoną wiedzą na temat bieżącego funkcjonowania państwa i niewystarczającymi zasobami ludzkimi nowych instytucji, co było widoczne w szczególności w czasie pierwszej kadencji Xi Jinpinga. Komisja ds. Całościowego Pogłębiania Reform (działająca wówczas jako mała grupa kierownicza) jako komórka partyjna mająca ograniczone zasoby rozpoczęła procedowanie kilkuset reform i projektów legislacyjnych, co doprowadziło do powstania zatorów. Ze względu na brak kompetencji w obrębie małych grup kierowniczych proces tworzenia szczegółowych rozwiązań przekazywany był instytucjom biurokracji centralnej, zainteresowanym często utrzymaniem *status quo* lub powiększeniem zakresu własnej władzy. Prowadziło to do „przechwytywania reform” przez wewnętrzne grupy interesu, a w rezultacie do wdrażania ich w innym kształcie lub wręcz blokowania zmian. Defekty te zostały częściowo naprawione w drugiej kadencji Xi Jinpinga i OZPL – w 2018 r. dokonano podniesienia grupy do rangi komisji (wzmacniając zasoby kadrowe), a na kluczowe stanowiska w biurokracji powołani zostali ludzie powiązani z Xi Jinpingiem.

Powyższe ograniczenia instytucjonalne są, obok pewnych sprzeczności między polityczną i gospodarczą agendą Xi Jinpinga (zob. rozdział II.1.1), jednym z istotnych powodów stagnacji chińskich reform gospodarczych. Dotąd nowa scentralizowana struktura służyła głównie do wprowadzania doraźnych działań i interwencji w gospodarce, przedkładanych ponad długofalowe rozwiązania. Ambitna agenda prorynkowych reform strukturalnych z III plenum XVIII Zjazdu KC została wdrożona jedynie w niewielkim stopniu¹⁴⁶. Flagowym projektem Xi Jinpinga stała się tzw. reforma strony podażowej obejmująca szereg zmian mających na celu restrukturyzację gospodarki (m.in. ograniczanie długu i nadwyżek produkcyjnych, zmniejszanie kosztów dla przedsiębiorstw), najczęściej przy doraźnym udziale administracji. W jej ramach wykorzystano m.in. nowe pionowe kanały wdrażania reform do interwencyjnego ograniczania mocy w przemyśle ciężkim czy budownictwie mieszkaniowym. Dodatkowo, pomimo działań na rzecz transformacji gospodarki, chińskie kierownictwo w dalszym ciągu stosuje ekspansywną politykę gospodarczą opartą na starym modelu inwestycyjnym, szukając doraźnego wzrostu PKB za cenę dalszego wzmacniania nieefektywnych sektorów gospodarki. Działania te odsuwają w czasie głębokie i trudne reformy, co zwiększy ich polityczny i społeczny koszt w przyszłości.

¹⁴⁶ Por. J. Jakóbcowski, *Dryf chińskich reform...*, op. cit.

Mimo koncentracji władzy nad polityką strukturalną i przemysłową w rękach Xi Jinpinga i jego otoczenia w wielu obszarach jej realizacja pozostaje rozproszona i nadal znajduje się w gestii rządów lokalnych. Ilustruje to proces wdrażania najważniejszej polityki strukturalnej pierwszej kadencji Xi Jinpinga, tzw. reformy strony podażowej, która zainicjowana została w Komisji Kierowniczej ds. Pogłębiania Reform, a następnie była realizowana przez rządy prowincjonalne. Jej główne założenia stworzone zostały w Komisji Kierowniczej ds. Pogłębiania Reform KC (zob. rozdział II.3.1). Utworzone przy prowincjonalnych organach partyjnych oddziały komisji posłużyły jako pas transmisyjny zmian i narzędzie mobilizowania kadr. Ostateczny kształt reformy (m.in. zakres redukcji nadwyżek produkcyjnych, listy restrukturyzowanych firm, nowe regulacje) określony został przez rządy lokalne. Podobny schemat zaobserwować można w polityce przemysłowej – rządowi poziomu prowincjonalnego zostawiona jest stosunkowo duża swoboda we wspieraniu nowoczesnych sektorów gospodarki, m.in. przez zarządzane lokalnie fundusze inwestycyjne.

1.3. Zagraniczna polityka ekonomiczna

W dziedzinie zagranicznej polityki ekonomicznej działania centralizacyjne i koordynacyjne za rządów Xi Jinpinga dokonały się przede wszystkim poprzez politykę personalną – skupienie wszystkich istotnych prerogatyw w rękach wicepremiera Liu He. W wymiarze instytucjonalnym istotną innowacją było powołanie Małej Grupy Kierowniczej ds. Inicjatywy Pasa i Szlaku, ciała mającego koordynować zaangażowanych w projekt aktorów wewnątrz ChRL, działających dotychczas w dużym rozproszeniu.

Formalna struktura decyzyjna w dziedzinie zagranicznej polityki ekonomicznej jest obecnie silnie skoncentrowana, co jest pokłosiem rozwiązań wdrożonych w dziedzinie polityki wewnętrznej. Najbliższy doradca ekonomiczny Xi Jinpinga, Liu He, sprawuje bezpośredni nadzór nad szeregiem chińskich wewnętrznych polityk sektorowych, m.in. regulacji rynków finansowych, polityki przemysłowej, a także polityki strukturalnej i makroekonomicznej. Skupienie tak wielu kompetencji w ręku jednej osoby predestynuje Liu He do roli głównego negocjatora w kwestiach międzynarodowej wymiany gospodarczej. Jest to istotne szczególnie w negocjacjach z państwami rozwiniętymi, w szczególności USA i członkami UE, które obejmują szereg kwestii związanych z chińską polityką wewnętrzną (m.in. chińskiej polityki przemysłowej, otwarcia chińskich rynków finansowych, kwestii własności intelektualnej). Należy jednak pamiętać, że pozycja Liu He jest konsekwencją dynamiki

wewnętrznej, przede wszystkim potrzeby stabilizacji gospodarki i realizacji polityki przemysłowej¹⁴⁷, której podporządkowana jest chińska zagraniczna polityka ekonomiczna.

W przypadku skierowanej przede wszystkim do państw rozwijających się Inicjatywy Pasa i Szlaku władze w Pekinie wydają się wdrażać model zgodny z koncepcją „odgórnego projektowania” Xi Jinpinga, z kluczową rolą Małej Grupy Kierowniczej ds. Inicjatywy Pasa i Szlaku. Za jej pomocą kierownictwo, w trakcie regularnych posiedzeń w Pekinie, wytycza ogólne ramy dla działań. Ich dokładny kształt i implementacja tworzone są przez poszczególne instytucje państwa i rządy lokalne, które starają się wdrażać ogólne wytyczne. Następnie Pekin, z użyciem Grupy Kierowniczej ds. Budowy Pasa i Szlaku (zob. Aneks 5), skupiającej kluczowych interesariuszy, koordynuje istniejące inicjatywy, stara się je kształtować i wytycza nowe kierunki działań. Widoczne było to na przykładzie flagowego, realizowanego w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku projektu połączeń kolejowych Chiny-UE¹⁴⁸. Po wstępnych ogólnych ramach nakreślonych przez Xi Jinpinga w 2013 r. realna implementacja spadła na chińskie władze prowincjonalne i miejskie, które nawiązały dialog z zagranicznymi partnerami i rozpoczęły działalność biznesową poprzez państwowe spółki transportowe. Po około dwóch latach władze centralne, poprzez Grupę Kierowniczą ds. Budowy Pasa i Szlaku, wyznaczyły centralną instytucję koordynującą (Chińskie Koleje) i przystąpiły za jej pomocą do harmonizacji, regulacji i kontroli działań władz lokalnych.

Przewodniczącym Grupy Kierowniczej ds. Budowy Pasa i Szlaku jest Han Zheng, powiązany z Xi Jinpingiem członek Stałego Komitetu Biura Politycznego KC KPCh. Jego zastępcami są: główna osoba odpowiedzialna za dyplomację w Biurze Politycznym KC KPCh, Yang Jiechi, a także odpowiadający za rozwój regionalny Hu Chunhua. Od strony operacyjnej grupą zarządza dyrektor NRRiR (zob. rozdział II.2.3) He Lifeng (zaufany człowiek Xi Jinpinga, z którym znają się od czasów wspólnej pracy w mieście Xiamen, zob. Aneks 3), pełniący funkcję dyrektora biura grupy, a także jego zastępca (na obu stanowiskach) Zhu Jizhe.

¹⁴⁷ Na przykład chińskie inwestycje bezpośrednie za granicą zostały po 2017 r. ograniczone jako element stabilizacji rynków finansowych i walki z odpływem kapitału, prowadzonych przez grupy kierownicze ds. finansów. Z drugiej strony, lista sektorów preferowanych dla zagranicznych przejęć chińskich spółek stworzona została na podstawie polityk przemysłowych opracowanych w zajmujących się nimi wyspecjalizowanych grupach kierowniczych i NRRiR.

¹⁴⁸ Szerzej zob. J. Jakóbowski, K. Popławski, M. Kaczmarski, *Kolejowy Jedwabny Szlak. Połączenia kolejowe Chiny-UE: uwarunkowania, aktorzy, interesy* [Seria „Prace OSW”, nr 72], Warszawa 2018, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_72_kolejowy_szlak_net.pdf.

Za rządów Xi Jinpinga w Chinach wdrożono dwa modele koordynacji zagranicznej polityki ekonomicznej – personalny i instytucjonalny. Skupienie spraw gospodarczych w rękach jednej osoby (wicepremiera Liu He) ułatwia całościowe negocjacje, obejmujące kwestie handlu, polityki przemysłowej czy inwestycji. Stosowany w przypadku Inicjatywy Pasa i Szlaku model tzw. odgórnego projektowania, w którym KPCh pełni rolę koordynatora działań rozlicznych chińskich aktorów wewnętrznych podejmujących samodzielnie inicjatywę, zakłada pewną elastyczność i możliwość dostosowania do lokalnych uwarunkowań napotkanych w trakcie realizacji chińskiej globalnej agendy gospodarczej. W przypadku obu rozwiązań, choć zwiększają one skuteczność zagranicznej polityki ekonomicznej, trzeba się jednak liczyć z wyzwaniem właściwymi dla wszystkich działań centralizacyjnych Xi Jinpinga – niskiej wydajności scentralizowanego procesu decyzyjnego, a także niesubordinacji rozlicznych chińskich aktorów wewnętrznych.

2. Polityka bezpieczeństwa i zagraniczna

2.1. Zarządzanie służbami bezpieczeństwa

Pod rządami Xi Jinpinga doszło do poważnej zmiany w zarządzaniu służbami bezpieczeństwa. Zmieniono sposób nadzoru nad służbami ze strony najwyższego kierownictwa, co zostało wykorzystane przez Xi Jinpinga do zdobycia pełnej kontroli nad aparatem bezpieczeństwa. Nowa ustawa o prawie wywiadowczym usankcjonowała też wiele praktyk wywiadu, ale bez ograniczenia działania służb.

W momencie objęcia władzy w KPCh przez Xi Jinpinga partia odeszła od systemu, w którym to wybrany członek Stałego Komitetu BP nadzoruje służby, a jego kompetencje oddano nowej, powołanej w 2013 r. Komisji Bezpieczeństwa Narodowego KC KPCh¹⁴⁹. Obecnie zadaniem komisji jest skupienie kontroli nad całością służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo ChRL w rękach sekretarza generalnego KPCh. Zakres tematyczny komisji obejmuje sprawy zagraniczne, wywiad, bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne, kwestie walki z terroryzmem, cyberprzestrzeni itp., więc odpowiada ona za szeroko pojmowane bezpieczeństwo, nie tylko wewnętrzne. Zmiany miały najpewniej charakter doraźny i zostały wprowadzone *ad hoc*, w reakcji na zagrożenie ze

¹⁴⁹ Decyzje o zmniejszeniu liczby członków Stałego Komitetu – w tym również likwidacji ich portfolio zawierającego służby – podjęte zostały przed formalnym objęciem władzy przez Xi Jinpinga, w czasie XVIII Zjazdu KPCh w 2012 r.

strony Zhou Yongkanga i Bo Xilaia (zob. rozdział II.1.2), kiedy członek Stałego Komitetu nadzorujący służby próbował wykorzystać je do uzyskania wpływu na proces sukcesji partyjnej. Utworzenie nowej komisji traktującej całościowo kwestie bezpieczeństwa stało się też elementem szerszej strategii wyjścia naprzeciw wyzwaniom wewnętrznym i zewnętrznym oraz kompleksowym, nietradycyjnym zagrożeniom dla bezpieczeństwa. W 2014 r., czyli rok po powołaniu komisji, Xi Jinping zaproponował „ogólną koncepcję bezpieczeństwa narodowego” (*zongti guojia anquan guan*)¹⁵⁰, która, w obliczu rosnących zagrożeń zewnętrznych i złożoności problemów wewnętrznych, zakłada integrację działań i zwiększenie sterowalności służbami poprzez wykorzystanie tradycyjnych metod i wprowadzenie nowych środków kontroli społecznej¹⁵¹. Nowa koncepcja została wprowadzona w życie w trzech ustawach: Prawo o bezpieczeństwie narodowym ChRL¹⁵² z 2015 r., Prawo o bezpieczeństwie cybernetycznym ChRL¹⁵³ z 2016 r. oraz Prawo o wywiadzie narodowym¹⁵⁴ z 2017 r.

Komisja Bezpieczeństwa Narodowego KC KPCh skupia władzę w kwestii szeroko rozumianego bezpieczeństwa w rękach Xi Jinpinga. Dyrektorem wykonawczym komisji, odpowiedzialnym za jej bieżące działanie i ustalanie agendy, został Ding Xuexiang, jego bliski współpracownik. W drugiej kadencji pozycja Xi Jinpinga została wzmocniona poprzez nominacje na poziomie ministerialnym. W samych służbach na poziomie centralnym Xi Jinping może polegać na Wang Xiaohongu, wiceministrze MBPu, odpowiedzialnym za codzienną pracę ministerstwa oraz równocześnie szefie Miejskiego Biura Bezpieczeństwa Publicznego w Pekinie, którego w 2017 r. wprowadził także do KC. Szefem resortu jest inny zaufany sekretarza generalnego, Zhao Kezhi, który zastąpił człowieka Jiang Zemina, Guo Shengkuna. Z kolei pracami MBPa kieruje Chen Wenqing¹⁵⁵, który przez 20 lat piął się po szczeblach aparatu bezpieczeństwa

¹⁵⁰ D. Mulrooney, *Rethinking National Security: China's New Security Commission*, Institute for Security and Development Policy, „Policy Brief” nr 152, 6.05.2014, <http://isdpc.eu/content/uploads/publications/2014-mulrooney-rethinking-national-security-chinas-new-security-commission.pdf>.

¹⁵¹ Należy pamiętać, że zgodnie z przyjętą w ChRL praktyką podbudowa ideologiczna pojawia się często po ustanowieniu konkretnych działań, a dopiero na końcu znajdują one usankcjonowanie prawne.

¹⁵² *Zhonghua renmin gongheguo guojia anquan fa*, <http://www2.hbut.edu.cn/upload/2015/9/2112644329.pdf>.

¹⁵³ *Zhonghua renmin gongheguo wangluo anquan fa*, http://nic.hrbeu.edu.cn/_upload/article/files/4d/a2/543a91024b739b31e6e631355019/3d713f50-e1a0-45ec-83b1-46629106262d.pdf.

¹⁵⁴ *Zhonghua renmin gongheguo guojia qingbao fa*, <http://www.hxqh168.com/upload/20190-415/20190415150403326.pdf>.

¹⁵⁵ MBPa z zasady nie publikuje danych pracowników (poza samym ministrem).

w rodzimej prowincji Syczuan, po czym przez dwa lata był zaufanym zastępcą Wang Qishana, kiedy ten kierował Komisją ds. Kontroli Dyscypliny KC w kluczowym dla Xi Jinpinga okresie kampanii antykorupcyjnej.

Problematyczna jest wciąż kwestia stosunków między Komisją Bezpieczeństwa Narodowego KC a regionalnymi organami bezpieczeństwa pozostającymi w gestii lokalnych struktur partyjnych. Komisja dokonuje cyklicznej oceny ich pracy i wysuwa rekomendacje. Jednak jej zdolność wpływania na ich działania jest wciąż uzależniona od relacji politycznych między centrum a danym regionem.

Nowa ustawa o wywiadzie usankcjonowała praktykę nakłaniania do współpracy obywateli i instytucji, w tym firm państwowych i prywatnych. W artykule 14 zobowiązuje ona wszystkich do udzielenia służbom „niezbędnego wsparcia, pomocy i współpracy”. Gwarantuje też służbom w artykule 16 dostęp do wszystkich baz danych, bibliotek, archiwów itp. bez względu na to, w czyjej dyspozycji się znajdują. W połączeniu z ustawą o bezpieczeństwie cybernetycznym, zobowiązującą podmioty operujące w ChRL do fizycznego umiejscowienia w kraju baz danych, znacząco rozszerzyło to możliwości operacyjne służb.

Jednostka 61 398

Istnienie tej jednostki ALW zostało ujawnione w 2014 r., kiedy Departament Sprawiedliwości USA oskarżył jej oficerów o szpiegostwo przemysłowe i kradzież własności intelektualnej oraz instalowanie złośliwego oprogramowania na komputerach amerykańskich firm. 61 398 to jedna z kluczowych, ale nie jedyna jednostka ALW zajmująca się inwazyjnym wywiadem elektronicznym i wojną informatyczną. Według doniesień medialnych oddział ma do dyspozycji ok. 1000 serwerów rozlokowanych w Szanghaju, jego siedziba znajduje się w 12-piętrowym budynku w tym mieście i służy w nim ok. 2000 oficerów hakerów. Ostrożne szacunki mówią, że jego ofiarą padło około 1000 organizacji na świecie, z których ukradziono wrażliwe dane, głównie gospodarcze i techniczne, liczone już w tysiącach terabajtów¹⁵⁶.

¹⁵⁶ Więcej o samej Jednostce 61 398 i technikach przez nią wykorzystywanych zob. S. Jajodia, P. Shakarian, V.S. Subrahmanian, V. Swarup, C. Wang (red.), *Cyber Warfare. Building the Scientific Foundation*, Cham 2015. Por. Departament Sprawiedliwości USA, *U.S. Charges Five Chinese Military Hackers for Cyber Espionage Against U.S. Corporations and a Labor Organization for Commercial Advantage*, <https://www.justice.gov/opa/pr/us-charges-five-chinese-military-hackers-cyber-espionage-against-us-corporations-and-labor>.

2.2. Reforma dowodzenia armią

W czasie pierwszej kadencji Xi Jinping dokonał najgłębszej od lat osiemdziesiątych reformy ALW, obejmującej m.in. zmiany w strukturze dowodzenia i wielkości poszczególnych komponentów wojsk. Reforma skutecznie zwiększyła zdolności operacyjne ALW, była również drugim – po zmianach w partyjnej CKW – instrumentem zwiększenia osobistego wpływu Xi Jinpinga na armię. Jednocześnie pogłębiła ona wpływ armii na kreowanie polityki bezpieczeństwa, kiedy wojskowe „jastrzębie” znalazły się w bezpośrednim otoczeniu sekretarza generalnego.

Armia weszła w XXI wiek jako wysoce spolityzowana struktura, której zdolności bojowe były podawane w wątpliwość¹⁵⁷. Dotknięta korupcją, w tym zjawiskiem kupowania stanowisk, ALW nie była zdolna do podjęcia operacji w Azji Wschodniej czy w skali globalnej, które wyznaczała jej KPCh w związku z rosnącym znaczeniem ChRL¹⁵⁸. Dlatego program gruntownej reformy armii oraz eliminacji korupcji zyskał popularność dużej części korpusu oficerskiego. Równocześnie walka z korupcją w armii pozwoliła Xi Jinpingowi na promocję związanych z nim oficerów, złamanie oporu części generalicji¹⁵⁹ i zdobycie osobistej popularności wśród niższych szarż korpusu oficerskiego. W sumie działania w ramach kampanii antykorupcyjnej dotknęły 13 tys. oficerów.

Reforma ALW pod rządami Xi Jinpinga¹⁶⁰

Reformę rozpoczęto od potwierdzenia proporcji treningu wojskowego: jedna piąta na „wychowanie polityczne”, pozostałe cztery piąte na szkolenia czysto wojskowe. Zmieniono także cele treningu, kładąc nacisk na współdziałanie różnych rodzajów wojsk. W styczniu 2019 r. Xi Jinping wydał rozkaz ustanawiający po raz pierwszy w historii ALW standardy szkolenia

¹⁵⁷ Por. D. Shambaugh, *Modernizing China's Military: Progress, Problems, and Prospects*, Berkeley 2002; Raport RAND: M.S. Chase, J. Engstrom, Tai Ming Cheung, K.A. Gunness, S.W. Harold, S. Puska, S.K. Berkowitz, *China's Incomplete Military Transformation: Assessing the Weaknesses of the People's Liberation Army (PLA)*, Santa Monica 2015; You Ji, *The Armed Forces of China*, New York 1999.

¹⁵⁸ Por. A. Scobell, A.S. Ding, P.C. Saunders, S.W. Harold (red.), *The People's Liberation Army and Contingency Planning in China*, Washington 2015.

¹⁵⁹ Przejawem tarć był brak tradycyjnych nominacji generalskich w czasie święta ALW w sierpniu 2018 r.

¹⁶⁰ Zob. R.A. Bitzinger, J. Char (red.), *Reshaping the Chinese Military: The PLA's Roles and Missions in the Xi Jinping Era*, Oxon 2019.

wojskowego i sposoby kontroli jego prowadzenia w jednostkach. Regularnie są przeprowadzane kombinowane manewry wojsk różnego typu na dużą skalę. Przebudowano również system szkolnictwa wojskowego, koncentrując się na kształceniu oficerów mogących działać w miarę samodzielnie w różnych warunkach. Zapoczątkowano także szeroki program modernizacji sprzętu, od osobistego wyposażenia żołnierzy po uzyskanie zdolności do niszczenia satelitów wroga na orbicie okołoziemskiej.

Przeprowadzone reformy wpłynęły też w widoczny sposób na usprawnienie zdolności operacyjnych ALW. Zreorganizowano strukturę dowodzenia ALW, tworząc Wydział Połączonych Sztabów CKW (odpowiednik szefa połączonych sztabów w Stanach Zjednoczonych), na którego czele postawiono gen. Li Zuochenga, jedyne dowódcę ALW z doświadczeniem bojowym (w wojnie z Wietnamem w 1978 r.)¹⁶¹. Zrezygnowano z czterostopniowego podziału terytorialnego¹⁶² na rzecz trzech poziomów: pięć teatrów działań, regiony odpowiadające prowincjom i 84 korpusy. Zmniejszono też liczebność armii o 300 tys. żołnierzy.

Pod rządami Xi Jinpinga dążenie do modernizacji wojska znalazło potwierdzenie w powołaniu w 2015 r. nowego rodzaju sił zbrojnych z odrębnym dowództwem: Sił Wsparcia Strategicznego. Teatrem działania nowego rodzaju wojsk ma być przestrzeń kosmiczna, cyberprzestrzeń i wojna elektroniczna, ale można założyć, że będą też one brały udział w wojnie informacyjnej. Dowódcą Sił Wsparcia Strategicznego został gen. Gao Jin, który wcześniej służył w Drugim Korpusie Artylerii¹⁶³ odpowiedzialnym za użycie broni jądrowej przez ALW, co pokazuje, jak poważnie partia traktuje Siły Wsparcia Strategicznego.

Obejmując stanowisko sekretarza generalnego KPCh oraz przewodniczącego CKW KC, Xi Jinping doprowadził do zmian w strukturze CKW. Zmniejszono liczbę jej członków z 11 do 7. Nie powołano także cywilnego zastępcy przewodniczącego – zazwyczaj był nim człowiek kreowany na następcę sekretarza generalnego. W ten sposób Xi Jinping stał się jedynym cywilem w CKW. W 2016 r. utworzono nowy Wydział Rozwoju Wyposażenia, co pozwoliło Xi Jinpingowi

¹⁶¹ Zastąpił on gen. Fang Fenghui (związanego z Hu Jintao i frakcją „Tuanpai”), który został skazany za korupcję.

¹⁶² To jest: (1) pięć teatrów działań, (2) siedem regionów, (3) podregiony odpowiadające z grubsza prowincjom i (4) korpusy.

¹⁶³ Przekształconym w 2015 r. w nowy rodzaj sił zbrojnych: Wojska Raketowe.

wprowadzić do CKW swojego zaufanego człowieka, gen. Zhang Youxia. Zhang Youxia jest także wiceprzewodniczącym Grupy ds. Bezpieczeństwa Narodowego i Reformy Armii KC KPCh utworzonej w 2014 r., której przewodniczy Xi Jinping. Grupa stała się głównym motorem zmian w ALW. Drugim wiceprzewodniczącym grupy jest gen. Xu Qiliang, który jest też drugim wiceprzewodniczącym CKW od 2012 r. To osoba w obecnym kierownictwie o jednym z najdłuższych staży w KC KPCh (nieprzerwanie od 1992 r.¹⁶⁴), a od XVIII Zjazdu jest też członkiem BP KC KPCh. Można wnioskować, że reprezentuje w kierownictwie interesy establishmentu ALW, a ponadto jego obecność wskazuje na przekonanie o wspólnocie interesów przeważającej części wojskowej elity i Xi Jinpinga.

Reforma Xi Jinpinga nie zlikwidowała jednak fundamentalnego podporządkowania armii bezpośrednio komórkom KPCh i nie zmieniła schematu zarządzania armią bezpośrednio przez partyjną CKW¹⁶⁵. Jest to główny kanał kontroli armii przez Xi Jinpinga, który jest przewodniczącym CKW, a w sprawach codziennych jest wspierany przez Zhang Youxia, od XIX Zjazdu KPCh wiceprzewodniczącego CKW i członka Biura Politycznego¹⁶⁶. Gen. Yi Xiaoguang został dowódcą centralnego teatru działań, obejmującego Pekin, a głównym oficerem politycznym mianowano gen. Yin Fanglonga. Kontrolę nad lotnictwem, kluczowym dla obrony Pekinu rodzajem sił zbrojnych, przejął gen. Ding Laihang, a głównym oficerem politycznym został gen. Yu Zhongfu. Kariery wszystkich czterech przyspieszyły w 2012 r. po przejściu władzy w KPCh przez Xi Jinpinga, kiedy awansowali oni z pominięciem dotychczasowej ścieżki.

Reformy ALW – obok politycznego mariażu Xi Jinpinga z częścią armii – wzmocniły rolę wojska w kreowaniu zewnętrznej polityki bezpieczeństwa (zob. Kryzys w Cieśninie Tajwańskiej, rozdział I.1.6). Do tradycyjnej roli wywiadu wojskowego w opracowywaniu i analizowaniu danych wywiadowczych doszły bliskie związki sekretarza generalnego z wpływowymi emerytowanymi generałami. Poparli oni Xi Jinpinga w walce o władzę, ale wydaje się, że ich związek z sekretarzem generalnym wychodzi poza politykę wewnętrzną i istnieje wspólnota poglądów co do oceny zagrożeń i celów KPCh w sferze bezpieczeństwa międzynarodowego.

¹⁶⁴ Najpierw jako zastępca członka, a od 2002 r. jako członek.

¹⁶⁵ Choć można mówić o repolityzacji (zob. rozdział II.2.4).

¹⁶⁶ Został on zastąpiony na stanowisku szefa Wydziału Rozwoju Wyposażenia, utworzonym specjalnie dla niego, przez Li Shangfu, pracującego wcześniej przy programie kosmicznym, kontrolowanym w ChRL przez ALW.

Zbliżenie Xi Jinpinga ze środowiskami wojskowymi może potencjalnie przełożyć się na bardziej agresywną politykę w dziedzinie bezpieczeństwa. Tradycyjni planiści i analitycy ALW wyznają konserwatywny, nacjonalistyczny paradygmat myślenia o sprawach międzynarodowych. Koncentrują się oni przede wszystkim na budowie potencjału ChRL poprzez rozwój gospodarczy i technologiczny, które są postrzegane w kategoriach konkurencyjnych czy walki o zasoby, charakteryzującej się przekonaniem, że jest to gra o sumie zerowej. Obecnie w otoczeniu Xi Jinpinga są tacy konserwatywni wojskowi jak emerytowany gen. Liu Yazhou, były główny oficer polityczny Lotnictwa ALW, emerytowany gen. Liu Yuan (syn Liu Shaoqi)¹⁶⁷, były komisarz polityczny w Akademii Nauk Wojskowych ALW, oraz adm. Luo Yuan, popularny teoretyk z Akademii Nauk Wojskowych. Zwłaszcza dwaj ostatni mieli duży wpływ na kształtowanie postaw kilku pokoleń wychowanków głównej szkoły wojskowej w ChRL.

W takiej sytuacji nieuniknione jest pytanie, na ile perspektywa przedstawiana przez wojskowych kierownictwu KPCh wyraża ich realną percepcję rozwoju sytuacji międzynarodowej, a na ile służy budowaniu poczucia zagrożenia i pozyskiwaniu środków.

Xi Jinping kontynuuje strategię ostrożnego, ale metodycznego testowania granic asertywnej polityki zagranicznej. W szczególności dotyczy się to działań na Morzu Południowochińskim, gdzie wydaje się, że pozostawiono ALW dużą swobodę działania, na innych kierunkach trzymając się, jak do tej pory, bardziej powściągliwej polityki. Zbliżenie wyraźnie nacjonalistycznych wojskowych z Xi Jinpingiem przejawia się obecnie przede wszystkim w przyspieszeniu procesu usprawniania ALW, modernizacji i zwiększeniu nacisku na trening. Tym samym realizowane są podstawowe postulaty środowiska skupionego wokół armii, zapewniające powolne i sukcesywne budowanie realnej siły ALW. W polityce bezpieczeństwa ChRL można mówić na razie o kontynuacji, ale sytuacja może się zmienić po ukończeniu modernizacji armii, planowanej na rok 2035¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Niesoszły następca Mao Zedonga i przewodniczący ChRL w latach 1959–1968. W czasie rewolucji kulturalnej zmarł w więzieniu w wyniku złego traktowania, zob. L. Dittmer, *Liu Shaoqi and the Chinese Cultural Revolution*, Oxon 1988.

¹⁶⁸ Oryginalnie plan modernizacji zakładał osiągnięcie wszystkich celów do roku 2049, ale w 2017 r. w czasie XIX Zjazdu KPCh Xi Jinping ogłosił nową datę. Zob. Xi Jinping, *Secure a Decisive...*, op. cit.

2.3. Polityka zagraniczna

Zwiększeniu zaangażowania międzynarodowego ChRL towarzyszy poważna reorganizacja procesu decyzyjnego na polu polityki zagranicznej, przeprowadzona przez Xi Jinpinga. Znacznie wzmocniona została rola koordynacyjna struktur KC KPCh, zwiększył się też osobisty wpływ Xi Jinpinga na politykę zagraniczną. Działania te usprawniły proces decyzyjny i zwiększyły zdolność centrum do wdrażania podjętych decyzji, ale nie rozwiązały – a pod pewnymi względami spowodowały pogłębienie – strukturalnych problemów trapiących chińską dyplomację¹⁶⁹.

Reorganizację rozpoczęto od podniesienia Małej Grupy Kierowniczej ds. Polityki Międzynarodowej KC do rangi Komisji ds. Polityki Międzynarodowej KC, której przewodniczącym został Xi Jinping. Instytucjonalne wzmocnienie grupy ma zwiększyć bezpośredni nadzór KC nad działaniami dyplomatycznymi państwa oraz koordynację wewnętrzną, ale też skrócić proces decyzyjny. Biuro Małej Grupy Kierowniczej ds. Polityki Zagranicznej KC wcześniej znajdowało się w budynku MSZ lub Rady Państwowej¹⁷⁰, a obecnie można zgadywać, iż zostało przeniesione do KC. Ta pozornie mała zmiana ma poważne konsekwencje. Zdolność biura, które monitoruje wdrażanie decyzji komisji, do skutecznego działania gwałtownie wzrosła, ponieważ teraz funkcjonuje ono w strukturach partyjnych, nie państwowych. W sytuacji obserwowanej od lat znacznej decentralizacji w prowadzeniu polityki zagranicznej, w której uczestniczyły mające często sprzeczne interesy grupy wewnątrz partii, zwłaszcza z prowadzących samodzielną politykę dużych przedsiębiorstw państwowych, a także chińskich prowincji¹⁷¹, wiele decyzji biura było lekceważonych. Decyzji płynących bezpośrednio z KC nie można jednak ignorować.

Biurem Komisji ds. Polityki Międzynarodowej KC, które też przygotowuje i zamawia ekspertyzy, zarządza Yang Jiechi, niezwykle doświadczony dyplomata

¹⁶⁹ Zob. I. d’Hooghe, *China’s Public Diplomacy*, Leiden 2015.

¹⁷⁰ Lokalizacja biur małych grup kierowniczych nie jest ujawniana i jest przedmiotem spekulacji. Z dostępnych informacji wynika, że pierwotnie rolę biura Małej Grupy Kierowniczej ds. Polityki Międzynarodowej pełniło Biuro ds. Polityki Zagranicznej Rady Państwowej i kiedy powstało samodzielne biuro Grupy, to można założyć, że nadal działało ono w strukturach administracji państwowej, w MSZ lub Radzie Państwowej. Zob. D.M. Lapmton (red.), *The Making of Chinese Foreign and Security Policy in the Era of Reform, 1978–2000*, Stanford 2001, s. 46.

¹⁷¹ Por. Lai Hongyi, *The Domestic Sources of China’s Foreign Policy: Regimes, Leadership, priorities and process*, Oxon 2010; Lu Ning, *The Dynamics of Foreign Policy Decisionmaking in China*, Boulder 1997; G. Rozman (red.), *China’s Foreign Policy. Who Makes It, and How Is It Made?*, New York 2013.

(był m.in. ministrem spraw zagranicznych i ambasadorem ChRL w USA), a jednocześnie bliski współpracownik Xi Jinpinga i członek Biura Politycznego. Szczególną rolę w tworzeniu polityki zagranicznej odgrywa Wang Qishan, który po XIX Zjeździe KPCh utracił miejsce w kluczowych organach KPCh z uwagi na wiek, jednak pozostaje niezwykle wpływowy ze względu na osobiste relacje z Xi Jinpingiem. Jako wiceprzewodniczący ChRL ma sprawować nadzór nad całością polityki zagranicznej z ramienia Xi Jinpinga, ze szczególnym uwzględnieniem stosunków z USA. Minister spraw zagranicznych Wang Yi, który jest zawodowym dyplomatą, należy do Komisji ds. Polityki Zagranicznej KC KPCh, ale jego wpływy polityczne są słabe i w komisji ma on za zadanie przede wszystkim zapewnić szybkie przełożenie decyzji na działania. Jego pozycja względem pozostałych ministerstw została wzmocniona przez nominację na radcę stanu (*guowu weiyuan*)¹⁷².

Kontrola centrali KPCh nad polityką zagraniczną i działaniem MSZ zwiększyła się również poprzez nominacje powiązanych z Xi Jinpingiem działaczy partii niebędących zawodowymi dyplomatami. Jeszcze w 2012 r. postawiono na czele Komisji ds. Kontroli Dyscypliny Ministerstwa Spraw Zagranicznych członka KC i Komisji ds. Kontroli Dyscypliny KC Xie Hangshenga – należy on także do ścisłego kierownictwa ministerstwa i można wnioskować, że pozwala to Xi Jinpingowi bezpośrednio kontrolować prace resortu¹⁷³. Samodzielność MSZ ograniczono dodatkowo w styczniu 2019 r. poprzez mianowanie pierwszym sekretarzem komitetu KPCh w ministerstwie Qi Yu, sprawdzonego działacza, wcześniej szefa Wydziału Organizacyjnego KC, ale bez żadnego doświadczenia dyplomatycznego.

Zwiększenie wpływu KC KPCh i samego sekretarza generalnego na politykę zagraniczną okazało się skuteczną metodą usprawniania procesu decyzyjnego w zakresie polityki zagranicznej. Wprowadzone zmiany mogą potencjalnie zwiększyć wewnętrzną koordynację między różnymi aktorami wewnętrznymi, a także usprawnić proces decyzyjny na poziomie dyplomacji i administracji. Co istotne, osoby odpowiedzialne za dyplomację otrzymały stosunkowo wysoką pozycję polityczną (Yang Jiechi), a także w obrębie administracji (Wang Qishan, Wang Yi).

¹⁷² Pozycja ta daje mu formalną zwierzchność nad większością ministrów, zasiada również w Stałej Sesji Rady Państwowej (zob. rozdział I.2.3).

¹⁷³ Xie Hangsheng zaczynał karierę w Zhejiangu i wiele wskazuje na to, że jest powiązany z otoczeniem Xi Jinpinga.

Zmiany nie rozwiązały jednak niektórych ograniczeń chińskiej dyplomacji wynikających przede wszystkim ze słabej znajomości świata wśród chińskich elit. Inny problem to polityczne ograniczenia w dyskursie eksperckim, kiedy każde wystąpienie musi pozostawać w zgodzie z bieżącą linią kierownictwa KPCh. Istnieje cała lista zagadnień, których chińscy specjaliści nie mogą swobodnie omawiać, tylko muszą trzymać się wytycznych KPCh, mimo że prywatnie prowadzą bardzo ożywione i otwarte dyskusje na te same tematy. Pozostawia to poważne „braki” w możliwości oceny punktu widzenia i interpretacji motywacji działań innych aktorów międzynarodowych. Było to widoczne zwłaszcza podczas negocjacji handlowych z USA, zerwanych w maju 2018 r. przez Donalda Trumpa mimo rzekomo spływających do chińskiego kierownictwa informacji o dużej szansie porozumienia¹⁷⁴.

3. Kontrola społeczeństwa i partii

Modernizacja wraz z rozprzestrzenianiem się nowych środków komunikacji i procesami migracyjnymi obejmującymi setki milionów ludzi powoduje, że tradycyjne środki kontroli społecznej przestały być skuteczne. Zdaniem rządzących nie tylko zagraża to dominacji KPCh w perspektywie oczekiwanych problemów gospodarczych i narastającego konfliktu międzynarodowego, ale też sprawia, iż ChRL staje się powoli państwem niesterowalnym, także z powodu rozprężenia dyscypliny w samej partii. W odpowiedzi na te obawy Xi Jinping zaproponował partyjnym elitom budowę kompleksowego systemu kontroli i zarządzania łączącego możliwości nowych technologii z przymusem państwowym. Ma to pozwolić elitom partyjnym nie tylko utrzymać władzę w okresie koniecznych reform gospodarczych, ale też odzyskać kontrolę nad aparatem partyjnym.

3.1. Nowe technologie w służbie partii

Technologia masowego monitorowania obywateli ma być odpowiedzią Xi Jinpinga i elit KPCh na deficyt wiarygodnych danych dotyczących ich państwa, co wynika z manipulowania danymi przez władze lokalne wszystkich szczebli¹⁷⁵. Powszechność procederu jest tak duża, że obecny premier Le Keqiang musiał

¹⁷⁴ J. Cai, *Chinese experts 'filtered' trade war advice to Beijing policymakers*, „South China Morning Post”, 22.10.2018, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2168866/beijing-crippled-trade-war-filtered-input-domestic-think-tanks>.

¹⁷⁵ Zob. D. Rosen, Beibei Bao, *Broken Abacus? A More Accurate Gauge of China's Economy*, Lanham 2015.

opracować alternatywny sposób szacowania PKB¹⁷⁶. Brak informacji zwrotnej stanowi poważną przeszkodę w planowaniu gospodarczym i, zdaniem partyjnych planistów, utrudnia przeciwdziałanie kryzysom ekonomicznym. Powszechny monitoring aktywności obywateli i przedsiębiorstw przy wykorzystaniu najnowszych technologii – big data i sztucznej inteligencji – pozwoli uzyskać obraz społeczeństwa i gospodarki w czasie rzeczywistym, co umożliwi KPCh dynamiczne i natychmiastowe kształtowanie polityki, do czego jest też konieczna ściślejsza kontrola nad populacją i zdolność do masowego modyfikowania zachowań jednostek¹⁷⁷. Nowy system ma się także stać elementem zarządzania kadrami partyjnymi i weryfikacji ich pracy.

Komunistyczna Partia Chin pod przywództwem Xi Jinpinga planuje zbudowanie w ChRL systemu zarządzania społecznego (*shehui guanli tixi*), który ma zintegrować: działania służby bezpieczeństwa, program rzetelnego monitorowania opinii publicznej i propagandę, aby kształtować odpowiednie zachowania w przestrzeni publicznej. Osią tego systemu ma być zapowiedziany w 2014 r. System Wiarygodności Społecznej (*Shehui Xinyong Xitong*), który obecnie działa w wersji pilotażowej, prowadzonej przez państwo oraz konkurujące ze sobą firmy z sektora nowych technologii. Dotychczas do szeregu pilotażowych programów przyłączyło się dobrowolnie ok. 200 milionów osób, a w 2020 r. SWS ma już objąć obowiązkowo wszystkich obywateli ChRL. Jednak mimo zapowiedzi nie są jeszcze dokładnie znane założenia techniczne całego systemu. SWS ma być obudowany innymi programami, jak cenzura Internetu, ograniczenie dostępu do zagranicznych środków przekazu (tradycyjnych i internetowych), ścisła współpraca państwa ze spółkami technologicznymi i inne. Osiągnięcie zakładanej operacyjności i możliwości oddziaływania to raczej perspektywa co najmniej dekady, tym bardziej że niektóre technologie, zwłaszcza sztuczna inteligencja, niezbędne do osiągnięcia przez SWS oczekiwanych możliwości, jeszcze nie istnieją lub są dopiero na wczesnym etapie rozwoju.

Założenia SWS

System działa na razie jedynie w formie pilotażowej. W 2015 r. władze przyznały ośmiu firmom licencje na prowadzenie testowych programów SWS, w których dobrowolnie bierze udział ok. 200 milionów obywateli ChRL.

¹⁷⁶ Tzw. Indeks Li Keqiang opiera się na analizie przewozów towarowych kolei, konsumpcji energii elektrycznej i sumy udzielonych pożyczek bankowych. Zob. *Keqiang ker-ching*, „The Economist”, 9.12.2010.

¹⁷⁷ Zob. D. Fu, *Mobilizing Without the Masses. Control and Contention in China*, Cambridge 2018.

Obecnie znane są założenia działania SWS, ale system jest wciąż daleki od zakładanej sprawności operacyjnej i jest wątpliwe, że będzie zdolny działać zgodnie z założonymi parametrami po masowym wprowadzeniu w 2020 r.

System ma monitorować codzienną aktywność każdego obywatela i dynamicznie przyznawać lub odejmować punkty „wiarygodności społecznej”. Bilans punktowy będzie determinował codzienne życie. Ponieważ SWS będzie publiczny, to inni na jego podstawie będą decydować, czy utrzymywanie kontaktów z daną osobą jest dla nich korzystne. Głównym kryterium będzie „bycie dobrym obywatelem” w sposób, w jaki to rozumie KPCh.

System sprawdzi zakupy online i płatności bezgotówkowe dzięki geolokalizacji smartfonów oraz monitoringowi ulicznemu z rozpoznawaniem twarzy i miejsca pobytu, a także kto z kim się przyjaźni i w jakie z nim wchodzi interakcje, ile czasu spędza, używając mediów społecznościowych, oraz treść publikowanych komentarzy. Do tego dochodzą oceny od pracodawcy, lokalnego komitetu KPCh i urzędu skarbowego. Wszystko zostanie ocenione i sprowadzone do jednej liczby, która będzie determinować życie przeciętnego Chińczyka. Jest to możliwe dzięki technologii big data i ciągłemu monitorowaniu obywateli ChRL przez lokalne odpowiedniki mediów społecznościowych jak Baidu, WeChat, RenRen, Weibo itd., należące do państwowych firm lub w pełni zależne od państwa. KPCh jest zdeterminowana do stworzenia systemu całościowego nadzoru myśli i zachowań.

Gdy system stanie się obowiązkowy, nieobecność cyfrowa nie będzie wyborem, a zgodnie z przyjętymi regulacjami będzie obowiązywała zasada: „wiarygodność stracona w jednym miejscu, pociąga konsekwencje wszędzie”. SWS już nie tylko informuje użytkownika o spadku rankingu, ale też daje rady, jak można go poprawić, czy wskazuje, że „zaprzyjaźnienie się” z kimś o niskim SWS źle wpływa na wynik.

Osoby z niskim wynikiem nie tylko nie będą mogły wziąć kredytu czy wypożyczyć samochodu, ale też znaleźć pracy. Będą także drobniejsze utrudnienia, które będą stopniowane – ograniczona prędkość Internetu, z jakiej mogą korzystać, zakaz wstępu do restauracji, klubów nocnych, utrata paszportu czy zakaz podróżowania samolotem, ograniczenia w konsumpcji (zakaz kupowania niektórych produktów), utrata ubezpieczenia zdrowotnego, zakaz podejmowania pracy w określonych zawodach (prawnik, dziennikarz), zakaz zapisywania dzieci do wysoko notowanych szkół itp. Na końcu będzie zachęta do „terapii” z aspołecznych tendencji. Osoby

z pozytywnym rankingiem otrzymają kredyt z atrakcyjnym oprocentowaniem, będą mogły korzystać z uproszczonej odprawy na lotnisku, ich dzieci pójdą do lepszych szkół, dostaną lepszą pracę itd.

W zamysłach decydentów z KPCh SWS ma być jednak czymś więcej niż elementem polityki bezpieczeństwa wewnętrznego i wychodzić poza prosty system kontroli i represji¹⁷⁸. Wiele planowanych aspektów SWS nie ma związku z kwestią bezpieczeństwa wewnętrznego. W połączeniu z systemem wiarygodności kredytowej SWS ma ułatwić Chińczykom dostęp do kredytów bankowych. Elementy umożliwiające mediację mają też być odpowiedzią na bardzo niski poziom zaufania społecznego w ChRL, co stanowi jedną z przeszkód rozwojowych kraju. Modułowa formuła będzie pozwalać w przyszłości na dodawanie nowych funkcji. W rzeczywistości ma to być, dzięki technologii big data i sztucznej inteligencji, na wpół zautomatyzowany system zarządzania społeczeństwem w makroskali, ale posługujący się subtelnym sterowaniem behawioralnym na poziomie jednostki za pomocą stopniowalnego systemu zachęt i zniechęceń. Według wytycznych Rady Państwowej¹⁷⁹ w pierwszej kolejności SWS ma rozwiązać „problemy” w takich dziedzinach jak „uczciwość w rządzeniu” (*zhengwu chengxin*), „uczciwość w interesach” (*shangwu chengxin*), „uczciwość społeczna” (*shehui chengxin*) oraz „wiarygodność sądowa” (*sifa gongxin*). W ten sposób KPCh chce stworzyć alternatywny wobec liberalnej demokracji model neutralizowania napięć społecznych przy zachowaniu autorytarnego systemu politycznego.

System zarządzania społecznego ma być też odpowiedzią na deficyt wiarygodnych danych makroekonomicznych i statystyk społecznych. SWS będzie gromadził dane o aktywności ekonomicznej, kulturalnej i społecznej całej populacji ChRL. Cele sięgają dalej niż zbieranie informacji o nastrojach społecznych – system ma dać rządzącym dynamiczny, zmieniający się w czasie obraz całej ChRL. KPCh ma nadzieję, że pozwoli to reagować z wyprzedzeniem na nadchodzące problemy ekonomiczne czy społeczne.

¹⁷⁸ Równocześnie, budując SWS, KPCh odchodzi stopniowo, przynajmniej formalnie, od tradycyjnego systemu represji. W 2013 r. zniesiono *laojia*, system pozwalający policji na wysłanie decyzją administracyjną każdego na okres do trzech lat do obozu na „reedukację przez pracę”. Zachowano jednak system *laogai*, czyli „reedukacji przez pracę” skazańców. Według trudnych do zweryfikowania doniesień system *laojia* wciąż działa w Turkiestanie Wschodnim (Sinkiang), gdzie przez „reedukację przez pracę” miało przejść nawet 10% populacji należącej do mniejszości etnicznych. W innych regionach obozy *laojia* zostały przemianowane formalnie na „centra rehabilitacji narkomanów”, ale policja nadal wysyła do nich osoby „politycznie podejrzane”.

¹⁷⁹ *Guowuyuan guanyu yinfa shehui xinyong tixi jianshe guihua gangyao (2014—2020 nian) de tongzhi*, http://www.gov.cn/zhengce/content/2014-06/27/content_8913.htm.

„Mądra czerwona chmura”¹⁸⁰

Obok kontroli społecznej nowoczesne technologie wykorzystywane są do kontrolowania lokalnego aparatu partyjnego, którego działania są często zarzewiem konfliktów i najbardziej antagonizują społeczeństwo. Kadry partyjne nie tylko mają obowiązek wziąć już udział w SWS, ale KPCh eksperymentuje w Syczuanie także z dalszym użyciem sztucznej inteligencji do kontroli aparatu partyjnego. Program nazwany „Mądrą czerwoną chmurą” kontroluje poprawność ideologiczną kadr (poprzez analizę regularnie robionych testów) oraz monitoruje obecność na ważnych wydarzeniach z życia partii, zaangażowanie w działalność polityczną i aktywność w mediach społecznościowych. W przyszłości można się spodziewać, że program będzie zintegrowany z SWS.

Ogólną podstawę prawną stanowi Ustawa o bezpieczeństwie cyfrowym z 2017 r., a nadzór nad budową SWS sprawuje Mała Grupa Kierownicza ds. Zarządzania Społecznego i Administracji, której przewodniczącym jest człowiek Xi Jinpinga, Guo Shengkun, członek BP KC i szef Komisji Polityczno-Legislacyjnej KC oraz sekretarz Sekretariatu KC. Był on też ministrem MBPu w latach 2012–2017. Za cenzurę Internetu współodpowiadają razem MBPu oraz Krajowe Biuro Informacji Internetowej, na którego czele stoi Zhuang Rongwen¹⁸¹. Biuro odpowiada bezpośrednio przed Komisją Bezpieczeństwa Cybernetycznego i Informatyzacji KC KPCh, której przewodzi Xi Jinping i w której zbiegają się wszystkie projekty partii związane z nowymi technologiami.

Prawdziwym wyzwaniem dla KPCh będzie skuteczne wdrożenie SWS po 2020 r. nawet w podstawowej formie. Rozwój systemu zajmie jednak dekady. Można też zgadywać, że poziom wykorzystania SWS będzie się różnił między miastem a wsią i najgłębiej spenetruje duże ośrodki miejskie, kluczowe z punktu widzenia partii dla utrzymania stabilności społecznej. Program inwigilacji Internetu przy wykorzystaniu sztucznej inteligencji już dowiódł swojej efektywności, blokując szereg protestów, które miały być koordynowane w sieci. Otwartym pytaniem pozostaje, jak długo zachowa skuteczność i czy

¹⁸⁰ Zhang Liping, *‘Smart Red Cloud’ Tracks Party Cadres’ Ideological Correctness*, „Sixth Tone”, 3.07.2017, <https://www.sixthtone.com/news/1000437/smart-red-cloud-tracks-party-cadres-ideological-correctness>

¹⁸¹ Jest równocześnie szefem biura Grupy ds. Cyberbezpieczeństwa i Informatyzacji KC KPCh, nadzorującego działanie m.in. cenzury internetowej.

w połączeniu z innymi programami społecznymi nie da KPCh sztucznego poczucia bezpieczeństwa.

Rada Państwowa określiła jako cel SWS „ulepszenie socjalistycznej gospodarki rynkowej” (*wanshan shehui zhuyi shichang jingji tizhi*), dlatego można zaryzykować tezę, że SWS ma być spełnieniem leninowskiej wizji doskonale zorganizowanego i zarządzanego społeczeństwa bez cyklicznych kryzysów ekonomiczno-społecznych, które będzie alternatywą rozwojową dla liberalnego Zachodu. Pokazuje to, że mimo dziesięcioleci reform KPCh zachowała utopijny charakter.

3.2. Neutralizacja mniejszości etnicznych

Zachęcanie do naśladownictwa podmiotów uznanych za wzorcowe jest jednym z podstawowych mechanizmów zarządzania w KPCh, co ilustruje kwestia polityki względem mniejszości etnicznych. Mimo formalnie głoszonego przez KPCh prawa do zachowania tożsamości kulturalnej przez mniejszości etniczne, w praktyce ChRL dąży do ich asymilacji językowej i kulturowej. Przedstawiciele mniejszości etnicznych są traktowani z podejrzliwością, a wszelkie oznaki niezadowolenia są uznawane za akty separatyzmu¹⁸². Xi Jinping poszerzył narzędzia kontroli mniejszości, m.in. poprzez bezprecedensowe zwiększenie inwigilacji ludności i rozbudowę sieci obozów reedukacyjnych. Tybet i Sinkiang stały się polami doświadczalnymi, gdzie KPCh testuje nowe środki masowej kontroli społecznej.

Walka o integralność terytorialną i zwalczanie ruchów separatystycznych stanowią od samego początku ważny element legitymizacji KPCh bez względu na to, na ile zagrożenie w ogóle jest dzisiaj realne. Dlatego walka z separatyzmem jest zawsze dobrze oceniana przez centrum i stanowi trampolinę polityczną wielu działaczy¹⁸³, zwłaszcza tych pełniących funkcje na peryferiach ChRL,

¹⁸² Zob. *Racial Sinicisation: Han Power and Racial and Ethnic Domination in China*, [w:] I. Law, *Red Racisms. Racism in Communist and Post-Communist Contexts*, [brak miejsca wydania] 2012.

¹⁸³ Na przykład Hu Jintao został dostrzeżony przez Deng Xiaopinga po tym, jak krwawo stłumił protesty w marcu 1989 r. w Tybecie, kiedy pełnił tam podwójną rolę pierwszego sekretarza i głównego oficera politycznego ALW w regionie. Do dziś żywe są podejrzenia, że zamieszki, do jakich doszło 5 marca, były w dużym stopniu prowokacją podległych Hu Jintao służb. Zob. J. Tkacik, J. Fewsmith, M. Kivlehan, *Who's Hu? Assessing China's Heir Apparent, Hu Jintao*, „Heritage Foundation”, 19.04.2002, <https://web.archive.org/web/20100615195945/http://heritage.org/Research/Lecture/Whos-Hu#pgfId=1010147>.

w Tybecie i Sinkiangu¹⁸⁴ oraz w mniejszym stopniu w Mongolii Wewnętrznej. Wydaje się, że w tę samą logikę działania biurokracji partyjnej wpisuje się program sekurytyzacji społecznej¹⁸⁵.

Pod rządami Xi Jinpinga aparat bezpieczeństwa nie tylko kontynuuje, ale wzmacnia podejście przyjęte po zamieszkach w Tybecie w 2008 r. Służby bezpieczeństwa przyjmują obecnie aktywną rolę, koncentrując się na zapobieganiu zamieszkom. W tym celu zdecydowano się na budowę silnej obecności wewnątrz lokalnej społeczności. Ustanowiono ponad 1000 nowych posterunków policji, które w pełni zdigitalizowano i połączono szybką siecią elektroniczną. W miastach posterunek policji znajduje się co 300–500 metrów. Równocześnie władze zainstalowały tutaj po 2016 r. najbardziej zaawansowany technicznie system nadzoru ludności. We wszystkich węzłach komunikacyjnych uruchomiono kontrole bezpieczeństwa przypominające te na lotnisku, a sieć punktów kontrolnych sprawdza dowody tożsamości, weryfikując je programem do rozpoznawania twarzy. Do tego dochodzi wszechobecny monitoring¹⁸⁶. Stworzono program posługujący się sztuczną inteligencją w celu typowania potencjalnych przestępców¹⁸⁷.

„Bezpieczne miasto”

„Bezpieczne miasto” to aplikacja firmy Huawei¹⁸⁸ zdolna do przetwarzania i przechowywania setek petabajtów (1 petabajt = 1 mln gigabajtów) danych, pochodzących głównie z monitoringu miejskiego. W ChRL do 2017 r. rozmieszczono już 176 mln kamer ulicznych, a do 2020 r. będzie zainstalowanych kolejne 626 mln. Technologie i procedury tworzone oraz testowane w Sinkiangu są obecnie wdrażane w pozostałych częściach ChRL. Celem

¹⁸⁴ B. Hillman, G. Tuttle (red.), *Ethnic Conflict and Protest in Tibet and Xinjiang: Unrest in China's West*, New York 2016.

¹⁸⁵ Sekurytyzacja społeczna to skrajny przypadek polityzacji polegający na sprowadzeniu wewnętrznych problemów socjoekonomicznych danego społeczeństwa do kwestii bezpieczeństwa. Przy tym przedmiotem sekurytyzacji nie są wcale sprawy istotne dla bezpieczeństwa państwa, ale raczej kwestie, które aktor państwowy skutecznie wykreował jako istotny problem. Sekurytyzacja pozwala także na ignorowanie realnych przyczyn danego problemu, stwarzając pozory skutecznego rozwiązania palącej kwestii społecznej przy użyciu środków policyjnych.

¹⁸⁶ D. Chaudhuri, *Xinjiang and the Chinese State: Violence in the Reform Era*, Oxon 2018.

¹⁸⁷ N. Gan, *China's security chief calls for greater use of AI to predict terrorism, social unrest*, „South China Morning Post”, 21.09.2017, <https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2112203/china-security-chief-calls-greater-use-ai-predict>.

¹⁸⁸ Firma Huawei oferuje też swój projekt zagranicznym klientom. Zob. *The Benefits of Safe Cities*, <https://e.huawei.com/en/material/onLineView?materialid=4ed78e94d82940639097797ec8d393da>.

jest nie tylko nadzór sam w sobie, ale też pobudzenie gospodarki i innowacyjności. W rezultacie od 2015 r. w ChRL składa się dwa razy więcej patentów związanych ze sztuczną inteligencją i technologią big data niż w kolejnych dwóch państwach razem wziętych (Japonii i Stanach Zjednoczonych). Eksport software'u i hardware'u związanego z bezpieczeństwem publicznym ma napędzać w przyszłości chińską gospodarkę. Rodzi też obawy, czy instalowane za granicą nie będą wykorzystywane przez chiński wywiad.

Obok wykorzystania nowoczesnych technologii, w celu kontroli Sinkiangu KPCh sięgnęła po metody represji bezpośrednich poprzez budowę sieci obozów reedukacyjnych. Otworzono szereg nowych obozów, do których według niemożliwych do potwierdzenia informacji ludzie są wysyłani na podstawie typowania przez sztuczną inteligencję, która analizuje ich aktywność w różnych aspektach (zob. rozdział III.3.1). Krytyka międzynarodowa powoduje, że mimo iż Pekin wie, że sprawy wymknęły się spod kontroli, to nie wycofa się z represji stosowanych w Sinkiangu, ponieważ nie chce robić wrażenia, że ugina się pod presją zagranicy. Zachęca to kolejne regiony do podjęcia analogicznych działań. To przykład wypaczenia jednego z typowych mechanizmów KPCh, gdy centrala wyznacza bardzo ogólne cele, pozwalając lokalnym strukturom na ich swobodne wdrażanie, ale potem pochwałami i krytyką wskazuje innym regionom wzorcowy podmiot i oczekiwany sposób postępowania. Obecnie proces ma charakter spontaniczny, a lokalne władze różnych szczebli naśladują programy z Tybetu i Sinkiangu, ponieważ zauważyły, że znalazły one uznanie centrali.

Za programem w Sinkiangu stoi Chen Quanguo, który jest szefem KPCh w regionie od 2016 r. i wprowadzał analogiczny projekt w Tybecie (2011–2016). Mimo że Chen Quanguo był wiązany z dzisiejszym premierem Li Keqiangiem, to został doceniony przez Xi Jinpinga. Sekurytyzacja stała się elementem autorytarnego programu Xi Jinpinga dotyczącego przebudowy systemu zarządzania społecznego (zob. rozdział III.3.1), ale implementacja wciąż pozostaje w rękach lokalnych struktur. Trudno też obecnie ocenić, które elementy systemu budowanego w Tybecie i Sinkiangu będą zastosowane w ogólnokrajowym programie sekurytyzacji społecznej – ten raczej dąży do koordynacji lokalnych działań oraz integracji baz danych.

3.3. Kontrola migracji i urbanizacja

Uruchomienie w 1978 r. programu modernizacji i reform gospodarczych doprowadziło do przeistoczenia się Chin z biednego, rolniczego kraju zamieszkanego

w większości przez analfabetów¹⁸⁹ w zurbanizowaną potęgę przemysłową mającą coraz lepiej wykształconą populację, ale był to proces, nad którym KPCh utraciła kontrolę. Dlatego w sferze społecznej jednym ze standardowych programów Xi Jinpinga jest projekt przejścia i dokończenia przez władzę procesu urbanizacji Chin, który ma doprowadzić do ustabilizowania społecznego ChRL¹⁹⁰ w okresie spodziewanych problemów gospodarczych oraz pozwoli na kontynuację procesu wydobywania ze skrajnej biedy kolejnych segmentów chińskiego społeczeństwa. Urbanizacji towarzyszy jednak zachowanie przez partię kontroli na procesami migracyjnymi.

Zainicjowany przez Xi Jinpinga w 2013 r. 12-letni program urbanizacji zakłada przeniesienie ok. 250 mln ludzi ze wsi do miast. Do 2025 r. na wsi ma pozostać nie więcej niż 30% populacji. W roku 1978 w miastach mieszkało 17,92% populacji, w 2013 – 53,73%, populacja miast wzrosła w tym okresie o 559 mln osób¹⁹¹. Nowy program¹⁹² ma na celu zlikwidowanie wiejskiego charakteru Chin i przesunięcie większej części populacji do aktywnego udziału w gospodarce, już nie jako tania siła robocza, ale także w roli konsumentów. Wiąże się z to planami zmiany charakteru gospodarki ChRL (zob. rozdział III.1.1) oraz ma ożywić rynek nieruchomości, koło zamachowe chińskiej gospodarki w ostatnich latach. W miastach ma być łatwiej dostarczyć podstawowe usługi społeczne, przede wszystkim powszechną opiekę medyczną i edukację, których rozwój jest konieczny dla dalszego rozwoju i modernizacji Chin.

Urbanizacji nie towarzyszy jednak zniesienie utworzonego jeszcze w 1958 r. systemu paszportyzacji wewnętrznej (*hukou*)¹⁹³, ale reforma ułatwiająca zmianę domicylu wiejskiego na miejski w średniej wielkości ośrodkach miejskich, która umożliwia kierowanie strumieni ludności do wybranych miast oraz

¹⁸⁹ Według UNESCO w 2016 r. poziom alfabetyzacji w ChRL osiągnął prawie 100%, zob. *UNESCO eAtlas of Literacy*, <https://tellmaps.com/uis/literacy/#!/tellmap/-601865091>. Bardzo trudno oszacować poziom alfabetyzacji w ChRL w 1949 r., ale można przyjąć, że kształtował się między 15% a 25%, zob. G. Peterson, *The Power of Words. Literacy and Revolution in South China, 1949-95*, Vancouver 1997, s. 3-11.

¹⁹⁰ Więcej o sposobie postrzegania urbanizacji w ChRL zob. Houkai Wei, *Urbanization in China. The Path to Harmony and Prosperity*, Beijing 2019.

¹⁹¹ *Ibidem*, s. vii.

¹⁹² Por. Chuanglin Fang, Danlin Yu, *China's New Urbanization. Developmental Paths, Blueprints and Patterns*, Beijing 2016.

¹⁹³ Por. J. Young, *China's Hukou System. Markets, Migrants and Institutional Change*, [brak miejsca wydania] 2013; Fei Linwang, *Organizing Through Division and Exclusion. China's Hukou System*, Stanford 2005.

regularne deportacje nielegalnych migrantów z przeludnionych metropolii¹⁹⁴. W ten sposób KPCh pragnie zachować maksymalną kontrolę nad procesami migracyjnymi.

Program urbanizacji i reformy systemu *hukou* jest silnie związany z utrzymaniem stabilności społecznej¹⁹⁵. Ma to być odpowiedź na odwieczną w Chinach kwestię agrarną¹⁹⁶. Sam Mao Zedong mówił, że w czasie wojny domowej to „wieś otoczyła i zdobyła miasto”. Kierownictwo partyjne wciąż boi się, że wieś będzie źródłem problemów, stąd pomysł, by im zapobiec, likwidując w dużym stopniu wieś jako taką. Inną grupą, która zdaniem władz zagraża stabilności społecznej, są tzw. migrujący robotnicy, czyli grupa ok. 274 mln ludzi (2016) posiadających „wiejski domicyl”¹⁹⁷, ale pracujących w miastach, gdzie nie mają prawa pobytu i są pozbawieni dostępu do edukacji dla dzieci, opieki medycznej czy ubezpieczenia społecznego. Stanowią oni potencjalnie źródło protestów w wypadku załamania gospodarczego. Rozproszenie ich po mniejszych ośrodkach i umożliwienie im osiedlenia się tam ma ułatwić ich asymilację w nowym miejscu i rozbić ich spistość jako grupy społecznej.

Masowa urbanizacja ma pozwolić także na wyprowadzenie ze skrajnej nędzy kolejnych grup społecznych. O ile można kwestionować konkretne dane statystyczne¹⁹⁸, to nie ulega wątpliwości, że w okresie od rozpoczęcia reform ChRL kilkaset milionów (oficjalnie mowa o 500 mln) ludzi wyszło ze skrajnej nędzy.

W sprawie polityki urbanizacyjnej panuje szeroki konsensus w partii, dlatego jej wdrażanie powierzono pionowi rządowemu, Ministerstwu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miejsko-Wiejskiego, na czele z Wang Menghui, pod ogólnym nadzorem Komisji ds. Całościowego Pogłębiania Reform KC KPCh (poprzednio: Małej Grupy Kierowniczej ds. Całościowego Pogłębiania Reform), której

¹⁹⁴ Zob. T. Miller, *China's Urban Billion. The story behind the biggest migration in human history*, London 2012, s. 63 i nast.

¹⁹⁵ Urbanizacja jako warunek przetrwania KPCh zob. J.L. Wallace, *Cities and Stability Urbanization, Redistribution, and Regime Survival in China*, Oxford 2014.

¹⁹⁶ Źródłem cyklicznych buntów w Chinach zawsze była kwestia agrarna, która charakteryzowała się skokowo rosnącym przeludnieniem na wsi, czemu towarzyszyło masowe rugowanie chłopów z ziemi przez grupy związane z rządzącymi.

¹⁹⁷ Zongli Tang (red.), *China's Urbanization and Socioeconomic Impact*, Montgomery 2017, s. v.

¹⁹⁸ Według oficjalnych danych ChRL odnotowała spektakularny spadek ludności żyjącej poniżej granicy ubóstwa, z 63% populacji w 1981 r. do 7,2% w 2015 r. Można jednak kwestionować sposób wyznaczenia oficjalnej granicy ubóstwa. Zob. Kun Yan, *Poverty Alleviation in China. A Theoretical and Empirical Study*, Berlin 2016.

przewodniczącym jest Xi Jinping. Równocześnie politykę w stosunku do obszarów wiejskich koordynuje Grupa ds. Rolnictwa i Obszarów Wiejskich KC KPCh, której przewodniczy Hu Chuanhua, a wiceprzewodniczącym i szefem biura jest Han Changfu. Wang Huning, wicepremier i członek SK BP KC KPCh, prowadzi ogólny nadzór nad programem.

Opór wobec przesiedleń¹⁹⁹

Urbanizacja ma charakter przymusowy. Władze równają z ziemią całe wsie i zastępują je budowanymi od podstaw miastami. Dodatkowo są rozbudowywane istniejące aglomeracje. Cały proces wiąże się z korupcją i odbieraniem chłopom ziemi, która stanowi źródło dochodów budżetowych dla władz lokalnych i finansuje m.in. budowę miast. Wywłaszczenia są też jednym z najczęstszych powodów zamieszek.

Partia zdaje sobie sprawę, że masowa urbanizacja wiąże się z pojawieniem innych problemów. 250 mln nowych mieszkańców miast będzie potrzebować prostej pracy, ale ich dzieci będą miały już nowe aspiracje życiowe i oczekiwania. Otwarcie awansu społecznego dla tej grupy ma się wiązać ze zwiększaniem możliwości uzyskania wyższego wykształcenia²⁰⁰ – w 1949 r. w ChRL było 117 tys. studentów, a w 2015 r. już 37 mln²⁰¹. KPCh obawia się jednak, że w erze rewolucji informacyjnej wzrostowi wykształcenia będzie towarzyszyła większa aktywność polityczna zarówno tej grupy, jak i całego społeczeństwa, czemu sprzyja też rozpowszechnianie się Internetu jako środka komunikacji²⁰². Stąd połączenie programów SWS, kontroli migracji i urbanizacji, których synergia ma pozwolić KPCh utrzymać władzę w okresie kolejnej transformacji Chin, czemu – jak przewiduje partia – będą towarzyszyć zaburzenia społeczne na tle ekonomicznym i pojawienie się sił odśrodkowych.

¹⁹⁹ T. Wright, *Handbook of Protest and Resistance in China*, Cheltenham 2019, s. 184 i nast.

²⁰⁰ Wzrost liczby studentów w ostatnich latach to efekt reformy szkolnictwa wyższego z 2000 r., por. W.J. Morgan, Bin Wu (red.), *Higher Education Reform in China. Beyond the expansion*, New York 2011; Hong Zhu, Shiyang Lou, *Development and Reform of Higher Education in China*, Oxford 2011.

²⁰¹ Zob. Zhao Xinying, *China has 1 in 5 of all college students in the world*, „China Daily”, 4.08.2016, http://www.chinadaily.com.cn/china/2016-04/08/content_24365038.htm.

²⁰² W ChRL Internet ma już 800 mln aktywnych użytkowników. N. McCarthy, *China Now Boasts More Than 800 Million Internet Users And 98% Of Them Are Mobile*, „Forbes”, 23.08.2018, <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2018/08/23/china-now-boasts-more-than-800-million-internet-users-and-98-of-them-are-mobile-infographic/>.

WNIOSKI

Rozpoczęty w 2012 r. „neokonserwatywny zwrot” Xi Jinpinga jest oznaką fundamentalnej decyzji podjętej przez KPCh u progu XXI wieku, która rzutować będzie na kształt ChRL w najbliższych dekadach. Dotychczasowa rekonfiguracja sił wewnątrz partii komunistycznej odbywa się za przyzwoleniem większości elit partyjnych, a symboliczną decyzję o zniesieniu ograniczeń kadencyjności przewodniczącego ChRL odbierać należy jako przyznanie Xi Jinpingowi mandatu na trwałe wpisanie „neokonserwatywnego zwrotu” w system polityczny ChRL. Xi Jinping zaproponował starszyźnie partyjnej program rewitalizacji leninowskiego modelu państwa, wewnętrznego „oczyszczenia” KPCh, stworzenia nowego sposobu zarządzania społeczeństwem i partią za pomocą nowoczesnych technologii, a także wdrożenia modelu gospodarczego z elementami rynkowymi, ale ugruntowaną pozycją partii w społeczeństwie i gospodarce. W obliczu fundamentalnych wyzwań stojących przed ChRL i perspektywy zapaści dotychczasowego systemu partia odrzuciła ideę politycznej liberalizacji, uznając drogę zaproponowaną przez Xi Jinpinga za najlepszą gwarancję realizacji najwyższego celu KPCh – utrzymania władzy w Chinach.

Po ugruntowaniu pozycji w czasie pierwszej kadencji Xi Jinping dokonuje obecnie instytucjonalizacji nowego porządku w partii, a także dostosowania struktur państwa do nowej dynamiki politycznej. Działania te przypadają na okres niestabilności i niezrównoważenia chińskiej gospodarki, spowalniającej i pogrążającej się w strukturalnych problemach, a także narastającego konfliktu z Zachodem. Xi Jinping posiada więc nowe narzędzia sprawowania władzy, mierzy się jednak z wyzwaniami o skali niespotykanej przez jego poprzedników. Jednocześnie bogate zaplecze technologiczne wykorzystywane jest do systematycznego wprowadzania i rozwijania nowego mechanizmu kontroli społecznej. W długiej perspektywie masowe wykorzystanie nowych technologii ma doprowadzić do wdrożenia leninowskiej koncepcji doskonale zaplanowanego i kontrolowanego społeczeństwa, utrzymywanego w stabilności dzięki wczesnemu rozpoznawaniu źródeł niezadowolenia i wpływaniu na zachowania ludzi na poziomie jednostkowym.

Budowany obecnie przez KPCh system ma być alternatywnym w stosunku do zachodniej demokracji chińskim modelem rozwoju społeczno-politycznego. Jest to ważny element nie tylko w budowaniu wewnętrznej legitymizacji, ale potencjalnie również w rywalizacji z Zachodem. Po rozpoczęciu programu „reform i otwarcia” w końcu lat siedemdziesiątych XX wieku partia trzymała się retoryki o wyjątkowości chińskiego modelu i nieingerowaniu

w sprawy wewnętrzne innych państw. W przyszłości KPCh może jednak powrócić do praktyki czasów Mao Zedonga i dążyć do eksportu „chińskiego doświadczenia”, tworząc globalną alternatywę dla politycznej i ideowej dominacji Zachodu.

Przed taką wizją przebudowy ChRL rysują się trzy podstawowe przeszkody:

- 1. Koncentracja władzy w rękach Xi Jinpinga niesie ze sobą polityczne wyzwania natury instytucjonalnej i personalnej.** Centralizacja tak szerokiej władzy w jednym ośrodku decyzyjnym rodzi ryzyko niewydolności systemu, pojawienia się zatorów decyzyjnych, niedostosowania tworzonych rozwiązań do zmieniających się uwarunkowań. Recentralizacja oznacza likwidację elastyczności systemu, która od rozpoczęcia tzw. okresu „reform i otwarcia” była jednym z głównych źródeł sukcesu ChRL, podstawową odpowiedzią na znaczące wewnętrzne zróżnicowanie i dynamiczne przemiany społeczne Chin. W wymiarze personalnym oddanie tak szerokiej władzy Xi Jinpingowi i odejście od nieformalnych reguł sprawowania rządów rodzi zagrożenia mogące prowadzić do destabilizacji ChRL: problem sukcesji po Xi Jinpingu, a także wizję powrotu do chaosu rządów jednostki w obliczu potencjalnego konfliktu między Xi Jinpingiem a partią.
- 2. Stabilność ChRL może zostać też podkopana przez sprzeczność między wizją głębokiej kontroli partii nad społeczeństwem a modelem nowoczesnej i opartej na siłach rynkowych gospodarki.** W oficjalnej retoryce, a także w wybranych reformach sektorowych zrealizowanych za rządów Xi Jinpinga, widoczna jest wola KPCh do kontynuowania rynkowej transformacji gospodarki, pobudzania konkurencji i innowacyjności, z istotną rolą sektora prywatnego. Xi Jinping nie doprowadził jednak do tychczas do szerokiego „przełamania” w chińskich reformach, a na niektórych polach wpływ partii i państwa na gospodarkę wręcz zwiększył się. Przyczyn szukać można w potężnym oporze grup interesu zagnieżdżonych w partii, ale i strachu przywódców KPCh przed utratą kontroli nad gospodarką i protestami społecznymi. Najczęstszą reakcją partii na – nieodzowną dla mechanizmów rynkowych – niestabilność pozostają nadal doraźne interwencje i kontrola rynków, z wykorzystaniem wzrastającego w ten sposób sektora państwowego. Brak istotnych rynkowych reform przypisywać można też czynnikom ideologicznym i sprzeczności między ideą niepodzielnych rządów partii a rozwojem innowacyjnego społeczeństwa opartego na prywatnej przedsiębiorczości. Brak reform oznaczać będzie w nadchodzących latach postępującą niestabilność chińskiej gospodarki,

którą partia – w obawie o utratę władzy – może starać się kompensować zwiększoną kontrolą nad społeczeństwem.

- 3. Chińska Republika Ludowa może też napotkać przeszkody zewnętrzne, wynikające z nieprzystawalności Chin z wizji Xi Jinpinga do współczesnego porządku światowego.** Obok korzystnej dla państw rozwiniętych gospodarczej symbiozy z „fabryką świata” uczestnictwo ChRL w zglobalizowanej gospodarce oparte było na żywym na Zachodzie przekonaniu, że współpraca doprowadzi do długofalowej liberalizacji politycznej Chin. Skala, poziom rozwoju i ambicje chińskiej gospodarki, w połączeniu ze znaczną rolą państwa zdolnego mobilizować ogromne zasoby, stały się zarzewiem strukturalnego konfliktu gospodarczego między Chinami a USA, UE i innymi państwami rozwiniętymi. Wdrożenie rynkowych reform i dalsze otwarcie gospodarki, które Chiny planują zrealizować również z powodów wewnętrznych, mogłoby znacznie złagodzić ten konflikt. Polityczny wymiar „neokonserwatywnego zwrotu” Xi Jinpinga, wzrost asertywności, a także coraz słabiej skrywane ambicje Chin tworzą jednak nową płaszczyznę rywalizacji, nie tylko politycznej, ale też kulturowej, ideologicznej czy nawet cywilizacyjnej. Im dalej posuwać się będzie „rewolucja” Xi Jinpinga, tym słabsze będzie na Zachodzie poparcie dla włączania Chin w otwarty i zglobalizowany świat – fundament chińskiego rozwoju w ostatnich dekadach.

MICHAŁ BOGUSZ, JAKUB JAKÓBOWSKI

ANEKSY

ANEKS 1. Podział terytorialny ChRL

W ChRL występuje **czterostopniowy podział terytorialny kraju**. Dodatkowo występuje wiele regionalnych odstępstw podyktowanych specyfiką etniczną lub ekonomiczną. Na cały podział terytorialny nakłada się odpowiadająca mu struktura KPCh, a różnice w partyjnej hierarchii często wpływają na formalne relacje pomiędzy poszczególnymi jednostkami administracyjnymi.

Na **pierwszym poziomie** funkcjonują 33 jednostki terytorialne, w tym 22²⁰³ **provincje** (*sheng*): Hebei, Shanxi, Liaoning, Jilin, Heilongjiang, Jiangsu, Zhejiang, Anhui, Fujian, Jiangxi, Szantung, Henan, Hubei, Hunan, Guangdong, Hajnan, Syczuan, Kuejczou, Junnan, Shaanxi, Gansu oraz Qinghai. Istnieją też cztery **miasta wydzielone** na prawach prowincji pod bezpośrednim zarządem władz centralnych (*zhixiashi*): Pekin, Tiencin, Szanghaj oraz Chongqing.

Dodatkowo mamy do czynienia z pięcioma **regionami autonomicznymi** (*zizhiqu*), których status *de facto* nie różni się od prowincjonalnego, ale zamieszkują je zwarte grupy mniejszości etnicznych i takie uwypuklenie ich statusu ma stwarzać pozory uszanowania praw mniejszości etnicznych: Guangxi, Mongolia Wewnętrzna, Tybet²⁰⁴, Sinkiang-Ujgur oraz Ningxia. Ponadto są jeszcze dwa **specjalne regiony administracyjne**: Hongkong i Makau.

Poziom subprowincjonalny

Piętnaście wybranych regionów metropolitalnych posiada specjalny status miast wydzielonych na prawach prefektury. Jednostki administracyjne na poziomie subprowincjonalnym znajdują się pod bezpośrednim zarządem władz prowincjonalnych i zostały wydzielone przede wszystkim z powodów ekonomicznych. Stanowią duże ośrodki przemysłowe, kluczowe dla rozwoju gospodarczego prowincji, często są to też specjalne strefy ekonomiczne.

Na **drugim poziomie** funkcjonują 334 (stan z 2017 r.) **prefektury** (*diji*), ale liczba jednostek terytorialnych drugiego stopnia jest większa i wynika z faktu, że wiele jednostek trzeciego stopnia (a nawet czwartego) jest wyłączonych

²⁰³ Źródła oficjalne mówią o 23, ponieważ uznają Tajwan za „zbuntowaną prowincję”.

²⁰⁴ Region autonomiczny pokrywa około połowy historycznego Tybetu. Dwie części Amdo i Kham zostały wcielone odpowiednio do prowincji Qinghai i Syczuan.

z zarządu prefekturalnego i podlega bezpośrednio władzom prowincjonalnym. Istnieje też 30 **prefektur autonomicznych** (*zizhizhou*), które są zdominowane przez mniejszości narodowe. W Mongolii Wewnętrznej z powodów historycznych prefektury noszą nazwę **związków** (*meng*).

Subprefektury

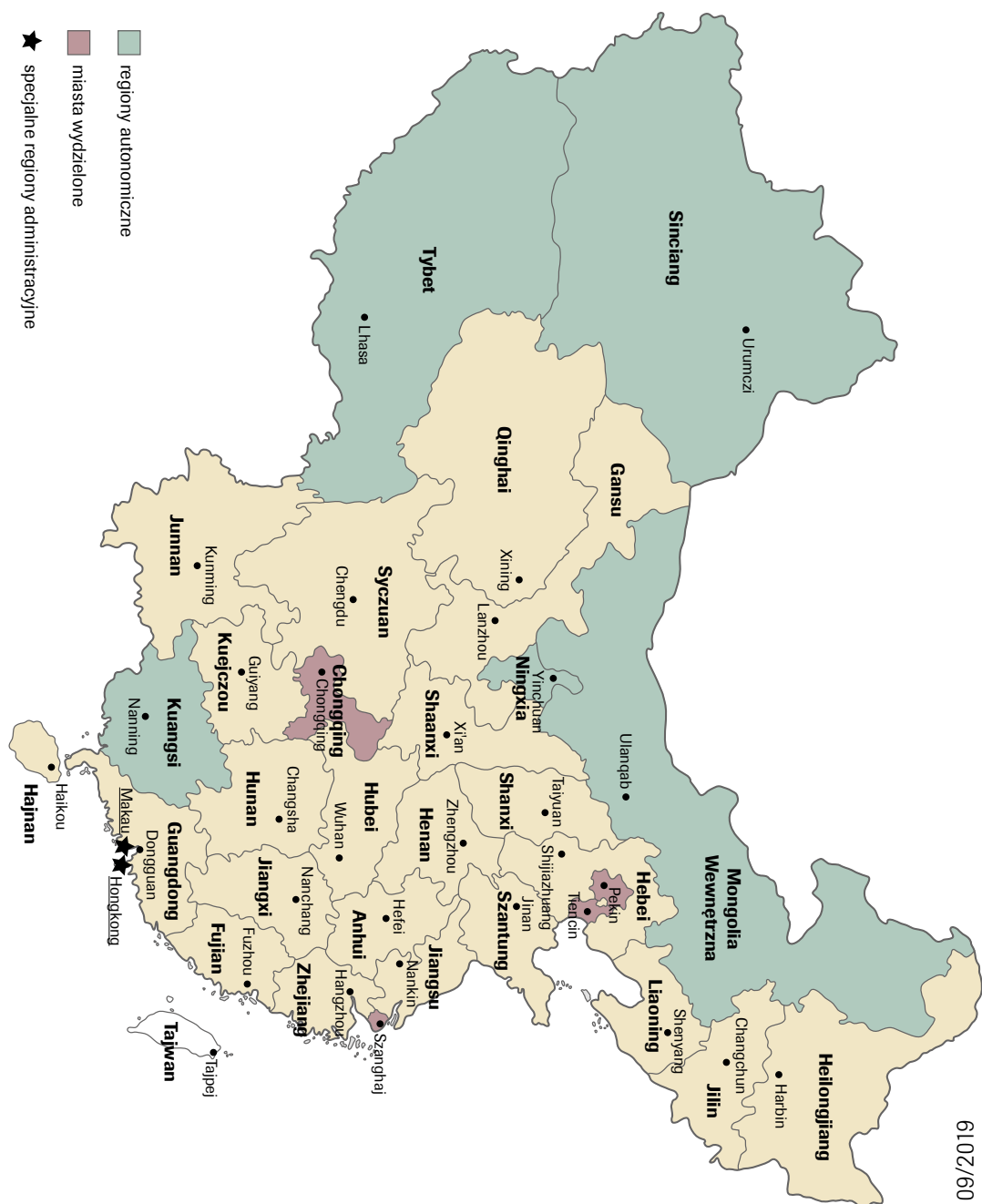
Część jednostek terytorialnych trzeciego stopnia *de facto* pełni rolę jednostek drugiego stopnia. Poziom subprefekturalny jest nieformalny i wynika ze specjalnego statusu zarządzających nimi sekretarzy partii, którzy znajdują się w hierarchii partyjnej o stopień wyżej (prefekturalny), niż wynika to z piastowanego stanowiska (powiatowy). Równocześnie subprefektury mają większy zakres uprawnień i obowiązków niż równorzędne im powiaty. Wiele z nich nie podlega nawet władzom prefekturalnym, a bezpośrednio prowincji.

Na **poziomie trzecim**, powiatowym, występują w ChRL 2862 jednostki administracyjne. Z tego typowych **powiatów** (*xianji*) jest 1464, inne to 120 **powiatów autonomicznych** (*zizhixian*), 363 **miasta na prawach powiatu** (*xianjishi*), 49 **chorągwi** (*qi*) i 3 **chorągwie autonomiczne** (*zizhiqi*) w Mongolii Wewnętrznej²⁰⁵, a pozostałe to **dystrykty miejskie** (*shixiaqu*) w dużych miastach metropolitalnych.

Na **poziomie czwartym**, gminnym, mamy do czynienia zarówno z miasteczkami lub dzielnicami w dużych metropoliach, jak i obwodami ziemskimi w regionach wiejskich. Na tym poziomie mamy 47 034 jednostki administracyjne, w tym 29 502 **gminy miejskie** (*zhen*) i **gminy wiejskie** (*xiang*) oraz 17 532 **dzielnice** (*jiedao*) w dystryktach miejskich dużych miast metropolitalnych.

²⁰⁵ Chorągwie nie różnią się niczym od powiatów w innych prowincjach ChRL poza historyczną nazwą.

Mapa. Podział terytorialny Chińskiej Republiki Ludowej

Lokalne komitety

Piąty, nieformalny poziom stanowią małe, ale posiadające jasno wytyczone granice jednostki terytorialne. W miastach ulice lub kwartały, na wsi wioski. Jeszcze na początku XXI wieku w takich wsiach zamieszkiwało 500 mln ludzi i zajmowały one 2 mln metrów kwadratowych (ok. 20% terytorium ChRL). Mimo że jest to poziom nieformalny i nie ma tutaj oficjalnych struktur państwowych, to władzę na tym najniższym poziomie sprawują lokalne komitety mieszkańców zdominowane przez KPCh. W 1998 r. zaczęto eksperymentować z demokracją na poziomie wsi i miasteczek (tylko w gminach wiejskich). Było to możliwe, ponieważ teoretycznie, aby być wybranym do komitetu, nie trzeba być członkiem KPCh, a członkowie komitetów są wybierani w wyborach bezpośrednich. W praktyce kandydatów wciąż w większości wypadków zgłasza KPCh, a tylko w nielicznych miejscowościach na wsi w ostatniej dekadzie zezwolono na samodzielne zgłaszanie się kandydatów. Wszystko wskazuje na to, że eksperyment postanowiono zlikwidować. W maju 2019 r. opublikowano „Opinię KC KPCh i Rady Państwowej w sprawie ustanowienia i doskonalenia systemu, mechanizmu i polityki na rzecz integracji miast i wsi”²⁰⁶, która zakłada połączenie do końca 2019 r. funkcji szefa lokalnego komitetu i lokalnego sekretarza KPCh. Wydaje się kwestią czasu sformalizowanie „opinii” przez struktury państwa.

²⁰⁶ Zhonggong zhongyang guowuyuan guanyu jianli jianquan chengxiang ronghe fazhan tizhi jizhi he zhengce tixi de yijian, http://www.gov.cn/zhengce/2019-05/05/content_5388880.htm.

ANEKS 2. Frakcje i grupy wewnętrzne w KPCh w okresie dochodzenia Xi Jinpinga do władzy

„**Tuanpai**” to w czasach Hu Jintao i Wen Jiabao (obaj wywodzący się z „Tuanpai”) najpotężniejsza i bardzo spójna frakcja w KPCh. Tworzyli ją blisko związani ze sobą byli działacze Ligi Młodzieży Komunistycznej, młodzieżówki KPCh. Ludzie „Tuanpai” zawsze próbują się przedstawiać jako „pochylający się nad problemami zwykłego człowieka”. Kandydat „Tuanpai” Li Keqiang przegrał rywalizację z Xi Jinpingiem o stanowisko sekretarza generalnego i został premierem. W ostatnich latach doszło do dezintegracji „Tuanpai” jako podmiotu rozgrywek politycznych.

„**Grupa Jiang Zemina**” to grupa emerytowanych działaczy skupiona wokół byłego sekretarza generalnego Jiang Zemina. W przeszłości byli oni częścią luźnej koalicji różnych sektorowych grup interesów, zwanej „kliką z Szanghaju”, zdominowaną przez współpracowników Jiang Zemina z czasów, kiedy rządził w tym mieście. „Klika z Szanghaju” uległa jednak sporej dezintegracji z powodu utraty bezpośrednich wpływów gospodarczych, jak i w wyniku konfliktu związanego z wyborem na sekretarza generalnego Xi Jinpinga, który miał być osobiście namaszczonego przez Jiang Zemina, a czemu sprzeciwił się inny członek „klik z Szanghaju”, Zhou Yongkang. Dzisiaj można podejrzewać, że grupa stanowi zaplecze rodziny Jiang Zemina i ludzi z nią powiązanych, jak Zeng Qinghong, wiceprzewodniczący ChRL w latach 2003–2008, uważany za patrona Xi Jinpinga. Miał on też przekonać Jiang Zemina do poparcia Xi Jinpinga.

„**Książątka**” to luźna koalicja klanów partyjnych (szacowana różnie na 150–350 rodzin)²⁰⁷, potomków działaczy KPCh, którzy budowali w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku ChRL. Zgodnie z niepisaną zasadą każde pokolenie może wysłać do pracy w aparacie partyjnym jednego przedstawiciela, reszta zajmuje się biznesem. Grupa jest zainteresowana przede wszystkim zachowaniem swoich przywilejów i siłą rzeczy utrzymaniem *status quo* ustrojowego ChRL. Z tej grupy wywodzą się zarówno Xi Jinping, jak i Bo Xilai. Można postawić tezę, że przeważająca większość działaczy KPCh średniego szczebla przyjęła sposób myślenia „książątek”.

²⁰⁷ Lista nieznanego autora umieszczona w 2004 r. na emigracyjnym portalu Boxun wymienia 226 nazwisk osób zaliczanych do „Książątek”. Można jednak przypuszczać, iż jest ona niepełna. Zob. *Zhonggong taizi dang mingdan ji renzhi yilanbiao (2004 ban)*, <https://www.boxun.com/news/gb/china/2005/02/200502131315.shtml>.

„Nowa armia z Zhejiangu” to bezpośrednio zaplecze polityczne Xi Jinpinga. Znajdują się tutaj jego najbliżsi współpracownicy, których poznał, pracując w prowincjach, zwłaszcza w prowincji Zhejiang (stąd nazwa), ale też ludzie aparatu centralnego, którzy związali się z nim na przestrzeni lat. To poprzez osobistą więź z jej członkami, którzy są rozmieszczeni przez niego na kluczowych stanowiskach w aparacie partyjnym, Xi Jinping jest zdolny do skutecznego wpływania na bieżące funkcjonowanie poszczególnych ciał partyjnych i państwowych. Jej członkowie są zależni od Xi Jinpinga i bez jego poparcia nigdy nie osiągnęliby zajmowanej dzisiaj pozycji.

„Nowa lewica” jest bardziej „archipelagiem” podobnie myślących intelektualistów należących do KPCh niż frakcją w aparacie partyjnym. Niemniej ich poglądy skupione na problemie zbytniego rozwarstwienia dochodów i wzrostu wpływów interesów sektorowych na politykę społeczno-gospodarczą ChRL znajdują spore poparcie w całej KPCh. Elementy ich krytyki znalazły się zarówno w programie Xi Jinpinga, jak i jego oponentów z frakcji „populistów” czy „Tuanpai”. Wydaje się, że wewnątrz wszystkich frakcji panuje konsensus, iż jeżeli nawet propozycje „nowej lewicy” są anachroniczne, odwołując się do porzuconych przez KPCh koncepcji Mao Zedonga, to jej rozpoznanie problemów dzisiejszej ChRL jest generalnie trafne.

„Populiści” to grupa oportunistycznych, jak się wydaje, działaczy, którzy poparli ambicje Bo Xilaa zajęcia stanowiska sekretarza generalnego KPCh (zob. rozdział I.1.2). Cechą charakterystyczną tej grupy było odwoływanie się do maoistycznej retoryki i resentymentów związanych z rozwarstwieniem ekonomicznym oraz obietnica programów społeczno-ekonomicznych mających podnieść jakość usług i zabezpieczeń społecznych. Po upadku Bo Xilaa grupa utraciła praktycznie jakąkolwiek spójność wewnętrzną, ale nie oznacza to, że wzbudzone przez nią oczekiwania zniknęły.

„Grupa paliwowa” to odnoga „kliki z Szanghaju” związana z sektorem energetycznym, na której czele stał Zhou Yongkang, nadzorujący do 2012 r. służby specjalne z ramienia Biura Politycznego, ale wcześniej robiący karierę w sektorze paliwowym. Grupa została zdziesiątkowana, kiedy w przymierzu z „populistami” próbowała się przeciwstawić elekcji Xi Jinpinga.

„Grupa Xishan” jest przykładem regionalnej grupy, która nie miała wielkich ambicji politycznych. Składała się z działaczy KPCh wywodzących się z prowincji Shanxi (nazwa grupy to znaki tworzące nazwę prowincji zapisane w odwrotnej kolejności) – trzymających się blisko siebie i pomagających

w załatwianiu partykularnych spraw, ale ich siła wynikała z faktu, że wspólnie oddawali poparcie silniejszym frakcjom w zamian za koncesje polityczno-ekonomiczne. W czasie ostatniego rozdania politycznego musieli popełnić błąd, ponieważ w 2014 r. wszyscy znani członkowie zostali po kolei oskarżeni o korupcję, usunięci z partii i skazani na długoletnie więzienie.

ANEKS 3. Frakcja Xi Jinpinga

„**Nowa armia z Zhejiangu**” obejmuje współpracowników Xi Jinpinga z czasów służby w tej prowincji, których rozmieścił na kluczowych stanowiskach systemu. Są to: **Cai Qi** (szef KPCh w Pekinie, członek Biura Politycznego), **Huang Kunming** (szef Wydziału Publikacji KC KPCh, członek Biura Politycznego), **Chen Derong** (szef państwowego konglomeratu stalowego Baowu), **Bayanqolu** (szef KPCh w prowincji Jilin, członek KC), **Lou Yangsheng** (gubernator prowincji Shanxi, członek KC), **Xia Baolong** (wiceprzewodniczący Ludowej Politycznej Konferencji Konsultatywnej Chin), **Li Qiang** (szef KPCh w Szanghaju, członek Biura Politycznego), **Chen Min'er** (szef KPCh w Chongqing), **Ying Yong** (burmistrz Szanghaju) i płk **Zhong Shaojun** (zastępca dyrektora Biura Generalnego CKW KC KPCh).

Inni znani „ludzie Xi” to: **Li Zhanshu** (przewodniczący OZPL, członek Stałego Komitetu Biura Politycznego), **Liu He** (wicepremier odpowiedzialny za gospodarkę, członek Biura Politycznego), **Chen Xi** (szef Wydziału Organizacyjnego KC KPCh, członek Biura Politycznego), **He Yiting** (wykonawczy wiceprzewodniczący Centralnej Szkoły Partyjnej), **Wang Xiaohong** (wiceminister Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego oraz szef Miejskiego Biura Bezpieczeństwa Publicznego w Pekinie, członek KC), **Li Shulei** (zastępca przewodniczącego Komisji ds. Dyscypliny KC KPCh), **Li Xi** (szef KPCh prowincji Guangdong, członek Biura Politycznego), gen. **Zhang Youxia** (wiceprzewodniczący CKW KC KPCh, członek Biura Politycznego), **He Lifeng** (szef NRRiR, członek KC) oraz były mentor Xi Jinpinga, **Wang Qishan** (wiceprzewodniczący ChRL).

ANEKS 4. Organy KC KPCh

Wydziały KC KPCh

Wydział	Zakres obowiązków
Komisja ds. Kontroli Dyscypliny	Kontrola dyscypliny członków KPCh, działania antykorupcyjne
Biuro Generalne	Zaplecze administracyjne KC, nadzoruje też pracę Centralnego Biura Bezpieczeństwa, któremu podlega Jednostka 8341 (inaczej Jednostka 57 001 lub Centralny Regiment Straży), jednostka specjalna ALW odpowiedzialna za ochronę przywódców KPCh
Wydział Organizacyjny	Obsada stanowisk, rotacja kadr, gromadzenie danych osobowych członków KPCh
Wydział Publikacji	Praca ideologiczna, propaganda
Wydział Prac Zjednoczonego Frontu	Kontrola organizacji społecznych poprzez Zjednoczony Front, w tym organizacji chińskich poza granicami ChRL
Wydział Międzynarodowy	Relacje z innymi partiami komunistycznymi lub akceptującymi podobne „zasady” jak KPCh
Komitet Polityczny i Prawny	Kwestie wprowadzania w życie decyzji politycznych, kontrola nad cywilnymi służbami siłowymi – policją
Biuro Badań Politycznych*	Opracowywanie rekomendacji w kwestiach politycznych, społecznych, ekonomicznych itd.
Komitet ds. Prac dotyczących Tajwanu**	Wypracowywanie polityki dotyczącej Tajwanu
Biuro ds. Komunikacji Międzynarodowej	Propaganda międzynarodowa
Biuro Komisji Kierowniczej ds. Finansów i Gospodarki	Zaplecze administracyjne i eksperckie Komisji Kierowniczej ds. Finansów i Gospodarki
Biuro Komisji Kierowniczej Spraw Zagranicznych	Zaplecze administracyjne i eksperckie Komisji Kierowniczej Spraw Zagranicznych
Biuro Komisji ds. Założeń Instytucjonalnych	Zaplecze administracyjne i eksperckie Komisji ds. Założeń Instytucjonalnych
Komitet ds. Prac Organów pod Bezpośrednim Nadzorem KC KPCh	Nadzór nad pracami organów państwa podlegających bezpośrednio KC

Wydział	Zakres obowiązków
Komitet ds. Prac Organów pod Bezpośrednim Nadzorem Rady Państwowej	Nadzór z ramienia KC nad pracami organów państwa podlegających bezpośrednio Radzie Państwowej
Instytut Badań nad Historią i Literaturą***	Badania nad historią KPCh, publikowanie sankcjonowanej politycznie wersji historii ruchu komunistycznego, tłumaczenia na chiński prac teoretyków marksizmu, kompilacje opracowań ideologicznych
Centralna Szkoła Partyjna	Zlokalizowana w Pekinie, zajmuje się szkoleniem kadr przeznaczonych do pracy w centralnych organach partii i państwa lub w strukturach kierowniczych na poziomie prowincji
Periodyki bezpośrednio podlegające KC KPCh, każdy z nich ma status wydziału KC	„Dziennik Ludowy” (<i>Renmin Ribao</i>) – główny organ prasowy KC KPCh, magazyn „Szukając prawdy” (<i>Qiushi</i>) – dwumiesięcznik wydawany przez KC KPCh i Centralną Szkołę Partyjną poświęcony zagadnieniom ideologicznym, „Dziennik Oświecenie” (<i>Guangming Ribao</i>) – dziennik KC KPCh skierowany do elit intelektualnych

* Obecnie biuro jest tożsame z Komisją Kierowniczą ds. Pogłębiania Reform. Przykład zasady „jedna instytucja – dwie tabliczki”.

** Nie mylić z Biurem ds. Tajwańskich przy Radzie Państwowej ChRL.

*** Wydział powstał w 2018 r. z połączenia Biura Kompilacji i Tłumaczeń, Centrum Badań nad Literaturą i Wydziału Badań nad Historią Partii.

ANEKS 5. Komisje i małe grupy kierownicze w KC KPCh

Przewodniczący	Wiceprzewodniczący	Szef biura	Nazwa	Obszar	Data utworzenia*
Xi Jinping	Xu Qiliang Zhang Youxia	brak danych	Centralna Komisja Wojskowa	Bezpieczeństwo	1954 (1925)
Xi Jinping	Li Keqiang	Liu He	Komisja Kierownicza ds. Gospodarki i Finansów	Gospodarka	2018 (1980)
Xi Jinping	Li Keqiang	Yang Jiechi	Komisja Kierownicza Spraw Zagranicznych	Sprawy zagraniczne	2018 (1981)
Xi Jinping	brak danych	brak danych	Komisja Bezpieczeństwa Narodowego	Sprawy zagraniczne, bezpieczeństwo	2013
Xi Jinping	Li Keqiang Wang Huning Han Zheng	Wang Huning	Komisja ds. Całościowego Pogłębiania Reform	Gospodarka	2018 (2013)
Xi Jinping	Xu Qiliang Zhang Youxia	brak danych	Grupa ds. Bezpieczeństwa Narodowego i Reformy Armii	Bezpieczeństwo	2014
Xi Jinping	brak danych	Zhuang Rongwen	Grupa ds. Cyberbezpieczeństwa i Informatyzacji	Bezpieczeństwo	2018 (2014)
Xi Jinping	Wang Yang	Yang Jiechi	Grupa ds. Tajwanu	Sprawy zagraniczne, polityka wewnętrzna	1954
Han Zheng	Yang Jiechi You Quan Wang Yi Zhang Xiaoming	brak danych	Grupa ds. Hongkongu i Makau	Sprawy zagraniczne, polityka wewnętrzna	1978
Hu Chunhua	Han Changfu	Han Changfu	Grupa ds. Tybetu	Polityka wewnętrzna	Przed 2012

Przewodni- czący	Wiceprze- wodniczący	Szef biura	Nazwa	Obszar	Data utworzenia*
Wang Yang	brak danych	Shi Jun	Grupa ds. Xinjiangu	Polityka wewnętrzna	2000
Wang Huning	brak danych	brak danych	Grupa ds. Budowy Partii	Polityka partyjna	Przed 2012
Wang Huning	brak danych	brak danych	Grupa ds. Propagandy i Myśli	Polityka partyjna	1988
brak danych	brak danych	brak danych	Grupa ds. Edukacji Linii Mas	Polityka partyjna	2013
Zhao Leji	Chen Xi	brak danych	Grupa ds. Centralnego Nadzoru	Polityka partyjna, bezpieczeństwo	2009
Ding Xuexiang	brak danych	brak danych	Grupa ds. Tajemnicy i Bezpieczeństwa	Polityka partyjna, bezpieczeństwo	1929
Lou Shugang	Li Qun	brak danych	Grupa ds. Reformy i Rozwoju Instytucji Kultury	Polityka wewnętrzna	2003
Guo Shengkun	brak danych	brak danych	Grupa ds. Zarządzania Społecznego i Administracji	Polityka wewnętrzna	1991
Guo Shengkun	brak danych	brak danych	Grupa ds. Reformy Prawnej	Polityka wewnętrzna	2003
Hu Chunhua	Han Changfu	Han Changfu	Grupa ds. Rolnictwa i Obszarów Wiejskich	Polityka wewnętrzna	1993
Xi Jinping	Li Keqiang Wang Huning Han Zheng	brak danych	Grupa ds. Integracji Wojskowo- Cywilnej	Społeczeństwo	2017

* Data odnosi się do ustanowienia obecnej formy, a data w nawiasie do utworzenia pierwotnego organu.